

KEJSERDRØMMEN

NAPOLEON III

Digitized by the Internet Archive
in 2026

https://archive.org/details/bwb_KV-541-301

FRÉDÉRIC LOLIÉE

KEJSERDRØMMEN

NAPOLEON III

AUTORISERET OVERSÆTTELSE
FOR DANMARK OG NORGE VED
DEBORAH MOTH-LUND

permagis

KØBENHAVN
FORLAGT AF V. PIOS BOGHANDEL
— POVL BRANNER —

1914

S. L. Møllers Bogtrykkeri

FORORD.

En Vinteraften i Aaret 1911 faldt Talen i et Selskab hos Doctor Du Bouchet, hvor Underholdningen sædvanlig havde en let, men aandfuld Karakter, paa mere alvorlige Emner. Man drøftede Dagens Begivenheder: den europæiske Politiks mørke og truende Horizont, den tøjlesløse Militarismes stadigt tiltagende Herredømme, Folkeslagenes feberagtige Ophidselse, der var en Følge af, at de til Trods for deres Tragten efter Fred, Menneskelighed og Enighed saa Rustningerne stadigt tiltage, Fæstninger opstaa, hvor Kornet burde gro og Industrien blomstre, og Skatkamrets Indhold blive anvendt til Indkøb af moderne Vaaben, uden at det var muligt at skimte en Grænse eller forudsige, hvad Enden derpaa vilde blive.

Der blev talt frem og tilbage om de Stridigheder, der Gang efter Gang opstod mellem Frankrig og Tyskland og om den ønskelige Løsning af Spørgsmaalet angaaende de tabte Provinser — Aarsagen til den evige Strid — da det ene Land ikke vilde give Afkald paa sin Erobring og det andet ikke kunde beslutte sig til at slaa sig til Taals med Tanken om det definitive Tab. Grunde blev drøftet og Beregninger opstillet. Man regnede ud, hvor meget Frygten for en ny Krig, der kunde kuldaste Frankfurterfredens Betingelser, i Løbet af et halvt Aarhundrede havde kostet, ikke alene Tyskland, hvis Politik var gennembrudt af periodiske Kriser, men hele den bevæbnede Verden.

Og som naturligt var, kom man tilbage til disse trykkende Forholds oprindelige Udspring. Der blev atter talt om Kejserdømmets Fald og om Kejseren selv, der som Følge af egen Ubesindighed, sine Raadgiveres Udygtighed og Kamrenes Uforsigtighed lod sig rive med til den ulykkebringende Krig, som han hverken havde formaaet at forudse eller at forberede.

En af de Tilstedeværende, der var videnskabelig Medarbejder ved et af de store Aftenblade*) og tidligere Chefredaktør af et af de bedste franske Tidsskrifter, fortalte, da Talen faldt paa Napoleon III, nogle særlig karakteristiske Træk hos denne som Mand og som

*) Le Temps.

Kejser. Da han var fortrolig med Emnet indtil de mindste Enkelt-heder, var han i Stand til i træffende Udtryk at skildre denne kronede, energiske og dog svage Drømmers forunderlige Skæbne, denne Mand, der forbandt videnskabelig Sans med enfoldig Overtroiskhed, denne Dilettant paa Magtens og Liberalismens Omraade, der efter at have lagt saa megen og udholdende Forvovenhed for Dagen for at naa og virkeliggøre det Utrolige, stadig lod sig glide længere ned ad Skraaplanet, indtil han tilsidst naaede til en i fysisk og moralsk Henseende i den Grad nedbrudt Tilstand, at han mistede ethvert Spor af personlig Viljekraft, al sin Kraft til at holde sig oven Vande, ja endog Smagen for de Kup, for hvilke han tidligere havde næret saa stor Tilbøjelighed.

En af de Tilstedeværende, Doctor Helme, vendte sig nu om mod mig og sagde:

»Hvorfor vil De ikke forsøge at forklare denne historiske Skikkelse, som man i Virkeligheden kun kender gennem de blotte Kendsgerninger? Hvorfor ikke søge at forklare denne Skikkelse gennem dens Udspring, dens Afstamning og dens Tankers mystiske Flugt ud fra det oprindelige Udgangspunkt?

»Vidnesbyrd fra hin Tid vil kunne sætte Dem i Stand til,« vedblev han, »at føre os Billeder fra det Andet Kejserdømmes Hof og intime Selskabsliv for Øje. De har f. Eks. gennem Deres Skildringer vist os, at der aldrig har været saa mange skønne Kvinder samlede som ved hin Tids Fester. Det har uden Tvivl ligeledes været Dem en aandelig Tilfredsstillelse at skildre nogle af de Personligheder, der stod i første Række, og da navnlig Kejserinden og Hertugen af Morny, som i deres Personlighed paa den mest karakteristiske Maade afspejler Tidens Stræben og Tænkemaade. Men den vigtigste Figur, den Personlighed, om hvilken alt samler sig, mangler endnu i Deres Billedgalleri. De skylder os et Billede af Napoleon III, en Skildring, der fremstiller hans Kejserdrøms Tilbliven, Virkeliggørelse og Tilintetgørelse for os. Ingen Skribent har hidtil indladt sig paa et saadant virkeligt Sjælsstudium, i hvilket alle Forhold i hans private og officielle Liv er tagne i Betragtning, og som kan give Læseren et klart Indtryk af denne gaadefulde Skikkelse, der lige fra sin tidligste Ungdom var sig sin Rolle som Napoleon I's *af Forsynet indsatte Arvtager* bevidst, og som af Moderens Belæringer øste den nødven-

dige Kraft til at naa det Maal, hans brændende Ærgerrighed satte ham. Der har De en stor Opgave at løse.«

Jeg har forsøgt at løse denne Opgave i den foreliggende Bog *Kejserdømmen*, hvis Grundtanke er den, at hele Napoleon II's Levnedsløb, al hans Tragten efter at hverve Tilhængere, Aanden i de Taler, ved Hjælp af hvilke han skulde sikre sig Folkets Tillid og genoprejs Bonapartes Trone, at alt dette var en Følge af hans Moders, Hortense de Beauharnais', systematiske Indvirkning paa ham.

Det turde være ret ukendt, at Hertuginde af Saint-Leu under Blidhedens og Resignationens Maske stræbte mod de højeste Maal, og da hun ikke var i Stand til overfor sin ældste Søn, som hun ikke fik Lov at beholde, at gøre disse sine Anskuelser gældende, gjorde hun sig det til sit Livs Maal at opfylde sin Søn Charles-Louis-Napoleon's Aand og Sjæl med Tanken om det store Haab.

Han optog denne Tanke fuldstændigt i sig, og intet Øjeblik veg han senere i Livet blot en Haarsbred fra det napoleonske Program, som Dronning Hortenses *Memoranda* foreskrev ham, og som findes udviklede og nærmere forklarede i det foreliggende Værk.

Hans Drøm var ham paa en vis Maade medfødt, og der er Træk fra hans første Barndom, der klart og tydeligt viser, at han meget tidligt har haft en Forudfølelse af sin senere Skæbne.

Hvad skyldes den overordentlige Tillidsfølelse, der driver nogle Mennesker fremad selv under Livets ulykkeligste Omskiftelser? Er det en Hallucination, der behersker dem og opfylder dem med umaadeligt Begær? Hoben forbavses og gør sig lystig derover, men den Paagældende tror haardnakket paa sin straalende Drøms Opfyldelse. Og pludseligt hæver Lykkens Genius ham højt op over alle andre Dødelige ved at virkeliggøre Drømmen paa en ligesaa uforudset som straalende Maade.

Saaledes gik det f. Eks. ogsaa Louis-Philippe af Orléans under det Første Kejserdømme, medens han levede som en ulykkelig Landflygtig i London. Han havde ingen anden Indtægt end den Maanedspension paa femhundrede Pund Sterling, som han kunde takke den gavmilde Lady Bute for, men ikke destomindre sagde han en Dag til hendes store Overraskelse:

»De vil uden Tvivl finde mig meget ærgerrig, naar jeg siger Dem følgende, men det kan nu engang ikke være andet. Ser De, nu i dette Øjeblik, hvor jeg ikke har den ringeste Udsigt til at faa min Formue tilbage eller komme til at indtage den Stilling, paa hvilken jeg har berettiget Krav, vil jeg med Fare for at blive betragtet som Sindssyg, tilstaa, at jeg nærer den urokkeligste Overbevisning om, at jeg en Dag vil blive Konge af Frankrig.«

Macbeth! Du skal blive Konge! Ogsaa i Louis-Napoleons Øren har disse mystisk klingende Ord lydt.

Mange af Historiens Helte har haft den Skæbne saa længe at tro sig i Pagt med Forsynet, indtil deres Stjerne er dalet og gaaet under i Snavs og Blod. Historien er en lang Række af Overraskelser og virkeliggjorte Mirakler. Napoleon III's Kejserdrom og dens Virkeliggørelse har været en af disse Overraskelser, som Ingen har kunnet forudse, og tillige et af de mest forbavsende Mirakler. Den har været Genstand for en saa yderliggaaende Tilbedelse og Forbandelse, at det næsten har været umuligt at tale eller skrive derom med Maadehold og paa en Maade, der nogenlunde stemmede overens med Sandheden. Der gives historiske Personligheder, saaledes som f. Eks. Napoleon den Store, hvis Træk er bleven saa forvanskede, fordi man stadig paa ny begyndte at skildre dem under Paaskud af at ville gøre Skildringen klarere, at Billedet eller Bogen stadig maa gøres om igen. Hvad Napoleon III angaar, kan man med Hugues Le Roux sige, at han ikke alene er blevet vansiret, men at han fuldstændig er gjort ukendelig bag den Røg- og Støvsy, der formørkede Luften efter alle Krigens Brande og Ødelæggelser.

Uden forudfattet Mening og uden nogetsomhelst Partistandpunkt, kun ledet af den reneste psykologiske Interesse har jeg paa bedste Maade søgt at give en med Virkeligheden overensstemmende Skildring af Hortenses Søns taagede og uklare Personlighed, saaledes som den viser sig, frigjort for enhver Skygge af den Uvidenhed og Lidenskabelighed, der saa længe indhyllede den i Uklarhed.

En Mand, et Navn: det er hele denne Bog i to Ord.

Frédéric Loliée.

Napoleon I med sine Nevøer paa Terrassen ved St. Cloud.

Napoleon III.

FØRSTE KAPITEL.

Fra Tuilerierne til »det lille Hus« i Arenenberg.

Den der beskæftiger sig med Napoleon III's Historie, støder straks fra hans første Livsøjeblikke paa en Tvivl. Denne Tvivl nagede ofte og stærkt det Menneskes Sjæl og Hjerte, der var mest interesseret i at opklare den, nemlig Louis Bonaparte, som i Historien gaar for at være hans Fader, og som havde ægtet hans Moder, Hortense de Beauharnais, ikke af Kærlighed men tvunget dertil af politiske Grunde.

Naar han tænkte paa de forskellige Data og overvejede sine begrundede, næsten sikre Formodninger og Gisninger: deres forbigaaende Forsoning i Chanterets og den tredje Søns Fødsel, vaktet et Minde tillive hos ham om en Følelse, Dronningen havde næret, og som intet havde at gøre med deres ægteskabelige Forhold.

Snart formaaede hans Følelser som Fader ikke at udholde den Uvished, der truede med at tilintetgøre hans faderlige Kærlighed*), snart følte han sig syg og ulykkelig, plaget og

*) I den Korrespondance, som Louis Bonaparte førte med Eleven i Arenenberg og Studenten i Augsburg var Tonen næsten altid skændende og misfornøjet, men der gaves dog Øjeblikke, hvor Brevene var prægede af virkelig faderlig Ømhed. Saaledes skriver han f. Eks. d. 9. April 1821 i Anledning af Sønnens Konfirmation:

pint af grusomme legemlige Lidelser og sank saa tilbage i den mørke Sindsstemning, der ikke mindst skyldtes hans huslige Stridigheder. Denne Mand, der var blevet Konge mod sin Vilje og Ægtemand ved Tvang, hvem Napoleon havde sat en Krone paa Hovedet og kastet en Hustru i Armene, uden at han selv nogensinde havde ønsket nogen af Delene, vendte atter og atter tilbage til sin mistroiske Skinsyge. *Nej, den Dreng var ikke hans Barn, ikke en Draabe af Bonaparternes Blod flød i hans Aarer.*)*

Skaansomt meddelte han sin Broder og Overlensherre sin Mistanke. Han havde set sig nødsaget til, skrev han, at lade en af sine Ministre, en Mand af Ære, en dygtig Militær men ikke dygtig som Administrator, skifte Embede; en Mand, hvis Pengeforhold var i en daarlig Forfatning og som han, *i Særdeleshed af en ganske privat Grund*, ikke kunde beholde i saa umiddelbar Nærhed af Hoffet og det kongelige Hus. Marskalk Ver Huell var hans Marineminister. Han vilde foretrække at se ham beklæde et Embede, der bragte ham lidt længere bort, f. Eks. som Gesandt i Paris eller i St. Petersborg.**)

»Jeg har modtaget Dit Brev af 13. Marts, kære Barn. Jeg takker Din Moder, Din Lærer og Abbeden, fordi de har forberedt Dig til det første højtidelige Skridt, som Religionen foreskriver Dig. Af mit ganske Hjerte velsigner jeg Dig. Jeg beder Gud bevare Dit Hjerte rent og taknemmeligt mod Ham, der er Skaberen af alt Godt, at Han maa lede Dig saaledes, at Du opfylder de Pligter, som Du har overfor Dit Land og Dine Forældre, og sætte Dig i Stand til altid at kunne skelne Godt fra Ondt... Farvel kære Barn; jeg gentager ved denne højtidelige Lejlighed den faderlige Velsignelse, som jeg i Tanken sender Dig hver Morgen og Aften og hver Gang mine Tanker bæres mod Dig.

Din hengivne Fader Louis.«

*) Jfr. Hertugen af Plaisance's bestemte Udtalelse herom, S. 172 i »Les femmes du Second Empire« af Frédéric Loliée.

**) »Jeg anser det ikke for passende at sende Marskalk Ver Huell til St. Petersborg. Jeg vil ikke komme nærmere ind paa de Grunde, der foran-

Den gensidige Mangel paa Sympathi mellem Louis Bonaparte og Dronningen var en almindelig kendt Sag. De havde indgaaet Ægteskabet mod deres Ønske og Vilje, tvungne dertil ved et Magtsprog. Der var Uret paa begge Sider, om end Hortense klagede over, at hun alene var Ofret.

Josephines Datter var af Naturen begavet med en Egenskab, der røbede Slægtskabet med Moderen, en lidenskabelig Tilbøjelighed til let at lade sig rive hen, en Egenskab, som prægede hele hendes Følelsesliv; i Overensstemmelse med denne sin Karakter formaaede hun ikke at nægte dem, der holdt af hende, og hvem hun holdt af, Beviserne paa sine Følelser.

Under Nederlandenes taagede Himmel betroede hun sine Sorger og Bekymringer til Vice-Admiral Ver Huell, der maaske, — uden at dette dog lader sig paavise paa nogen positiv Maade — misbrugte hendes Fortrolighed.*) Fra dette Ven-skab stammer maaske »Dronningens Søn«, som Kongen af Holland i sine tungsindige Øjeblikke selv kaldte ham, naar han talte om Charles-Louis-Napoleon. Og dog, Dagen efter

lediger Dem til at ville skille Dem af med Deres... Marineminister. Men dersom det er Dem magtpaaliggende at fjerne Ver Huell, vilde jeg foretrække, at De sendte ham som Gesandt til Paris«. (Napoleon I til Kong Louis, 16. December 1807; udgivet af Rocquain, 1875).

»Straks efter Modtagelsen af Ds. Majestæts Skrivelse udnævnedes jeg Ver Huell til at beklæde det Embede, som Ds. Majestæt foreslog. Det er ganske rigtigt, at jeg havde særlige Grunde til at ønske Ver Huell forflyttet, Sire... Det er endog et ganske privat Spørgsmaal, der tvang mig dertil«. (Brev fra Kong Louis til Kejser Napoleon, 26. December 1807). Jfr. derimod en Korrespondance, der er blevet offentliggjort af Grev Castellane (mellem Kong Louis og en Ven, der var Præfekt i Pyrenæerne), og hvori der var Tale om vedkommende Persons lidet begunstigede Stilling ved det hollandske Hof i det Aar, der gik forud for Charles-Louis-Napoleons Fødsel.

*) Angaaende det ofte omtalte Forhold mellem Dronning Hortense og Vice-Admiral, Marineminister Ver Huell, et Forhold, der ikke ligger fuldt opklaret for os, jfr. et kort Uddrag af Drouet's *Mémoires*, anført af Arthur Pougin i hans *Chronique musicale* IV, 199.

Fødselen, medens Louis Bonaparte plaget af sin smertefulde Nervelidelse slæbte sig fra det ene Badested til det andet, sagde hun i en fuldkommen oprigtig Tone: »Dersom Louis nu var tilstede, vilde dette Barns Fødsel kunne tilvejebringe en Forsoning mellem os.«

I Paris og i Aix var det Flahaut, den uimodstaaelige Flahaut, der maatte bringe hendes nedbøjede Sind den vederkvægende Trøst. Følgen heraf var Charles-Auguste's, den senere Hertug af Morny's Fødsel den 23. Oktober 1811 i hendes Ejendom i Paris, Rue Cerutti.*)

*) Morny gjorde selv ingen Hemmelighed heraf, efter at han først havde begyndt at stave sit Navn anderledes og derefter opgivet Navnet Flahaut, under hvilket han var kendt, medens han laa i Garnison i Moulins i September 1834 (L. J. Alary, Moulins il y a cinquante ans, 1886, S. 32). Fra det Øjeblik, da Louis-Napoleon kom til at beklæde en Statsmands højeste Værdighed, roste Morny sig af sit hemmelige Slægtskab med Regeringsoverhovedet, og det paa en saadan Maade, at det blev Præsidenten en Plage. Hverken som Præsident eller Kejser holdt Napoleon af Modsigelse eller overdreven Fortrolighed. I den Anledning opstod der flere Gange heftige Stridigheder mellem dem, og naar Morny blev ærgerlig over den Tavshed, der blev ham paabudt og holdt ham paa Afstand, truede han med offentlig at gøre Fordring paa sin Plads i den kejserlige Familie. »Jeg er ganske vist, sagde han saaledes, ikke i Besiddelse af den Stilling, der sikrer sig min Ret som legitimt Barn, men i Frankrig har man Lov til at anstille Efterforskninger efter Moderen; naar det lykkes mig at bevise, at Dronningen er min Moder, hvad der iøvrigt vil være mig en let Sag, og at jeg er født i hendes Ægteskab med Kong Louis, hvad der ikke kan bestrides, behøver jeg for at genindtræde i mine Rettigheder kun at foretage en simpel Rettelse i Marginen paa min Fødselsattest«. Og Napoleon III enedes med ham, for det Første af Hensyn til sin Moder, og dernæst ogsaa for at afværge den Opsigt, som denne hemmelige Broder truede med at vække.

Her skal i Forbigaaende gøres endnu en Tilføjelse. Der blev tillagt Charles-Louis-Napoleon en anden Broder, udgaaet af et frit Kærlighedsforhold, som Kongen af Holland havde, og denne Broder beskyttede Napoleon højmodigt efter at være bleven udnævnt til Frank-

Men hvorledes skulde man vel blive sat i Stand til at danne sig en Overbevisning om, hvorvidt historiske Personers Fødsel er ægte eller ikke? Naar man tager den Mængde Ændringer og Rettelser i Betragtning, der findes i Marginen paa de hemmelige Beretninger, hvorledes skal man saa kunne have nogen bestemt Mening herom?

Man behøver, for at tage et Eksempel, kun at læse den Side hos Saint-Simon, hvor den adelige Skribent har mærket en Mængde tvivlsomme Vaabenskjolde med et Spørgsmaals-tegn. Til yderligere Oplysning om dette Punkt er det ikke uden Interesse at ihukomme Prinsesse af Conti, født Prinsesse af Orléans' dristige, men yderst forstandige Ord. Mellem hende og hendes Ægtefælle var der opstaaet en heftig Strid. Opbragt til det Yderste slyngede hun ham følgende Argument i Ansigtet: »De kan for min Skyld mene, hvad De vil, men eet er sikkert: Jeg kan faa Prinser uden Deres Hjælp, men De kan ikke faa andet end Bastarder uden min Hjælp.« Vi behøver ikke at stige saa højt tilvejs eller gaa saa langt tilbage som til det gamle Aristokrati, vi behøver ikke at gaa videre end til Bonaparternes Forfædre og Efterkommere for at finde saakaldte autentiske Indvendinger, der bliver gjort alle vegne fra for at ændre og rette paa de officielle Attester.

Saaledes blev det jo ogsaa gjort gældende, at Napoleon I var en Søn af Hr. de Marboeuf; hans Søn gjaaldt (med Urette, thi han lignede Napoleon i en slaaende Grad) for at være Søn af Duroc, og hans Nevø Napoleon III for ikke at være Frugten af Ægteskabet mellem Louis og Hortense de Beauharnais!

rigs Kejser. Napoleon III's unge Broder (Grev Louis de Castelveccchio, født i Rom i April 1826, død i Rennes d. 29. Maj 1869), der kom fra Florens, var efter Sigende kaldt til Frankrig af Napoleon selv, der havde til Hensigt at lade ham nyde godt af sin Magt og vise ham den Rundhaandethed, som Frankrigs tidligere Herskere havde lagt for Dagen i lignende Tilfælde.« (Dokumenter fra Arkiverne og Pölitipræfektoret, 6. Marts 1853, ap. Mauroy.)

Og tænker vi endvidere paa den store Mands illegitime Børn, Walewski og Grev Léon, saavel som paa Morny, denne ikke anerkendte Broder til Kejserdømmets Genopretter, der forøvrigt var den bedst begavede af Hortenses to Børn og meget vel vidste det, han, der medens den nye Cæsar stod paa sin Magts højeste Tinde, mente at have Ret til at sige om ham: *Han er ingen Begavelse*; paa Jérôme David, som Westfalens Exkonge saa ganske naturligt tog under sin Beskyttelse, paa Devienne og mange Andre, som man med Rette eller Urette har villet sætte paa den allerede velfyldte Liste: — hvilken Forvirring træffer man saa ikke indenfor den kejserlige Familjes Forbindelser!

Alene Jérômes mange illegitime Adspredelser vilde være i Stand til at fylde et helt Kapitel, naar man begynder med de første af hans frie Kærlighedsforbindelser og følger dem hele hans Liv, gennem hans tre Ægteskaber og indtil hans Alderdom, der for hans Vedkommende i Virkeligheden kun var en sent svindende Ungdom*).

Det er en fastslaaet og ubestridt Kendsgerning, at Louis-Charles-Napoleon ikke i ringeste Maade lignede Dynastiets Grundlægger. Hans Broder Napoleon, der døde i Pesaro 1831, havde Bonaparternes karakteristiske Ansigtstræk; han derimod ikke, hvad enten dette nu var tilfældigt eller ej.

Men han forstod at bøde paa denne Mangel paa fysisk Lighed. Gennem et uafbrudt Studium af det store Ideal og Forbilledes Gestus og Manerer tilegnede han sig sin Overbe-

*) Der skal her blot nævnes en Enkelthed i dette righoldige Emne. Ifølge Viel-Castel, hvis Paalidelighed dog er tvivlsom, var det lykkedes Grev d'Orsay, der dukkede op midt i Forvirringen, at overbevise Kong Jérôme om, at han var en af hans Sønner.

Angaaende Jérômes Afkom jvfr. med alt muligt Forbehold: La Cour de Westphalie de 1807 à 1813 udg. 1888; Viel-Castel, Mémoires og Ch. Nauroy, les Secrets des Bonaparte.

visning om virkelig at være den Person, som han ønskede at forestille, idet han tillagde sig alle de Kendetegn, der var uadskilleligt forbundne med denne hans Rolle; hans egen Opfattelse heraf var saa klar og sikker, at han i hele Familjen var den, der mindst tøvede med at proklamere sine Rettigheder og ivrigst søgte at gøre dem gældende.

*

*

*

Charles-Louis-Napoleon blev født den 20. April 1808.

Det var en Onsdag, Kl. 1 om Natten. Loven af 28. Floréal, Aar XII, fordrede, at den højeststaaende Statsmand skulde overvære Fødselen. Cambacérès, der var Keiserens Storkansler, nød denne Ære. Kardinal Fesch, der af en af Dronningens Kammerherrer var blevet underrettet om den indtrufne Begivenhed, begav sig uopholdelig til Dronningens Slot sammen med Hofpræstens Generalvikar og Ceremonimesteren. Hans Højærværdighed foretog i Nærværelse af de forskellige Kongelige Højheder Nøddaaben af den nyfødte Prins.

Klokken fem modtog Cambacérès og Statssekretær Régault de Saint-Jean-d'Angély Fødselsattesten, hvor der var Plads aaben til Fornavnene, hvis Valg overlodes Keiseren. Familjemedlemmerne og Kongen af Hollands Ambassadør, Admiral Ver Huell, var tilstede ved Fødselen sammen med de af Storkansleren og Ærkebiskoppen valgte Vidner.

Alle disse Navne og Titler havde en straalende Klang. Sejrherreren fra Austerlitz havde paa sit æventyrlige Triumftog naaet Lykkens højeste Tinde. Alt, hvad der stod i Forbindelse med ham eller hans Familie, antog i den offentlige Mening en umaadelig Betydning. Napoleon selv havde endnu ingen Arving; han havde endnu ikke set de Forventninger legemliggjorte, som han senere knyttede til Kongen af Roms Eksistens. Joseph havde ingen Søn. Slægten havde indtil nu kun været repræsenteret ved kvindeligt Afkom. Skæbnen syntes saa-

ledes at have bestemt Louis Bonapartes Sønner til Tronfølgere efter Napoleon den Store.

En Familieprotokol til Indskrivning af Barnefødsler indenfor den kejserlige Familie var blevet henlagt i Senatet som en Hovedbog for det napoleonske Dynasti. Ved et Tilfælde, der ikke kan undlade at vække Opmærksomhed, var Louis den første, der blev indført deri.

Pragtfulde Fester blev afholdt til Ære for den Kgl. Højhed i Svøbet. For at fejre hans Indtræden i Verden affyredes Kanonskud fra Østersøen til Middelhavet, fra det adriatiske Hav til Atlanterhavet. Pragtfulde militære Festligheder fandt Sted. Med den Evne, som Hoffolk altid besidder til at udlægge Begivenheder i Overensstemmelse med den Vending, de tager, kunde Smigrere senere fremmane Mindet hos ham om denne Dag som et Varsel om hans senere forbavsende Lykke. Og senere hen opdages der andre Varsler, for slet ikke at tale om den profetiske Søvnængerske, der indtræffer, hver Gang usædvanlige Begivenheder skulle finde Sted.

Kejseren var fraværende, da Budskabet naaede Tuilerierne. Næppe var han vendt tilbage fra Venedig, hvor alle Italiens Fyrster som undergivne Vasaller havde bragt ham deres Hyldest og Lykønskninger, før han begav sig til Bayonne. I denne pyrenæiske Fæstningsby ventede han paa, at Karl IV lydigt skulde lægge Spaniens Krone i hans Hænder. Endelig besluttede han at rejse bort for at begive sig til den mindeværdige Sammenkomst i Erfurt. Højtflyvende og ved deres uberegnelige Følger tillige farlige Tanker fyldte hans Hjerne. Men da Budskabet om Prinsens Fødsel naaede ham paa Slottet Marsac, fængsledes hans Opmærksomhed et Øjeblik med levende Interesse af denne Begivenhed. Øjeblikkelig skrev han til Josephine derom*). Hun skulde uopholdelig be-

*) Bayonne, 23. April 1808.

»Kære Veninde, Hortense er nedkommet med en Søn; det har været mig en umaadelig stor Glæde at erfare det. Det forbavser mig

give sig til sin Datter uden først at træffe Forholdsregler til at mødes med ham. Dertil føjede han sine særlige Instrukser. Det var hans Ønske, at hele Kejserriget skulde tage Del i dets elskede Datters og Dronnings Lykke og glæde sig med hende.

Den af Forsynet Udkaarne, der blev modtaget med saa megen Hæder og Pragt, viste sig imidlertid i de første Øjeblikke af sin Tilværelse som et meget skrøbeligt og svageligt Væsen. Charles-Louis-Napoleon var ved sin Fødsel saa svag, at hans Omgivelser frygtede for at miste ham. Man maatte bade ham i Vin, svøbe ham i Vat og vaage over ham med den største Omhu; men det lykkedes at holde ham i Live.

En forstandig og sund Amme*) tog dette skrøbelige og kostbare Væsen i sine Arme. Hendes kraftige Mælk hjalp ham ud over det første vanskelige Stadium. Opfyldt af virkelig øm Hengivenhed ofrede hun sig i den Grad for Barnet, at Dronningen maatte lade hende blive hos ham, selv efter at hendes Gerning som Amme var til Ende. Man lod hende ikke mere forlade Arenenberg; hun var Prinsen og hans Moder oprigtig hengiven og blev bestandig i hans Nærhed lige indtil 1830; hun vaagede over alt, hvad der kunde bidrage til at forhøje hans Velvære og lagde en rørende Opofrelse for ham for Dagen.

Den første Frygt var overstaaet. Barnet blomstrede og vakte de skønneste Forhaabninger. To Aar hengik fra Fødse-len til Daaben, som fuldbyrdedes med al fyrstelig Pragt i Kapellet paa Slottet Fontainebleau. Kejseren stod Fadder,

ikke, at Du intet skriver derom, da Dit Brev jo indtraf den 21., og hun nedkom med Sønnen om Natten.

»Du kan afrejse den 26., overnatte i Mont-de-Marsan og indtræffe her d. 27. Send Dit Dækketøj og Bordstel afsted d. 25. om Aftenen. Jeg lader indrette et lille Landsted her ved Siden af mit til Dig. Jeg er ved godt Helbred. Jeg venter Kong Karl IV og hans Gemalinde.

Farvel kære Veninde.

Napoleon«.

*) Fru Bure.

og Kejserinde Marie Louise var Barnets Gudmoder. Tre nylig valgte Biskopper skulde netop aflægge Eden, og Napoleon traf den Bestemmelse, at den fyrstelige og kirkelige Højtidelighed skulde fejres samtidigt, hvad der bidrog til at forhøje den kirkelige Handlings Pragt. Det er senere blevet fortalt Prins Louis, at Daaben var blevet fuldbyrdet med stor Højtidelighed, at Musikken til Messen var komponeret af Lesueur, at Kejseren havde taget ham paa Armen, idet han sagde til Svi-gerinden: *Frue, ræk mig min Søn!* at han, Prinsen, ikke havde forstaaet at værdsætte en saadan Ære, men var begyndt at skrige som en ganske almindelig borgerlig Unge, at hans Onkel i den Anledning havde sagt i en irettesættende Tone: *Naa, hvad er det, min unge Herre, vil De være saa god at forholde Dem rolig,* og at han havde opført sig meget artigt, da Daaben først var forbi.

Da Napoleon gik ud af Kapellet, fortalte han en af de højeste Rangspersoner i Følget, at der snart vilde blive holdt et andet Barn over Daaben: Kongen af Rom ventedes.

Prins Louis henlevede sin første Barndom dels paa sin Faders kongelige Slot i Haag, dels paa Slottet i Saint-Leu og Malmaison. Til hans kæreste Barndomsminder hører Opholdet i Omegnen af Rueil, den smukke Park, Vinhaverne og Markerne, hvor »Slotsfruen efter Behag kunde lege Bondekone«. Endnu mange Aar senere saa han for sit indre Øje Billedet af Kejserinde Josephine, saaledes som han havde set hende i hendes Salon i Slottets Stueetage, hvor hun havde kysset og kærtetegnet ham og kærligt lyttet til hans barnlige Ord.

Han voksede op mellem hende og sin Moder, der med største Omhu allerede dengang bestræbte sig for at rette paa de fremspirende Fejl og udvikle Barnets Evner.

Han var et blidt og godt, roligt og artigt Barn, og Alle holdt af ham.

I Modsætning til de fleste Børn plagede han ikke sine Omgivelser med den utrættelige Snakkesalighed, der er sær-

egen for Børn i Almindelighed; han talte tværtimod kun lidt, og naar han talte, var det næsten altid for at fremsætte et Spørgsmaal angaaende et eller andet, der havde vakt hans Interesse og Videbegærlighed. Josephine hang med bedste-moderlig Ømhed ved ham. Ogsaa Kejseren viste ham stor Kærlighed, og den lille Louis var utvivlsomt det Barn, der næst efter hans eget stod hans Hjerte nærmest.

Han blev kort sagt forkælet i en ganske overordentlig Grad.

Alle de Ønsker, som Louis i denne sin tidligste Barndom nærede, blev opfyldt, maaske med Undtagelse af et eneste. Ofte kørte han med fire og seks Heste for Vognen gennem Byen, og denne Pragt æggede hans Lyst til at gøre Spilopper. Mere end een Gang sagde han undervejs til sig selv, hvor fornøjeligt det maatte være at stige ud af den prægtige Vogn og uden Ledsagelse af Gouvernante eller Tjener springe omkring og lege i Rendestenen sammen med andre Børn. Da Kejserinden engang spurgte det seksaarige Barn, om der ikke var noget, han ønskede, noget rigtigt, noget sjældent og kostbart, kort sagt noget, han kunde have særlig Fornøjelse af, røbede han sit hemmeligt nærede Ønske for hende. Han fortalte hende, at han vilde være fuldkommen lykkelig, dersom han kunde faa Lov til at rode i Snavset sammen med Landsbyens Gadedrenge.

Paa Slottet Malmaison manglede han idetmindste ikke Plads til at løbe omkap med Vinden, lege paa de solbeskinne Græsplæner, springe og løbe sammen med sin Moder, der altid var med paa de Udflugter, der foranstaltedes. I Saint-Leu maatte han om Dagen læse sine Lektier. Men Timerne blev ikke strengt overholdt og blev ofte afbrudt af Pavser. Om Aftenen efter at Middagsmaaltidet var indtaget, blev Louis sammen med Broderen Napoleon kaldt op i Salon'en. De to Børn dannede Midtpunktet i det Selskab, der her var samlet. Frøken Cochelet gjorde alt for at adsprede dem, læste

en Historie højt for dem, fortalte dem et og andet morsomt, sørgede kort sagt for deres Underholdning. Denne Dronningens Forelæseser, hvis Memoirer en anonym Pen har forfattet eller maaske snarere rettet, indtog en temmelig betydelig Stilling paa Slottet, og hun fortjener i Korthed at blive omtalt her, inden vi atter træffer hende i Arenenberg. Hun var intelligent, skrev en flydende Stil og havde en lykkelig, tilfreds Natur, og naar Folk sagde om hende, at hun var en elskværdig Grinebider, blev hun aldeles ikke vred derover, thi det var netop hendes Ønske at gøre et saadant Indtryk. Undertiden indtraf Dronningens Gæster i gnaven Stemning, uden at nogen egentlig vidste hvorfor. Hun modtog dem alle leende. I alvorlige Øjeblikke, hvor pessimistisk anlagte Naturer skælvede af Bekymring og Uro, afbrødes deres Klager af hendes Spøg. Denne fortræffelige Frøken Cochelet lod sine smukke Tænder komme tilsyne ved enhver Lejlighed; uden egentlig at være forfængelig mente hun dog selv, at hun var meget morsom, og hun lagde ingenlunde Skjul paa denne sin Mening i sine Notitser, der med alle deres Oplysninger har virkelig Interesse, men i hvilke det ikke er muligt at finde noget-somhelst aandfuldt. Det mest iøjnefaldende Træk i hendes Karakter var hendes Livsglæde, og hun forstod at meddele denne Glæde til sine Omgivelser, og navnlig til Prins Louis, som hun holdt overordentlig meget af.

Præcis Klokken 9 om Aftenen trak Børnene sig tilbage med deres Lærer.

Naar hendes Helbred tillod det, red Hortense undertiden ud sammen med sin ældste Søn eller foretog sammen med Børnene Køreture i Omegnen. Paa Vejen fortalte hun dem saa om Landskabets Ejendommeligheder, gennem hvilket de kørte eller om de Minder fra tidligere Tid, som Synet af disse Steder kaldte tillive.

Der kom Tider, hvor hun saa sig nødsaget til at skilles fra sine Sønner, og hun betroede dem da til Fru de Bouhers'

Varetægt og stillede dem under Opsyn af en Tillidsmand ved Navn Deveau, der havde Ordre til ikke at forlade dem et eneste Øjeblik, naar de ikke var under Opsyn af deres første Huslærer, den godmodige Abbed Bertrand. Denne underviste den Ældste i Latin, indtil den lærde Hase overtog Undervisningen, og lærte den Yngste at læse.

Kejseren bad undertiden Hortense om at bringe hans Nevøer til ham. Det interesserede ham at vække Tanker og Betragtninger tillive hos den Ældste, der var fire Aar ældre end Broderen; og skønt denne ikke var gammel nok til at forstaa, hvad der blev sagt, var det dog en Fornøjelse at iagttage den Forbavselse, der malede sig i Barnets Blik og paa hans Ansigt, naar den store Mand stillede ham alvorlige Spørgsmaal. Nogle Minutter fandt Kejseren Adspredelse i den barnlige Underholdning for saa atter at vende tilbage til sine Slagplaner.

Hver Gang Louis var sammen med den saa frygtede Onkel, der overfor ham var faderlig kærlig, følte han sig betaget af Hengivenhed og Frygt.

Han var ikke mere end fem Aar gammel, da han oplevede det ubønhørlige Magtsprog, ved hvilket Napoleon I tvang den forskudte Hustru Josephines Datter til at forblive i Marie Louises Nærhed, da Notre-Dame's Hvælvinger genlød af det *Te deum*, der blev afsunget i Anledning af Sejrene ved Dresden og Bautzen. (Det var tillige Kongen af Roms Fødselsdag, hvis Fødsel havde kulkastet de Forhaabninger, man havde næret for Hortenses Sønner.) Endnu efter at han var blevet Mand, mindedes han den Betagethed, der dengang havde grebet hans Barnehjerte. Denne Hændelse tildrog sig i Aaret 1813, i det skæbnesvangre Aar, i hvilket det Drama blev planlagt, der skulde styrte Kejserdømmet og dets Lykke i Grus.

1814 nærmer sig med de Fremmedes Indrykning i Frankrig. De uheldsvangre Begivenheder følger efter hinanden. Pa-

ris falder i Hænderne paa Fjenden. Den forhenværende Konge af Holland iler til for at rive sine Børn bort fra de Farer, hvis Rækkevidde Hortense ikke synes at fatte, og som truer baade hende og Børnene. Ikke engang de myndige Breve, indtrængende Anmodninger og talrige Sendebude, som hendes Ægtefælle opfyldt af Uro og Bekymring Dag og Nat sender hende, formaar at bestemme hende til at flygte. Fra Glatigny, hvortil hun først har trukket sig tilbage med sine Børn, som er lykkelige over Forandringen, er hun vendt tilbage til Trianon og derefter til Malmaison under Czar Alexanders Beskyttelse.

Men hvad er det for Skrig, der paany træffer hendes Øren? Hvem gælder nu disse Folkets Bifaldsraab?

Den almindelige Angst er svundet. Ørnen med de mægtige Kløer er bleven ufarlig. Allevegne, hvor Mængden samles, under Operabygningens Hvælvinger, i Theatrene, hvor Hentydninger til Dagens Begivenheder hilses af Folkets Bifaldsraab, overalt genlyder det hundredefold gentagne Raab: *Alexander leve. Leve Ludvig XVIII. Bourbonerne leve!* Befolkningen føler et Overmaal af Glæde over endelig at skulle nyde Fredens velgørende Ro, som den saa længe forgæves har ønsket.

Kejseren af Rusland og hans trofaste Følgesvend — Kongen af Preussen — er undervejs standset paa Slottet Malmaison. Louis, der endnu kun er et ganske lille Barn, ser i Gemakkerne paa Tuilerierne Personligheder drage ind, om hvem der fortælles ham, at det er Konger, altsaa hans Slægtninge. Han spørger, om de saa ikke ogsaa er hans Onkler, og man maa forklare ham, at de er Herskere, der er komne til Paris i Løbet af de sidste Uger og ikke alene ikke hører til hans Familje, men endog er Napoleons Fjender, at de er komne til Frankrig i Spidsen for deres Tropper for at styrte Napoleon, og at han ikke maa kalde dem »Onkel«, men ærbødigt og koldt »Sire«.

Een Undtagelse bliver der dog gjort, og det er til Gunst for ham, som i den intime Korrespondance, der udgik fra

Malmaison, fik Tilhavnet »Den gode Ridder« og »Den gode Engel«. Hvilken Ironi! Den spidsfindige og lumske Byzantiner en Engel! Men var han ikke dengang Verdensfrelseren, han, den uforlignelige, uimodstaaelige Alexander, hvis Billede fyldte alle Kvinders Hjerter og Tanker!

Louis hørte den kejserlige Gæsts Sjælsadel og store Godhed rose i Udtryk, han formaaede at fatte. »Saa skal vi altsaa holde af ham, ikke sandt?« spurgte han. Alexander havde her som allevegne givet mange Løfter.

»Ja selvfølgelig,« blev der svaret den unge Prins; »thi De har Grund til at være ham meget taknemmelig.«

Disse Ord prægede sig dybt i Barnets Bevidsthed, og da Czaren kom igen, vidste Barnet ingen bedre Maade at vise ham sin Taknemmelighed paa end ved at forære ham noget; han gik altsaa ganske sagte hen til ham og rakte ham stiltiende en Ring, som han engang havde faaet af sin Onkel Eugène de Beauharnais, hvorefter han atter hurtigt trak sig tilbage. Rørt over Barnets Venlighed lod Alexander ham kalde tilbage, og efter at have omfavnet og kysset ham, fæstede han Ringen ved sin Urkæde og sagde, at han altid vilde bære den der.

Hortense-Eugénie Bonaparte havde faaet Tilladelse til at blive i Paris paa den Betingelse, at hun forholdt sig ganske rolig. Ludvig XVIII lod hende i Ro, skønt Blacas' Venner følte sig yderst krænkede herover. Men Alexander gjorde, hvad han kunde for at sikre hende Fordele, der var af mere substantiel Art end den Luft, hun indaandede. Han ønskede, at Kongen med sit Segl skulde stadfæste hendes Udnævnelse til Hertuginde af Saint-Leu for paa den Maade at sikre hende hendes Apanage. Inden han forlod Paris, sagde han hende ved Afskeden, at han aldrig havde truffet nogen interessantere Kvinde end hende, og at den yngste af de smaa Prinser havde indtaget hans Hjerter ved sin betænksomme Optræden og sit vindende Væsen. Den seksaarige Prins Louis havde rigtignok Grund til at glæde sig over en saadan Ros!

Efter Napoleons Indskibning til Øen Elba var Fornøjelser og Festligheder stærkt i Aftagende saavel i Paris som i Saint-Leu.

Nogle faa Gæster samledes om Slotsfruen. Af Forsigtighedshensyn og for saa længe som muligt at undgaa de altfor aktuelle og altfor farlige Samtaleemner, taltes der om Metafysik. Ofte søgte de opmærksomt og uden at tænke paa andet at lytte til Oberst Labédoyère, naar han forelæste Racine og Shakespeare. Eller man fejrede ved de aftenlige Sammenkomster Maleren Garnerey, naar man da ikke tilbragte Tiden med at lytte til den sentimentale Hortenses Romancer*).

I et Hjørne af Salen morede Louis, naar han da ikke faldt i Søvn, sig med at lytte til de smukke Æventyr, som den utrættelige Frøken Cochelet maatte læse for ham og hans Broder.

Dronningens Tjenerskab var svundet betydeligt ind. Hun, der tidligere ikke kunde gaa et Skridt udenfor Slottet uden at være ledsaget af en talrig Tjenerskare, havde nu som Rejsefølge ikke mere end to eller tre Kammerjomfruer, to Tjenere, en Kurér, og dermed maatte hun være tilfreds. En Wiener-vogn og en Kaleshevogn til Tjenerne var traadt i Stedet for den pragtfulde Equipage fra Kejsertiden, da Ryttere i flotte Uniformer sluttede Følget.

Samtidig med at de to smaa Prinser begyndte at komme til Klarhed over den Splid, der herskede mellem deres Fader og Moder, som vedblev at leve fjernt fra hinanden, begyndte de ogsaa ubestemt at ane, at deres Kaar var blevet ringere.

Fra Dag til Dag svandt Tjenernes Antal ind. En Dag gjorde den ældste af Børnene paa sin barnlig uskyldige Maade

*) Hun fik megen Hjælp til sine musikalske Kompositioner. Hendes bedst kendte Romance: Rejsen til Syrien var komponeret af en ganske ung Musiker ved Navn Drouet. Hun havde vænnet sig til at tro, at Melodien virkelig var hendes Værk; muligvis har hun haft Idéen dertil, men hun komponerede den ikke.

Louis Napoleon, Konge af Holland
Napoleon III's Fader.

en Bemærkning derom til Forelæzersken. Han saa nu fuldkommen klart: Lykken havde forladt Hjemmet. Baade han og hans lille Broder tænkte paa, hvorledes de bedst skulde tjene til Livets Ophold. Napoleon havde allerede sin Plan færdig; da han jo endnu ikke var gammel nok til at blive Soldat, kunde han begynde med at give Landsbybørnene Undervisning i Latin. Louis derimod foretrak at sælge Violbuketter. Hvem vilde vel kunne nægte at købe dem af ham? Sikkert ingen! Han kunde maaske tilsidst blive rig derved. Børnenes Omgivelser glædede sig over de kære Børns gode Vilje, og Dronningen benyttede Lejligheden til at fremkomme med en af de moralske Betragtninger, af hvilke hun altid havde Hovedet fuldt. »Folkene«, sagde hun, »vilde blive regeret og forstaaet bedre, dersom alle Prinser i deres Ungdom havde gaaet i Ulykkens Skole.«

Hun vidste meget vel, at deres Skæbne ikke var saa ynkværdig, at Czaren under sit Ophold paa Malmaison havde truffet Foranstaltninger desangaaende, og at Bourbon'erne, takket være den russiske Kejsers direkte Mellemkomst, ikke havde slettet de ingenlunde ubetydelige Summer, som Napoleon I havde indsat paa Finansbudgettet paa sin Steddatter og Svigerinde Hortense de Beauharnais' Navn. Var det end ikke mere de tidligere Dages Pomp og Pragt, saa var det dog endnu et Liv i fyrstelig Uafhængighed.

Der vilde muligvis ikke være sket nogen Forandring heri, dersom der ikke var indtraadt en enestaaende Begivenhed. Den store og tragiske Efterretning blev bekendt: Europas Fange havde sprængt sine Lænker, forladt Øen Elba og var med Stormskridt ilet til Paris. Greven af Artois, der altid var den Første til at smøre Haser, beredte sig til at rejse bort om Natten, og Hertugen af Orléans fik ogsaa stærkt Hastværk med at komme afsted.

Hortense hørte med tiltagende Angst Larmen vokse. Ifølge hendes eget Udsagn vilde hun have foretrukket, at denne stor-

slaaede og usalige Fantasi ikke var blevet virkeliggjort, thi hun forudsaa, at den kun vilde medføre Ulykker, saavel for hende selv og hendes Familje som for Menneskeheden i Almindelighed. Hun saa klart, og hun ønskede ikke Napoleons Tilbagekomst fra Elba; hun forudsaa de uundgaaelige Følger af et saadant Skridt, endnu inden det var foretaget. »Skæbnen har forraadt ham,« svarede hun dem, der søgte at vække hendes Forhaabninger ved at love hende et Under, »men Freden er lige saa nødvendig for ham som for hele Verden. Folks Følelser har forandret sig; der vilde atter udbryde Krig, maa-ske en Borgerkrig; intet fornuftigt Menneske kan ønske en saadan Ulykke.«

Havde den profetiske Fru de Krüdener ikke forudsagt ham, at der vilde følge frygtelige Dage efter et kortvarigt Held? »Kejser Napoleon forlader sin Ø. Han bliver større end nogensinde, men de, der tager hans Parti, vil blive forfulgt og straffet. De vil ikke have noget Sted, hvor de kan hvile deres Hoved.«

Hvilken frygtelig, ubodelig Ulykke kan der ikke opstaa deraf? Det var det første Spørgsmaal, som Hertuginde af Saint-Leu gjorde sig selv, da hun erfarede, hvad der var sket. For hende som for Alverden stod det fuldkommen klart, at det, der var sket den 20. Marts, kun kunde have en ny Krise og de største Katastrofer til Følge.

Hortenses Stedfader var, fulgt af sine Soldater, vendt tilbage til Tuilerierne, der laa øde hen. Kejserens Statue prydede atter Triumfsøjleens Top. Hofmændene indtog atter deres Stilling, Generalerne stillede sig i Spidsen for deres Tropper; Frankrig havde for et Tidsrum af seks Maaneder genfundet sin Hersker.

Næste Dags Formiddag fandt der en stor Militærparade Sted, og Børnene blev bragt derhen for at overvære den. De klappede i Hænderne over det smukke Syn, der var som et fornøjeligt Forspil til kommende Dages Mord og Drab.

Hortense havde mod sin Vilje overtaget sin indflydelsesrige Stillings Byrder hos Kejseren. Hvad hun end gjorde for at undgaa Plagerier udefra, var hendes Dør dog Dagen igennem belejret af Ansøgere og Ansøgerinder, hvem det i Reglen ogsaa lykkedes at skaffe sig Adgang. Klokken syv om Aftenen vendte hun tilbage til Tuilerierne, spiste til Middag sammen med Napoleon og benyttede de ledige Øjeblikke til at forelægge ham de Bønskrifter, der efter hendes Skøn havde mest Krav paa at komme i Betragtning.

Ak! Den Tid, der var tilmaalt den nye Regering, var for knap til, at man kunde tillade sig Ro og Hvile indenfor Slotets Mure.

Diplomaternes Ypperste, Talleyrand havde ikke undladt at skrive fra Wien, at Kongressen langtfrå at anerkende Kejseren havde lyst ham i Europas Ban, at Magterne afslog enhver diplomatisk Underhandling med ham og at de Fremmedes Indrykning og dermed Krigen snart igen vilde begynde.

Nogle Uger var tilstrækkelige.

Den voldsomme Tilstrømning af Folk, der fyldte Dronningens Gemakker, aftog stærkt. Al den Smiger, der ombølgede hende og vakte Mindet tillive hos hende om det tidligere Liv ved Hoffet, døde atter hen. Og mange af de Personer, der havde belejret hende med deres Bønskrifter om nye Stillinger, Genindsættelse i tidligere Embeder, Genopnaaelse af Titler eller Understøttelse, trak sig lidt efter lidt atter tilbage, indtil de tilsidst ganske opgav deres Bestræbelser.

Før Kejseren steg tilhest for at begive sig paa det sidste skæbnsvangre Felttog, der endte med Waterloo, ytrede han Ønsket om endnu en Gang at se Hortenses Børn; endnu kærligere end sædvanlig omfavnede og kyssede han den lille Louis, medens hans Tanker dvælede ved hans egen Søn, Kongen af Rom, der nu var Østrigs Fange.

Ofte er denne gribende Scene blevet skildret, hvor den lille

Prins for sidste Gang blev hentet for at se den Mand, til hvis Efterfølger han trods alt syntes at være udkaaret af Skæbnen.

Charles-Louis-Napoleon var dengang kun syv Aar gammel. Han var allerede nu en meget pirrelig Natur, der var yderst modtagelig for enhver Art af Sindsbevægelse. Hans Gouvernante havde engang været uforsigtig nok til i hans Nærværelse at lade falde nogle Ytringer om, at Kejseren paany vilde udsætte sig for Ulykken paa Kamppladsen og at frygtelige Farer truede hans dyrebare Liv. Hvem kunde vide, om man overhovedet nogensinde fik ham at se igen?

Barnet sneg sig grædende ind til sin elskede og frygtede Onkels Gemakker. Her knælede han ned foran ham og som drevet af en instinktmæssig Frygt bønfuldt han ham om enten ikke at drage bort, fordi han var bange for, at de onde Allierede skulde dræbe ham, eller ogsaa tage ham, den lille Prins, med sig i Krigen. Afbrudt af sin Hulken fremstammede han sin barnlige Bøn. Kejseren var et Øjeblik bevæget over Barnets Kærlighed, men tog sig saa ærgerlig sammen, kaldte med fast Stemme paa Hortense og bad hende kort og bestemt om at bringe Barnet bort, idet han bemærkede, at hun burde irettesætte Gouvernanten, der ganske unødvendigt havde ophidset Barnets Fantasi. Men inden han lod Barnet gaa med Moderen, vendte han sig til Marskalk Soult, der bevæget havde overværet dette Optrin, og sagde til ham: »Kys Barnet dør, Marskalk, han faar et godt Hjerte og en ædel Karakter; han er maaske min Races Haab.«

Mon der ikke skulde være blevet forandret noget ved disse betydningsfulde Ord? Har Hortense meddelt dem videre nøjagtig saaledes, som hun har hørt dem? Sikkert er det i hvert Fald, at de blev staaende præget i hendes Søns Erindring som en Profeti.

✱

✱

*

Kejseren er i Landflygtighed. Det legitime Monarki har atter taget sine gamle guddommelige Rettigheder i Besiddelse. Josephine er død, og Hortense har ved Hoffet uigenkaldelig mistet sin tidligere Rang som Dronning.

Til Trods for de store Ulykker har hun dog ikke opgivet Tanken paa den Stilling, hun har indtaget i Kraft af sine Forbindelser og den Berømmelse, der har omstraalet hendes Familjes Navn, og til hvilken hendes Børn gennem hende ser op med Kærlighed og Stolthed. Men alt som Tiden er gaaet, har hun maattet sige Farvel til Malmaisons Skove og Haver og begive sig ud i Verden paa Lykke og Fromme.

Hvor lille Louis end er, har han dog allerede oplevet store Overraskelser.

Sine syv første Leveaar, der var som en straalende Morgenrøde over et Liv fuldt af Larm og Uro, henlevede han ved et pragtfuldt og glimrende Hof. Og nu skulde han i lang Tid leve udenfor Frankrig, i Schweiz, Italien og Tyskland, næsten aldrig sammen med Franskmænd.

Tuilerierne, Saint-Cloud, Malmaison og Saint-Leu var Tryllesteder, der var forbeholdt hans tidligste Barndom. Hvorfor blev han ikke mere bragt derhen? Han havde jo dog haft det saa godt paa disse Slotte og i Haverne; hvilke vidunderlige Spadsereture kunde der ikke foretages der, og hvor herligt var det ikke at løbe og lege gennem de brede Alléer, der var indrammede af prægtige Træer, eller paa de fløjelsbløde Græsplæner!

Hvilke Begivenheder, uforstaaelige for hans Barnesind, var det da egentlig, der tvang hans Broder og ham til at drage bort, kun ledsaget af ganske faa Mennesker, ad ukendte Veje, uden at vide hvorhen, flygtende som om de var nødt til at skjule sig? Var hans Onkel, Kejseren, da ikke mere Herskeren, hvem ingen vovede at nærme sig uden Frygt og Bæven? Han skulde altsaa ikke mere se sin Moder i Tuileriernes pragtfulde Sale, straalende som hin Aften, da han og hans

Broder havde beundret hende, inden hun gik til Bal. Det var en Aften, da Kejseren gav et stort Selskab med efterfølgende Bal, og Hortense havde iført sig et udsøgt prægtigt Toilette. Børnenes Blikke veg ikke fra hende; som paa et overjordisk Syn stirrede de paa hende. Og virkede hun ikke ogsaa som et saadant? De havde jo saa ofte hørt Smigrere forsikre hende det!

Mænd er hurtigt parat til at tilkende en Kvinde Skønhedens Pris. En saadan Ros var ikke ubetinget berettiget for Hertuginde af Saint-Leu's Vedkommende. Hun besad en tiltrækkende Yndefuldhed i Væsen og Holdning, men egentlig smuk var hun ikke, og hun havde en meget styg Mund. Men Napoleon-Louis og Louis-Napoleon var hendes Børn; de beundrede hende af ganske Hjerte og formaaede ikke at forestille sig, at der under Solen fandtes noget andet menneskeligt Væsen, der var deres Beundring værdigere end hun, deres Moder.

Deres barnlige Betagethed var ikke undgaaet hendes Opmærksomhed, og med det Anstrøg af Sentimentalitet, med hvilket hun var tilbøjelig til at se saavel paa menneskelige Glæder som paa de Sorger, der i Reglen følger efter dem, sagde hun til Børnene:

»I finder mig smuk i Aften, kære Børn; I beundrer mine Smykker og Ædelstenene, der straalere i mit Haar. Men for mig er den Buket Violer, som I ser her i mit Bælte, mere værdifuld end alle mine Perler og Diamanter.«

Medens hun sagde dette, løste hun Violbuketten for bedre at kunne betragte den. Saa sagde hun til den Yngste, der strakte Haanden ud mod Blomsterne:

»Vil Du have dem, Louis? Eller vil Du hellere have en af disse kostbare Stene?«

»Nej, jeg vil helst have Violerne.«

»Du har Ret; Diamanterne dufter ikke og fryder ikke

Hjertet. Med Violerne,*) der hvert Foraar blomstrer frem paany, kan man være lykkelig uden Diamanter.«

»Jamen, Moder,« svarede den Ældste, der med sine elleve Aar allerede begyndte at blive fornuftig, »Du beholder jo dog altid Dine Diamanter, og for Diamanterne kan man købe sig saa mange Violer, som man vil!«

»Du kunde maaske tage Fejl, naar Du mener, at jeg altid vil kunne beholde mine Perler, Diamanter og min Formue. Intet Menneske ved, hvad den næste Dag kan bringe ham.«

Louis og Napoleon forstod ikke ret den filosofiske Betydning, Moderens Ytring havde; men de glemte ikke den Ynde og Højhed, der omgav Moderen, og som bidrog til at gøre denne Scene uforglemmelig for dem.

*

*

*

Allerede under den første Restauration blev det rolige og næsten ensformige Liv, som Hortense førte paa Saint-Leu eller Malmaison, skildret med ringe Skaansomhed. Ifølge Politirapporterne, der aldeles ikke lød usandsynlige, bestod det Selskab, der kom i hendes Salon, udelukkende af bonapartistiske Elementer. Ingen af den kongelige Regerings Handlinger eller Beslutninger undgik at blive gjort til Genstand for en forudfattet Kritik i denne fjendtlige Kreds, i dette »Ondskabens Hjem«, hvor der altid spandtes Rænker. Hun sely, denne Boudoir'ets Corinna med det smægtende Væsen, skildredes

*) Denne Blomst, og især Parmaviolen, der dengang ikke var meget kendt, var Dronningens Yndlingsblomst. Den blev dyrket i store Mængder i Saint-Cloud, Malmaison og Saint-Leu til hende og Kejserinde Josephine. Denne hendes Smag var saa bekendt, fortæller Frøken Cochelet, at man straks kunde kende hende paa den Violduft, der udstrømmede fra hende, saasnart hun traadte ind i Salen.

som en ærgerrig Kvinde, besjælet af de dristigste Planer, som hun dog var forsigtig nok til at skjule.

Da Ludvig XVIII for anden Gang vendte tilbage til Frankrig, opstod der i bourbon'ske Kredse en Formodning, der gik ud paa, at Hortenses hemmelige Tilskyndelser havde fremskyndet, om ikke foranlediget den forvovne Korsikaners Tilbagekomst. Alene denne Anklage kunde synes tilstrækkelig til at retfærdiggøre de strengeste Forholdsregler. Kongen havde været altfor godmodig, sagde hans Raadgivere, da han tillod Hertuginde af Saint-Leu at opholde sig nogle faa Mil fra Paris og endog at bo i selve Paris. Og at lade de to unge Sønner vokse op i sin Nærhed, var det ikke ensbetydende med at opdrage Ulve i Frankrig for senere selv at blive ædt af dem?

Disse Bekymringer, der af Kredsen i Rue Cerutti stempedes som nederdrægtige og latterlige, tog stadigt til. Gentagne Ubehageligheder og Forfølgelser bidrog til at give en daarlig Mening om Ophavsmændene dertil! Men var de da virkelig saa urimelige og ubegrundede? De Begivenheder, der senere indtraf, beviser netop det Modsatte. De, som Kejsere og Konger i intime Kredse kaldte *Familjen Bonapartes Individer*, levede tilbagetrunkent og gjorde sig kun meget lidt bemærket. Men endnu efter et Kvartaarhundredes Forløb viste Louis-Napoleons Optræden, hvilken Magt og Indflydelse alene deres Navn havde.

I Øjeblikket har Sejrherrernes Vilje spredt dem til alle Sider. Moderen bor stadig i Rom. Jérôme og Katherine er blevet forvist til Triest. Joseph har maattet trække sig tilbage til de Forenede Stater, langt borte fra sin Hustru og sine Døtre, der bor i Bryssel. Lucien ved ikke, hvor han skal skjule sin Person, der har en altfor slaaende Lighed med den af hele Europa afskyede »Undertrykker«. Caroline og Elisa vilde helst begive sig til Nederlandene eller det gæstfrie Schweiz, men det er blevet dem forbudt at forlade Triests nærmeste Om-

givelser. Hvad Hortense angaar, saa begav hun sig paa Vej, længe før hun kendte Rejsens Maal eller anede, hvor det vilde blive hende tilladt at standse sin hvileløse Flugt. *Verden*, sukkede hun, *var meget ond imod hende*. Hun havde aldrig troet, at Livet kunde være saa svært at leve. Havde hun været i Besiddelse af lidt mere Mod, havde hun foretrukket at trække sig tilbage til Klosterlivets fuldstændige Ensomhed.

De Angreb, for hvilke hun var Genstand før de Hundrede Dages skæbnesvangre Erfaring, havde tiltaget i Voldsomhed. Fjendtligsindede Bladskrivere benyttede sig af det ugunstige Lys, i hvilket Louis Bonapartes Proces imod hende stillede hende, idet han for Retten forlangte, at hun skulde udlevere ham det ældste af Børnene; i deres Bladfejder skildrede de uden Medlidenhed Grunden til disse intime Stridigheder mellem Mand og Hustru og gjorde saaledes Opholdet i Frankrig utaaleligt for Dronningen. Hortense følte det og udtalte sig bittert derom; hun kunde tilsidst ikke udholde at blive der længere. Hun besluttede at bringe det frygteligste af alle Ofre; hun begav sig til sin lille Ejendom Pregny i Omegnen af Genf, hvor hun maaske kunde henleve sine Dage i Glemsel og hvor man i det mindste vilde lade hende leve i Fred.

Medens hun endnu tøvede med at fastsætte Dagen for dette triste Ønskes Opfyldelse, modtog hun den 19. Juli 1815 om Morgenens Befaling til at forlade Paris i Løbet af to Timer eller senest i Løbet af Dagen. Denne Befaling stammede fra Baron de Muffling, som af de Allierede var indsat som Kommandant over Paris. Man havde hende mistænkt for at være Stifteren af et — virkeligt eller blot formodet — bonapartistisk Komplot. Samme Aften maatte hun rejse bort, ledsaget af en østrigsk Officer, Grev von Voyna, som Charles de Constant i sin Korrespondance kalder »en ung, elskværdig og overgiven Vogter« (han var kun nitten Aar gammel), men hvis hensynsfulde og taktfulde Optræden var ulastelig.

Dronningen ankom til Genf. Med sine Pas, der var i bed-

ste Orden og forsynet med de fem allierede Magters Segl, troede hun sig her sikret mod enhver Ubehagelighed. Hendes Heste galopperede allerede henad Vejen til Pregny. Villaen, hvor hun havde tilbragt saa mange behagelige Timer sammen med sin Moder, var istandsat til hendes Modtagelse; der behøvedes kun at lægges sidste Haand paa Værket. Hun begyndte allerede at aande lettere, da der pludselig blev bragt hende en Skrivelse fra den schweiziske Regering, hvor hun anmodedes om saa hurtigt som muligt at begive sig andetsteds hen. Den Følelse af at være i Sikkerhed, der havde opfyldt hende, havde altsaa kun været kortvarig. »Det gør mig ondt for den stakkels Dronning Hortense,« skriver dengang Slotsfruen paa Coppet. »Jeg ved ikke, hvad jeg skal raade hendes smukke Ridder; men Milano forekommer mig at være det Sted, hvorhen hun helst burde begive sig.« Metternich mente derimod, at hun vilde have det bedre i Bregentz i Østrig. Og Andre lod hende forstaa, at hun sikkert vilde finde det bedste Tilflugtssted i Prøjsen eller i Rusland*). Jaget fra alle Sider tænkte hun et Øjeblik paa at sælge sine Diamanter og rejse til Martinique for at henleve Resten af sine Dage paa en Ejendom, som hendes Moder havde ejet. Men det var hende altfor smerteligt at forlade Fastlandet til Trods for, at hun ikke mere kunde haabe at finde et fast Opholdssted indenfor Frankrigs Grænser.

Bourbonernes Agenter forfulgte hendes Spor med ligesaa megen Haardhed og Haardnakkethed, som Napoleon havde udvist, da han i sin Tid fra By til By i Schweiz, i Venedig, i Moskva, St.-Petersborg og Stockholm forfulgte den sejrende Fru de Staël med sit Fjendskab. Belært af Erfaringen og i den Tro, at det vilde være ligesaa ufornuftigt som ufor-sigtigt at give de Mennesker Midler til Intriger i Hænde,

*) De forenede Magter havde udstedt den Forordning, at Medlemmerne af Familien Bonaparte kun maatte bo i Prøjsen, Østrig eller Rusland.

som man mente egnede til at søge dem i de altfor nærliggende Grænselände: Italien, Schweiz og Rhinprovinzen, havde den kongelige Myndighed fordret Anvendelsen af disse forebyggende Forholdsregler overfor den ulykkelige Dronning Hortense, som stødtes tilbage fra alle Sider, og som i flere Nætter intet Hvilested kunde finde, da hun blev vist bort fra Genf og andre Kantoner i Schweiz saavel som fra Storhertugdømmet Baden, og fortvivlet udbrød hun: *Naar man ikke vil taale mig noget Sted, saa kast mig i Søen!*

I Haab om, at denne Udvisningsordre ikke vilde blive opretholdt, og at hun snart kunde vende tilbage til Pregny, rejste hun til Aix. Saa fast stolede hun derpaa, at hun besluttede ikke at tage et altfor bekosteligt Følge med sig, hvorfor hun sendte sin Staldmester Hr. de Marmold, sin Præst, Abbed Bertrand og nogle Tjenere i Forvejen til Pregny. Men de fik slet ikke Lov til at tage Ophold der; ogsaa de blev udvist af Kanton'et.

Da Hortense tog Ophold i Aix, indtil hun kunde faa ny Pas, havde hun maattet leje den første den bedste ledige Lejlighed. Det var et daarligt beliggende, højt og hæsligt Hus, der egentlig kun frembød den Fordel, at der fandtes en temmelig stor Gaard, hvor Børnene frit kunde lege. Og dette forsømte de ingenlunde. Medens deres Moder med Uro og Bekymring talte Dagene, der hengik, inden det brændende Spørgsmaal fandt sin Løsning, larmede og støjede Napoleon og Louis, ubekymrede som Børn i deres Alder, sammen med Børnene i Nabolaget. Medens Dronning Hortense førte langvarige og vanskelige Forhandlinger for blot at opnaa Ret til selv at vælge sig sit Opholdssted, legede alle Børnene ivrige og fornøjede sammen, foranstaltede Militærøvelser og Felttog. Napoleon, der var den udkaarne Anfører, gik i Spidsen for Soldaterne, og Louis slog med fordoblet Iver paa sin Trommes Æselskind. Undertiden bevæbnede han sig med en Stok, der skulde forestille hans Bøsse og marscherede

sammen med de Øvrige i sluttet Række, med Blikket ufravendt heftet paa sin ældre Broder, som han respekterede overordentligt, og som med Bliksablen i Haanden skreg: *Fremad, marsch!* saa højt han formaaede. Naar Hortense saa Børnene saa glade og sunde, trøstede hun sig over de utallige Hindringer, der lagdes hende i Vejen. Endelig tog Landdagen sin Bestemmelse. Den forhenværende Dronning af Holland fik Tilladelse til at rejse gennem Schweiz for at begive sig til Storhertugdømmet Baden. Men hvor mange Genvordigheder laa ikke endnu foran hende! Hun var endnu ikke ved Enden af sin Lidelsesvandring.

Raadene og Direktorierne, Forbundsstaternes civile og militære Myndigheder syntes et Øjeblik meget ivrige i Forfølgelsen af en Del af denne Æventyrerfamilje — som Bonaparterne kaldtes, — der førte sit Tjenerskab og sin Bagage med sig paa fem Vogne.*) I Virkeligheden stod det dem ikke frit at undlade dette; de rettede sig efter formelle Forordninger fra de høje Magter, der opfordrede dem til ikke at taale nogensomhelst Person paa schweizisk Grund, der havde konspireret mod Hs. Majestæt Ludvig XVIII.**)

*) »Hertuginde af Saint-Leu rejste med en Wiernervogn med seks Heste, en Rejseovn med Soveplads forspændt med fire Heste, en eensædet Vogn med tre Heste, en tohjulet Vogn med en Hest og en lille Vogn med fire Hjul og forspændt med to Heste.«

To Timer efter hendes Afrejse fra Genf blev der sendt fem Skifteheste, en blaa Wiernervogn med to Heste og en Enspændervogn. (Arkiverne i Fribourg, efter Eugène de Budé, Bonaparterne i Schweiz).

**) »Ifølge de nylig offentliggjorte Forhør over Marskalk Ney og de Rygter, der har bredt sig efter Murats Død, har alle Medlemmerne af denne Æventyrerfamilje (Joseph, Lucien, Hortense) saa at sige sluttet et Forbund for at sinde nye Rænker. Det er derfor nødvendigt at føre skarpt Opsyn med dem overalt, hvor de maatte tage Ophold« (Forordninger fra det udøvende Raad, Arkiverne i Bern, Bd. XIX, Nr. 28).

Efter mange Uheld paa Vejen, som det ikke er nødvendigt at berette her, kørte Karavanen ind i den gamle By Konstanz' Gader, og Hortense maatte, halvdød af Træthed og Kulde, indlogere sig i en elendig Gæstgivergaards ubeboelige Værelser.

Træt af at søge Husly hos ubehagelige og pengebegærlige Hotelværter lejede hun i Begyndelsen af Januar Maaned udenfor Konstanz et Hus, der laa paa den Landtunge, hvor Søen bliver smallere. Det var et yderst beskedent lille Hus, der bestod af nogle daarligt indrettede Værelser. Hun havde sikkert ikke taget det, dersom hun havde haft andre at vælge imellem. I Begyndelsen maatte hun nøjes med en Stue, der baade tjente som Spisestue og Dagligstue. Saa lod hun det Nødvendigste komme fra Paris og installerede sig saa godt som muligt.

Dagene blev lange i det taagede og regnfulde Vejr, og Bibliotheket var hurtigt læst tilende. Den blide Abbed Bertrand, der hørte med til hendes Følge, gjorde sig den utroligste Ulejlighed for at skaffe en Bog tilveje. Endelig fik han fat i en elendig historisk Afhandling, der i Mangel af noget bedre blev ophøjet til Yndlingsbog. Flere Dage igenem sad Alle med virkelig rørende god Vilje bøjet over *Anekdoter fra Philip-Augusts Hof*.

Her sad altsaa Dronningen af Holland, hendes Forelæzerske, hendes Barn, hendes Overstaldmester og hendes Præst indespærret. Nogle enkelte Besøg, som f. Eks. hendes højtelskede Broder, Eugène de Beauharnais, et kortvarigt Ophold ved Foraarstid i Bjergene i Kanton Appenzell, hvorhen hun begav sig for sit Helbreds Skyld, var de eneste Adspredelser. Hun havde under sit Ophold i Konstanz fra 1816 til 1817.

Tilslidst vænnede hun sig dog til dette Liv og begyndte allerede at lægge Planer for Sommerrejser til Bayern og Italien, paa hvilke hendes Søn, Frøken Cochelet og Abbed Bertrand skulde ledsage hende, da hun fik Ordre til saa hurtigt

som muligt at trække sig tilbage og holde sig i Baggrunden. Hendes altfor hyppige Sammenkomster med Storhertuginde Stephanie, der var en Slægtning af hende, havde mishaget Myndighederne, som holdt vaagent Øje med hende, og disse Sammenkomster gav Anledning til Frygt og Mistanke. Hvor meget han end beklagede det, maatte Storhertugen give hende at forstaa, at de forenede Magters Vilje tvang ham til at udvise hende fra sit Territorium. Hun drog ikke langt bort, men bosatte sig to Mil fra Konstanz i det gæstfrie Kanton Thurgau og blev for et Beløb af fireogfyrretyvetusind Francs Ejerinde af en Ejendom, der gennem et Aarhundrede havde tilhørt en og samme Familje. Efter at Købet af Arenenberg var behørigt stadfæstet, tog hun det i Løbet af Sommeren i Besiddelse og beskæftigede sig derefter med paa bedste Maade at forskønne denne Ejendom, der var bygget paa Skraaningen af en Høj.

Kun de Menneskers Rang, der boede paa Ejendommen Arenenberg, kunde berettigede Benævnelsen Slot; hverken Husets ydre Arkitektur eller den indvendige Udsmykning kunde gøre Krav derpaa. Indgangen dertil formaaede ikke at vække nogen Beundring, thi den havde ved første Øjekast intetsomhelst usædvanligt Præg; Parken, som omgav Huset, gjorde ikke Indtryk af at tilhøre en virkelig stor Ejendom. Men om end Villaen ikke mindede om et pragtfuldt Slot, saa var det Indtryk, den gjorde, til Gengæld overordentlig malerisk; Beliggenheden var vidunderlig skøn; man følte uvilkaarligt, at den var blevet valgt af en poetisk Fantasi paa Grund af de herlige Punkter, fra hvilke man havde den mest henrivende Udsigt over Konstanzsøen, over Dalens smilende Sletter og næsten over en Del af Schwarzwald. I Haverne, saaledes som en af Dronningens Beundrere*) har skildret dem, blev den Besøgendes Opmærksomhed tiltrukket af den store Mængde forskellige og sjældne exotiske Planter, og i Salonerne,

*) Fourmestiaux.

der ganske vist kunde have været noget større end de var, talte de mange Kunstgenstande for Ejerindens Smag, der selv havde valgt dem og givet dem den rette Plads.

Langt om længe er Hortense, hendes Søn og hendes Følge kommet til Ro efter deres fredløse Omflakken. Men til Trods for det rolige og tilbagetrukne Liv, som Slotsfruen paa Arenenberg nu tilsyneladende fører, undlader det franske Politidog ikke at minde hende om, at det ikke har tabt hende af Syne, selv om hun gerne havde undværet disse Tegn paa dets Interesse. I en Aarrække vedbliver Politiet at holde Opsyn med hende. Hun mistænkes stadig for at have saadanne Maal for Øje, der ikke staar i Samklang med Almenhedens Interesser. Politiagenter kommer langt borte fra og snuser omkring i de landlege Omgivelser, hvor de paa det Nøjagtigste forhører sig om, hvorledes og hvormed hun tilbringer Tiden. Paa deres forborgne Spørgsmaal, som de retter til Folk i Nabolaget, faar de altid samme Svar, at Dronningen ofte modtager Besøg, at hun finder Behag i Selskabslivet og venskabelig Omgang, og at de ikke ved mere, men at hun gør meget godt der paa Egnen, hvor hun er overordentlig afholdt.

Der var blot een Ting, som Folk ikke vidste, og som de derfor undlod at tilføje, nemlig at hun i sit Inderste nærede højtflyvende Planer, at hun var forblevet Legemliggørelsen af en Bonapartisme, for hvilken Indtrykket af Fortidens Ulykker traadte i Skyggen for en ideel Tillid til Fremtidens Forjættelser, og at hun forberedte sig paa, naar hendes Søn Louis blev gammel nok til at forstaa hende, da at indskærpe ham de Grundsætninger og Pligter, der maa føres ud i Livet af den, der kæmper for Kejserdømmets Opretholdelse.

Hele Hortenses Karakter, hendes Rolle som Opdragerinde i Landflygtighedens mange Aar koncentrerer sig i dette Træk, som hun søgte at hylle i Skygge, og standser vi et Øjeblik for særligt at belyse dette Punkt, finder vi Grundlaget for Tilblivelsen af den senere Napoleon III's højtstræbende Planer.

ANDET KAPITEL.

Prinsens Opdragelse.

Mellem det første og det andet Kejserdømmes Straaleglans, mellem sin Moder Josephine og sin Søn Louis-Napoleon viste Hortense sig som en flygtig, næsten forsvindende Stjerne, hvis eget Lys ikke vilde have haft Betydning uden de Himmellegemers, der omgav den.

Med sit smalle, blide Ansigt, sit smægtende Væsen, sin Hang til det tilbagetrukne Liv i det rolige og solbeskinnede Hus, fjernt fra det støjende og larmende Liv, besad hun dog et Forraad af Energi og en Sjælsstyrke, som man ikke skulde have tiltroet hende. Hendes aandelige Indflydelse gik næsten ubemærket hen, i den Grad bestræbte hun sig for at skjule selv de ringeste Tegn, der kunde tyde derpaa. Ikke destomindre var der i hende og i hendes Liv mere end kun et Tilløb til en kongelig Værdighed med dens hurtigt bristede Illusioner, et ulykkeligt Ægteskab, sentimentale Romancer og nogle trøstende Kærlighedsforhold.

Ingen lagde i det daglige Liv mindre personlig Vilje for Dagen end hun. Hvad enten det nu skyldtes medfødt Ulyst til at beskæftige sig med dagligdags Spørgsmaal, øjeblikkelig Slaphed eller ligefrem Føjelighed, saa er det sikkert, at hun sjældent modsatte sig andres Ønsker. Men hvor ganske anderledes optraadte hun ikke, naar Talen var om en Sag af Vigtighed, om hvilken hun allerede havde dannet sig en bestemt Mening! Hvergang hun blev spurgt til Raads angaaende noget i det daglige Liv, som f. Eks. Maalet for en Spadseretur eller en eller anden svævende Plan, var hun altid rede

Hortense: Napoleon III's Moder.

til at svare: »Gør som De selv vil, vælg, hvad De synes bedst om«; men saasnart hun følte, at hun stod i Fare for at se sin Fornuft eller sine Følelser lænkebundne eller i Særdeleshed naar hun truedes af ægteskabelige Befalinger, der altid stod i Modstrid med et eller andet af hendes personlige Ønsker, vaagnede hun pludselig af sin Slaphed og Ligegyldighed, og da lød hendes Tale ganske anderledes.

Denne Kreolerinde med de blaagrønne Øjne, med den medfødte smægtende Mine, hun, hvis Helbred var saa svagt og foranderligt, at hun hvert Øjeblik kunde bukke under, og hvem alene Vægten af hendes lange lyse Haar, efter hvad hun selv sagde, var en Byrde, denne svage Kvinde besad et ualmindeligt Fond af Viljestyrke, naar det drejede sig om at yde Modstand imod Skæbnen, om atter og atter at foretage Skridt for at forsvare sine Venners Rygte eller sikre de Væseners Fremtid eller Ejendele, der var hende dyrebare.

Ingen vilde under den Letsindighed, der sædvanlig prægede hendes Karakter, have troet hende i Besiddelse af den Standhaftighed, som hun udviste, naar hun i alvorlige Forhold blev sat paa Prøve.

Og ydede hun Modstand, skete det hverken paa voldsom eller skaanselløs Maade. Hendes Mand, hvis Ret som Fader stod i Modstrid med hendes Ønsker, skrev til hende: »Kom«, fordi han levende ønskede at gense sine Børn. Hun svarede ham ikke aabent »Nej«, men hun holdt sig tilbage og gav ikke efter. Hun forstod at forstille sig og finde paa allehaande Forhindringer, der afholdt hende fra at opfylde hans Ønske.

Hun var ikke noget Mønster paa en Hustru, selv om man tog de formildende Omstændigheder for hendes Opførsel i Betragtning; hun misbrugte saa at sige den Undskyldning, der for hende laa i den Omstændighed, at hendes Skæbne var blevet knyttet til en lunefuld og sygelig Mand. Bestemt til med ham at dele Kongemagten bestræbte hun sig ikke, saa-

ledes som hun som Kvinde havde kunnet det, paa at lette Byrden for ham, der kun betingelsesvis havde taget imod den.*)

Skøndt opfyldt af Beundring for Kejseren gjorde hun dog kun yderst lidet for at mildne sin Mands bitre Tilskikkelser, da han af Undertrykkerens Vilje blev tvunget til at bestige Nederlandenes Trone. Napoleon havde kunnet gøre ham til Konge og sin Steddatter til Dronning, men et lykkeligt Par havde han ikke formaaet at gøre dem til. Deres stadig modsatte Standpunkt, hvad saavel deres Smag som deres Planer angik, havde gjort deres Samliv til et vedvarende Uvejr uden andre Lyspunkter end kunstigt hidførte Forsoninger, efter hvilke de atter fjernedes fra hinanden for at leve adskilt i lange Tider.

Men hvor mægtigt et Herredømme havde derimod hendes Moderfølelse over hendes Hjerte! Denne Følelse opfyldte hende fuldkommen, og samvittighedsfuldt og kærligt lagde hun den bedste Del af sin Persons Væsen og sin Intelligens i Opfyldelsen af sine moderlige Pligter.

Denne sin Ømhed lod hun ikke komme til Udtryk paa nogen voldsom Maade. Hun undertrykte ethvert Udbrud deraf for at bevare mere Herredømme over sine tilbedte Børns Aand og Karakter. Men naar der var den mindste Grund til Ængstelse for deres Skyld, saasnart hun i nogen Tid ikke havde set dem eller saasnart der var den ringeste Ubetydelighed i Vejen med deres Helbred, voksede hendes Ængstelse straks til ubeskrivelig Angst.

En af dem, der hørte til hendes daglige Omgang, har

*) Da Louis, der ønskede at unddrage sig Æresbevisninger, som han ikke alene ikke eftertragtede, men som han i Forvejen vidste, at han ikke vilde komme til at raade frit over, forestillede Kejseren, hvor skadeligt det fugtige og kolde Klima vilde være for hans Helbred, svarede Napoleon ham haardt: »Det er bedre at dø som Konge end at leve som Prins«.

skildret den Ophidselse, der kunde bemægtige sig hende i Tilfælde, hvor der aldeles ikke var nogen Anledning til at nære Bekymring.

En Dag i Foraaret 1813, samme Aar, i hvilket Felttoget til Sachsen fandt Sted, var Prinserne tidligt om Morgenens taget bort fra Saint-Leu for at besøge Kejserinde Josephine. De holdt altid meget af at komme til Malmaison, hvor de vidste, at de havde Lov til at gøre, hvad de vilde, og hvor Bedstemoderen i sin ubegrænsede Overbærenhed til Trods for, at hun selv elskede de sjældne Blomster og Planter, hun lod dyrke i Drivhusene, tillod dem at plyndre Blomsterbedene, afskære Sukkerrør for at suge Saften deraf, kort sagt til at more sig overalt, hvor de vilde.

Paa den Strækning, de skulde tilbagelægge, var der blevet bestilt Skifteheste til dem, og der var bleven givet Besked om, at de skulde færges over Floden.

Hele Dagen havde Dronningen følt sig nedtrykt over deres Fraværelse, og alt eftersom Tiden gik, blev hun øjensynlig mere og mere urolig. Hun rørte ikke Maden, der bragtes hende; hendes Øjne stod hvert Øjeblik fulde af Taarer, som hun næppe formaaede at tilbageholde. Ikke med et Ord røbede hun sin Ophidselse, hun bestræbte sig tværtimod for at synes rolig; men hun formaaede dog ikke at skuffe sin Veninde fra Ecouen, Fru de Broc, som bebrejdede hende hendes Svaghed. Hun søgte at smile, men svarede ikke. Men hendes Angst tog til. Pludselig hørte hun Barnefødder trippe i Etagen over Stuen, hvor hun opholdt sig. *Saa er de altsaa kommen tilbage!* udbrød. Og ganske rigtigt, de var allerede vendt tilbage for nogen Tid siden, men Gouvernanterne havde ment at handle rigtigst ved ikke at bringe dem ned i Spisesalen, medens deres Moder og hendes Gæster sad ved Bordet. »Er det fornuftigt,« sagde den fortræffelige Adèle de Broc, der snart efter skulde dø som Offer for et grusomt Ulykkestilfælde, — »er det fornuftigt og klogt? Deres Børn kørte i en god Vogn, fulgt af

Ryttere og Rideknægte, saa vel bevogtede som man overhovedet kan være det, og De gør Dem unyttige Bekymringer, der virker forstyrrende paa Deres Sind og Hjerte!« Hortense indrømmede sin Svaghed, men sagde, at man maatte være overbærende imod hende: hun besad jo kun denne ene Lykke i Verden, og hun levede i stadig Angst for, at den skulde blive hende berøvet.

Naar hun havde begge Børnene hos sig, kunde kærtegne dem og vaage over de mindste Enkeltheder ved deres Opdragelse om Dagen, og om Natten staa op og overbevise sig om, at de sov godt, udviste hun i Opfyldelsen af sine moderlige Pligter den Forstandighed og kvindelige Omsorg, som Louis Bonaparte i saa høj Grad bebrejdede hende aldrig at have kendt eller lagt for Dagen som Hustru.

Hun vaagede omhyggeligt over, at Hovmodet, der saa let faar Indpas i unge Sind, ikke fik Tid at fæste Rod hos hendes Børn, og hun opdrog dem med en Naturlighed og Ligeformighed, der vilde passe for enhver Kvinde, uden at hendes Værdighed som Dronning dog led Overlast derved. Naar hun henvendte sig til deres Hjertes Følelser, sagde hun altid Du for derved at komme dem nærmere, og hun forbød sine Husefæller at kalde dem Kongelig Højhed og opfordrede dem til at kalde dem ved deres Navn: Louis og Napoleon. De fremmede Herskere, som de i 1814 daglig saa paa Malmaison, tiltalte dem med »Deres Højhed« eller spurgte deltagende, hvorledes »Deres kongelige Højheder« behagede at befinde sig, hvorover de undrede sig højligt, thi deres Moder havde altid ønsket, at de skulde behandles som Børn uden nogen særlig Højtidelighed.

Hun vaagede omhyggeligt over, at der ikke opstod Had eller Misundelse hos dem, Følelser som Mænd, der er kaldede til at regere, aldrig burde være i Besiddelse af. Hun besad en vis Evne til at drage en Lære af hver lille Enkelthed i deres Liv, men hun var ikke fri for at forsømme deres egent-

lige Skolegang lidt, hvad enten det nu skyldtes Overbærenhed eller Svaghed. De Fremmedes Indrykning i 1814 fyldte hendes Sjæl med Sørgmodighed, og hun bevirkede, at Børnene fik et Indtryk deraf, saavidt dette lod sig bringe i Samklang med deres Alder; de gav Afkald paa nogle af Bordets Nydelser for frivilligt at underkaste sig nogle Savn og for, saavidt det stod i deres barnlige Magt, at tage Del i Folkets Sorg.

Uden egentlig at være ligesaa gavmild som Moderen, var det hende dog en Glæde at lindre Ulykken, hvor hun traf den paa sin Vej, og hun vakte i sine Sønner Kærlighed til de Fattige.

Det var hende en stor Sorg at skulle skilles fra den Ældste, der var et godt begavet og aandelig vel udviklet Barn. Men hun gav endelig efter for den Tvang, der udøvedes overfor hende og gav den unge Napoleon tilbage til Faderen, — men ikke uden at beklage sig derover. En Mand kan bibringe et Barn de nyttige og vanskelige Kundskaber, tænkte hun, men tilkommer det ikke især Kvinden, Moderen, at fremelske Spiren til det Gode, der slumrer i et Barnehjerte? Hendes langvarige Modstand mod at føje Louis Bonaparte, der gjorde retmæssig Krav paa den Lykke at følge en af sine Sønners Opdragelse og indprente ham sine Grundsætninger om Idealisme og Humanitet, maatte endelig give efter. Hun maatte finde sig i kun at have én Søn, den Yngste, der skulde nyde Godt af hendes legemlige og aandelige Pleje, og al den medfødte Trang til at opdrage, der fandtes i hendes Karakter, kom nu til Udtryk overfor ham. Vi vil faa at se, hvormeget Napoleon III i sin Karakter og sine Handlinger følte Virkningen af den blide og dog stærkt positive og romantiske Indflydelse, hans Moder havde haft paa ham.

Han var følsom og god, men tilkendegav dog ikke dengang nogen af de vidunderlige Egenskaber, der betegner Geniets tidlige Vaagnen, og han gjorde ikke Indtryk af at besidde nogen ualmindelig Intelligens.

Han, den elskværdige »Ja-Ja«*), som han kaldtes i de intimeste Kredse, vidste vel, at han havde haft en meget mægtig Onkel i Tuilerierne, og at denne Onkel havde regeret over Verden og vendt op og ned paa den. Men Bevidstheden herom opfyldte ham ikke med nogen Lyst til Efterlignelse og gjorde ham ikke svimmel. Han vilde af Livet sikkert ikke forlange mere, end det kunde give ham. Han vilde maaske sælge Blomster, fordi han holdt saa meget af at plukke dem. Men han havde jo en Moder, der kunde bibringe sit Barn en noget videre Horizont. Med Kærlighed og Vedholdenhed skred hun til denne sin Opgave.

Uden at fremskynde hans Undervisning mere end det var nødvendigt for hans Alder og uden at anstrenge ham for meget med Lektier, tabte hun dog ikke et eneste Øjeblik sit Maal af Syne: at udvikle hans Intelligens i dette hans første Livs-afsnit, i hvilket Mennesket modtager sine stærkeste Indtryk. Hun forberedte ham paa den eksakte Undervisning, som han senere skulde nyde hos en virkelig øvet Lærer, legende og samtalende bestræbte hun sig mere for at sætte ham i Stand til at forstaa end at lære.

I disse sine første Læreaar viste Louis ikke egentlig nogen særlig Tilbøjelighed til Studierne, og han gjorde kun meget langsomme Fremskridt. Hos den adspredte Elev, der næsten altid var optaget af andet end det Maal, mod hvilket hans Lærere ønskede at lede hans Tanker, skjulte sig en Karakter, som helst unddrog sig den Pligt at skulle holde sin Opmærksomhed rettet paa een og samme Ting. Allerede dengang viste han sig som en drømmende Natur, der dog altid var parat til Munterhed, naar det gjaldt hans Lege, og naar han sad ved sine Bøger og saa drømmende mod Loftet eller ud af Vinduet, der vendte ud mod Parken, var det tydeligt at se, at han ikke nærede noget levende Ønske om at be-

*) Han havde faaet Kælenavnet »Oui-Oui«. O. A.

skæftige sig med den netop paabegyndte Stil, der laa foran ham. De for hans Natur karakteristiske Omrids dannedes lidt efter lidt, men paa en saa ubestemt Maade at de unddrog sig Lærerens Analyse.

Den blide Epicuræer Abbed Bertrand lod sig imidlertid ikke bringe ud af Sindsligevægt i den Anledning; rolig ventede han paa, at Frokost- og Middagstimen for Elev og Lærer nærmede sig. Heller ikke hans Søvn forstyrredes af Skrupler af denne Art. Han lod sin Elev trættes over sine Lektier og fulgte ham med et overbærende Blik, hvad enten han holdt ham fængslet til Klassen, eller tillod ham at løbe gennem Haven eller fra Tid til anden, naar hans Moder ikke modsatte sig det, lod ham lege Soldat med Børnene fra Naboskabet. Saaledes hengik Maaneder og Aar, uden at den unge Elev gjorde synderlige Fremskridt. Endelig fandt hans Moder det for sigtigst at fæstne hans Aandsevner ved at overgive ham i andre Hænder.

Der er blevet talt meget om den Letsindighed og den Fornøjelsessyge, der herskede i de Kredse, hvor Louis-Napoleons første Opdragelse fandt Sted. Yderst sjældne var dog de Tilfælde, i hvilke disse Egenskaber havde Leilighed til at lægge sig for Dagen. Der blev ikke begaaet nogen større Fejl, end den der bestod i en vis overbærende Eftergivenhed og Skødesløshed ved Begyndelsen af hans Opdragelse; og Grunden hertil var dels at søge hos den karaktersvage Abbed Bertrand, der satte for megen Pris paa sin egen Bekvemmelighed til at tage noget fra den altfor alvorlige Side, dels i Moderens stiltiende Eftergivenhed.

Den pligtopfyldende og forstandige Mand, der blev udset til at fortsætte det til en Begyndelse forsømte Hverv, var fra første Færd tilbøjelig til at overdrive sin Forgængers Fejltrin, men dette var sikkert blot for at tilskynde sig selv til at gøre det bedre.

Barnet holdt af sin første Lærer. Men denne havde ingen

Indflydelse paa ham. Hans Omgivelser havde allerede fra tidligste Tid lagt Mærke til denne Mangel paa Autoritet fra Lærerens Side. Keiserinde Josephine var den første, der paa Malmaison havde haft et aabent Øje for denne Fejl. Hortense fik rigelig Lejlighed til at gøre sig det klart paa Arenenberg. Og den unge Louis lagde paa sin Side ikke Skjul paa, at Abbedens Undervisning ikke imponerede ham. En Morgenstund var den gode Abbed i Færd med at forklare sin Elev en Fabel fra Oldtiden, der omhandlede *Metamorphoser*. Pludselig afbrød den unge Prins ham og sagde: »Jeg ved nok, hvad jeg selv gerne vilde; jeg vilde helst forvandles til en lille Fugl, og saa vilde jeg flyve min Vej i Deres Time og først komme tilbage, naar jeg skulde have Time hos min Lærer i Tysk, Hr. Hase.« — »Men Prins dog,« svarede Abbeden, »det er ellers ikke videre elskværdigt mod mig at tale saadan.« Louis, der ikke vilde forvolde sin Lærer den ringeste Sorg, forklarede ham saa godt han kunde paa sin barnlige Maade, at han holdt meget af ham, men ikke af hans Timer.

Denne Mand var forøvrigt en fortræffelig Karakter, en Ynder af god Stil og Skrivemaade, saa vel som af Bordets Nydelser; han var elskværdig og omgængelig, altid i festlig Stemning, og han besad et uovertræffeligt godt Humør. Dette hans gode Humør havde beredt Hertuginde af Saint-Leu's Omgivelser mangan behagelig Time, og selv efter at han var borte fra Arenenberg, følte han sig stadig som hørende til Huset, hvor hans kunstfærdigt og omhyggeligt udarbejdede Epistler læstes med lige saa stor Fornøjelse som den, med hvilken de var skrevne.

Den nye Lærer, Philippe Le Bas, var en Mand med en ganske anden Karakter. Som Søn af et Konventsmedlem var han bleven opdraget i Arbejdets og Fattigdommens haarde Skole, og herigennem havde han udviklet sig til at blive en streng og samvittighedsfuld Karakter. Af meget højtstillede Venner var han blevet anbefalet til Dronningen, men han

Byen Konstanz, set fra Søen.

havde tøvet længe, og det var ikke uden en vis Sorg, at han tilsidst havde taget imod det Tillidshverv, der blev tilbudt ham, og som medførte, at han maatte leve fjernt fra sin Familje, for hvilken han nærede de ømmeste Følelser, en Mand overhovedet kan nære. Han maatte leve adskilt og fjernt fra sin Moder, der var meget syg, og fra sine Studiekammerater og opgive de Planer, som han havde lagt, og som skulde føre ham til selvstændigt Arbejde. Paa den anden Side indsaa han vel, at han maatte veje de Grunde, der fængslede ham til Paris, imod den Uforsigtighed, han begik ved at lade en Lejlighed, der maaske aldrig vilde byde sig paany, gaa fra sig til at sikre saavel sig selv som sin elskede Livsledsagerinde en rolig og lykkelig Tilværelse. Fra Arenenberg blev der sendt ham den ene Opfordring efter den anden, thi Dronningen havde modtaget de mest fordelagtige Oplysninger om ham.. Endelig besluttede han sig til at begive sig paa Vej. Han ankom til Stedet, hvor hans Komme ventedes af en Moder, som utaalmodigt længtes efter at betro til hans Omsorg det Væsen, som hun elskede højest paa Jorden.

Straks den første Dag indsaa han, at den Elev, der blev ham betroet, var et Barn med en samtidig blid og bestemt, sky og indesluttet Karakter, der kun i sine vilde Friluftsslege lagde den forvovne Ubændighed for Dagen, der hørte hans Alder til. Snart efter forstod han ogsaa, at man havde taget Fejl i et og alt, hvad der angik Formerne for Barnets Opdragelse, og at man hidtil egentlig ikke havde gjort andet end famlet sig frem, at han her havde et Felt for sig, der maatte opdyrkes fra første Begyndelse, og at han, en efter en, maatte ud-drive de daarlige Spirer, som en uklog Opdrager havde ladet fæste Rod i denne barnlige Sjæl.

Var Virkningen af denne Opdragelse nu saa skadelig, som han formodede? Med sin Rolle som Læge for Øje gjorde han maaske Ondet større, end det var. Han forøgede selv Vanskelighedene ved den ham paahvilende Pligt for at opnaa et

saa godt Resultat som muligt. Men hans Bekymringer og Skrupler var idetmindste alvorlige og oprigtige. Havde han ikke hos sin Elev fundet Tegn paa en god Karakter, hvad der opmuntrede ham samtidig med at det interesserede ham, havde han sikkert hurtigt tabt Modet.

Hertuginde af Saint-Leu lagde Ledelsen af Barnets Opdragelse fuldstændigt i Hænderne paa denne sikre og paa-lidelige Lærer.

Et af de første Punkter, som han viede sin Opmærksomhed, var at forandre Drengens Vaner ved at skabe en ny Atmosfære om ham, der skulde hjælpe til at fuldbyrde den Udvikling, som han ansaa for saa absolut nødvendig. Alle Forholdsregler, der kunde lede til dette Maal, blev taget. Barnet blev næsten fuldstændig isoleret og fik med Undtagelse af halvanden Time før Sengetid ikke mere Lov til at opholde sig oppe i Salonen; Middags- og Aftensmaaltidet, der bestod af faa og sunde Retter*), blev serveret for Læreren og Eleven sammen, saaledes at den opdragende Indflydelse ikke blev afbrudt, medens Louis' fysiske Befindende samtidigt vandt ved denne regelmæssige Livsførelse.

Læreren kunde ikke undgaa straks efter sin Ankomst at lægge Mærke til, at hans Elev om Natten led af frygtelige Angstanfald, der holdt ham vaagen i Timevis. Var denne Sygelighed nedarvet hos ham? Bonaparte troede selv efter at være bleven voksen paa natlige Syner. Og hans Broder, Kongen af Holland, led i mange Aar af nervøse Anfald om Natten.**)

*) »Klokken tolv indtog vi et Maaltid, der var ligesaa tarveligt som paa Kollegiet, og denne Levevis var absolut nødvendig for et saa forvænt og svageligt Barn«. (Philippe Le Bas, Brev til Hr. Lambert, d. 4. December 1820).

**) Det fortælles om Louis Bonaparte, at under Felttoget i Italien styrtede midt om Natten en af de smukke Italienerinder, der færdedes i

Allerede som fireaarigt Barn viste Louis Tegn paa nervøs Ængstelse, der undertiden pludselig overfaldt ham, naar han laa i den dybeste Søvn. Disse Anfald stammede fra en ren Tilfældighed. Det første Anfald havde han faaet, da han en Morgenstund pludselig vaagnede og saa en lille sort Mand staa i sit Værelse, indhyllet i en mørk Støvsy. Synet viste sig derefter at være en af de smaa Savoyarddreng, hvis Haandværk nødsager dem til at gaa ned igennem Skorstenen. Louis kom sig hurtigt af sin Skræk, og hans Interesse for den mærkelige Gæst vaagnede lige saa hurtigt. Med barnlig Hjertelighed gik han øjeblikkelig hen til en Skuffe, tog sin Pung frem og rakte den med samt dens Indhold til den lille Skorstensfejerdreng. Men dette første Tilfælde gjorde et dybt Indtryk paa ham, og flere Aar igennem led han af pludselige natlige Angstanfald. Indtil han fik sin nye Lærer, havde han aldrig kunnet vænnet sig til at sove alene og uden Lys i sit Værelse.

Denne Sygelighed stod for en Del i Forbindelse med hans svagelige Konstitution og hans overordentlig nervøse Temperament. Philippe Le Bas forlangte først og fremmest, at han skulde afholde sig fra alle voldsomme Legemsøvelser, som Ridning, Skøjteløbning, altfor hurtigt Løb ja endog Dans, kort sagt alt, hvad der kunde foraarsage Ophidselse. Men han nøjedes ikke med disse Midler til at vedligeholde Helbredet. Han henvendte sig til hans Intelligens og til hans Forfængelighed. Opfyldt af Ønsket om at gengive Barnet dets Nattero og derved selv faa den nødvendige Hvile (thi ofte maatte han ofre sin Nattesøvn for at formane og berolige Drengen), forsøgte han at vænne ham til at sove alene i Værelset. Dette forløb dog ikke straks uden Hindringer. Flere

Hovedkvarteret, ind i hans Værelse og at den pludselige Opvaagnen fremkaldte en Sindsbevægelse og Angst, for hvilken han aldrig blev fuldstændig helbredet.

Gange om Ugen gentoges de alt andet end behagelige natlige Scener, og Læreren maatte saa springe ud af Sengen og gaa ind til Drengen for at berolige ham, alt imedens han udtalte sin Forundring over, at man kunde være saa barnagtig og bange uden nogensomhelst Grund. Da han opfattede det som en Fejl at give sig Udseende af at tillægge disse nervøse Tilfælde en Betydning, som de ikke havde, begyndte han med at fjerne Natlampen, og tilsidst lod han, som om han ikke mærkede noget til Anfaldene og holdt sig borte. Det lykkedes ham tilsidst at overbevise Drengen om, at det slet ikke var Umagen værd at tænke videre paa disse Anfald, og saaledes hørte de tilsidst helt op. Iøvrigt lagde Barnet allerede dengang meget Mod for Dagen, og han udholdt allerede som seks-syv Aars Barn Smerter uden at græde eller skribe.

Philippe Le Bas indsaa, at Undervisningen maatte ledes baade med Energi og Mildhed. Det var ham en Tilfredsstillelse at udvikle Barnets Tænkeevne og han begyndte ikke med at overlæsse ham med Arbejde. Han bestræbte sig for at gøre ham Arbejdet og Pligterne behagelig, vogtede sig vel for at fremstille dem for ham som en Byrde og haabede paa denne Maade lidt efter lidt at faa ham til at paatage sig dem frivilligt.

En Elev har altid hvad man i Skolesproget kalder Dispositioner, og disse afhænger i Reglen af Læreren. Le Bas fandt, alene af Hensyn til Elevens Forældre, ingen Anledning til at bestride hans gode Anlæg, men han fandt, at man ved at vente indtil hans tolvte Aar havde tøvet for længe med at lade dem komme til deres Ret.

Louis havde sine særlige Anlæg, men til Gengæld var hans Kundskaber lig Nul; han var i Virkeligheden meget langt tilbage. Et af de mest fremtrædende Kendetegn i hans Karakter var hans fuldkomne Afsky for regelmæssigt og tvunget Arbejde, hvad der var en Følge af hans aandelige Ladhed og allerede dengang udviklede Hang til Drømmeri.

Mere udviklet end hos mange Andre var hos ham allerede den naturlige Lediggang, der opstaar hos et Barn, hvis Legeme uophørlig er i Bevægelse, uden at det dog foretager sig noget, og som i et og alt kun følger Øjeblikkets Indskydelse. Det hjalp ikke at ville skjule det: det vilde koste megen Møje at bringe Udviklingen af hans slumrende Evner ind under en virkelig regelmæssig Tugt.

Paa samme Maade voldte ogsaa mange Aar senere Kejserprinsen, som havde arvet Napoleon III's Anlæg, sine første Lærere mange Bryderier ved sin genstridige Natur, der satte sig op imod Studierne i Almindelighed og de klassiske i Særdeleshed.

Philippe Le Bas, der var meget streng, saa ikke uden Bekymring paa sit Kald og sit Ansvar. Hvorfor var han ikke blevet kaldet til at paatage sig dette Ansvar, da Prinsen ikke var mere end syv eller otte Aar gammel! Han havde da kun behovet at forme hans endnu friske og upaavirkede Intelligens, førend der endnu havde været Tid til at danne sig ubehagelige Folder, der vanskeligt lod sig glatte ud igen. Nu maatte der en vedvarende Omsorg og Paapasselighed til for uden Tvang at indpode ham Smag for Arbejdet.

Det gik meget langsomt. Men Louis nærede de rosværdigste Forsætter og var altid parat til at opfylde de Menne-skers Ønsker, som omgav ham og vaagede over ham! Han kom til at holde meget af den kundskabsrige og energiske Lærer, den fortræffelige Pædagog, til hvis Varetægt hans Moder havde betroet ham, og ved flere Lejligheder gav han ham rørende Beviser paa sin Hengivenhed. En Morgenstund traf han sin Lærer med bedrøvet Mine og spurgte ham om Grunden dertil. »Det er,« svarede Philippe Le Bas, hvis Øjne fyldtes med Taarer, »i Morgen den 22. August; for et Aar siden var jeg meget lykkelig: da havde jeg en Søn.« Uden Betænkning svarede Louis hjerteligt: »Trøst Dem, De har ingen Søn mere, men jeg vil være Dem i Søns Sted.«

Hvad Kundskaberne angik, var Louis i Virkeligheden langt tilbage for sin Alder; han gennemgik atter og atter det samme Pensum og snublede over de enkleste Spørgsmaal, og det voldte ham stor Vanskelighed at udtrykke, hvad han havde naaet at forstaa. I Løbet af den anden Maaned lagde Læreren engang Mærke til, at der krævedes en halv Time for at gøre Eleven Betydningen af Ordet Verbum forstaaelig. Og han indsaa, at han maatte lægge en uhyre Taalmodighed for Dagen, om han skulde naa noget Resultat med den unge Prins, der viste sig at være i Besiddelse af en meget langsom Opfattelsesevne og ringe Opmærksomhed.

Denne intellektuelle Sløvhed, som dog ikke forhindrede ham i at være meget ivrig, naar det gjaldt Lege og Adspredelser, var nærmest blevet fremskyndet og opmuntret ved hans tidligere Levemaade. Philippe Le Bas, der var en flittig Mand, holdt meget af at staa tidligt op om Morgenens for at begynde paa Arbejdet i god Tid. Inden han blev Prinsens Lærer, var Barnet snart staaet op Kl. 7, snart Kl. 8, om ikke Kl. 9 eller endnu senere, alt eftersom den lade Abbed følte større eller mindre Lyst til at forlade den varme Seng. Skoleundervisningen blev drevet med samme Uregelmæssighed, og det var paa høje Tid, at der blev indført en Forbedring heri. Under den nye Lærers Ledelse blev Forbedringen radikal. Dagens Timer blev inddelt paa den Maade, at enhver af dem havde sin Bestemmelse. Præcis Klokken seks om Morgenens var Lærer og Elev paa Benene, og Dagen begyndte med en Spadseretur i den rene Bjergluft. Saasnart de kom hjem mellem Klokken syv og otte, begyndte Undervisningen. Den første Time var Sproglære, som efter Elevens Mening sikkert var meget lidet tiltalende, men ved Hjælp af hvilken han allerede i en ung Alder blev sat i Stand til at analysere sine Tanker, inden han udtalte dem. Iøvrigt gjorde Læreren alt for ikke at gøre Eleven dette Fag kedsommeligt; han talte til hans Fornuft, smigrede hans Forfængelighed og vidste at

vække hans Opmærksomhed. Fra Klokken halvni til ni blev der holdt Hvilepause, i hvilken Eleven fik Lov til at faa nogen Motion og hvile Hjernen. Maaske fandt Louis, at Pausen var temmelig kort, men lydig begav han sig atter til sine latinske Bøger og blev siddende ved dem fra Klokken ni til ti.

Frokostmaaltidet varede ikke længe. I Løbet af en halv Time var det fortæret, og saasnart Klokken var blevet elleve, begyndte Undervisningen i Arithmetik, der varede i to Timer. Læreren lagde overordentlig stor Vægt paa dette Fag; han selv var lige saa ivrig Mathematiker som Filolog, og det var ham magtpaaliggende, at Prinsens Kundskaber i de eksakte Videnskaber kom til at hvile paa et solidt Grundlag. Han viede derfor ogsaa denne Undervisning den største Omhu og Samvittighedsfuldhed.

Dette var kun Begyndelsen. Men Programmet var langt fra til Ende. Klokken et gik man atter til Arbejdet, og Undervisningen fortsattes med Tysk og Skrivning. Den varede endnu to Timer. Klokken to kom Turen til det græske Sprog; Læreren, der var meget begejstret for Oldtidens Grækenland, fortalte sin Elev derom med en saadan Varme og Iver, at Louis ofte blev overrasket ved, at Timen var tilende. Fra tre til fire lod man Bøgerne hvile, thi denne Tid tilhørte Svømmeundervisningen, der blev givet Prinsen af hans Kammertjener. Saasnart han atter var paaklædt, vendte han tilbage til Skolestuen, hvor Historie- og Geografitimen ventede paa ham. Klokken seks meldte Klokken, at Middagen var serveret.

Naar Lærer og Elev havde tilbragt en Stund i behagelig Underholdning sammen med Familjen, blev der, naar Vejret tillod det, foretaget en Spadseretur; og Klokken otte begav Eleven sig op paa sit Værelse, ikke for at hvile sig eller fordrive Tiden med Leg, men for at fuldende Dagens Arbejde. Thi i Reglen havde han et Afsnit af de store Digteres Værker at lære udenad, hvad enten det nu var Digt eller Prosa, og denne Udenadslæren bidrog til at styrke hans Hukommelse.

Undertiden var det ogsaa Stile, som Læreren i Dagens Løb havde rettet, og som nu skulde gennemsees, og saaledes var der altid noget at gøre. Klokken ni blev endelig Arbejdet lagt bort for at hvile indtil næste Morgen, og Eleven begav sig til Ro og sov fredeligt med rolig Samvittighed og i Bevidstheden om at have gjort sin Pligt.

Mange af Nutidens Studerende vil sikkert finde denne Skoledisciplin meget streng, overbebyrdet og for fattig paa Adspredelser. Men Louis klagede ikke derover. Han gik fremad med smaa regelmæssige Skridt, ikke paa en overdreven hurtig men dog tilfredsstillende Maade, alt imedens han fulgte et Studieprogram, der ved sin Mangfoldighed formaaede at vedligeholde Interessen.

Som man ser, var paa denne Maade saa godt som alle Dagens Timer besatte, og hverken Søn- eller Helligdage var fuldstændig fri, idet de blev benyttet til at repetere det, der var gennemgaaet i Løbet af den svundne Uge. For at sætte Kronen paa Værket forbeholdt Læreren sig endelig at eksaminere Eleven i de forskellige Fag en Gang om Maaneden i Overværelse af hans Moder.

Man befandt sig endnu kun i det første Aar. Det andet kom, og Undervisningen blev fuldstændiggjort med forskellige udfyldende Afsnit. Opfyldt af Iver for sit Kald ønskede Philippe Le Bas, at den unge Prins skulde kunne tilegne sig alle de Kundskaber, der var skikkede til at befæste hans Aand. Det var ham derfor heller ikke nok, at de daglige Spadsereture havde en gunstig Indflydelse paa hans svage Helbred; de var for ham tillige et Undervisningsmiddel, idet han benyttede Tiden til undervejs at undervise Eleven i Naturhistorie og Astronomi.

Omhyggeligt noterede han daglig ethvert Tegn paa Fremgang, ethvert Skridt, som den unge Aand gjorde fremad, medens den lidt efter lidt aflagde sin oprindelige Ubeslutsomhed. De Breve, som han hyppigt skrev til sin Familje i det

Fjerne, strømmede over af Skildringer om det Hverv, som han udførte med Kærlighed til Sagen og som laa ham saa stærkt paa Sinde. Det var ham ligeledes en Fornøjelse at gøre Prinsens første Opdrager, som ikke helt havde opgivet Forbindelsen med sin tidligere Elev, bekendt hermed.

Abbeden glemte ikke at svare derpaa, om det end kun var for at krydse en Klinge i denne pædagogiske Turnering. Den skadefro Bertrand, der aldeles ikke var misundelig paa sin Efterfølger, kunde dog ikke afholde sig fra af og til at bibringe ham et lille Stød, der var blottet for enhver Ondskab, og som stammede fra Forskelligheden i deres Karakterer, deres Metoder og deres Meninger. Abbeden var bedst hjemme paa Kritikens Omraade; naar han havde Lejlighed til at udtale sin Mening til Tredjemand, gjorde han sig med Pennen i Haanden lidt lystig over denne frygtelige Mand, der var ultraliberal og Bogorm, d. v. s., en glødende Beundrer af det Nye paa det politiske Omraade, men en ivrig Opelsker af alle litterære Oldsager i den menneskelige Hjerne. Forøvrigt ydede han ham fuld Retfærdighed og indrømmede villigt, at den elskværdige »Ja-Ja«, der for kort Tid siden endnu havde været en Yngling, men snart vilde udvikle sig til en Mand, under sin kære Lærers Vejledning ubestrideligt gjorde store Fremskridt.

Saa megen Møje og Anstrengelse maatte blive belønnet. En ganske dagligdags Opdragelse vilde have haft en beklagelig Virkning i saadanne Omgivelser, men Lærerens Aarvaagenhed og milde Bestemthed hidførte de vigtige Forandringer hos Eleven, som han ønskede at se. Ulydighed mod de Foresatte veg Pladsen for Lydighed, Dovenskab for Videbegærlighed, Lediggang for udholdende Interesse og Flid. Hertugin-den af Saint-Leu ytrede gentagne Gange sin Tilfredshed og udtalte Ønsket om at træffe forskellige Foranstaltninger, der kunde bidrage til at bedre Lærerens personlige Kaar. Det var en stor Trøst for Philippe Le Bas, der saa længe havde

levet adskilt fra Familie og Venner, nu at have sin kære Clémence boende under samme Tag. Det blev bestemt, at hun for Fremtiden skulde bo paa Slottet Arenenberg, og at hun kunde ledsage sin Mand paa Familjens Rejser i Italien og til Augsburg.

Men ikke alene Moderens Øje saa den heldige Forandring, der var foregaaet med Louis' Karakter og Intelligens. Prins Eugène de Beauharnais udtalte, da han besøgte sin elskede Søster Hortense, sin Glæde herover, og det paa en saadan Maade, at der ikke kunde herske nogen Tvivl om, at hans Udtalelser var fuldkommen oprigtige. Lærerens Breve aander Glæde og Tilfredshed.*) Den unge Prins er nu i Stand til at forklare Cornelius Nepos og Phædra og han er godt inde i den græske Grammatik. Aaret i Forvejen skrev han endnu sine Opgaver uden nogen Forstaaelse for Ortografiens Regler, medens han nu sjældent har to eller tre Fejl paa en Side Diktat. Hvilken Glæde! Og Lysten til at læse er vakt hos ham. Robinson Kruso er et overstaaet Stadium, og Turen er kommet til Berquin's Fortællinger. (Man havde paa den Tid intet stort Udvalg i Børnelitteratur). Snart kan han ogsaa begynde at glæde sig over Bøger, der er skrevne for en modnere Alder. Berømte Mænds, som f. Eks. Plutarks, Livsskildringer ligger opslaaet paa hans Bord. Han kan begynde deraf at lære at drage Sammenligninger mellem Menneskene og deres Samtidige, mellem Handlingerne og Motiverne, Resultaterne og Midlerne; det er en fortrinlig Skole for de Ærgerrighedens Instinkter, der slumrer i hans Sjæl.

Enhver Lærer er en Hersker. Philippe Le Bas, der var besjælet af en sjælden udviklet Uafhængigheds- og Værdighedsfølelse, beskæftigede sig ikke alene med at vække sin Elevs Intelligens, men tillige med at fæstne og udvikle den. Det var ham først og fremmest om at gøre at fjerne alle de

*) Brev af 22. Februar 1821.

forskellige Fordomme, der gjorde sig gældende i fyrstelige Familjer, hvor *Disciple saaledes som hans havde haft den Ulykke at være født.**) I Barnet søgte han allerede Manden, der skulde udvikles, og han forsømte ingen af Barnets Evner ved Udførelsen af dette sit ansvarsfulde Hverv.

Hvilket mærkeligt Træf! Napoleon I's Nevø, der blev udset til Arvtager efter den nye Tids Cæsar, han der skulde gøre »Brumaire« om igen, hos ham skulde i Ynglingealderen Forstaaelsen for Folkeslagenes Liv, Opfattelsen af de sociale Pligter og Følelsen af den personlige moralske Værdighed blive opelsket, og det af et forhenværende Konventsmedlems Søn, hvis Aand var opfyldt af Tro paa Lighedens og Frihedens Principper.

Det Præg, som denne Indflydelse satte paa hans Karakter, forsvandt aldrig fuldstændig, bortset fra at Oprigtighedens og Sandhedens Aand aldrig rigtig fæstnedes i hans Sjæl.***) Længe endnu gør denne Indflydelse sig gældende i Prætendentens og Kejserens politiske Program. Gennem hele hans Liv spores de liberale Læresætninger, der er blevet indpodet ham i hans Ungdom, medens samtidig den tøjlesløse Ærgerrighed, der stammede fra hans Familie, gjorde sig gældende hos ham. En dobbelt Karakteristik lader sig opstille om denne Sammenblanding: det napoleonske System, der mener at kunne lade Despotisme og Demokratiet indgaa Forbindelse og avle Kejserdømmet.

Men lad os ikke glemme, at Charles-Louis-Napoleon endnu kun gik i sit trettende Aar.

*

∴

*

*) »Vi selv maa kæmpe mod de Fordomme, der paa taabelig Vis vil gøre gældende, at en forstandig og kundskabsrig Mand skulde være ringere end en betitlet Tjener, der ingen anden Fortjeneste har end sin Uvidenhed og sit Navn« (Brev fra Philippe Le Bas til hans Fader, 1821).

**) Jvfr. Slutningskapitlet.

Hyppige og lange Spadsereture — endog altfor lange, syntes Dronningen, der frygtede, at de skulde blive for anstrengende for hendes Søns svagelige Helbred — udfyldte Pauserne mellem de alvorlige Læretimer.

Saa tidligt det lod sig gøre, førte den strenge Lærer om Aftenen Louis bort fra Salonens letfærdige Underholdning, men til Trods derfor havde Louis dog undertiden Lejlighed til at deltage i Samtalen, der førtes mellem Gæsterne i Arenenberg. En Vennekreds udfyldte den Tomhed, som de tidligere saa talrige Beundreres og Hofmænds Bortrejse eller tvungne Fraværelse havde efterladt i Moderens Tilværelse. Han traf her en Skare unge elskværdige Damer, hvis Nærværelse ganske naturligt tiltrak ham og ikke undlod at iokke de mindre heldige Instinkter hos ham. Der var blandt andre den smukke og indtagende Frøken de Courtin, der senere skulde blive Digteren Casimir Delavignes Hustru og den sentimentale Frøken de Mollebach, hvis store uskyldige Øjne saa let fyldtes med Taarer, samt andre Gæster fra Konstanz.

Blandt de unge Kvinder, der fik større eller mindre Indflydelse paa hans Smag og Tilbøjeligheder, befandt sig ogsaa en Jævnaldrende ved Navn Hortense Lacroix. Hun var Dronning Hortenses Guddatter, og den unge Prins havde vænnet sig til at betragte hende næsten som sin egen Guddatter, skønt hun kun var nøjagtigt et Aar yngre end han selv.

Som Datter af Dronningens Fortrolige blev hun opdraget i Arenenberg, hvor hun var Genstand for megen Venlighed. Hun var et ualmindelig opvakt Barn med stærkt udpræget Tilbøjelighed for Studierne. Hun var ingenlunde køn, men Dronningen, for hvem hendes Aand gjaldt mere end hendes Ansigt, ønskede, at hun skulde nyde en god Opdragelse.

Hun blev grimmere og grimmere med Alderen. Selv med den bedste Vilje af Verden var det umuligt at beundre ydre Fortrin hos hende, thi hun besad ingen. Hendes Træk besad ingen kvindelig Ynde, men røbede til Gengæld en højt udviklet

Intelligens. Til al yderligere Ulykke var hendes ene Skulderblad mere fremspringende end det andet; hun var kort sagt pukkelrygget. I hele hendes Ydre var der intet, som tydede paa, at hun en skønne Dag kunde blive Genstand for romantisk Kærlighed.

I moralsk Hensende var hun langt bedre udrustet. Hun var oprigtig, god og trofast, i Besiddelse af megen naturlig Værdighed og Standhaftighed i sine Følelser; desuden havde hun fra sin tidligste Alder vist, at hun var begavet med en skarp Iagttagelsesevne. Alle disse gode Egenskaber udviklede sig mere og mere med Aarene, og hendes største Fejl var, at hun — dog først i en modnere Alder — lagde en vis moraliserende Tilbøjelighed for Dagen.

Fra Aar 1815 var Louis og Hortense uadskillelige. De sagde Du til hinanden, havde fælles Undervisning, men stillede sig paa forskellig Maade overfor det Lærte. Hortense opfattede hurtigere og behøvede ingen Hjælp til at forstaa Meningen af en engang givet Forklaring. Hun lyttede opmærksomt til alt, hvad der blev sagt, uden at gaa glip af den ringeste Enkelthed, medens hendes Skolekammerat sad adspredt og hensunken i en drømmende Tilstand uden Tanke for Virkeligheden omkring sig. Begge sad de en stor Del af Dagen indespærrede i Skolestuen i det kolde og ensomt beliggende Hus og hjalp med Pennen i Haanden hinanden med at gøre Rede for de Kundskaber, de havde modtaget af Læreren. I Løbet af ganske kort Tid havde Hortense fuldendt baade sine egne og sin Kammerats Opgaver, og saasnart de atter var frie, nød de deres Frihed med hele deres Ungdoms Begærlighed. Louis' Lege var altid prægede af en vis militær og larmende Karakter, og hun var som en vild Dreng sammen med ham. De legede Krig sammen og forestillede sig, at der etsteds holdt fjendtlige Tropper; Stole og Borde gjorde Tjeneste som Forskansninger og Fæstninger. Læsebøger og Ordbøger fløj om

i Luften som Projektiler, og det kunde ikke undgaaes, at de kom til at bære tydelige Spor af Kampens Hede.

Disse Anfald af barnlig Vildskab, der var ganske naturlig for hans Alder, forhindrede ham dog ikke i at være blid, betænksom og lydig mod sin Moder. Den sønlige Kærlighed var Napoleon III's første og mest vedholdende Kærlighed. Hortense sagde en Aften, da hun talte om ham med en af sine tidligere Hofdamer, Vicomtesse de Léry: »Louis vil aldrig volde mig den ringeste Sorg; hans Kærlighed er jeg sikker paa.« Ogsaa Følelser har deres Skæbne.

Studierne fortsattes, og der opnaaedes i enhver Henseende tilfredsstillende Resultater.

Imidlertid var Læreren af den Mening, at alle de Anstrengelser, han gjorde sig for Prinsens Skyld, ikke var tilstrækkelige, naar de ikke fandt Støtte i den Ærgerrighed, som Kappelstriden mellem Kammerater vækker. Da Familien i Foraaret 1821 vendte tilbage til Augsburg, raadede han derfor Hertuginde af Saint-Leu til at lade Prinsen deltage i Skoleundervisningen i denne gamle bayriske Stad. Og nu blev Prinsen i hele sit Væsen en rigtig Skoledreng. Uden at forsømme en eneste Time besøgte han Kollegiet, hvor han straks fra første Færd stod ligeoverfor en uhyre Vanskelighed: Undervisningen paa et fremmed Sprog i alt, hvad han skulde lære og huske.

Han er nu fjorten Aar gammel, og det varer ikke længe, før han indtager en meget god Plads blandt Eleverne i Augsburger Kollegiet. *) De Vidnesbyrd, han faar i Skolen, er upar-

*) »Jeg har kun Grund til at være tilfreds med den Beslutning, jeg har taget. Af fire og halvfems Elever i Klassen har den unge Prins faaet Nummer fireoghalvtres, og jeg maa dertil endnu bemærke, at de er blevet flyttede ikke alene efter et, men efter tre forskellige Fag, d. v. s. man har rettet sig efter Vidnesbyrdene i en Fortælling paa Tysk, en Oversættelse fra Tysk til Latin og en matematisk Opgave. Du vil sikkert indrømme, at et saadant Arbejde maa være langt van-

tiske og givne uden Hensyn til hans Person; de viser nøje, hvor megen Sympathi han indgød saavel sine Kammerater som sine Lærere. Det ligger ham ganske fjernt at ville herske over sine Kammerater med den tyranniske Herskesyge, som Krigsskoleeleven fra Brienne lagde for Dagen paa en saa karakteristisk Maade. Naar Napoleon I nedlod sig til at vise sig omgængelig, stige ned fra sin Piedestal og fortælle om sine Barndomserindringer, plejede han gerne at paapege, at hans Hang til at befale virkelig var ham medfødt. Napoleon III vilde fra sin Skoletid ikke kunne finde samme Tegn paa et despotisk Temperament. Paa Legepladsen i Brienne havde Napoleon I valgt sig et lille ensomt Hjørne, hvor han, den tilkommende Hersker, holdt af at sidde alene og tænke. Han tillod paa ingen Maade sine Kammerater at tilegne sig denne hans udvalgte Krog; allerede dengang var han fuldt og fast overbevist om, at alt det, som han syntes om, var hans retmæssige Ejendom. Ganske anderledes med Augsburger Eleven. Han var beskeden og tilbageholden overfor Kammeraterne, og Lærerne roste den Ærbødighed og Taknemmelighed, med hvilken han optog deres Bemærkninger, selv om disse undertiden kunde være ham ubehagelige.

En blid og føjelig Karakter, — idetmindste tilsyneladende, thi han er ogsaa i Besiddelse af nogen Stædighed, som dog først senere viser sig; — udstyret med megen Lyst til at lære . . . saaledes er det Billede, man danner sig af ham.

Det varede ikke længe, før han viste ganske betydelige Fremskridt. Den unge »Ja-Ja« var fra Numer fireoghalvtres blevet flyttet op til Nummer fireogtyve. Paa Arenenberg herskede stor Glæde, og der var Tale om at illuminere Slottet. Men næsten samtidigt indtraf der en meget sørgelig Efterret-

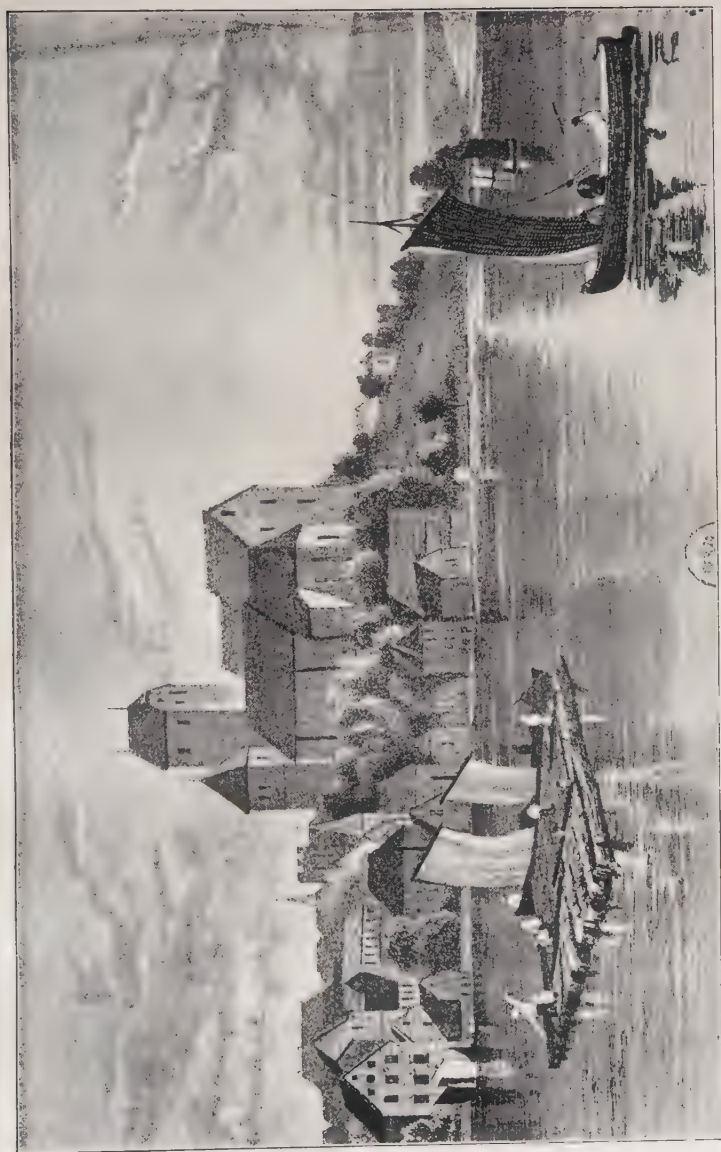
skeligere for et Barn, der i sit Hjem næsten ikke hører andet end Fransk, end for alle de andre unge Mennesker, der besøger Skolen sammen med ham«. (Philippe Le Bas, Brev til hans Fader, 15. Maj 1821).

ning, og Festen blev opsat. Omverdenen havde faaet Meddelelse om, at Fangen paa St. Helena var død.

Selv om denne saa betydningsfulde Begivenhed hverken i Frankrig eller det øvrige Europa vakte den dybe Deltagelse, som man kunde have ventet, eller syntes at have anden Betydning end den, en ganske almindelig Hændelse har for den offentlige Mening i Europa,*) der efter knap seks Aars Forløb havde glemt den frygtede og storslaaede Personlighed, som havde holdt Verden uafbrudt i Aande, og opfyldt den vekselvis med Forundring, Beundring eller Frygt, saa var dog Familiens og navnlig Hortenses Sorg virkelig dyb og oprigtig.

Hendes yngste Søn blev dybt rystet ved dette Dødsfald. Den 24. Juli tilskrev han sin Moder, *Kejserens elskede Datter*, et Kondolancebrev, gennem hvilket der, uden at han selv anede det, gik som en Forudfølelse af kommende Tiders Begivenheder. Han talte om den Sorg, der havde ramt ham og alle dem, der som han trofast bevarede Mindet om den store Mand! Og paa sin barnlige Maade tilføjede han: *heldigvis var han nu i en bedre Verden, hvor han roligt kunde nyde godt af sine gode Handlinger!* Hvilken uskyldig Illusion, der i hans Øjne forvandlede den paa een Gang beundrede og forhadte Erobrer til en Menneskehedens Velgører! Han var jo endnu saa ung, da han saa ham i hans Magts sidste hendøende Genskin, og i sit Hjerte bevarede han dette Billede, der for bestandig var præget deri. Aarene kom og gik, men Billedet svandt ikke; stadig tænkte han derpaa og fremmanede Mindet derom. Det blev for ham det fjerne Mønster, efter hvilket han ønskede at indrette sine Planer og Handlinger. Ham forekom det, som om et Genskin af den store Onkels Berømmelse

*) »Napoleon er død! For ti Aar siden vilde man have troet det umuligt. Borgerne i Wien taler nu om dette Dødsfald, som om det drejede sig om en eller anden Skuespiller. Denne enestaaende Begivenhed har intetsteds vakt nogen Opsigt.« (Baronesse du Montet's Erindringer, 1821).

Søen ved Konstanz.

strejfede ham for at lære ham for bestandig at gøre sig Navnet Napoleon værdig.

Efterligne Napoleon, og om end paa Afstand med utrættelig Udholdenhed følge hans Genis Flugt, det var det Maal, han allerede nu i Tankerne satte sig!

*

*

*

Hans Lærer, der fuldstændig følte sig indtaget af hans gode og blide Karakter og den taalmodige Udholdenhed, som han lagde for Dagen overfor sine Studier, glædede sig over i Løbet af to Aar at have bragt en Elev, der hidtil kun havde kunnet Begyndelsesgrundene til de klassiske Sprog, og det endda ret ufuldkomment, saa vidt, at han nu var i Stand til at forklare Homer, Plutark og Titus-Livius foruden alt, hvad der forlangtes af ham paa de eksakte Videnskabers Omraade, i Algebra og Geometri; og medens han bestræber sig for at finde alt hos ham godt og fortjenstfuldt med Undtagelse af de tilbagevendende Anfald af Uopmærksomhed, hvis rette Aarsag han ikke kender, unddrager »det kære Barn« sig umærkelig sin ærværdige Lærers og Leders Indflydelse, uden at denne mærker det; fra Tærskelen mellem Barndom og Ungdom, paa hvilken han nu staar, skimter Napoleon en anden Hæder og Berømmelse end den, de akademiske Laurbær kan give.

I de efterfølgende Aar følte han sig mere og mere hjemme i Selskabslivet, og hans Moder bestyrkede ham heri til Trods for Lærerens Advarsler, thi hun saa i den selskabelige Omgang det uundværlige Tillæg til en Prinseopdragelse og bedømte ikke Sagen paa samme Maade som den lærde Mand, der saa paa Nutid og Fremtid gennem sine klassiske Briller. Skønt Prins Louis udadtil stadig var den samme indsluttede og sky Yngling, var hans Karakter øjensynlig for-

andret. Hans Ansigt havde antaget et Udtryk af blid men dyb Sørgmodighed, der ikke veg fra det. De nye Sjælsegenskaber, der undgik hans Omgivelsers Opmærksomhed, voksede stadigt fastere sammen med hans Karakter. Naar han var færdig med de daglige Skoleopgaver, henfaldt han i Tanker og lod sin Fantasi frie Tøjler. Den germanske Atmosfære, i hvilken hans Uddannelse blev fuldendt, kunde ikke andet end støtte og udvikle denne drømmende Tendens.

Eksdronningen af Holland lagde med en vis fremsynet Interesse Mærke til disse Symptomer paa en urolig og søgende Sjæl. Hendes egne Tanker syntes at skulle blive til Virkelighed. Hvilken Fremtid Skæbnen end forbeholdt Louis eller hans ældre Broder, saa ansaa hun det for nødvendigt, at der indtraadte en Forandring i den Yngres Opdragelse. I Frankrig begyndte de Liberale at nærme sig Bonapartisterne. Uventede Forhaabninger skimtedes i det Fjerne, og det blev nødvendigt at lede Prinsens Tanker hen imod de nye Tendenser. Republikaneren Philippe Le Bas egnede sig ikke til at gøre dette, som det ønskedes*) og paa en noget brat og utaknemmelig Maade**) skilte man sig derfor af med ham. Hertug-

*) Den samvittighedsfulde Philippe Le Bas vilde aldrig godkende Statskuppet. Kun en eneste Gang traf han sammen med sin tidligere Elev, efter at denne var kommen til Magten, nemlig den 1ste Januar 1859, da han som Præsident for Institutet skulde præsentere Delegerede fra de fem Akademier for Kejser Napoleon III.

**) Den 7. September 1827 skrev han til sin Fader:

»Vi afrejser sandsynligvis i de første Dage af Oktober; jeg siger vi, thi Fru de Curtin forlader ogsaa Dronningen, og vi agter at rejse sammen.

»Vi skal altsaa snart sees igen, kære Fader. Jeg vilde glæde mig meget derover, dersom hele denne Bortrejse ikke voldte min kære Hustru saa mange Vanskeligheder og dersom det ikke faldt mig selv saa svært at forlade min kære Louis. Ganske vist er hans Moders Opførsel egnet til at mindske min Sorg; thi naar man afskediger et Tyende, lader man Vedkommende det vide mer end tre Uger i For-

inden af Saint-Leu antog som hans Efterfølger hans Kollega Narcisse Vieillard, som tidligere havde undervist den ældre Broder, og hos hvem man ikke behøvede at frygte en altfor stor demokratisk Oprigtighed. Den smidige Vieillard var netop lavet af det elastiske Stof, der var særegent for de kejserlige Senatorer.*)

TREDJE KAPITEL.

Den i Almindelighed mere ædelmodige Hertuginde af Saint-Leu havde haft en ret svag Hukommelse, da det drejede sig om den fortræffelige Opdrager, der i en Række af otte Aar havde anvendt al sin Flid, sin Tid og sine Erfaringer for at lede hendes Yndlingssøns Evner mod det Ædle og Gode som mod deres naturlige Maal. Men til at tænke derpaa havde hun ikke mere Tid; hendes Tanker var nu rettet mod ganske andre Ting.

vejen; hvor meget mere burde dette da ikke være Tilfældet, naar det drejer sig om den Mand, der i otte Aar har været Ens Barns Opdrager. Men lad dette Udbrud af Misfornøjelse blive mellem os.« (Jvfr. Philippe Le Bas' Korrespondance, ap. Stefane Pol).

- *) Et mærkeligt Træk skal her nævnes. Da det blev forelagt Senatet at vedtage den Senatsbeslutning, ifølge hvilken den kejserlige Værdighed skulde tilkendes Louis-Napoleon Bonaparte og hans Efterkommere, nægtede en Eneste af Senatets syvogfirs Medlemmer at stemme derfor; det var Vieillard, Prinsens forhenværende Lærer... En Historiker har forsøgt at forklare denne Ejendommelighed saaledes: »Maaske har en rodfæstet Ulyst afholdt ham fra at arbejde med paa at genindføre Monarkiet; maaske har han, der kendte sin Elev, forudset de Anfald af Aandsfraværelse, Stædighed og Ubeslutsomhed, der til Trods for hans udmærkede Egenskaber skulde gøre ham til en saa ulykkebringende Hersker.«

Hun holdt meget af at moralisere og filosofere. Et af de Emner, over hvilke hun ofte plejede at anstille sine Betragtninger, var følgende: Maadeholdenhed i Ytringen af Ønskerne, saaledes som det sømmer sig den Forstandige, de jordiske Goders Ubestandighed, og den Fejl, som Menneskene i Almindelighed begaar, idet de opbruger deres bedste Dage til at jage efter fantastiske Glæder.

I sit Inderste havde hun ingeniunde opgivet de ærgerrige Tanker, der gjaldt hendes Sønners — Prinsernes — Fremtid.

Uden Tvivl forekom hendes nuværende Liv, frit for voldsomme Sindsbevægelser, hende lykkeligt og hun var kommen saa vidt, at hun foretrak det rolige Liv for den usikre og altid truede Tilværelse, fordi hun bedre end nogen Anden forstod at skatte denne Levemaades Behageligheder. For hver Dag der gik trak hun sig med en vis tilfredsstillet Bitterhed mere og mere tilbage i dette Halvmørke, og Tiden gik for hende med at skrive Breve, modtage Venner og pleje sine Minder; og saaledes lykkedes det hende lidt efter lidt at vænne sit Blik til dette Halvmørke.

Men hun holdt af at drømme i dette Mørke. Hun drømte om en bedre og stoltere Fremtid for dem, der bar Trylle-navnet.

Hverken ved Bordet, i Salonen eller naar hun i Dagens Løb underholdt sig med sine Omgivelser, forsømte hun nogen Lejlighed til at rose sig af sin Beredvillighed til at vise Selvfornægtelse og Resignation. Man havde virkelig gjort hende Uret, da man skildrede hende som en Kvinde, for hvem man maatte tage sig i Agt; som en Ynder af Rænker og hemmelige Anstifter. Fuldkommen fremmed var Menneskenes Liden-skaber blevet for hende, og fuldt og fast overbevist om, at de store Begivenheder afgang af Menneskenes Udvikling og Fornødenheder, havde hun ikke for nogen Pris villet forstyrre sin Sjælsro for Spørgsmaals Skyld, som hun ikke formaaede at afgøre og som ikke mere vedkom hende. Saaledes var

ganske vist hendes Følelser, men hvad hun ikke sagde, det var, at hendes Sjæls Inderste var opfyldt af Tanken om en af disse *Folkets Fornødenheder* og Forestillingen om en af de *store Begivenheder*, ved hvilken et af de Væsener, der var Blod af hendes Blod og Aand af hendes Aand, skulde spille Hovedrollen.

Intet formaar som Tiden at berolige Sindet. For fine kvindelige Haandarbejder, smukke Broderier eller kunstfærdige Kniplinger havde hun ingen Sans, men Musikken og Tegnekunsten havde ikke tabt Interessen for hende. Hortense fandt i disse Beskæftigelser lidt af tidligere Tiders Fornøjelse, thi de havde altid passet bedst til hendes Smag og aandelige Anlæg. Men ofte svævede hendes Tanker langt bort fra de dagligdags Adspredelser, som Tegnekunsten, Musikken og Spadsereturene i Omegnen af Arenenberg eller hendes private Korrespondance formaaede at byde hende. Til Trods for at hun af Forsigtighedsgrunde og for sin egen Ro og Sikkerheds Skyld søgte at give det Udseende deraf, havde hun dog ingenlunde afsondret sin Sjæl i en saa fuldstændig Frigørelse for Fremtidsforhaabninger.

Hvad enten hun opholdt sig i Genf, i Italien eller ved Konstanzsøen, fulgte hun med usvækket Opmærksomhed enhver indre Bevægelse hos den store Nation, over hvilken hendes Stedfader havde regeret. Et Omslag i den offentlige Mening, en Genopvaagnen af tidligere Sympathier syntes at gøre sig gældende. Hun saa ganske klart i denne Sag: Napoleonernes Historie vilde komme til at frembyde mangan uforudset Begivenhed. En Forudanelse sagde hende dette.

Hvad de Udenforstaaendes Mening angik, saa var det sikkert, at de, der havde sammensvoret sig mod hende, tog fuldstændigt fejl ved at tilskrive hende Hensigter, der laa hende ganske fjernt. Selv da hun befandt sig i Kejserens Nærhed, havde hun ikke blandet sig i nogetsomhelst og havde ikke hjulpet ham paa nogen Maade. Nu ønskede hun sig ingen

anden Lod end at trække sig tilbage og henleve Resten af sit Liv i rolig Tilbagetrukkenhed og Resignation.

Men naar hun var ene sammen med sine Sønner, navnlig med Louis, som hun næsten altid havde hos sig, var hendes Tale til dem mindre præget af Viljen til at underkaste sig Skæbnens Aag; med hele sin Energi varetog hun de Interesser, som deres politiske Opdragelse lagde hende paa Sinde. Hendes Tale i saa Henseende var klar og forstandig. Hun udtrykte sig omtrent i følgende Udtryk til dem:

»Slægten Bonapartes Skæbne fremviser den forunderligste Sammenkædning af Overraskelser, som den nyere Tid overhovedet kender. Det Navn, som I bærer, er Eder en sikker Borgen for en privilegeret Stilling, i det gamle Europa som i den Nye Verden. Den Adkomst, et Menneske har ved Slægtskabet med en berømt Familje, er den første Udbetaling fra Skæbnen til den, der vil fremad. Til Eder, der er Napoleons Arvtagere, siger jeg: bliv ikke trætte, og opgiv ikke Haabet til Trods for Nutidens Uvilje overfor Eder. Slægten Bonaparte har endnu ikke sagt sit sidste Ord.

»Vær altid paa Eders Post og vogt vel paa de gunstige Lejligheder, hvor de byder sig. Dersom I gik glip af Frankrig — hvad der aldeles ikke er min Tanke — bliver der endnu Italien, Tyskland, Rusland eller England tilbage som en Tilflugt i Fremtiden. Folkeslagenes Meninger og Sympathier er allevegne afhængige af deres Luner, og et saadant Lune kan hæve Arvingen af et stort Navn til Skyerne.«

Og hvor praktiske var ikke hendes Læresætninger, hvor klare hendes Theorier og hvor var de ikke udmærket afpasset til Brug for ham, hvem de var tiltænkte, hvilken Logik lagde hun ikke for Dagen, naar hun talte om den Maade, paa hvilken man kunde drage Folket til sig, bygge paa dets Lettroenhed, vinde det ved straalende Ord og formaa det til at bære de Lænker, som det havde smeddet med sine egne Hænder!

»Fremtidens Hemmelighed tilhører Ingen. Tro mig, Tilfældigheder, der er mægtigere end Menneskenes Vilje, kan hæve jer i Vejret og støtte Jer, og det vil ikke være jer vanskeligt i Hobens Øjne at blive et Ideal i Ordets egentlige Betydning, Folkets Forløser, Mellemmanden mellem Skæbnen og de menneskelige Interesser. Menneskene holder nu engang af at søge Tilflugt bag et haandgribeligt Forsyn. Og hvor er det ikke ogsaa let at vinde et Folks Hengivenhed! Det besidder Barnets Enfoldighed. Dersom det ser, at man beskæftiger sig med det, er det tilfreds; kun naar det tror at være Genstand for Forræderi eller Uretfærdighed, sætter det sig til Modværge. Men det tror det aldrig, dersom Ens Tale til det er præget af Mildhed og Sympathi for det og af bitter Spot mod dets Fjender, hvis Iver for at styrte det i Fortabelse man skildrer for det. Det er og bliver altid den godmodige Nar.«

Louis gik ikke glip af et eneste Ord af hendes Belæring med Hensyn til hans Slægts Krav. Han beundrede Moderens Veltalenhed, og hendes Ord blev staaende præget i hans Erindring. I hans mest betydningsfulde Handlinger som Republikens Præsident og som Kejser vil man senere kunne finde Sporene deraf.

Atter og atter vendte hun tilbage til sin Opgave, og med den for Øje tegnede hun for den unge Louis Omridsene af den store Mand, der var Ophav til deres Berømmelse. Hans Spor skulde han følge, saavidt det stod i hans Magt, uden at han dog derfor burde betragte ham som et fuldkomment Forbillede. Hun var ikke opfyldt af nogen fanatisk Beundring; hun kendte og forstod at karakterisere hans Svagheder.

Ledet af sin faste og nøje Orientering, af de stadige Impulser til energiske Forehavender, som hendes Fødsel og hendes Rang indgav hende, gjorde Hortense de Beauharnais sig i Ordets egentlige Betydning til Leder af sin Søns Planer gennem hele Livet; hun var paa Jorden den Stjerne, som

hans Øje søgte paa den uendelige, stjernebesaaede Himmel.*)

Hvor ganske anderledes vilde ikke Napoleon III's Løbebane være blevet, og hvilken nu fuldkommen ukendt Indflydelse vilde ikke have gjort sig gældende, dersom Valget mellem de to Børn var faldet saaledes ud, at han i Stedet for sin ældre Broder var blevet bestemt til at vokse op under Faderens Formynderskab! I saa Fald vilde hans Handlelyst sikkert ikke være blevet opmuntret paa samme Maade, som det nu skete.

Naar vi forestiller os Fader og Søn sammen, ser vi dem begge for os, Sønnen ærbødig og opmærksom, men alligevel i Besiddelse af en vis instinktiv Opsætsighed; Faderen derimod, den afsatte Konge, den mørke Filosof, der tilbringer sine Dage lidende og nedbøjet, og hvem denne hans lidelsesfulde Tilværelse giver Anledning til ideligt at skænde paa Sønnen, alt medens han forsøger at inskærpe ham sine ædle Grundsætninger om et religiøst Forbillede og om jordisk Forsagelse og besværger ham at lade Ro falde over sin Aand, ikke til ingen Nytte at bortødsle de Evner, som Himlen har skænket ham, og ikke at forlange andet af Livet, end hvad det kan yde ham.

*) Hvor vidt hendes Ønsker end strakte sig, saa gaves der dog ganske naturligt Øjeblikke, hvor hun befandt sig i Uro og Uvished angaaende sin elskede Søns Fremtid. Hun nærede Forhaabninger, som hun ikke turde røbe, og engang sagde hun sukkende til en Ven af Huset:

»Ja, De kan være lykkelig, De, hvis Søn har en Løbebane; han er Attaché ved Ambassaden; jeg vilde være tilfreds, om jeg for min Søns Vedkommende blot turde regne med en Stilling som Sekund-lieutenant i et fransk Regiment!«

En anden Gang, mod Slutningen af Aar 1832, besvarede hun et Brev fra Prinsen paa følgende Maade:

»Jeg nærer intet andet Ønske end at beholde Dig hos mig; at se Dig gift med en god, ung og velopdragen lille Hustru, som Du kunde tilpasse efter Din Karakter, og omgivet af Dine Børn.«

Tænker vi herpaa, saa forekommer det os, som om vi hørte ham sige:

»Gør som jeg, følg mit Eksempel; dersom Ulykkerne og de gjorte Erfaringer en skønne Dag aabner Dine Øjne, saa opgiv Politiken og overlad de saakaldte store Opgaver til dem, der er tvungne til at beskæftige sig dermed eller til dem, der er blinde nok til at efterstræbe dem; ja, lad os dog forsøge af denne kortvarige Tilværelse at uddrage dens Smule virkelige Nydelse og lad os iøvrigt kun søge vor Tilflugt hos Gud.«

Denne Filosofi vilde sikkert ikke have vundet hans Bifald; han vilde uden al Tvivl have været af den Mening, at hans »Mission« fordrede ganske andre Ting af ham. Men den faderlige Indflydelse vilde ganske sikkert have blødgjort hans Viljes Spændkraft. Hans allerede i Forvejen ret forvirrede Idéer vilde være blevet endnu mere ubestemte og svævende med Undtagelse af en eneste, der var som en fix Idé hos ham; hans Sjæl og hans Aand vilde sikkert have undergaaet en stærk, sløvende Forandring.

Hvormeget lifligere lød ikke i hans Øren den blide Stemme, hvis Paakalden af Skæbnen støttedes af den kvindelige Overtroiskhed, og som med ubegrænsede Perspektiver for Øje sagde til ham: »Min Søn, ethvert Haab er Dig tilladt.«

Vi kan her kun gentage, at han var lykkelig over at være blevet stillet under Moderens Vejledning og over, at han ikke blev udset til at leve hos Faderen, der var den mest vankelmødige, den mest lunefulde og den mindst opmuntrende Mand, man kunde forestille sig!

Mænd, der er kaldede til at fuldbyrde store Ting, har altid en forstaaende Kvinde til at anspore sig. Louis-Napoleon havde af Dronning Hortense faaet indskærpet det Princip, som han senere gjorde til det ledende Motiv i sin Politik, og som gik ud paa, at det ikke er Fornuften, der regerer over Skarerne, men at man maa regne med Følelsen og Troen som

to mægtige Faktorer. Efter sin Moder, af hvem han havde lært alt, havde han ogsaa arvet en vis ridderlig Høflighed, der hører til de bedre Egenskaber i hans eventyrlystne Karakter, ligeledes den drømmende og romantiske Ømhed, den rolige Haardnakkethed, der fik hende til at kalde ham: *den sagtmodig Stædige*, den urokkelige Selvtillid og Karakterstyrke og endog sin sanselige Natur.

Alene med sig selv vendte hans Tanker tilbage til de moderlige Formaninger, og disses Rækkevidde voksede i hans Forestilling.

Moderens Stemme behøvedes ikke mere for at faa det lysende Forbillede til at rejse sig for hans indre Øje. Rolig og tillidsfuld saa han til Trods for Landflygtighedens tunge Skæbne og det kolde og taagede Klima, i hvilket han levede, gennem Mørket den Stjerne tindre, som man forgæves vilde have søgt i Kikkerten. I saadanne Øjeblikke svandt Bevidstheden om Virkeligheden fuldstændig hos ham. Hans Indbildningskraft havde da kun et fjernt og ubestemt Indtryk af det, der var Genstanden for hans Overbevisning; men ikkedestomindre saa han det; han ejede det og troede at kunne gribe det.

Mellem Tanken og Handlingen, mellem den svævende Idé, der befrugter Hjernen og den Viljesytring, der udfører den, er der en dyb Kløft, der først maa overskrides.

Men Napoleon nærrede ingen Tvivl. Denne Flegmatiker var tillige en forvoven Natur. Han higede efter at gøre sig gældende og var parat til at gribe den første Lejlighed, der bød sig for ham til at vise sig i sin Rolle som en Handlingens Mand. Hans Kampe i Kirkestaterne i Aaret 1831 imod den pavelige Overhøjhed, hvis verdslige Magt han senere saa ulogisk søgte at opretholde, var Glansnummeret i hans treogtyvende Aar.

Fra sit tidligere Standpunkt gik han over til Karbonari-

væsenet, hvis Hemmelighedsfuldhed udøvede en stærk Tiltrækning paa hans Fantasi.

Var det grundet paa virkelig Overbevisning eller af ren Opofrelse, at han og hans Broder sluttede sig til de italienske Patriots væbnede Opstand? Der var ganske sikkert en nøje Beregning med i Spillet. Man vilde paa den Maade lære dem at kende, Folk vilde tale om dem; saaledes var sikkert deres Tanker.

Halvøens Liberale, der godtroende vuggede sig i Haabet om, at det konstitutionelle Frankrig med dets Magt vilde støtte deres Krav, brændte af Begærlighed efter at ryste det Aag af sig, som de i 1815 sluttede Overenskomster havde paa-tvunget dem. En for tidlig Bevægelse udbrød i Mellemitalien, i Modena, Bologna, i Reggio, Parma og strakte sig til Umbrien, over hele Kirkestaten og truede baade det østrigske Herredømme og den pavelige Magt. Saasnart Efterretningen herom naaede Prins Louis og hans ældre Broder Napoleon, der begge opholdt sig i Florens hos den gamle Konge af Holland, som var meget syg, havde de kun een og samme Tanke: at slutte sig til Oprørerne. Til Trods for Faderens Uvilje betænkte de sig ikke et eneste Øjeblik. De ilede straks derhen, hvor Kampen stod.

Næsten øjeblikkelig gjorde Virkningen af deres Indgriben sig gældende i disse forvirrede Skarer, der kæmpede for Frihedens Sag med mere personlig Tapperhed end Methode og militær Disciplin. De organiserede Fremgangsmaaden, dannede marschfærdige Tropperegimenter, stillede sig i Spidsen for dem, drev dem fremad og stormede, ivrige og begejstrede over for første Gang at føle sig som Anførere, frem mod Kirkestaternes Midtpunkt. Under Anførsel af General Sircognani hjalp de flere Gange denne Hærfører med at slaa Pavestolens svækkede Tropper tilbage. Patrioterne eller, som deres Modstandere kaldte dem, Oprørerne vandt hurtigt Terræn. Snart befandt de sig midt i den Evige Stad, hvor de dikterede Loven,

paa afgørende Maade ordnede jordiske og himmelske Forhold og tilbagegav det italienske Folk dets berømte og højtelskede Hovedstad. Gregor XVI skælvede i Vatikanet. Han kaldte Østrig til Hjælp, og svære Batailloner satte sig i Gang. Kampen, der var begyndt saa godt, tog nu en sørgelig Vending. Fra den provisoriske Regering i Bologna blev der sendt Befaling til General Sircognani til at standse Fremrykningen mod Rom, medens Oberst Armandi bragte en anden Befaling fra samme Kilde til de unge Prinser Bonaparte til ikke at bekymre sig om en Sag, der ikke vedkom dem. Dette var just i Overensstemmelse med deres Moders indtrængende Ønsker. Hun var rejst dem i Møde og havde kun den ene Tanke: at drage sine Børn helskindede ud af en Sag, som de uforsigtigt havde blandet sig i.

Louis af Holland og hans Gemalinde, Jérôme af Westfalen og Kardinal Fesch havde i Forening gjort Skridt for med det Gode eller Onde at faa Prinserne ud af en lige saa farlig som unyttig Situation. Der blev ikke taget Hensyn til Prinsernes Ønske om at blive blandt de Kæmpende som almindelige Frivillige. Fra Bologna maatte de trække sig tilbage til Ancona. Undervejs blev Napoleon syg. Da han kom til Faenza maatte han lægge sig tilsengs; hans Tilstand forværredes, og det viste sig, at han var angrebet af et meget ondartet Tilfælde af Mæslinger. Feberen tog stadig til, og den 27. April udaandede han i Forli i Armene paa sin fortvivlede Broder. Deres Moder, der ilede til, skælvende af Frygt og Haab, for at rive dem begge ud af Hænderne paa Østrig, fik det sørgelige Budskab overrakt, da hun kom til Pesaro. Louis havde i største Hast maattet trække sig tilbage for at undslippe Fjenderne, og her traf han sammen med sin dybt sørgende Moder. Hun havde mistet den bedste af sine Sønner og han den eneste Ven, sammen med hvem det vilde have været ham muligt at trøste sig over alle Skæbnens Tilskikkelser og Ulykker.

Imidlertid rykkede de østrigske Tropper hurtigt fremad.

Dronningen havde næppe nok haft den Tid, der krævedes til Begravelsesceremonien, før hun atter i største Hast maatte tage bort. Hun maatte flygte over Hals og Hoved, benytte Omveje, hvert Øjeblik forandre Navn og derefter atter Uger igennem opholde sig i Ancona, hvor Louis nu havde maattet søge Sengen, for atter at begive sig paa Vej, naa Loreto, gennem Toskana og Siena, naa Lucques, drage gennem Fyrstendømmet Modena for endelig stadig kæmpende med tusinde Vanskeligheder, ved hvilke Dronning Hortense til Trods for sit svagelige Helbred udfoldede et usædvanligt Mod og en beundringsværdig Aandsnærværelse og Viljestyrke, at naa Genua, hvor hun indskibede sig. Ufortøvet begav hun sig til Paris sammen med sin Søn for at henvende sig direkte til Louis-Philippe. Hans Godhed, som hun allerede før havde haft Beviser paa, vilde hun anraabe for at erholde Tilladelse for sig og sit eneste Barn til at vende tilbage til Frankrig. Hortense vidste meget vel, at hun havde overtraadt den Udvisningsordre, ifølge hvilken det blev Bonaparterne forbudt at opholde sig i Frankrig; hun havde i Forvejen nøje overvejet Udsigterne og Følgerne, og hun sagde det til Casimir-Perier, som Kongen havde sendt til hende. Men den ønskede Tilladelse opnaaede hun ved en Sammenkomst hos den føjelige Monark. Louis-Philippe holdt ved enhver Lejlighed meget af at tale og høre sin egen Stemme. I Samtalens Løb kom de til at berøre tidligere Tider med deres Minder. Ogsaa han havde kendt Landflygtighedens bitre Smerte; han nærede det levende Ønske at afkorte den for Hortense, siden hun bad ham saa inderligt derom. Ja, han vilde gøre mere endnu, han vilde bringe hendes forvirrede Forhold i Orden; han vilde tage sig af hende. Og hvad forlangte han til Gengæld? Intet andet end Taalmodighed. Hun skulde trække sig tilbage sammen med Prins Louis uden at omtale deres Rejse gennem Frankrig; og naar hun var i London, skulde hun sende ham et Brev, der var affattet saaledes, at det kunde fremvises til Andre, og

i hvilket hun anmodede den kongelige Regering om Tilladelse til at gennemgaa en Kur i Vichy. Foreløbig skulde det dreje sig om et midlertidigt Ophold, men det vilde afhænge af hende selv, om hun opnaaede mere. Casimir-Perier raadede hende desuden til at formaa sin Søn til at gøre en direkte Henvendelse til Kongen.

Louis gjorde ingen Modstand herimod. Den Lejlighed, der her bød sig, var altfor gunstig, og Opfordringen altfor indtrængende til at han ikke straks skulde efterkomme den. Brevet blev affattet meget klogt. Han lod sine personlige Ønsker træde saa stærkt i Baggrunden, at enhver Mistanke mod ham maatte svinde, uden at han dog dermed satte sin Troskab i Fremtiden fuldkommen i Pant. Hvad forlangte han? I Henhold til Brevets Ordlyd kun meget lidt, men overordentlig meget i den Betydning, som hans patriotiske Hjerte tillagde det. Hans eneste Ønske og Ærgerrighed var, at Hans Majestæt skulde aabne ham Frankrigs Porte og tillade ham at tjene sit Land, om det end skulde være i bageste Række, som menig Soldat. Skilt fra sin Familie, utrøstelig over Tabet af sin Broder Napoleon, der fornylig var død i Italien efter at have givet saa mange Beviser paa sin Frihedskærlighed, fandt han Livet uudholdeligt, dersom han ikke turde haabe, at Kongen i sin Godhed vilde tillade ham at indtræde i Frankrigs Hær. Han ønskede ingen Rang eller Ærestitel, intet andet end den Ære at genindtage sin Plads blandt Frankrigs Borgere. Til Gengæld kunde Hs. Majestæt stole paa hans Troskab og Taknemmelighed.

Imidlertid skyndte hverken Hortense eller Louis sig med at forlade Paris, men afventede rolig Afgørelsen af deres Skæbne. Daglig bragte Dronningen Undskyldninger fra Prinsessen, der til sin Beklagelse maatte holde sig i Ro paa Grund af sin daarlige Helbredstilstand. Men havde de i Virkeligheden ikke andre Hensigter end den at afvente Bedringen efter et pludseligt Ildebefindende? Til Trods for sin virkelige eller

Men disse Forbindelser skaffede ham kun forbigaaende Tilfredsstillelse, og han maatte tilstaa for sig selv, at der ikke fandtes nogetsomhelst i London, som holdt ham tilbage, medmindre det skulde være Uvisheden om, hvorhen han skulde styre sine Skridt, naar han forlod denne By. Skulde han begive sig til Polen, hvor Patrioterne, der søgte en ung og energisk Anfører, forlangte hans ædelmodige Hjælp? Eller skulde han opfylde de liberale Franskmænds Ønske, som stode paa hans Ord? Fra begge Sider kaldte man indtrængende paa ham, som om det Navn, han bar, var tilstrækkeligt til at skaffe den Sag Sejr, for hvilken han vilde kæmpe.

Dette Navn var som et Symbol og en Fane. Louis-Philippe forlangte, at han skulde give Afkald paa det, idet han truede ham med ellers at forbyde ham at gense hans elskede Fædreland. Dette Forlangendes Opfyldelse stillede han som en absolut og kategorisk Betingelse for hans Tilbagevenden til Frankrig og til Tjenesten i Hæren. Saaledes lød det Svar, som Louis modtog paa den Henvendelse, han havde gjort paa ministeriel Foranledning gennem Hortense, en Henvendelse, han dog havde foretaget af egen fri Vilje, uden at hun positivt havde opmuntret ham dertil. Nu vidste han, hvad han havde at holde sig til. Nu vidste han Besked.

»Ja, kære Moder,« sagde han, »De havde Ret; lad os ikke mere tænke paa alt det, men vende tilbage til vort Skjulested.«

Ganske vist vendte de tilbage dertil, men ikke uden først ret dristigt at have gjort en betydelig Omvej. Uden at afvente Udfærdigelsen af deres Pas tog de med Skibet til Calais, standsede i Boulogne for her at se den Søjle, der var rejst til Minde om »la Grande-Armée« og foretog undervejs adskillige Pilgrimsvandringar til de Steder, der gemte Minder fra den kejserlige Familje. Saaledes besøgte de Ermenonville, Morfontaine og Saint-Denis; med Sorg i Sinde gensaa de Saint-Leu, hvor Prinsen havde henlevet sin første Barndom, og herefter tog de til Rueil for at bede paa Josephines Grav. Men

forgæves søgte de at skaffe sig Adgang til Malmaison, hvis Porte holdtes lukkede af den strenge Ejer. Efter at alt dette var gjort, efter at de havde besøgt alle de Steder, der gemte saa mange Minder for dem, fortsatte de deres Rejse uden Afbrydelse til Landsbyen Arenenberg, hun for taalmodigt og udholdende atter at belære sin eneste Elev om, hvorledes man kan bøde paa Skæbnens ugunstige Tilskikkelser og vende dem til det Gode, han for at fordybe sig i sine Studier for deri at finde Trøst og Støtte til at udholde den lange Ventetid.

Det var henimod Slutningen af August Maaned, og den 25., den Dag, der gemte særlige Minder for Dronningens Hjerte: hendes yngste Søn Louis' Fødselsdag var ikke fjern. Til Ære for ham foranstaltede hun en selskabelig og samtidig landlig Fest. Nogle smukke unge Damer fra Konstanz bidrog sammen med Musikken og Dansen til at forjage det første triste Indtryk, som Beboerne af dette afsides liggende Tilflugtssted uvilkaarligt følte.*) Efteraaret og Vinteren blev tilbragt der. Efter den megen Modgang, hun havde haft, havde Dronningen opsøgt disse fredelige Steder, hvor man ikke hørte anden Støj end Fuglenes Sang og den fjerne Lyd af Bøndernes Plove, naar de dyrkede Jorden, og her fandt hun et Tilflugtssted, som Ingen gjorde hende stridigt. Uden at vie sig til fuldstændig Glemsel eller endnu mindre til fuldkommen Selvfornægtelse følte hun sig dog lykkelig ved at tilbringe roligere Timer i en smuk Natur sammen med Mennesker, der var hende virkelig hengivne. Prinsen vedblev paa sin Side at beskæftige sig med politiske og militære Arbejder, og han kastede sig over dem med Ungdommens Iver og den modnere Alders Udholdenhed. Hvad der optog hans Tanker mest, var

*) »Først blev der spillet Lotteri med en Del Gevinster, blandt hvilke en nydelig Aquarel malet af Dronningen, derpaa dansede man, hvorefter der blev spist til Aften og atter danset, og Festen sluttede temmelig sent med en Cotillon, hvorved Selskabet gik gennem alle Stueetagens Værelser«. (Brev fra Fru Vieillard, ap. Fernand Giraudeau).

den Opgave at tiltvinge sig Opmærksomhed ved sine Skrifter, naar han ikke formaaede det ved sine Handlinger. I Pauserne mellem Arbejdet drev han Ride- og Svømmesporten, paa hvilke Omraader han var meget dygtig,*) thi hans Moder havde altid ønsket, at han lige fra Barndommen skulde uddannes i enhver Form for Sport, hvorved Legemet erhverver Kraft, Behændighed og Lethed og Aanden Beslutsomhed, Koldblodighed og Tapperhed. Eller han fordrev Tiden med lange Spadsereture i den smukke og maleriske Omegn, hvor han, der havde et aabent Øje for Naturens Skønhed, nød den vidunderlige Udsigt, men undertiden dog følte sig sørgmodig, fordi han var saa ene. Thi han havde ingen Ledsager, der kunde forhøje hans Glæde ved at dele den, og allerhelst havde han fulgt sin Broder Napoleons Eksempel, der havde giftet sig i en ganske ung Alder.

En smuk og varm Sommerdag sad han og tænkte endnu mere end sædvanlig paa, hvor ensom han i Virkeligheden stod i Verden; han drømte om et Kærlighedsægteskab og aabnede sit Hjerte for sin Fader, der boede i Florèns.

»Jeg trænger i den Grad til at have et Menneske om mig, der holder af mig, at jeg, dersom jeg traf en Kvinde, som jeg kunde synes om, og mod hvem min Familje intet havde at indvende, ikke vilde betænke mig paa at ægte hende. Raad mig, hvad jeg skal gøre.«

Han var en ærbødig og lydig Søn, skøndt han fra Fade-

*) »Han kom just ud fra Rideskolen, da jeg gik ned gennem Alléen paa den Side, hvor Calabri ligger (i Genf). Næppe var jeg kommen lidt ind i Gaden, før jeg saa ham springe af Hesten, som han lod trave lidt foran sig, hvorefter han atter sprang i Sadlen som en øvet Cirkusrytter. Disse Kunststykker viste, at han var i Besiddelse af megen Smidighed og Muskelkraft. Og dog saa han ikke ud, som om han var skabt til at blive en god Rytter, thi han var undersætsig og havde korte Ben«. (Alphonse de Candolle, *Journal manuscrit*, ap. Eugène de Budé, *les Bonaparte en Suisse*).

rens Side langt fra var Genstand for en Kærlighed, der svarede til den Hengivenhed, som kom til Udtryk i ethvert af hans Breve.*) Men han følte dog Trang til at betro den, som han respekterede og elskede som sin Fader, sine Planer og sit hemmelige Ønske; uheldigvis førte disse Planer og Ønsker ikke til den ønskede Løsning. Ægteskabskandidaten blev atter til Tronprætendenten. Han kastede sig atter ivrigt ind i sine *politiske Drømmerier*, en Blanding af Saint-Simon'ske Inspirationer og kejserligsindede Tanker, som skulde finde Anerkendelse hos Chateaubriand, der hørte til Gæsterne paa Arenenberg.

Hans Moder var ikke forblevet uvidende om hans Ægteskabsplaner; der foregik overhovedet intet i Louis-Napoleons Sjæl, som hun ikke erfarede. Og Ingen var mere end hun tilgængelig for og interesseret i disse hans Tanker. Hortense havde i sit Ægteskab aldrig følt nogen stormende Kærlighed eller den stille Lykke, som et regelmæssigt og roligt Vaneliv giver. Det havde været en ulykkelig og tvungen Forbindelse

*) Kun en eneste Gang satte han sig op imod Faderens Formynderskab. Det var i Anledning af Grev Arese, der havde været hans Ven i ti Aar og som var hans Rejseledsager til England, da Joseph kaldte ham til sig. Opfyldt af uretfærdige Fordomme opfordrede Faderen ham til at skille sig af med den unge Mand, fordi han var bange for, at denne skulde kunne have en skadelig Indflydelse paa Sønnen. »Det er mig overordentlig pinligt, svarede Louis den 10. Maj 1833, ved enhver Lejlighed at finde Dem saa ophidset imod mig, hvad enten jeg tillader mig at sige, hvad jeg tænker eller jeg rejser fra et Land til et andet for at adsprede mig. Jeg er kommen hertil for at besøge min Onkel Joseph. Da jeg ikke har nogen Anden hos mig, har jeg bragt Grev Arese med. Og nu befaler De mig pludselig at sende et Menneske bort, som jeg holder af! Husk dog paa Fader, at jeg er femogtyve Aar gammel, at jeg ikke mere er noget Barn, men at jeg alligevel er ung og at jeg — der altid lever paa fremmed Grund — maatte undertrykke enhver ædel Følelse, ikke kunde udtale nogen af mine Meninger, dersom jeg ikke engang havde en eneste Ven! De maa dog indrømme, at det er en lidt for haard Befaling.«

mellem to Karakterer, der var hinanden stik modsatte, og af hvilke ingen var tilbøjelig til at vise den nødvendige Eftergivenhed. Saaledes havde hendes Ægteskab været, og dog laa det i hendes Natur at glæde sig, naar hun saa sig i Stand til at forene Hjerter og danne lykkelige Forbindelser i sine Omgivelser.

»Det er en Kvindes Bestemmelse,« sagde hun, »at have et Hjem, en god Mand og smukke Børn, som hun kan opdrage. Hvad duer Kvinden ellers til?«

Og opfyldt som hun var af disse kloge Grundsætninger, gjorde hun, hvad hun formaaede for at bringe Partier i Stand. Men for sin kære Søn Louis havde hun endnu ikke fundet det Ideal, hun søgte. Han skrev atter til sin Fader om den hemmelighedsfulde Udvalgte, som han haabede at lære at kende eller allerede kendte.

Netop paa det Tidspunkt var det, at det store Budskab naaede ham og forandrede hans Tankegang: Hertugen af Reichstadt havde udaandet.

Dette sørgelige og hemmelighedsfulde Dødsfald medførte alvorlige politiske Følger. Det bragte Sorg over mange Hjerter, der havde Medfølelse med en Menneskeskæbne, hvis første Begyndelse havde været saa straalende og lykkelig, men over hvilken Tusmørket saa hurtigt havde bredt sig, og som nu var indhyllet i Dødens Skygger.

Andre derimod spurgte sig selv, hvorvidt det for den øvrige Menneskehed vilde have været ønskeligt, om denne Menneskeskæbne havde fulgt sin Udviklings naturlige Løb, og om man ikke kunde have haft god Grund til at være bange for, at Ørneungen havde villet fortsætte Ørnens blodige Flugt.

Den lille Napoleon, hvis Oldemoder paa mødrene Side aldrig kaldte ham andet end »Min lille Herre«, havde fra sin tidligste Barndom vist Tegn paa, at han i enhver Henseende slægtede Faderen paa. Han havde ogsaa dennes Ansigtstræk, og hans Karakter viste tidligt megen Lighed med Fade-

rens. »Han er lige saa fredelig som jeg selv,« svarede Marie-Louise engang Fyrsten af Ligne, da denne overfor hende bemærkede, at han i Barnets Øjne saa et krigersk Udtryk. Men hvor tvivlsom og ubegrundet var ikke i Virkeligheden denne Formodning angaaende hans Fredelighed!

Saasart den indtagende lille Prins var begyndt at lege, brød han sig overhovedet kun om militære Lege. Hans Yndlingsleg bestod i at affyre foregivne Geværsalver paa indbildte Modstandere. Han hengav sig til denne Fornøjelse med en besynderlig Iver, der snart blev til en sand Lidenskab. Efterhaanden som han voksede til, antog Geværet i hans Øjne et usædvanligt Udtryk af Liv og Død. Der fandtes for ham ingen større Fornøjelse end at kommandere sine Jævnaldrende, der legede med ham. Naar han med sin klare Stemme paa Tysk raabte: *Marschieren!* var der — fortæller et Øjenvidne —, i hele hans Udtryk og i den bydende Maade, paa hvilken han snurrede paa r'erne noget, der kunde indjage En Frygt for Fremtiden. Af og til havde han frygtelige Vredesanfald, som f. Eks. en Dag, da han med et Knivstik gennemborede sin Bedstefader, Kejseren af Østrigs Billede, fordi hans Følelser ikke var ham fransksindede nok. Hvad havde han, der var Oberst i sit tyvende Aar og Gouvernør over en By, som han aldrig saa, kunnet blive og udrette i mindre deprimerende Omgivelser?

Hans Død løste Problemet til Fordel for Charles-Louis-Napoleon.

Inden hans Broder, i hvem han havde set et Mønster og Forbillede, døde, havde han roligt fundet sig i den Tanke, at han først kom efter ham. Han bøjede sig for det Afhængighedsforhold, som han ikke formaaede at kuldkaste, og erklærede sig fuldkommen lykkelig og glad over ikke at være Familjens Overhoved og som Følge deraf »Slave af sit Kald«. Ærgerrige Planer beskæftigede hans Tanker, uden at han dog formaaede at iklæde dem nogen fast Form. Heri skete

der en fuldstændig Forandring, da han efter at have udgydt nogle oprigtige Taarer over en Broders og Vens Død, der havde staaet hans Hjerter nær, var den eneste tilbageblevne af Louis Bonapartes tre Sønner. Øjeblikkelig opfyldtes han af den Tanke, at han havde Pligter at opfylde imod Dynastiet og endnu mere imod hele Frankrig; — han forvekslede her en Familjes Interesse med et Folks, et helt Lands.

Da Hertugen af Reichstadts Død havde fjernet den sidste Skranke, der havde hindret ham i at overtage den Arv af Hæder og Magt, der paa en saa vidunderlig Maade var faldet i hans Skød, tog han øjeblikkelig Stilling til Sagen, da han var den eneste af Bonaparterne, der følte sig stærk nok til at overtage de dermed forbundne Forrettigheder og Opgaver.

Joseph, der var Familjens Ældste og som Følge deraf dens egentlige Overhoved, gav af egen fri Vilje Afkald paa den for ham altfor tunge Arv, optaget som han var af at pleje sit Helbred og sine Fornøjelser. Jérôme, der var betænkt paa ikke at kompromittere sig, kaldte sig Orléanist, fordi han haabede, at Prinserne af Orléans vilde vise ham Overbærenhed og kalde ham tilbage til Frankrig. Louis af Holland havde ikke saa højtflyvende Planer, at han skulde tænke paa at genoprette et Kejserdømme, han, der sad kraftløs og lammet og ikke engang var i Stand til at gaa uden en fremmed Arms Hjælp. Han vilde have været den sidste af alle til at tro, at en Drømmer som den yngste af hans Sønner nogensinde vilde komme til at bestige Napoleon I's Trone. Hvad endelig Lucien angik, der var forudbestemt til en snarlig Død og levede i Tusculum, næsten fuldkommen ruineret af uheldige Spekulationer, havde han saa ringe Haab om, at Bonapartismen atter kunde vinde Fodfæste, at han havde ladet alle sine Børn naturalisere i Italien.*)

Denne Mangel paa Deltagelse kom i høj Grad Hortenses

*) T. Delord.

Søns højtflyvende Planer til Hjælp. Efter i det paafølgende Aar at have aflagt Besøg i England hos Grev de Survilliers, det vil sige den forhenværende Kong Joseph, der havde ønsket at underholde sig med ham om den politiske Situation, som Hertugen af Reichstadts Død havde medført, tøvede Louis-Napoleon ikke mere med at opstille sig som Arving til Kejserdømmet, der skulde vedtages ved Folkeafstemning. Hans Onkel og han var ikke naaet til nogen fuldkommen Forstaaelse; hver af dem talte et for den Anden fremmed Sprog.*) Joseph, der havde forsøgt en Anstrengelse, en Slags løselig Sammensværgelse som Følge af flere Sammenkomster, han i sit Hjem havde haft med det republikanske Partis Førere, der var blevet sammenkaldt i London: Godefroy Cavaignac, Bastide og Guinaud, var uden synderlig Tillid til Sagen atter kommet bort derfra. Han havde vundet den Overbevisning, at den bonapartistiske Idé, saaledes som den burde være for at kunne svare til det moderne Samfunds Fordringer, endnu ikke var naaet til Gæringsprocessen, og heraf drog han den Slutning, at man maatte væbne sig med Taalmodighed og vente. Louis derimod brændte af Begærlighed efter at styrte sig i Kampen, og det for egen Regning.

FJERDE KAPITEL.

Det store Vovestykke.

Familiens Ældste, Onklerne, de forhenværende Konger trak sig saaledes tilbage fra det monarkiske Medbejler-

*) En politisk Historiker, Sarrans, fortæller, at det mere end en Gang hændte ham, at han befandt sig i Joseph Bonapartes Arbejdsværelse, naar Louis-Napoleon traadte ind. Naar han rejste sig for at sige Farvel til Husets Herre, bad denne ham indstændigt om at blive for at forskaane ham for den Ubehagelighed at være alene sammen med Nevøen, hvis Hjernesvind, som han sagde, gjorde ham hans Besøg meget trættende og kedsommeligt.

skab. Langt fra at opstille sig som Tronprætendenter misbilligede de tværtimod den Agitation, der udfoldedes af denne Tronstræber, der med sin rolige Mine virkede saa ophidsende, og som meget mod deres Ønske bragte Forstyrrelse i deres Familjeanliggender uden iøvrigt at indgyde dem større Tillid til hans Forstand end til hans Stjerne.

Tre Gange havde Døden bortrevet dem, hvis Krav paa Tronen gik forud for hans eget.

I Aaret 1807 var Louis Bonapartes førstefødte Søn, Napoleon-Charles-Louis blevet bortrevet af en af de farligste Børnesygdomme. Den næstældste Søn, Napoleon, Storhertug af Berg og Kronprins af Holland var omkommen paa en Reise i Italien. Og endelig havde Hertugen af Reichstadt allerede siden Aaret 1833 ikke mere voldt det østrigske Kancelli Uro; Napoleons virkelige Arving sov nu den evige Søvn i Gravhvælvingen i Capucinerkirken i Wien. Alle de, der havde kunnet staa Prins Louis i Vejen, var forsvundne, uden at han selv havde ønsket det eller kunnet vente det; han var den Eneste, der var tilbage og kunde tilbagelægge Vejen mod Magtens lokkende Tinder.

Han havde imidlertid adskilligt tilbage, inden han havde fuldført sine theoretiske og praktiske Studier. For at lægge Baand paa sin Utaalmodighed besluttede han i den schweiziske Armé at fuldende sin militære Uddannelse, som han havde paabegyndt i Aaret 1830. Allerede i August Maaned 1829 havde han søgt at blive optaget i det Korps i Kanton Thun, der hvert Aar laa indkvarteret i den lille malerisk beliggende By Oberland for at blive uddannet af Officerer fra Ingeniør- og Artillerikorpsen. I Løbet af det efterfølgende Aar blev hans Ansøgning bevilget.

Han følte sig lykkelig over at blive indviet i Militærvidenskaben (det var hans første Kantonnement) og skrev daglig lange Breve til sin Moder, som han nylig havde forladt, og fra hvem han følte sig saa langt borte her i sin ensomme

Bolig. Han betroede hende, at han overalt havde mødt megen Sympathi, og at Livet her blandt hans tilfældige Kammerater tiltalte ham meget, saavel Øvelser som Undervisningen og Ridtene gennem Bjerglandskaberne. Jo mere han havde at gøre, og jo mere de Andre ventede sig af ham, desto mere følte han sig opfyldt af en virkelig Tilfredshedsfølelse. Men han fortalte hende ikke, at han en skønne Dag havde faaet den Idé at forlade Lejren i Thun og gennemstrejfe Schweiz og Tyskland for at slutte sig til de polske Oprørere, der med Vaaben i Haand forlangte deres Fædrenejords Befrielse. Han havde gjort de første Skridt hen mod sin Fremtidsskæbne, da Efterretningen om Warschaus Fald standsede ham paa Vejen.

Louis-Napoleon vendte tilbage til Arenenberg, hvor han i Maj 1832 modtog et Dokument, ifølge hvilket den helvetiske Republik gav ham Borgerret og Titel af Æresborger. Dette dobbelte Tegn paa Interesse for ham rørte ham dybt. Og han, der en Gang ifølge den almindelige Stemmeret skulde blive Autokrat, udtrykte i de mest begejstrede, borgerlige Udtryk den Stolthed, der besjælede ham ved Tanken om at kunne kalde sig Borger i et frit Land.*)

For at fuldføre sin militære Uddannelse manglede han blot at indtræde direkte i den schweiziske Hær med Rang af

*) »Da Kommunen Sallenstein har tilkendt Hs. Kgl. Højhed Prins Napoleon Borgerret som Tak for de talrige Velgerninger, den til Stadighed har nydt af Hertuginde af Saint-Leu og hendes Familie under dennes Ophold i Arenenberg, har Statsraadet ikke alene stadfæstet denne Vedtagelse ved Dekret af 14. April d. A., men det har endvidere eenstemmigt tilkendt Prins Louis-Napoleon Rang af Æresborger for at bevise, hvor højt det agter og ærer denne Familjes Højsindethed og hvor værdifuldt den Hengivenhed, som den viser for Kantonet, er det.«

Udfærdiget i Frauenfeld, den 30. April 1832.

Statssekretæren: Mori-Hofer.«

Æresofficer. Da det var ham magtpaaliggende at udføre dette Forsæt, der for ham vilde være ensbetydende med et Vidnesbyrd om hans Dygtighed i den Vaabenart, som han havde valgt, fik han det sindrige Indfald at tilbyde Raadet i Kanton Thun to sekspundige Kanoner til Arsenalet i Frauenfeld, og for at vise sig endnu mere gavmild føjede han til dette Tilbud en Gave paa et Tusind Gylden til Oprettelse af en Skole i Steckborn.

I Lighed med hvad i tidligere Tid en Kaptajn Bonaparte havde gjort, tiltraadte han i 1834 sin nye militære Læretid. Han havde samme Rang og bar samme Navn blandt de schweiziske Tropper.

Som om det var hans Hensigt at gøre Ligheden fuldkommen, havde han valgt Artilleriet, der er den første blandt de militære Videnskaber og den, i hvilken Kejseren i sin Ungdom havde vist særlig Dygtighed. Han kastede sig med al sin Kraft over Studiet, gennempløjede alle Lærebøger desangaaende, eksperimenterede og anstillede endog Forsøg med en helt ny Model, ved hvilken de hidtil brugte Kanoner skulde forbedres. Han havde opfundet en Fladdermine-Kanon, en Slags moderne Kastemaskine, der i Praksis imidlertid kun gav ynkelige Resultater. Den ballistiske Kraft viste sig desværre at være yderst middelmaadig og Stenene lod sig kun slynge ud i ringe Afstand. Han tilskrev Krudtets daarlige Kvalitet det uheldige Udfald og besluttede at gøre alt for at opnaa en Forbedring. Samtidig viste han sig ihærdig ved Øvelserne, punktlig i Opfyldelsen af sine Pligter som Officer og altid parat til at dele sin Mad og sit Leje med Soldaterne i Bivouaken. Alle holdt af ham paa Grund af hans ligefremme og naturlige Optræden og frimodige Hjertelighed. Han var elskværdig, forekommende og ganske blottet for ethvert Spor af Hovmod — kort sagt en god Prins.

Han havde allerede erhvervet betydelige militære tekniske Kundskaber, da han udgav en »*Haandbog i Artilleri-*

videnskab«, som han tilegnede Officererne ved Lejren i Thun, og hvis Ry naaede langt ud over Landets Grænser. Værket vandt Bifald og fortjent Anerkendelse hos de første Autoriteter i de europæiske Hære. Hans Selvtillid forøgedes herved betydeligt, og han begyndte at lade den skinne frem. Overfor Gæsterne paa Arenenberg, der stadig bragte Eksdronning Hortense de franske Bonapartisters Hyldest, vænnede han sig til med rolig Selvsikkerhed, der undrede dem, at udtale, at han følte sig fuldt og fast overbevist om, at han en skønne Dag vilde blive Kejser. Og saa' han saa et Tvivlens Udtryk glide hen over deres Ansigter, forsikrede han endnu mere bestemt, at han havde til Hensigt at genoprette Napoleon I's Kejserdømme til Fordel for sig selv.

At kunne brillere blandt Officererne ved Kantonnementsøvelserne i Thun var noget, han ikke forsmåede; men det var dog langtfra tilstrækkeligt til at tilfredsstille hans store Ærgerrighed. Traf han, hvad der navnlig i Genf ofte hændte ham, Fransk mænd, der blot havde nogen Betydning, var han Forekommenheden selv for at vinde deres Sympathi; han viste sig da, naar Lejligheden bød sig, saa elskværdig og opmærksom som mulig og regnede dem straks blandt sine Tilhængere.

Personlig udfoldede han en stor Virksomhed. Det forekom ham, som havde han hidtil kun vegeteret, men nu levede han opfyldt af Iver og Illusioner. Hans Korrespondance voksede, han skrev Avisartikler, udsendte Brochurer og gjorde sig al Umage for at faa Folk til at tro, at han sad inde med positive Udkast til en Stats indre Styrelse. Kort sagt, han benyttede sig af ethvert Middel, der kunde bruges til at stille hans Person og dens Betydning i Relief, han traadte i Forbindelse med det republikanske Partis Spidser i Frankrig, der var lige saa opsatte som han selv paa at styrte Juli-Regimentet, og han følte sig opfyldt af et sandt Heltemod, da han er-

færede, at en saa betydelig og kendt Mand som Armand Carrel ikke stillede sig fjendtlig overfor hans Planer.

De Begivenheder, der nu fulgte efter hinanden i Revolutionernes og de Revolutionæres Land, den demagogiske Bevægelse i Lyon og Grenoble, Hjemsendelsen af Nationalgarden i forskellige Byer i Frankrig, som f. Eks. i Strassburg, Regeringens Uforsigtigheder og Modstandernes Agitation, bidrog i høj Grad til i 1836 at forøge hans feberagtige Trang til at konspirere.

Medens alt dette foregik, opholdt han sig i Baden, hvorfra han kunde skimte Frankrigs Horizont, og hvor han ofte besøgte sin Tante, Storhertuginde Stephanie, som altid var glad ved at se ham. Her omgikkes han Landsmænd, der var Tilhængere af hans Idéer, og som tilfældigt eller forsætligt traf sammen med ham. Han korresponderede tillige om Politik med sin Moder, Dronning Hortense, der opfordrede ham til at lægge Baand paa sine Følelser, men dog agte vel paa det Øjeblik, hvor han kunde udnytte Situationen. I hvert Fald skulde han ikke følge sine Onklers Eksempel i deres Træghed, disse Mennesker, der af Frygt for at kompromittere sig havde holdt sig tilbage og var forblevne uvirksomme i over tyve Aar.

Hvad er nu egentlig hans Hensigt? At vise sig, erindre Verden om, at han hedder Napoleon og tjene sit Fædreland som Borger og Soldat, — helst dog i allerførste Række.

Han beklager i høj Grad de Mennesker, der har en snever Horizont, som indbilder sig at udøve en Myndighed, og sidde inde med en stor og varig Magt, blot fordi de staar i Spidsen for en Klike, for et Parti; hvad ham angaar, vil han kun henvende sig til Nationens Følelser og Interesser, — men paa en saadan Maade, at de falder sammen med hans egne.

Hans stadigt voksende Optagethed gav sig Udtryk i private Breve, der øjensynlig blev skrevne med det Maal for Øje at blive bekendtgjort og, hvis det blev nødvendigt, trykte og

mangfoldiggjort. De Theorier, der dannede Grundlaget deri, samlede sig om denne ene og tilsyneladende sande Formel, hvis Udformning tillader at opfatte den paa hvad Maade, man ønsker det:

»Den Myndighed, der ikke er baseret paa Folkets Valg, er selvfølgelig tilbøjelig til at standse Civilisationens Fremskridt.«

Og med samme Pennestrøg tilføjede han:

»Napoleon gjorde alt for Folket, og Folket har paa sin Side gjort alt for Napoleon.«

Men havde denne Myndighed, som Napoleon med Vold tiltvang sig den 18 Brumaire, virkelig været grundet paa Folkets Valg, og havde han tiltvunget sig den for at glæde Nationens Udvalgte? Hvorledes dette end forholdt sig, fulgte Prætendenten sin Tankegang og bekymrede sig ikke om stort andet end at bringe den i Samklang med sine Ønsker.

Hortense støttede ham i hans Forsætter. Naar man saa og hørte hende i den skyggefulde Have paa Arenenberg paa de hede Dage i Aaret 1835, blev man næsten tilbøjelig til at tro, at hun ikke var optaget af andet her i Livet end at iagttage den lille Baad, der gled ude paa Søen eller af at passe paa, om Vejene i Haven blev godt afstukne. Her kunde hun undertiden pludselig udbryde: »Aa Gud! hvad anden Lykke er der end denne?«

Men hvor ivrigt og opmærksomt fulgte hun ikke alligevel sin Søns første Skridt hen mod det høje Fort, hvor Magtens Klenodier er gemt! En Dag sagde hun med sin blide Stemme til nogle af sin Omgangskreds: »Der er altid noget, der hedder Tilfælde og Skæbne. Kejseren bekræftede det, og jeg tror fuldt og fast derpaa. Tro mig, det er skönt at være Martyr for en hellig Sag Men vi ved, at Frankrig elsker os.« En landsforvist Polak henkastede følgende Ytring:

»Der findes en Gud for Patrioterne.«

Kommandant Parquin udbød:

»Saa lad ham vise sig med Solen fra Austerlitz!«

»Det kommer nok,« svarede Louis-Napoleon.

I sine første skriftlige Udtalelser, i sine Breve til Moderen, til Venner og til de schweiziske Myndigheder havde han lært at omgaas store og vægtige Ord, og han skulde senere faa Lejlighed til at gøre rigelig Brug af dem. Da han blev udnævnt til Artillerikaptajn ved Regimentet i Bern, benyttede han disse Udtryk til at tale om den stolte Tilfredsstillelse, han følte over at turde regne sig blandt Forsvarerne i en Stat, hvor Folkets Magt betragtedes som Konstitutionens Grundlag.

Hvor lykkelig han end priser sig ved at være en af det helvetiske Forbunds Borgere, finder han dog ikke rene og ædle Udtryk nok at ikklæde det eneste Haab, der besjæler ham: engang at vende tilbage til sit kære Fædreland. Men man maa dog ikke tro, at han for at opnaa denne ophøjede Glæde nogensinde skulde tage sin Tilflugt til Rænker. Nej, noget saadant vilde være ham uværdigt. Saaledes udtrykker han sig, naar han skriver til sin Fader, eller naar han paa Fyrsters Vis, saaledes som hans Moder har lært ham det, henvender sig til mere nøjeregnende Karakterer blandt sine Omgivelser.

Han har altid Reserveudtryk i Baghaanden, og Brugen deraf afpasses efter de forhaandenværende Omstændigheder.

Der var blevet foranstaltet en Sammenkomst mellem ham og La Fayette, en Mand, som altid var parat til at følge Lykkehjulets Bevægelser. Denne letforanderlige Personlighed, som efter Slaget ved Waterloo havde overrakt Kamrene Forslaget til Napoleon I's Afsættelse, smigrede nu den nye Prætendent til Kejsertronen med Udtalelser som: »Regeringen vil ikke være i Stand til at holde sig; Deres Navn er det eneste, der er populært.« Engang sagde han endog til ham: »Prøv det, og jeg skal hjælpe Dem af al Evne, naar det rette

Øjeblik er kommet,« hvortil Louis tillidsfuldt svarede: »Det Øjeblik vil komme.«

Af og til begav han sig til Tyskland for kortere Tid, men han fandt ikke særlig Behag i disse Besøg, skøndt han talte det tyske Sprog som en Indfødt. De betitlede Tyskere viste overfor ham, det vil sige, naar de talte sammen indbyrdes, en daarlig skjult Foragt. Smaafyrsterne og Kammerherrerne ved de smaa Hoffer kaldte ham: *Hr. Buonaparte* ligesom de gamle Emigranter. De strakte sig allerhøjest saa vidt, at de anerkendte Efterkommerne af de korsikanske Parvener som Adelsmænd. Men han saa højt oppe over deres Hoveder det Maal, mod hvilket han stræbte, og lagde derfor ikke Mærke til dem.

Løvrigt vidste han, at han var meget søgt i Selskabslivet i Baden, og han havde næppe Tid til at efterkomme alle Indbydelserne. Med en særlig Forkærlighed opsøgte han Hertuginde af Béthune for at vække Gisninger angaaende den virkelige Grund til sine hyppige Besøg. »Frøken de Béthune vilde sikkert gerne gifte sig med ham,« bemærkede en skarpt iagttagende Dame, »ham eller hvilkensomhelst anden Højhed; der er nok af dem her, men de er ganske vist fattige.«

I 1836 finder vi ham stadig opfyldt af de samme Tanker og ubestemte Ægteskabsplaner, alt imedens han forbereder sin Rolle som Napoleons Efterfølger med en foruroligende Haardnakkethed. Og ikke forgæves trængte han derefter. Hans Moder havde forstaaet at forklare ham den kendte politiske Maksime paa en Maade, der gjorde den skikket til Brug for ham:

»Tro blot ikke, at Verden ikke to Gange kan fanges i samme Fælde.«

Skøndt man ansaa ham for at være theatralsk, indgød han dog de Mennesker Frygt, der ikke besad megen Tillid til Louis-Philippes Trone. Den aandrige Baronesse du Montet,

som opmærksomt iagttog ham, havde et profetisk Blik, da hun den 16. August 1836 fra Baden skrev til sin Nevø de Ville-vieille i Normandiet:

»Jeg forsikrer Dem, at Prins Louis-Napoleon, der spadserer her omkring med Hænderne paa Ryggen, ikke renoncerer paa at blive Republikens Kejser.«

Da Hertugen af Reichstadt var Barn, blev der lagt Mærke til, at han i sine Bevægelser havde en medfødt Lighed med sin Fader Napoleon, at han havde samme Maade at sætte Fødderne paa, og at han altid holdt Hænderne paa Ryggen ligesom Napoleon. Louis-Napoleon var øjensynlig af den Mening, at han som Arving havde en vis Forpligtelse til ogsaa at have de samme Vaner. Der blev talt derom blandt dem, han omgikkes; han bestræbte sig øjensynligt for at indprente Folk den Overbevisning, at han i hele sin Holdning og Optræden lignede Napoleon, og at han baade af Natur og ved Fødsel var udpeget til at fortsætte dennes glørrige Løbebane.

Han var omgivet af unge Mennesker, hvem han havde indpodet sin egen Iver og Begejstring. Opflammede af denne Begejstring besluttede de at give en Fest for deres Helt i det gamle Badener Slots oplyste Ruiner. Flere Timer igennem genlød Skoven af deres Tale og Sang. Den Ivrigste blandt dem, Richard de Querelles, mente at burde bidrage særligt til at gøre Skuespillet interessant; han gik hen til Napoleon, bøjede Knæ for ham og bragte ham sin Vasalhyldest paa samme højtidelige Maade, som den tro Vasal i Riddertiden hyldede sin Overlensherre.

Hvilken mærkelig Modsætning! For ikke længe siden havde man i Wien paa Befaling af Ekskonge Jérôme, der gjorde alt i Penge, solgt Møblerne fra hans Herskerperiode lige til Guldfrynserne og Fløjlet fra den Trone, som han havde faaet ved sin berømte Broders Lune. Han gav Afkald paa de sidste Pjalter af sin kongelige Klædning, sikker som han var paa ikke mere at faa Brug for den. Og dog havde

han tilbragt behagelige Dage og Nætter i Kassel sammen med sine Favoritinder og sine Soldebrødre. Han havde spillet sin Rolle som Theaterkonge med en Overbevisning og en Pragt, der først og fremmest havde blændet ham selv. Men den Tid var uigenkaldelig forbi.

Hvor forskellige var ikke de Tanker, der opfyldte hans Nevø, som i Baden spillede sin Rolle og havde besluttet at spille den til Ende. Landsforvist, kun raadende over meget ringe Midler, uden tilstrækkelig Formue til at kunne anvende den i saa højtflyvende Planers Tjeneste, uden personlig Prestige, uden anden politisk eller moralsk Baggrund end Gen-skinnet fra en grusom Livsskæbne, uden anden Sjælskraft end en Art overtroisk Tillid til Forsynet og dets Bestemmelse med ham, havde han dannet sig den Overbevisning, at han intet havde at gøre med det dagligdags Liv, at en overjordisk Kraft, som han ikke var Herre over, drev ham fremad, og at han maatte gaa videre, indtil han havde naaet det skæbnesvangre Maal, der tegnede sig for hans Blik. Tidens Aand og ydre Omstændigheder begunstigede paa en sælsom Maade denne Tro paa hans Ophøjelse.

*

*

*

Siden Frankrig i saa rigeligt Maal nød den Fred, som det i den Grad havde ønsket, at det i 1814 og 1815 næsten havde hyldet Fjenderne, der bragte den; siden Forholdene atter var blevet roligere, og Mødrene ikke mere behøvede at frygte for deres Sønner, der endnu laa i Vuggen; siden de kraftige og raske unge Mænd ikke mere blev revet bort fra deres Hjem og fra Markarbejdet, og siden Folk, saavel i Byen som paa Landet, ikke mere var udsat for at maatte gaa i Krig, havde en forbavsende Begejstring begyndt at bemægtige sig Sindene til Fordel for krigerske Idéer. Sejr og Erobring

var bleven Devisen for en Chauvinisme, der nu intet havde at risikere derved. Digterne besang i lyriske Strofer Revolutionens og Kejserdømmets Kampe. Om Napoleons Navn havde der dannet sig en fabelagtig Nimbus, og hans Billede straaled i den, frigjort for al den Elendighed og Ødelæggelse, han havde draget med sig paa sin Sejrsang gennem Verden. Og selve den liberale Opposition gjorde alt for at forøge Folkets Illusion, idet den føjede sin egen Fejltagelse til Regeringens, som den bekæmpede, og arbejdede paa at fremkalde en Strømning, der ikke havde andet tilfælles med Liberalismen end den dristigt udnyttede Yderside. Ved en politisk og behændig gennemført Beregning og under Paaskud af at fremelske og oparbejde Patriotismen arbejdede Prinserne af Orléans paa at udbedre de Veje, der førte til Kejserdømmet. Ønsket om at hædre Tricoloren, som de havde i deres Varetægt, foranledigede dem til at anvende al deres Evne paa at genopvække den Ærefrygt, der havde ombølget alt, hvad der havde staaet i Forbindelse med Napoleon og hans Glansperiode.

Og Bonapartismen ulmede under Asken.

Opfyldt af Iver og Dumdristighed førte de med stor Pomp Fangen paa St. Helenas jordiske Rester hjem under Invalidernes Kuppel. Deres Svaghed gik saa vidt, at de opmuntrede Napoleoniderne til at genoptage deres hidtil ustraffede Rænkespil. Alt hvad det konstitutionelle Monarki foretog sig med et patriotisk Skær og uden Krigsomkostninger for at smigre den nationale Følelse, for atter at fremhæve de tidligere saa dyrt betalte Triumfer og for paa en vis Maade at bringe dets kloge og fredelige Politik i Glemmebogen, vendte sig imod det selv til Fordel for dets Fjender.

Det var traadt i Skranken overfor Palmerstons Ministerium for at faa Napoleons Aske udleveret. En kongelig Prins blev sendt direkte til St. Helena for at tage imod den udødelige Overvundnes Kiste. Og denne Kiste, der indeholdt de jordiske Levninger af den Mand, som i levende Live over Ska-

rer af Ofre var steget til Magtens højeste Tinde, blev i Triumf bragt til Paris.

I Hovedstaden blev der paa Foranledning af Regeringen foranstaltet storslaaede Festligheder. Men Huset Orléans havde spillet en farlig Rolle, idet det ophidsede Folkets Indbildningskraft, atter drog Vidunderfanen fra Marengo og Austerlitz frem i dets Bevidsthed og leverede Slægtens Ærgerlige, der utaalmodigt ventede paa at komme til at spille en Rolle, Vaaben i Hænde.

Louis-Napoleon, der greb enhver Lejlighed til at stille sig i Forgrunden, havde heller ikke ladet denne gaa ubenyttet hen.

»Det er ikke alene Kejserens Aske,« skrev han, »men ogsaa hans Idéer, der bør bringes tilbage til Frankrig.«

Dette var Resultatet af den uforsigtige Napoleonskyldest, hvortil Julimonarkiet havde gjort Begyndelsen, og paa hvis Udvikling det havde arbejdet . . . Det leverede Faklerne, der skulde sætte dets eget Hus i Brand.

*

*

*

Charles-Louis-Napoleon var for nogen Tid siden traadt i Forbindelse med en Æventyrer, som han slet ikke mere kunde undvære, indtil han havde naaet sit Maal, det vil sige indtil den Tid kom, hvor denne Tjeners generende Iver begyndte at bringe hans Herre i Forlegenhed. Da Napoleon blev Kejser og Minderne begyndte at blive ham ubehagelige, sagde han med dobbelt Utaknemmelighed: »Jeg har to Lænker om Benene, Morny og Persigny.« Det er den Sidstnævnte, der her er Tale om.

Man saa straks paa denne Mand med det energiske Ansigt, at han kun ventede paa en Lejlighed til at træde frem paa den historiske Skueplads. Uden Stilling og Formue, skøndt

han gjorde sig til af at være hovedrig, uden fornem Afstamning, skøndt han paastod at tilhøre en af de berømteste Familjer i Bretagne, maatte han paa Grund af Opsætsighed udtrede af Hæren, hvor han indtog en underordnet Stilling. I seks Aar jagede han nu efter at opnaa en Stilling, der kunde tilfredstille hans overordentlige Forandringsfuldhed. Han var en forsigtig og betænksom Mand og egnede sig udmærket til at udføre hemmelige Missioner, under Forudsætning af at han fik sin Ulejlighed rigelig betalt. Han var Royalist, men udviklede sig, da Forholdene krævede det, til at blive Republikaner for snart efter at vende om og med stor Iver slutte sig til den napoleonske Sag. Han hed oprindeligt Fialin, men havde opgivet sit Familienavn for at kalde sig Vicomte de Persigny, en Titel der efter hans Sigende tilhørte hans Familie, men som den aldrig havde villet bære. Senere, da han ved Napoleon III's Naade blev Greve og Hertug, vænnede han sig til at sige: »Vi gamle Adelsfamiljer«. Selv paastod han at være i Slægt med Familjerne Montmorency, Mortemart og Cossé-Brissac; hans Søster, Fru de Cossé-Brissac skulde være nær beslægtet med Fru de Rothelin d'Orléans, der hørte til samme Slægt som Prinserne af Kongehuset. Til Trods for dette nære Slægtskab med den kongelige Familie, der ikke syntes at tage nogen Notits af ham, satte han hele sin Fremtid paa et eneste Kort: Bonapartismen.

Hyppigt aflagde han Besøg paa Slottet Arenenberg, der var et sandt Arnested for Konspirationer, hvortil Hortense Bonapartes Nærværelse i høj Grad bidrog, hvad Eksdronningen end forsikrede om sin rolige Forstandighed, sin urokkelige Resignation og sin fuldkomne politiske Uegennytte*).

*) »Det er besynderligt, at jeg, der aldrig har ønsket andet end at holde mig rolig i Baggrunden, af Skæbnen altid bliver stillet saaledes, at jeg maa tiltrække mig den offentlige Opmærksomhed.« (Hortense, Fragm. af ikke offentliggjorte Memoirer). »Min Smag vilde gaa i Retning af at leve roligt og glemt for Resten af mine Dage.« (Id., ibid.)

I Begyndelsen af Aaret 1836 traf han i Baden sammen med Prinsen og dennes Følge. Mange Officerer mødtes her med ham. Det var Prinsens første aktive Tilhængere, der levede i Haabet om snart at avancere. Blandt andre saas her ogsaa en Lieutenant, Armand François Rupert Laity, som senere skulde gøre sig bemærket ved Komplottet i Strassburg. Der blev konspireret ivrigt, og Møderne fandt Sted hos en meget smuk Sangerinde, Eléonora Brault, Enke efter Sir Gordon Archer, der havde været den engelske Regerings Krigskommissær. Der fortælles, at hun havde noget af en Æventyrerskes Karakter, at hun sammen med sin Mand havde levet i Indien, hvor hun havde deltaget i Tigerjagter, inden hun med sin skønne Stemme havde henrevet Publikum i de europæiske Hovedstæder. I Øjeblikket var hendes Pauluner, som hun snart opslog i Baden og snart i Strassburg, samtidig et Kærlighedens og Politikens Tempel. Hun var Persigny's Elskerinde, inden hun forlod ham for at kaste sig i Louis Bonapartes Arme; hun var besjælet af en glødende Lidskab saavel for Skuespilleren som for Stykket. Daglig meldte der sig flere og flere Tilhængere, lokkede af de skønneste Løfter.

Til Uheld for dem var de med al deres Iver og Energi ikke i Besiddelse af de Midler og Muligheder, der er nødvendige i store Situationer og høje Værdigheder. Her ligger just deres svage Punkt! Et første Skridt, foretaget hos en af General Voirols Adjudanter, der er Kommandant for 5te Hærafdeling, og hvis Tilslutning vilde være af største Betydning, har ikke givet noget godt Resultat. Prinsen vover et Forsøg til og henvender sig direkte til denne gamle Soldat fra Austerlitz, i Haab om at det Brev, han skriver til ham, vil gøre Indtryk paa ham. Han skriver deri, at han føler sig ene og mismodig og derfor kunde ønske at træffe sammen med ham i Nærheden af Baden og tale indgaaende med ham, den tapre General, om hans Felttog og om Kejseren. Der ventedes kun

et Ord til Svar, og dette Svar bad man ham give Overbringeren af Brevet. Voirol sendte derpaa følgende lakoniske Svar: »Alt hvad jeg kan gøre for Prinsen, er at tilstaa ham et Kvarter til atter at drage tilbage over Rhinen.«

Fra den ubøjelige Voirol vendte man sig til Exelmans. Maaske havde han en bedre Hukommelse. Han havde aldrig holdt af Bourbonerne og havde ofte lagt dette for Dagen til Skade for sig selv; desuden var hans Følelser overfor Slægtens yngre Linje ikke særlig varme; han vilde sikkert ikke nægte sin Støtte til en smuk Sag, naar det gjaldt Frankrigs Bedste. Oberstlieutenant de Bruc blev sendt til ham for at sondere Terrænet. Men Udsendingen stødte mod en lukket Dør Saa let var det dog ikke at forføre Militæret.

Louis-Napoleon havde efter sin Moder arvet en stejl Vilje. Med Opbydelse af sine yderste Kræfter gjorde han endnu et Forsøg og henvendte sig til Oberst Vandrey, som var Kommandant for et af Regimenterne, der laa i Garnison i Strassburg.

Vaudrey, der var en Ven af den smukke Fru Gordon og en begejstret Tilhænger af en Sag, hvoraf man kun udmalede de berømmelige Minder og glimrende Forhaabninger for ham, lod sig overbevise om, at han ikke var den eneste, som vilde hjælpe med til at hidføre en af Landet ønsket Forandring, men at flere franske Regimente vilde følge hans Eksempel. Prinsen havde flere Gange sendt ham Breve med fingerede Underskrifter. Persigny havde paataget sig at borttrykke hans sidste Tvivl. Og endelig gjorde Eléonora hele sin Indflydelse som Kvinde gældende overfor den gamle Soldat for at opflamme hans Mod og hans Hengivenhed. Da hun lod, som om hun tvivlede om, at hans Beslutning var urokkelig, svarede han:

»Min Vilje skal nok vise sig at være lige saa stærk, om ikke stærkere, end de andres. Jeg skal ikke holde mig tilbage, naar det for Alvor gælder at handle.«

Opfyldt af sine Idéer og fast bestemt paa at genoprejse den kejserlige Ørn eller falde som Offer for sin politiske Overbevisning, havde Louis-Napoleon besluttet at foretage det afgørende Skridt i Strassburg. Her vilde han begynde sit Forsøg paa med Hærens Bistand at lave Revolution, og lykkedes dette ham, skulde Oprøret brede sig fra By til By, indtil det naaede Frankrigs Hjerte. I Aanden saa han sig selv, hyldet med Begejstring af hele Garnisonen, modtaget af dens Befalingsmænd som en Fornyer af Krigshæder og Berømmelse, han saa sig selv som Herre over Mandskab, Penge og Ammunition indtage den øverste Stilling i Arméen. Han havde en ganske bestemt Forudfølelse af, at denne hans forvovne Handling vilde give Genlyd langt ud over Elsass' Grænser, at Bevægelsen vilde gribe om sig og forgrene sig til Vogeserne, Lothringen og Champagne, og at den vilde gaa videre paa sin Sejrsgang til Paris, hvor Julimonarkiet vilde blive styrtet, hvorefter Kejserdømmet som ved et Trylleslag vilde genopstaa af dets Ruiner.

Men var de dermed forbundne Forhaabninger store, saa var Farerne ingenlunde ringere!

For at spare sin Moder for Uro og Bekymring og ikke føle sit eget Mod svækkes ved hendes Ængstelse, undlod han at betro hende den overordentlige Fare, der forestod. Det lykkedes ham at beherske sin stærke indre Bevægelse, og i en rolig Tone fortalte han hende, at han havde til Hensigt at rejse den følgende Dags Morgen, da han skulde deltage i en Jagt, der fandt Sted i Fyrstendømmet Hechingen og skulde vare nogle Dage.

Det var den 25. Oktober 1836, Louis-Philippes sjette Regeringsaar. Prins Louis kørte i sin Vogn samme Vej, som han for tre Maaneder siden havde kørt for at tage til Himkirch og til Baden og standsede den 27. i Lahr, hvor han overnattede; hvorefter han i en bestemt Hensigt vendte samme Vej

tilbage, tog over Freiburg, Neu-Brisach og Colmar og samme Aften indtraf i Rue de La Fontaine Nr. 7 hos den smukke Eléonora Brault, hvor han overnattede.

De S sammensvorne havde sat hverandre Stævne udenfor den gamle Elsasser Bys Mure. Deres Plan var lagt indtil mindste Enkelthed. Oprøret skulde begynde ved Dag gry den 30. Oktober.

Paa Bunden af deres Kufferter havde de medbragt ganske nye guldbroderede Uniformer med Officersepauletter, som de paa en gaadefuld Maade havde vidst at sætte sig i Besiddelse af. Den forhenværende Underofficer ved Husarerne, Persigny, skulde iføre sig en af dem og have Kaptajns Rang; en Mand ved Navn Grécourt, der aldrig bestilte andet end at gaa frem og tilbage som Tilskuer foran Soldaternes Rækker, skulde for Lejligheden iføre sig en splinterny Generalstabsuniform; og Kommandant Parquin skulde fremtidig kaldes General, fordi denne Benævnelse svarede til hans nye Uniform.

Disse Uniformer forsynedes desuden med Stjerne og Storkors, som Prinsesse Margarete havde givet til at bære; desuden havde de medbragt et prydet med den kejserske Hylster, — samme som den som den Kædemeister ved Valenzia, — skulde vandre i. En geistring var

T. 2

Samme Dags Aften indtraf endnu en anden Gæst i Nr. 7 i Rue de La Fontaine. Han skulde føre Prinsen hen til et Sted, hvor de Sammensvorne havde aftalt at mødes. Side om Side vandrede de gennem Byen, opfyldt af de lyseste Forhaabninger for den næste Dags dristige Foretagende. Alt medens de hastigt gik videre, underholdt »Skæbnens Udkaarne« sig med sin Ledsager om alt, hvad der skulde forsøges og hvad der kunde hænde af godt og ondt; han mindede ham om, at det var voveligt Spil, man havde indladt sig paa; han tilføjede, at han selv personlig ikke havde mange Illusioner tilbage, der- som Heldet denne Gang svigtede ham, at han ikke alene af personlig Ærgerrighed havde opgivet en lykkelig Tilværelse for at risikere saa alvorlige Farer, men at en indre Stemme, som han ikke formaaede at modstaa, tilhviskede ham, at han maatte gøre, hvad han gjorde, fordi han havde en Mission at udfylde.

...id havde de naaet Maalet for deres natlige Van-
...es Orphelins, hvor alle Tilhængerne
...to Værelser. Prinsen traadte
...en Pagt blev sluttet mel-
...rer. Fra dette Øje-
...edne for hele Livet.
...for hans Sag »den
...vistes af hans
...Lykke. Der
...dtil

Daggryets første Skær gennem Ruderne. Nu høres der stærk Støj ude paa Gaderne. Soldater gaar forbi; Ryttere stormer i Galop forbi; Vinduer aabnes og lukkes. Et af Sammensværgelsens Medlemmer viser sig og meddeler Napoleon, at Obersten er parat til at modtage ham i Kasernen.

Snart efter indtræffer Prinsen med Parquin i Generalsuniform ved højre og Lieutenant de Querelles i Bataillonsuniform og med Ørnen paa venstre Side. To Officerer følger ham. Indenfor Gitterportene er Regimentet stillet op i Række og Geled. Paa en Græsplæne holde fyrretyve Kanonerer tilhest. Midt for Tropperne holder Oberst Vaudrey med dragen Sabel; han skal netop til at holde Tale til Soldaterne, der endnu ikke er rigtig vaagne og ganske forvirrede over, hvad der forlanges af dem.

For lidt siden havde han i en fortrolig Samtale med den ivrige og nidkære Eléonora Brault, der næsten bebrejdede ham hans Lunkenhed og Mangel paa Begejstring, lovet, at han ikke skulde staa tilbage for nogen i det Øjeblik, da der skulde skrides fra Ord til Handling. Han begyndte med at lægge en forbavsende Dristighed for Dagen i sine Ord. Overfor sine Kanonerer, sine Soldater, der staar opstillede foran ham, forklarer han, at en Revolution er udbrudt, at Kejserdømmet og Kejseren har atter sejret. Deres Pligt maa være dem fuldkommen klar, og han føler sig overbevist om, at de ikke vil undlade at gøre, hvad Pligten byder dem. Alle som Een skal de sammen med ham begejstret istemme Raabet: *Napoleon leve!* Forbavsede over hvad de har hørt, ser disse Mennesker paa hverandre og spørger forundret: Hvilken Kejser? Hvilken Napoleon?*) Skulde han, den Anden, Sej-

*) Talrige Vidner gik i dette Øjeblik forbi Gitteret. Ved at gennemblade *Gazette des Tribunaux* finder vi blandt Vidneudsagnene en virkelig typisk Beretning om Sindsstemningen hos disse Soldater, hvem man vilde paatvinge Begejstring. En Kanonér ved 4de Artilleriregiment ved Navn Marcot blev adspurgt, og han forklarer Sagen i følgende fuldkommen naturlige og oprigtige Udtryk:

herren, virkelig være opstaaet fra de Døde? Eller var det en Søn eller en Nevø, som man talte om, og som de skulde løfte paa Tronen?

Men nu gaar den Ubekendte, for hvis Skyld der gøres saa megen Larm, et Skridt fremad og holder en kort Tale. Han taler med en underlig fremmed Akcent. Besluttet paa at sejre eller dø for det franske Folks Sag har han først og fremmest villet henvende sig til 4de Artilleri-Regiment, i hvilket hans Onkel Napoleon I tjente som Kaptajn, det tro Regiment, der aabnede Grenobles Porte for ham efter hans Tilbagekomst fra Elba, og som var knyttet til hans Person med et uforgængeligt Minde. Og med en pathetisk Bevægelse griber han Ørnen og løfter den op i Vejret for deres Øjne. Ubeslutsomme betragter Soldaterne denne unge Mand med den lille Hat, medens han taler til dem. Det er altsaa ham og ingen Anden, hvem de i Fremtiden blindt skal følge? Men de tilbeder deres Kommandant; de har Lyst til noget nyt, ene og alene af Nysgerrighed. Nogle istemmer Leveraab, som gentages af Andre, og Begejstringen forplanter sig endelig til dem alle, Række efter Række.

Dagen syntes at begynde lovende, selv om man ikke følte den Begejstring, der opflammer Hjerterne og driver Menneskene fremad. Men Følgerne svarede ikke til disse Forhaabninger. Talrige Beretninger indeholder jo Meddelelse om,

»Da vi var blevet stillet op i Gaarden, kom Obersten sammen med nogle Andre, deriblandt en ung Mand med en lille Hat paa. Derpaa talte Obersten noget om en Revolution og om Kejseren, og der blev raabt: Kejseren Live! Jeg raabte sammen med de Andre, men bagefter sagde jeg til en Kammerat: »Hvem er egentlig den Kejser?« Og hvilken Napoleon drejer det sig om? En Kammerat svarede mig, at det var Kejserens Nevø, en Anden, at det var hans Søn, og en Tredje, en gammel Soldat, sagde, at det var Kejseren i egen Person, men det vilde jeg ikke tro paa . . . Andet ved jeg ikke, med Undtagelse af, at jeg siden hen drak en Snaps sammen med Foureren.«

hvor pludselig Vinden vendte sig og hvilken alt andet end storslaaet Løsning denne dristige Streg fik.

Vejen fra den ene Kaserne til den anden, fra Kvarteret Austerlitz til Puykesmatt gennem den lille Gyde, der førte derhen fra Peterforstaden, var ikke lang. Lang Tid varede det heller ikke, før der var indtraadt et Omslag i Stemningen. Et Øjeblik herskede der Usikkerhed hos Soldaterne i sidstnævnte Kaserne, men næsten øjeblikkelig genvandt Officererne deres Myndighed; der opstod et kort Sammenstød mellem de forskelligsindede Soldater; Oberst Vaudrey blev først arresteret af Infanteriet, der var imod ham, og derefter befriet af sine Kanonerer for til Slut at forblive i Hænderne paa Regeringens Tilhængere, Prinsen blev efter en frugtesløs Modstand drevet ind mellem Hestene og Muren uden at kunne røre sig; herefter blev han arresteret og bragt til Vagten, hvorhen Kommandant Parquin allerede var blevet ført: saaledes forløb dette »Oprør«. Derpaa fulgte Fangernes Overførelse til det nye Fængsel, deres første Forhør i Skrivestuen, hvor de Alle mødtes; Prinsen og hans Kammeraters tvungne Adskillelse, til Trods for at han haardnakket forlangte at dele deres Skæbne; hans Afrejse, der bar Præg af en Bortførelse, den 9de November om Aftenen i General Voirols og Præfekten Choppin d'Arnonvilles Vogn; og endelig, to Dage senere, hans Ankomst til Politipræfekturet i Hovedstaden, hvor han indtraf Kl. 2 om Morgenen, tilintetgjort af Udmattelse og Sindsbevægelse.

Han selv havde som sagt ventet et ganske andet Resultat af det »store Vovestykke«.^{*)} Dersom det kun havde været afhængig af hans Vilje, havde han ikke indskrænket sig til en ren og skær Overrumpling for at bringe de Planer til Udførelse, der skyldtes den almindelige Mening i Frankrig, som

^{*)} Titlen paa en Roman af Georges de La Bruyère, bygget over denne historiske Episode.

var træt af at bøje sig under et Borgerkongedømme uden Kraft eller Anseelse. Det Skridt, der blev foretaget den 30. Oktober, skulde ikke have været blot en afsondret Bevægelse, men den skulde have vakt Genlyd i en Mængde franske Garnisoner, der i Forvejen var forberedt og hvis Tilslutning var sikret. Paa den Maade havde det været et næsten øjeblikkeligt Oprør, ved hvilket alle de forskellige Stridskræfter havde sluttet sig sammen om den vidt forgrenede Sammensværgelse. Begejstringen for Bonaparterne vilde saaledes være trængt igennem hele Folket, og Sejren havde da maaske været sikker.

Saaledes som Strassburger Oprøret blev iværksat, kunde det fornuftigvis kun lykkes ved et Mirakel og Virkningen deraf kunde saa endda kun være forbigaaende. Ophavsmanden fandt det bedst, besjælet som han var af sine fatalistiske Idéer, at tilskrive Nederlaget Omstændigheder, som han ikke havde formaaet at forudse, Forsinkelser, der var blevet foraaarsaget ved et Uheld undervejs, forkert opfattede Ordre og Tilfældets uheldige Indgriben. »Fra det Ophøjede til det Latterlige er der kun et Skridt« havde den store Mand sagt, der i et og alt var hans Forbillede. Opfyldt af Tanken om at være Arvingen til et improviseret Dynasti var han ilet frem mod det Ophøjede; efter Faldet ansaas han for at være styrtet ned i Latterlighedens Afgrund, af hvilken han ikke mere vilde formaa at rejse sig. Hans Onkels Talisman, Ringen, som hans Moder havde faaet af Napoleon, og som hun, drevet af en hemmelig Forudfølelse, satte ham paa Fingeren, inden han begav sig paa Vej, havde ikke formaaet at hjælpe ham. Han beklagede det i høj Grad, men lod dog ikke til at være fuldstændig nedslaaet derover. Han følte sig overbevist om, at dersom Kejseren saa ned til ham fra sin Himmel, maatte han være tilfreds med ham. Hans dristige Forsøg var ganske vist mislykket, men det havde dog idetmindste faaet Frankrig til at forstaa, at Familien Bonaparte ikke var uddød, at den endnu kunde regne med trofaste Venner, og at dens Krav om at *til-*

bagegive Folket, hvad Udlændingene og Bourbonerne havde nedbrudt, ikke endnu var glemt. Medens hans Familje dadlede ham, kaldte ham en Drømmer og Fantast, og hans Onkler Joseph og Jérôme fordømte denne Fredsforstyrer, sagde han simpelthen til sig selv: »Vi har tabt Spillet og maa altsaa begynde forfra.«

Hvilken besynderlig Svaghed de regerende Herrer end lagde for Dagen, bød der sig dog i Øjeblikket ingen Lejlighed for ham til at udføre sit Forsæt.

Han var blevet ført til Fængslet i Strassburg, hvor hans Tilhængere holdtes fangne. Hvilken Skæbne var der mon forbeholdt ham?

Uro og Bekymring opfyldte hans Moders Hjerte. Trodsende den Udvisningsordre, der svævede over hende og hendes, skyndte Hertuginde af Saint-Leu sig at forlade Arenenberg for at begive sig til Paris. Endnu en Gang paakaldte hun Kongens aldrig svigtende Godhed. Hun appellerede samtidig til hans Hukommelse og til hans Hjerte, idet hun mindede om de Tjenester, der tidligere var vist Hertuginde af Orléans,*) og paa den Maade erholdt hun næsten samtidig Audiens hos ham og Benaadning for Louis-Napoleon.

Hele Sagen havde kunnet tage et uheldigere Udfald for Prinsen. Ved Oprøret i Strassburg havde han gjort sig skyldig i ulovlig Rangbemægtigelse, Latterliggørelse af Nationens Embedstegn, samt Ophidselse til Ulydighed mod de Foresatte og

*) Prinsen af Conti, Enkehertuginde af Orléans og Hertuginde af Bourbon, Louis-Philippes Tante, havde af Napoleon I opnaaet betydelige Formildelser, da de var falden i Unaade, og Dronning Hortense havde opbevaret Vidnesbyrd herom, som f. Eks. følgende Slutning af et Brev, der var skrevet til hende:

»Jeg havde frygtet at trætte Hans Majestæt Kejseren ved at skildre ham de Grunde, der kunde gøre Virkning paa hans Højsindethed; jeg føler mig overbevist om, at Deres Majestæt vil frembringe denne Virkning, og jeg er derfor Deres Majestæts taknemmelige Tjenerinde Louise-Marie-Adelaide af Bourbon, Enkehertuginde af Orléans.«

til Oprør. En mindre eftergivende Hersker havde heri kunnet se Anledning til at gøre Gengæld for Hertugen af Enghiens Domfældelse. *Durus rex, sed rex.*

De Sammensvorne selv følte sig saa overbevist om, at Dødsdommen svævede over deres Hoveder, at de paa Forhaand væbnede sig med Mod til at lide deres Skæbne med stoisk Ro.

»— Prins, havde Parquin sagt, vi bliver skudt, men det er en smuk Død.

— Ja, svarede Louis Bonaparte, vi har kæmpet og lidt for en smuk og ædel Sag.«

Hortenses Søn havde med sit Forsøg paa at gøre Oprør med Vaaben i Haand paa fransk Grund, hvor Opholdet var ham forbudt, lagt Beviser paa virkeligt Mod for Dagen. Han vidste, hvilken Straf han udsatte sig for. Loven af 1816 forbød under Dødsstraf Medlemmerne af Familjen Bonaparte at opholde sig paa fransk Grund. Og selv om denne Lovs Rækkevidde var blevet indskrænket ved Loven af 1832, saa kunde dog det bevisligt foreliggende Forsøg paa Oprør mod Myndighederne medføre en langt haardere Straf, end om det blot havde drejet sig om Overtrædelse af Udvisningsordren.

Napoleon I, der ikke plejede at betænke sig længe paa at lade Geværmundingerne rette mod et Menneskebryst, han, der i Tilfælde af Mangel paa Disciplin eller daarlig Opførsel saa hurtigt havde de ubønhørlige Ord: »*Det er ofte nødvendigt at lade skyde*«^{*)} paa rede Haand, han havde sikkert ikke betænkt sig paa at tage en Beslutning overfor en dristig og haardnakket Prætendent som denne.

*) »Det er ofte nødvendigt at lade skyde, thi der findes Mennesker, der ikke kan behandles paa anden Maade.«

»Militæret bliver blødagtig. Jeg vil være ubøjelig« etc. (Jvnfr. det meget betydelige, samtidig filosofiske og videnskabelige Uddrag af Værket om Napoleon offentliggjort af Oberst Ernest Picard, under Titlen: *Préceptes et jugements de Napoléon*, 1913).

Borgerkongedømmet gik ikke frem paa samme Maade som Konsulatet havde gjort. Fangen i Strassburg behøvede ikke længe at frygte for at komme til at lide samme Skæbne som Fangen i Ettenheim. Louis-Philippe strakte sin Overbærenhed saa vidt, at han endog gav Folk Anledning til at nære Tvivl om den kongelige Retfærdigheds Fasthed.*) Louis-Napoleon havde gjort sit Yderste for at fravriste ham hans Trone, men han tog Moderens Forklaringer, der skildrede ham dette Forsøg paa en Revolution som en ungdommelig Ubesindighed, for gode Varer, og han forstod at unddrage den virkelig Skyldige Dommernes Strengthed.

Den 9. November aabnede Rhinpræfekten**) og General Voirol Fængselsdørene for ham og lod ham stige op i en Postvogn.

Kongens Godmodighed blev drevet endnu videre. Paa hans Befaling blev Prinsens Pengeforhold undersøgt. Det mislykkede Foretagende hvade tømt hans Pung; Louis-Philippe sørgede for at fylde den. Lidt før Louis-Napoleon i Lorient gik ombord paa den Fregat, der skulde føre ham langt bort fra Frankrig, overrakte Byens Underpræfekt ham et Beløb paa sekstentusind Francs i Guld, for at han dermed kunde dække sine første Fornødenheder i Amerika.

Prins Louis-Napoleon ydede beredvilligt den uventede Overbærenhed, der var blevet lagt for Dagen overfor ham, sin fulde Anerkendelse. Han takkede i overstrømmende Udtryk

*) Ved Louis-Philippes Ædelmodighed, skriver Thureau-Dangin, spillede et Familjehensyn en Rolle. Han vilde, i Tilfælde af at den unge Hertug af Bordeaux skulde forsøge at efterligne sin Moder, Hertuginen af Berry, og anstifte legitimistiske Oprør, kunne begrunde hans Benaadning ved Henviisning til et tidligere Tilfælde. »Jeg tænkte paa Hertugen af Bordeaux, da jeg benaadede Louis-Napoleon«, bemærkede han, da han saa den Forbavselse, der stod malet i de udenlandske Ambassadørers Øjne.

**) Victor de Nouvion.

Kongen derfor og bad ham i samme Brev om Naade for sine Venner. Efter at have foretaget dette Skridt fortsatte han med at protestere, først mod sin Udvisning og dernæst principmæssigt mod en Regering, hvis Valg ikke var blevet stadfæstet.

FEMTE KAPITEL.

Hjemkomsten fra Amerika.

Han forlod Frankrig ombord paa Skibet *Andromède*, alt imedens han højt jamrede over at være paa fri Fod, naar de Mennesker, han havde trukket med sig i Faldet, sad under Laas og Lukke,*) og han udtømte sig i Klager over sin mærkelige Skæbne, der fordømte ham til at modtage Velgerninger af dem, mod hvem han havde villet gøre Ondt.

Fra højeste Sted var der givet Befaling til, at Rejsen skulde foregaa med Sneglefjed, d. v. s. med hyppige Krydsninger og ad den længste Vej. Rejsens Maal var New York, men forinden Skibet naaede derhen, skulde det lægge Vejen over Brasilien.***) Louis-Philippe havde fundet paa dette snilde Middel til at lade Prinsen opholde sig paa Havet i fem

*) »Da jeg atter genvandt min Frihed, gjaldt min Tanke Fanen og de Landsmænd, som jeg lod tilbage, og jeg følte kun en dyb Smerte« (Brev til Vieillard, New York, 30. April 1837.) Kongens Godhed omtaltes ikke med et Ord.

**) »Da vi befandt os paa den 32te Breddegrad, aabnede Fregattens Kaptajn forseglede Breve fra Marineministeren, hvori det blev befaleet ham at føre mig til Rio de Janeiro, ikke at sætte mig i Land, forhindre enhver Forbindelse mellem mig og Omverdenen og efter at have taget de nødvendige Forraad ombord føre mig til New York.« (Id., ibid.).

Maaneder paa Statens Bekostning, hvad der efter hans Mening vel maatte være tilstrækkeligt til at berolige det ophidsede Sind. Undervejs skrev Louis-Napoleon til Kongen for at gaa i Forbøn for Fangerne i Strassburg. Han bønfaaldt ham om at tilgive dem og forskaane saavel dem som ham selv for at komme for Edsvorneretten; han bad Hans Majestæt om at vise Barmhjertighed mod gamle Soldater, der havde ladet sig forlede af glørrige Minder, og han, Prinsen, vilde da være ham »evig taknemmelig«.

Den første Meddelelse, der ventede ham, da han steg i Land, var Efterretningen om hans Venners Frifindelse. *) Under en mindre eftergivende Hersker var de næppe sluppet saa let fra Sagen. Prins Louis glemte dem imidlertid ikke, men rettede, besjælet af den Ædelmodighed, som han ubestridelig besad, den Bøn til sin Moder, **) at hun ved Hjælp af et Beløb, som han havde deponeret hos en Banquier, vilde sætte dem i Stand til at bære de med Processen forbundne Omkostninger. Han kunde jo nu renoncere paa disse Penge, uden at Tabet af dem voldte ham nogen Sorg, da han var i Amerika og kun havde meget faa Fornødenheder; for Fremtiden vilde han *arbejde og leve som Jordbruger*.

*) »Da Efterretningen om Strassburger Domstolenes Frifindelse naaede Genf, opstod der stor Glæde blandt Bonapartisterne og en navnløs Forbavselse hos Regeringspartiet. Selv om man ser bort fra enhver politisk Mening, var Frifindelsen af Mænd, der havde forsøgt et Statskup under de foreliggende Omstændigheder, i hvert Fald yderst forbavsende.« (Georges Duval, Napoleon III, p. 191).

**) Allerede den 11. November skrev han, inden han afrejste til Amerika, følgende Ord desangaaende til hende:

»Jeg beder Dig, kære Moder, drage Omsorg for, at Fangerne i Strassburg ikke kommer til at mangle noget; sørg for Oberst Vaudrey's to Sønner, der bor i Paris sammen med deres Moder. Dersom jeg vidste, at mine øvrige Ulykkesfæller var reddede, skulde jeg nok vide at finde mig i min Skæbne, men Tanken om at være bleven Skyld i tapre Soldaters Død vilde opfylde mig med en bitter Smerte, der aldrig kan forvindes.«

Medens han saaledes talte om at gribe Ploven, havde han dog ikke i nogen synderlig Grad forandret sine europæiske Vaner. General Watson Webb, der var hans første Bekendtskab i New York, skildrer ham som en Gentleman med et behageligt og reserveret Væsen, som en Mand, der fortrinsvis søgte ældre Folks og Kvinders Selskab. Hans Forsætter med Hensyn til sin fremtidige Virksomhed som Agerdyrker holdt ikke længe Stand, og det blev ikke nødvendigt at hente ham bort fra Markerne som en anden Cincinnatus. Han var yderst forsigtig i Valget af sin Omgang i New York og stiftede her kun Bekendtskab med enkelte Familjer, der glimrede ved deres Stilling i Samfundet eller ved deres Intelligens, saaledes med de to Stewart'er, med Washington Irving, en af Datidens største Skribenter, Kansleren Kent og Familjerne Clinton og Livingstone. I disse gæstfri Hjem interesserede man sig for at høre ham fortælle om sine Ulykker, som han selvfølgelig skildrede set fra sit eget Standpunkt; han fremstillede sig selv som Offeret, og for at vække Sympathi for hans Sag var det nødvendigt, at man i Frankrig betragtede ham som saadant. Eller man lyttede til ham, naar han fortalte om sine Onkler, sin Moder, Medlemmerne af sin splittede Familie eller om de Grunde, der havde drevet ham til overilet at søge at sætte Strassburger Sagen igennem. Han fortalte, hvor magtpaaliggende det havde været ham at gøre sig bekendt, ikke som en almindelig Æventyrer, der giver efter for et pludseligt taabeligt Indfald, men som den ældste af Kejserens Nevøer, der med Magt forsøgte atter at gribe Regeringens Tøjler. Til sin store Glæde traf han her hyppigt sammen med Italieneren Arese, der var hans kæreste og trofasteste Ven og som med sin Begejstring opmuntrede ham til at genoptage sine Planer. Og han havde ikke opgivet disse store Planer! Atter og atter betonedes han, at hans Skæbne var uadskillelig knyttet til Frankrigs. »Dersom jeg havde nedskrevet alt, hvad han dengang sagde,« skrev en af hans gode

Bekendte i New York, »og dersom jeg offentliggjorde det nu, hvor hans Drømmebilleder er blevne til Virkelighed, vilde man kunne se, at de fleste af hans Ord var ligesaa profetiske som de, der tillægges Fangen paa St. Helena.«*)

Fra sin Moder modtog han kærlige Breve, i hvilke hun tilbød at komme over til ham i Amerika eller i ømme Udtryk kaldte ham tilbage til Europa, alt medens hun raadede ham til taalmodig og fornuftig at afvente det gunstige Øjeblik, der sikkert ikke vilde lade vente altfor længe paa sig. Naar han vendte tilbage til sit andet Fædreland, vilde han trøste sig over at have forladt det ved at se, at hans Navn var forblevet Beboerne kært og dyrebart, og at der ikke fandtes en eneste Hyttebeboer i Landsbyen Sallenstein eller Omegn, der ikke ejede hans Portræt. »Det er skønt at være elsket saaledes,« skrev hun, lykkelig over, at al denne Kærlighed gjaldt ham. I Provinsen Thurgau mindedes Folk de værdifulde Tjenester, der var ydede Landet paa hans Foranledning; Skoler var blevet grundede, og der var blevet tilbudt Hjælp overalt, hvor der fandtes virkelig Nød, som kunde afhjælpes; man huskede, hvor ofte han paa sin elskværdige Maade havde hjulpet til ved landlige eller militære Arbejder, og hvilket usædvanligt Mod han havde lagt for Dagen, da han reddede en Kvindes og et Barns Liv ved at kaste sig i Vejen for to løbske Heste, der slæbte dem hen imod en Afgrund.

Men han befandt sig langt borte fra hende, og denne Adskillelse, som hendes Hjerter ikke formaaede at udholde, truede med at røve hendes sidste Kræfter. Hun var i den Grad paa-virkelig for Indtryk, at hun, naar hun havde følt en sjælelig Smerte, hensank i en saa fuldstændig tilintetgjort Tilstand, at hendes Venner frygtede for, at hun overhovedet ikke mere skulde kunne komme sig, og nu var hun bestandig lidende og sørgmodig. Hendes Appetit var saa ringe, at man næsten

*) Rev. Stewart, Vindication.

kunde sige, at hun levede uden Føde, og hendes tiltagende Magerhed forfærdede Vennerne, der ængsteligt ventede paa et Tegn, som kunde tyde paa Bedring. Den Brystsygdom, af hvilken hun var angrebet, truede i Forening med en Nervelidelse med at gøre Ende paa hendes Dage. Hendes stærke Viljekraft var ikke i Stand til at standse den tiltagende legemlige Svaghed. Skøndt overordentlig kuldsvær, saa hun sig tvungen til at opholde sig i et barskt Klima, der var frygtet af alle Brystsvage; hun elskede intet højere end Italiens smukke Himmel, og dog maatte hun Dage og Uger igennem sidde indespærret for at værne sig mod de isnende Nordenvinde! I Hollands Taage havde hun været Døden nær. I Aix-les-Bains var hun svag og bleg. I det strenge Thurgau fandt hun langt fra den rene og skyfri Luft, som hendes svage Helbred krævede. Den tærende Sygdom, der havde ødelagt hendes Skønhed, gjorde nu foruroligende Fremskridt. Hun følte, at hendes Liv snart vilde være udslukt, og med sin blide og klagende Stemme kaldte hun paa den Fraværende, der hørte og forstod hendes Klage.

Han stillede sig ikke det Spørgsmaal, om Regeringens Bestemmelser tillod ham at vende tilbage til Europa eller ej, men bestilte øjeblikkelig en Plads paa den først afgaaende Postbaad. Den 12. Juni blev der hejset Sejl. Hvor brændende ønskede han ikke at kunne drive Skibet, der flød paa Atlanterhavets Bølger, fremad paa sin Længsels Vinger. Den 10. Juli meddelte han sin Moder sin Ankomst i Londons Larm, hvor han stod ene og med sønderrevet Hjerte blandt en ligegyldig Hob og blandt Slægtninge, der trak sig tilbage fra ham. Efter at have ventet saa længe det var nødvendigt for at faa sit Pas, som Louis-Philippes Regering tillod ham at lade udstede paa et paataget engelsk Navn,*) kunde han endelig begive sig paa Vej, opfyldt af Frygt for at komme for sent. I den første Uge

*) Dudley.

af August Maaned stod han ved sine Ønskers Maal, og en varm Eftermiddag gik han med hurtige Skridt op ad Skrænten ved Arenenberg. Efter otte Maaneders Fraværelse befandt han sig atter paa dette elskede Sted, og han spurgte sig selv, om alt det, der var hændet: Dagen i Strassburg, hans Løsladelse fra Fængslet, hans Indskibning, hans endeløse Sørejse og hans Ophold i Amerika ikke havde været en Drøm.

Nogle Minutter senere trykkede han sin Moder til sit Hjerte, medens han græd af Glæde og Sindsbevægelse; han var lykkelig over at genfinde hende her i den rolige Bolig, men han følte sig samtidig smertelig berørt ved paa det kære Ansigt at se Spor, der tydede paa, at hun ikke havde længe tilbage at leve.

Der faldt et Øjebliks Ro og Hvile over deres Sjæle; en flygtig Solstraale kastede Lys over deres Sorgmodighed. Den Syge syntes atter at genvinde sine Kræfter; to Timer blev hun daglig baaret ud paa Slottets Terrasse; hun aandede lettere og begyndte atter at tale med sine Omgivelser. Der blev lagt Fremtidsplaner, og betaget af denne Øjeblikkets Illusion hengav Prins Louis, der stadig var opfyldt af sine ærgerrige Planer, sig atter til sine politiske Tanker og Drømme. I hans nærmeste Omgang blev der saa at sige afholdt hemmelige Prøver paa, hvad der senere skulde proklameres, paa de store Ord, der skulde siges, naar Timen var slaaet, og paa de bonapartistiske og demokratiske Trosbekendelser, der skulde bekendtgøres til Ære for den blinde Kraft: den almindelige Stemmeret, der ikke alene skaber Deputerede, men ogsaa Diktatorer og Napoleonere.

Hans Overspændthed indgav ham den Tro, at det var ham umuligt at lade være med at tænke paa denne Sag, og at man umuligt kunde lægge ham til Last at have lagt Spiren til den. Tidligere havde han vist sig med Fanen fra Austerlitz paa en fransk Krigsskueplads. Han havde tilbudt sig selv som et Sonoffer for Fangen paa St. Helenas Minde. Et første Uheld

havde ingenlunde forandret hans Anskuelse, men kun gjort ham endnu mere utaalmelig. Stærkere end nogensinde følte han sig overbevist om Nødvendigheden af at oprette en stærk Regering i Frankrig, det vil sige en Regering, der, da den ikke mere var den samme som den nuværende, kunde være hans.*) Han alene, som den napoleonske Læres værdige Repræsentant, havde Ret til at opbygge denne Magt paa Grundlag af Demokratiet. Han kunde i Virkeligheden hverken regne med Hjælp eller Velvilje fra Familjens Side, hos hvem han endnu for saa kort Tid siden havde mødt slaaende Beviser paa modsatte Følelser. Da hans Onkler Joseph og Lucien hørte om hans Tilbagekomst fra Amerika til London, forlod de Englands Hovedstad for ikke at være tvungne til at modtage ham. Paa deres Bebrejdelser, paa deres indirekte og direkte Dadel havde han svaret, at han intet havde at bebrejde sig selv, at han ikke gav efter for personlige Følelser, men at en uimodstaaelig Magt drev ham fremad og tvang ham til at lyde den som en guddommelig Magt.

En sørgelig Begivenhed tvang ham imidlertid til at opsætte Fuldførelsen af sit empiriske Program.

Hans Moders Tilstand havde i den Grad forværret sig, at der ikke mere var noget Haab om Frelse. Han veg ikke mere fra hendes Leje. Til Trods for al omhyggelig Pleje og alle Anstrengelser, der blev gjort for at forlænge hendes Liv og mildne hendes Lidelser, var Dronningens Livskraft ikke mere stærk nok til at kunne yde Modstand mod Efteraarets barske Vinde. Den 5. Oktober var hendes Gæster og Venner samlede i hendes Værelse. Alle følte sig overbeviste om, at det skæbne-

*) I en af Revolutionens Klubber steg Chamfort en Aften op paa Tribunen og forkyndte, at han vilde tale om Despotiet og Demokratiet. Han behøvede ikke at holde nogen lang Tale for at faa sagt alt, hvad han vilde. Den lød saaledes:

»Jeg, alt; Resten, intet: det er Despotiet. Jeg, det er en Anden; en Anden, det er mig: det er Demokratiet.«

svangre Øjeblik nærmede sig, og ingen af dem formaaede at holde Taarerne tilbage og skjule deres Sorg. »Er I her?« spurgte hun med en saa svag Stemme, at den næppe nok hørtes som en Hvisken. — Ja, svarede de. — »Saa Farvel, kære Venner; forlad mig ikke.«

Med sin Moder tabte Louis alt undtagen sin haardnakkede Vilje til en efter en at adlyde hendes Formaninger og indtil det sidste at følge den guddommelige Inspiration, som han stadig følte i sit Indre. De Lærdomme, som hun havde indpodet ham, svandt aldrig af hans Erindring, og hendes politiske Testamente lyste til Stadighed for hans Blik. Dronning Hortense havde med Henblik paa ham nedskrevet en Række Betragtninger og Tanker, der blev hans Rettesnor, indtil hans andet Forsøg paa at genoprette Napoleons Kejserdømme var fuldbyrdet.

Efter Moderens Død opholdt han sig dels paa Arenenberg, dels paa den nærliggende Ejendom Gottlieben, ikke just for at trække sig tilbage fra Verdens Larm og leve et Liv helliget filosofiske Betragtninger, saaledes som den filosofiske Kong Louis Bonaparte havde tilraadet ham, men for her i Ensomheden at nyde den Ro, der var nødvendig for hans Sorg.*)

Nogle gamle Tjenere og Venner, der af og til besøgte ham, udgjorde hele hans Selskab. Fra Tid til anden begav han sig til Konstanz, forklædt som Soldat. Ved disse Lejligheder iførte han sig den Uniform, som de bayriske Soldater bærer, for paa denne Maade samtidig at unddrage sig det franske og tyske Politis Aarvaagenhed.

*) Han maatte ogsaa bringe de indviklede Arveforhold i Orden. »Min Moder,« skrev han fra Arenenberg til Kong Louis, »har efterladt mig mange Forpligtelser, og et gammelt halvt restaureret Slot, der maa bygges færdigt, dersom man skal have noget ud deraf. Dette Arbejde vil iøvrigt udgøre al min Adspredelse i Vinter.«

I det lille Hus, som han kaldte *St. Napoleons Eremitage*, meldte der sig hyppigt Gæster. Han gav Tilladelse til, at man paa bestemte Dage kunde bese dette historiske Sted.

De faa Bekendte, der havde staaet Hertuginde af Saint-Leu nær, viste sig vedblivende taktfulde og hengivne. Han havde ikke afbrudt Forbindelsen med Damerne de Crénay og holdt meget af at besøge Marquise Crénay paa dennes Gods, der laa tæt ved hans eget, og Frøken de Séréville, der senere blev Grevinde Sparre, og som var en meget smuk Dame, i hvem han øjensynlig var let forelsket. Flere Gange ytrede han i en Tone, hvis Alvor morede dem: *En skønne Dag sidder jeg paa Frankrigs Trone*. De lo og spøjte derover, og for at gøre gode Miner til slet Spil lod han, som om han ogsaa smilede, skøndt han i Virkeligheden tog Sagen yderst alvorligt. Da han senere virkelig blev, hvad han havde svoret at ville, glemte han hverken Marquise de Crénay eller Frøken de Séréville, hendes Nièce og Adoptivdatter, og skøndt han vidste om dem, at de i Grunden var meget legitimistisk sindede, satte han en vis Ære i at gøre Brug af sin Magt til at beskytte Medlemmerne af denne aristokratiske Familie, der var rigere paa Titler end paa Penge.*)

Beredvillig aabnede han sin Dør for dem, der var indviet i hans Politik. Saaledes for Oberst Vaudrey, til hvem han siden Affæren i Strassburg stod i stor Taknemmelighedsgæld, og for sin tro Følgesvend, sin Sags ivrige Forkynder, den forhenværende Underofficer Fialin, der under Kejserdømmet saa stolt bar sin Titel som Hertug de Persigny. Hos denne Mand med hans Snakkesalighed og Overdrivelser i Bevægelser og Ord, der vilde have været en Balzacs Gaudissart værdig, var

*) »I Aaret 1848 tilbragte jeg næsten hver Aften hos Familien Crénay, der beboede en smuk Lejlighed ligeoverfor St-Clotilde-Kirken. Hvor mange Gange har jeg ikke hørt Marquisen i sin Salon fortælle Historier om Prins Louis!« (Baron Du Casse, *les Dessous du Coup d'Etat*, S. 27).

der ingen, der dengang anede Stof til en Ambassadør og Minister.

Strassburger Affæren havde ikke berøvet nogen af dem Modet. Deres kæreste Samtaleemne var det Øjeblik, hvor der skulde byde sig en ny og dennegang afgørende Lejlighed til atter at vove Forsøget.

I Salonen, der havde et alvorligt Præg, hang paa en af Væggene Kopien af et af Davids berømte Malerier, hvor Maleren fremstillede Bonaparte paa Toget over Alperne. Ofte fæstede Louis-Napoleon sit Blik herpaa, som for at indgyde sig selv Kraft og Mod. En Formiddag, da Prinsen, medens Fialin var tilstede, saa' usædvanlig længe og opmærksomt paa Billedet, sagde han til denne Mand, som havde deltaget i hans første Nederlag, der dog skulde blive Forspillet til hans store Triumf:

»Ja, min Ven, lad de Vise, der ikke vil tro det, mene, hvad de vil; ogsaa jeg skal engang drage over Alperne og raabe: *Fremad!* i Spidsen for den franske Armé.«

Mange andre vilde sikkert have undret sig over saadanne Bemærkninger, men Fanatikere som Persigny og Vaudrey lyttede til dem som til et Orakel.

I sin frivillige Ensomhed trak han sig tilbage til en af-sidesliggende Del af Eiendommen, den elegante Pavillon, hvor hans Moder havde ladet indrette en Lejlighed til ham, og hvor hver Enkelthed røbede en Kvindes betænksomme Ømhed. Her fortsatte han en paabegyndt Brochure, bragte Arvesagen i Orden og ordnede og gennembladede den Afdødes Papirer. Der fandtes Brudstykker af Memoirer, belærende Korrespondancer, Sider, der var nedskrevne for paa en vis Maade efter Døden at fortsætte Moderens for Sønnen saa lærerige Underholdning. Han gennemlæste atter og atter disse *Memoranda*, hvis Tanker stemmede fuldkommen overens med den Betydning, han ved sine Handler vidste at tillægge dem. Han tænkte nøje over hendes Ord og indprentede sig dem saa godt.

at de aldrig veg af hans Hukommelse, men, støttet af hans ned-arvede Indbildninger, blev en Rettesnor for hans Bestræbelser. De udgjorde en Række af Betragtninger, der var vidunderlig klare og praktiske, naar man betænker, at de hidrørte fra en Kvinde, som var blevet opfattet som den levendegjorte Sentimentalitet og Romantik. Nogle af dem lød saaledes:

Du er Prins, glem det ikke; men husk ogsaa paa, under hvilken Lov Du er det. Denne Titel er af ung Dato; for at gøre den agtet maa Du fremfor alt vise, at Du er i Stand til at være nyttig. Naar de, der ejer jordiske Goder, nærer Frygt for deres Fordele, saa lov dem at indestaa for dem. Dersom det er Folket, der lider, saa vis, at Du ligeledes er en Undertrykt; lad det forstaa, at der kun findes Redning i Din Person.

Bonaparternes Rolle er at stille sig som Ven overfor Al-verden; de er Mæglere og Forsonere.

Tag imod enhver, stød Ingen bort, selv ikke Nysgerrige. Projektmagere, Raadgivere. Alle kan være Dig nyttige.

De forskellige Øren er modtagelige for forskellige Indtryk, og forskellige Sind berøres af forskellige Argumenter. Lad os derfor bruge alle Stemmens Strenge og anvende enhver Form for Fornuftgrunde. Lad os aldrig blive trætte af at paastaa, at Kejseren var ufejlbarlig, og at der laa et gyldigt nationalt Motiv til Grund for enhver af hans Handlinger.

Forsøm ikke til Stadighed at forkynde, at han har gjort Frankrig mægtigt og blomstrende, og at enhver af hans Erobringer bragte Europa Institutioner, hvis Savn vilde føles smerteligt.

Man ender tilsidst med at faa Folk til at tro paa det, man har gentaget i det Uendelige; man opnaar altid, hvad man ønsker, naar man blot ikke bliver træt af at ønske det, og det paa enhver Maade, ligefra Litaniets Tonart til Helteodens stolte Rytme.

I Frankrig vinder man let Overhaand i Diskussioner, naar man beraaber sig paa Historien; ingen studerer den og Alverden tror paa den. *Man har vidt Spillerum til at lægge den tilrette efter eget Behag.*

Jeg har sagt Dig, hvad Du bør gøre: iagttag Horizonten. Der findes ingen Komædie og intet Drama, der udspilles for Dine Øjne, som ikke kan give Dig en Grund til at træde frem paa Skuepladsen som en *deus ex machina*.

Er det ikke, som om man ud af denne Haandbog for Kejseraspiranter *ad usum Delphini*, af alle disse søgte Udtryk, af alle disse Former for Forlokkelse af Folket, saa de Grunde og Midler træde frem, som Louis-Napoleon benyttede for at besnære den offentlige Mening, knytte den til sin Skæbne og selv træde frem i første Række?

I Mangel af dybtgaaende politiske Beregninger lavede han sig en Samling bekvemme og elastiske Hjælpelæresætninger, hvorved han indrømmede Tilfældet en stor Plads. Han forberedte sig paa at disciplinere en fra Naturens Side fantastisk anlagt Sjæl. Han bragte Orden og Klarhed i en Hjerne, der havde været indhyllet i Taage, og man tør rolig paastaa, at han ikke spildte Tiden i disse Maaneder, som han tilbragte tilbagetrukken paa Slottet Arenenberg.

Den skønneste Gave, Naturen har tildelt Mennesket, er den midt i Livets Larm og Tummel at kunne ty tilbage til Barndommens Indtryk. Ved sit Hjertes Strenge var Louis-Napoleon knyttet til sit Barndomshjem. Her vakte enhver Plet, hver Omdrejning af Vejen, hvert Skridt i Haven et ømt

eller sørgmodigt Minde tillive hos ham. Hvert Værelse i denne beskedne Fyrstebolig, dette Kærlighedens og Taknemmelighedens Tempel, mindede ham om hans Moders udtryksfulde Stemme og elskede Øjne. Naar han skred gennem dem, sagde han ofte: »Her har hun været. Her hørte jeg hende tale. Med sine Raad, med sine styrkende, skøndt ofte angstfyldte Tilskyndelser højnede hun min Sjæl og aabnede den Udsigten til store og skønne Forhaabninger.«

For at føle sig endnu mere gennemtrængt af disse Følelser fremviste han Slottet til fremragende Fremmede, der lod ham sige, at de ønskede at bese det. I det største af Værelserne tiltrak en Aquarelskizze af Kongen af Rom, malet af Dronning Hortense, samt et Billede, der forestillede ham som Barn sammen med sin Moder i Selskabstoilette, medens hun kærligt bøjede sig ned over ham, sig den Fremmedes Opmærksomhed. Ved saadanne Lejligheder fortalte han gerne Træk fra sin første Barndom, som han mindedes meget nøje. Og det var ham en virkelig Nydelse, naar han befandt sig i behageligt Selskab, at standse i den tilstødende Salon, foran et smukt Portræt af Hortense de Beauharnais, hvor hun saas i romantisk Maaneskin, med Armen støttet paa Balkonen, tankefuld og i en sentimental Stilling, der passede godt til hendes smægtende Ansigtsudtryk.

Kun for meget faa Mennesker aabnede han det ellers tæt tillukkede Værelse, hvor hans Moder havde draget sit sidste Suk. Naar man traadte derind, stemtes man uvilkaarlig andægtig; han aabnede Juvelskrinene paa Klem, pegede paa et Maleri, et Miniaturbillede, fremviste ærbødigt de Genstande, hun havde berørt, som dyrebare Relikvier, som han haabede aldrig at skulle blive tvungen til at skille sig fra. Han gjorde Indtryk af at være besluttet paa at tilbringe endnu nogle Maaneder i denne fredelige Afkrog, fjern fra Verdens Larm.

Pludselig spredtes det Rygte, at han var rejst bort for at at begive sig til England og nærme sig Frankrigs Kyster.

Alvorlige Begivenheder havde fremskyndet hans Afrejse. Til Trods for at den franske Regering udtrykkelig havde gjort ham opmærksom paa, at naar den havde taalt hans Gennemrejse til Schweiz, var det ene og alene sket for at sætte ham i Stand til at opfylde en hellig Pligt, vedblev han dog at misbruge dens Overbærenhed, til hvilken der nu ikke mere forelaa nogen Grund. Regeringen havde maattet udsende Opfordringer, sætte begge Landes Diplomati i Bevægelse og endelig gaa over til direkte Trusler mod Nabofolket, der ved ikke at forbyde den bonapartistiske Prætendent Opholdet paa dets Grund opmuntrede ham til yderligere Modstand. Et helt Krigsapparat blev sat i Gang. Tyvetusind Mand blev sendt mod Grænsen. Drevet af Æresfølelse og Fædrelandskærlighed sluttede de øvrige helvetiske Kantoner sig sammen med Thurgau, der tænkte paa at bevæbne sig imod dette Angreb og hellere styrte sig i den sikre Fortabelse end fejgt at ofre den nationale Værdighedsfølelse. For at forskaane det gæstfrie Schweiz for en Omvæltning, i hvilken det sikkert var faldet som Offer, foretrak Louis Bonaparte at forlade Landet. Harmfuld over den franske Regerings Mellemkomst trak han sig tilbage fra Schweiz. Senere skulde han selv komme til at vende Situationen om; i Aaret 1852 var det ham, der forlangte, at det helvetiske Forbund skulde udvise de af hans Landsmænd, der havde søgt Tilflugt der. Men foreløbig begav han sig til Rotterdam og indskibede sig for at rejse til England.

For anden Gang aabnede det store europæiske Asyl sig for ham. Han ankom ikke alene til London, men ledsaget af et Følge bestaaende af syv Personer, prøvede Venner som Fialin de Persigny, Obersterne Vaudrey og Montaudon og Tjenere som Charles Thélin og Fritz Richenbach, der ved deres absolute Hengivenhed gjorde sig fortjent til den samme Benævnelse. Efter først at være taget ind i Fenton's Hotel og senere i et andet af de Hoteller, der laa paa Waterloo-Place, lejede han Carlton-House, der tilhørte Lord Cardigan og laa

mellem Saint-James' og Regent-Street, d. v. s. paa et af de smukkeste Steder i Byen, og her blev han boende indtil December Maaned 1839. Fra Arenenberg havde han medbragt nogle Værdigenstande, med hvilke han smykkede Salen i sit Privathjem; der var Malerier af Josephine og Hortense de Beauharnais, Familjemedailloner, historiske Relikvier, som f. Eks. det tricolorefarvede Skærf, som Bonaparte havde baaret i Slaget ved Pyramiderne, Kroningsringen, Ordner, Kors og Stjerner, der havde haft deres Plads paa Keiserens Bryst og »Karl den Stores Talisman«, som Sejrherren havde medtaget fra den berømte Grav i Aachen.

De første Dage af sit Ophold i Carlton-House beskæftigede han sig kun med at sammensætte sit Personale*), indrette sin daglige Livsførelse og samle sine Tanker. Men snart overskyldedes hans Ensomhed af en Nysgerrighedens Bølge. Alt hvad der paa denne Efteraarstid, hvor de Fleste endnu opholdt sig paa Landet, var blevet tilbage af det fornemme Londoner Selskab, følte sig grebet af Ønsket om at lære Napoleon den Stores Nevø at kende.

Allerede under sit første Ophold i London havde han, støttet af den Sympathi, hans Moder nød hos de første Familjer af det engelske Aristokrati, knyttet værdifulde Bekendtskaber, som han nu var saa heldig at forny, saaledes med Lord Holland, Hertuginde af Bedford, Lord og Lady Grey og Grev d'Eglington. Hertugen og Hertuginde af Somerset gav en stor Middag til Ære for Hans Kongelige Højhed Hertugen af Capua og Prins Louis-Napoleon. Aviserne bragte Meddelelser om, at Hertugen af Wellington havde vist ham megen Opmærksomhed og Interesse, at der i Lemington paa Slottet Warwick var blevet foranstaltet Fester til hans Ære, at han i Birmingham, Manchester og Liverpool blev fejret som Da-

*) Dette Personale bestod dengang af seksten Personer. Han havde to Køreheste, en Hest til en lille Enspændervogn og to Rideheste.

gens Helt, og at Damerne paa deres Modtagelsesaftener kapedes om at gøre ham Opholdet i den store fremmede By saa behageligt som muligt. I Jagtsaisonen afviste han ikke Indbydelserne, der strømmede ind til ham, og ved hvilke han fik Adgang til de fornemste Godser, hvor den engelske Adel opholdt sig en bestemt Tid af Aaret. Alle disse fornemme Herrer satte en vis forfængelig Ære i, ligesom de tidligere havde gjort det overfor Dronning Hortense,*) at give ham en saa fuldkommen Idé som muligt om den Elegance og Luksus, der herskede paa deres Slotte, og som var fuldkommen ukendt andre Steder.

I London kom han særlig hyppigt i Gore-House, det berømte Samlingssted for Aristokrater og Litterater, hvor den smukke og æventyrlystne Lady Blessington nød sin svindende Ungdoms sidste Erobing. Her i denne berømte Ejendom, i Parken med de store Græsplæner og de brede Alléer med hundredaarige Træer havde forhen den fromme Wilberforce gaaet og fremsagt sine Psalmer. Nu mødtes de største Aander i Londons Selskab eller de fra Paris, der i Øjeblikket befandt sig i Englands Hovedstad her paa den aandfulde Ladys Modtagelsesaftener under Ledelse af Prinsgemalen, ogsaa kaldet Grev Alfred d'Orsay.

Louis-Napoleons første Møde med Lady Blessington vakte et Ungdomsminde tillive hos Dronning Hortenses Søn, og Enkelthederne stod pludselig for hans indre Øje og bevægede ham dybt. Det var en lun Dag i Marts Maaned i Rom 1828; hun boede meget elegant i Paladset Negrone og var gaaet ud for at aflægge Visit hos Hertuginde af Saint-Leu. Hun var en af de Kvinder, om hvem det atter og atter er blevet sagt, at der fra enhver af hendes Bevægelser, fra ethvert af hendes Ord og fra hele hendes Person strømmede en indtagende Charme, og hun var nu baade nysgerrig efter og urolig

*) Jfr. *Fragments de mémoires inédits.*

over at skulle se den Kvinde, der sagdes at være den kronede Ynde. Mødet faldt yderst behageligt ud; som sædvanlig lod Hortense sig føre til sit Klaver for at foredrage en af de sentimentale Romancer, der baade var skrevne og komponerede af hende selv. I Samtalens Løb viste hun sig yderst elskværdig og indtagende. Aldrig var Timerne forekommet Gæsten saa korte (det skulde da være de Timer, i hvilke hun havde følt sig fuldkommen lykkelig), skønt hun Dagen i Forvejen havde lyttet til Foredrag af Byrons Digtning. Dronningen af Holland var ikke ene om at holde den fornemme engelske Dame med Selskab i den store Sal. Ved Siden af hende sad hendes Søn Prins Louis. Paa Lady Blessington, der var fuld af Begejstring og derfor tilbøjelig til at idealisere alt, havde han gjort Indtryk af at være en fyrig og smuk ung Mand, begavet med mange Talenter og i enhver Henseende, moralsk som fysisk, en saadan Moder værdig.

Nu traf hun ham igen blandt sine berømte Gæster, udmærket af alle, medens han under sin alvorlige og rolige Maske var besjælet af Stolthed over sit Navn og af Visheden om at være kaldet til at forny dets Glans.

Ethvert muligt Hensyn blev taget til ham, da han i nogle Dage opholdt sig paa Brodrick-Castle hos Hertugen af Hamilton, der var hans Slægtning. De Mennesker, han besøgte, saa for Størstedelen i ham kun en Prins, der var værdig til deres Interesse, men som ikke havde nogen Udsigt til at hæve sig til Magt og Hæder; hos Hertugen af Montrose derimod blev han behandlet som en virkelig Kejser. Og han lod slet ikke til at være forbavset herover, fordi han i Virkeligheden deri kun saa en Forskydning af Tidspunktet, en for tidlig Tilkendegivelse af det, der vilde eller kunde indtræffe.

»Kan De tænke Dem,« skrev Lord Wellington, *the great iron duke*, »at denne unge Mand Louis-Napoleon ikke vil lade sig overbevise om, at han aldrig bliver Frankrigs Kejser!«

Naar man for at vise sine Tvivl mindede ham om Strass-

burger Affærens ulykkelige Udfald, opnaaede man kun at fremkalde et gaadefuldt Smil paa hans Læber. Midt i Fornøjelsernes Hvirvel kunde han pludselig se adspredt og aandsfraværende ud; fortabt i Beskuelsen af et Syn, som kun *han* saa, drømte han med aabne Øjne — de Drømme, som han skulde forvandle til Virkelighed for Familjen Bonaparte, naar han havde besteg Tronen.

Hertugen af Newcastle, der ofte traf ham paa Brodrick-Castle, gengiver i et Brev til Sir Archibald Alison det Indtryk, han havde af Prinsen:

»Vi, Prins Louis-Napoleon og jeg, gik sammen paa Jagt. Men da ingen af os dengang brød sig videre om Sport, foretrak vi at sætte os ned i Lyngen og samtale om alvorlige Emner. Han begyndte altid med at fortælle, hvad han skulde fuldføre, naar han først bar Kronen, og jeg er overbevist om, at denne Tanke ikke har forladt ham et eneste Øjeblik.«

Denne Følelse kunde han kun betro meget faa Mennesker, da han var bange for ikke at blive forstaaet eller af de Andre at blive opfattet som sindsforvirret. Med en hemmelig Nydelse lukkede han sig haardnakket inde i sine Drømme, og den Tavshed, der som Følge heraf opstod hos ham, forskaffede ham Tilnavnet »Den tavse Prins«. Hos Lady Blessington viste man sig mindre skeptisk med Hensyn til Louis-Napoleons Kald. Hun var meget romantisk anlagt. En Del af sit Liv havde hun henlevet som i et Feæventyr; hun elskede det Sjældne og Usædvanlige og nærede storslaaede Tanker om Kejserrigets vidunderlige Genopstandelse, der sikkert vilde bringe hende — saavel som hendes uadskillelige Ven, Grev d'Orsay, — til det Paris, som hun i sin Glansperiode havde hensat i Beundring over sine pragtfulde Ekvipager.

Haabet er det, der støtter og trøster for alt; det der skuffer og lokker videre, er atter denne Illusionens Søster. Men Haabet havde holdt sit Indtog i Sjælen hos de italienske Frihedselskeres tidligere Forkæmper. Sin Mission som Na-

poleons Arvtager havde han gjort til sin Trosartikel. Han trak store Veksler paa Fremtiden og saa her i Landflygtigheden i Aanden sig selv i Færd med at uddele Embeder, Titler og Udmærkelser til dem, der havde delt hans Tro.

SJETTE KAPITEL.

Fra Landflygtighed til Statsfængsel.

Uden at lade sig afskrække af den umaadelige Afstand, der skilte hans Ønsker fra deres Opfyldelse, med kun ganske faa Hjælpere og Penge og uden at være i Besiddelse af personlig Autoritet, havde han pludselig sagt til sig selv: »Nu gaar jeg hen og styrter Frankrigs Regering for at sætte mig selv i dens Sted under det napoleonske Systems Ægide«.

Denne dristige Plan røbede han til en Forretningsmand fra Florents, der paa den Tid opholdt sig i London; han var Bonaparternes Banquier og desuden en dreven Rænkesmed. Denne Mand skulde paatage sig at organisere Sammensværgelsen. Han hed Joseph Orsi og var toogtredivé Aar gammel. I Begyndelsen stillede han sig uvillig overfor Sagen. Det første Møde mellem de to Mænd var langt og heftigt, men førte ikke til noget Resultat. Orsi gjorde de fornuftigste Grunde gældende for at overtale Prinsen til at opgive et Vovestykke, der hverken støttedes af de foreliggende Forhold eller af de meget ringe Pengemidler, der stod til hans Raadighed. Hans Fornuft maatte sige ham, at det var klogest foreløbig at holde sig tilbage. Men Prinsen strømmede over af Utaalmodighed. Han fandt netop, at Øjeblikket var særdeles gunstigt til ved en pludselig iøjnefaldende Handling at vække Folkets Sympathi for sit Navn. Der kunde jo hengaa lang Tid, inden

Landet af egen Drift kaldte paa ham. Var den 18de Brumaire's Hændelser, *der frelste Frankrig*, ikke ogsaa blevet udført med Stormskridt?

I sit Hastværk efter at hidføre et Resultat tabte han den Forskel, der herskede mellem Datidens og Nutidens Personligheder og Forhold, fuldstændig af Syne; han glemte ganske, at Bonaparte paa hin skæbnesvangre Dag havde været den af Sejren ombølgede Helt, Erobreren fra Italien og Ægypten, Underskriveren af Traktaten ved Campo-Formio, og han glemte desuden, at Frankrig under Louis-Philippes kloge og fredelige Regering langtfra befandt sig i samme Opløsnings-tilstand som under Femmands-Oligarkiet.

Orsi vedblev at raade ham fra det dumdristige Foretagende. Han forestillede ham, hvor latterlig han vilde gøre sig ved at udsætte sig for det næsten sikre Nederlag, og hvilke Farer der ventede ham! Men hans Fornuftgrunde stødte alle mod Prinsens forudfattede Beslutning. Alt medens han talte, tænkte Louis Bonaparte kun paa sin egen Idé. Den levede i ham, han saa den røre sig og berede sig paa at spile Vingerne ud for at stige tilvejs. Iøvrigt forsømte han i denne Tid intet, der kunde bidrage til at fremme dens Flugt. En livlig Forbindelse var i Gang mellem Paris og London, hvor hemmelige Sendebud, der stod i hans Tjeneste, rejste frem og tilbage for at hente eller bringe Instrukser. Hvert Øjeblik mødtes udenfor hans Dør højere Officerer og franske Deputerede, der haabede at blive Ministre under et nyt Herredømme.

Hans politiske Maanedsskrift (*les Idées napoléoniennes*) hvis eneste Formaal var at bibringe den offentlige Mening den Tro, at Napoleon I havde været Frankrigs Velgører, og at han havde efterladt en Arving, der kun stræbte efter at fæstne hans Ry, dette Tendensskrift vedblev at forulempe Louis-Philippes Regering.

Paa Tuilerierne var man ikke uvidende om de Forberedelser, der blev gjort til en mere direkte Demonstration, og

der var ogsaa blevet truffet Forholdsregler derimod. Der var udstedt Ordre med et muligt Oprør for Øje; Politikommissærer var blevet sendt til London, for at Frankrigs Ambassade indtil de mindste Enkeltheder kunde være underrettet om Prinsens og hans Tilhængeres Skridt. Disse maatte derfor skynde sig, dersom de endnu skulde kunne opnaa at berede nogen Overraskelse.

Var Louis-Napoleons Planer rygtedes? Eller havde man simpelthen med Kendskab til hans foretagsomme Natur gættet, at han nærede saadanne? Sikkert er i hvert Fald, at der saavel i Paris som i London i rigeligt Maal blev udvekslet Kommentarer over Prinsens ventede Ekspedition, over Stedet for hans formodede Landgang, den omtrentlige Dato, paa hvilken man vilde faa ham at se, naar han med sin uhørte Dristighed vovede Forsøget, der heller ikke for anden Gang kunde føre til andet end et ynkeligt Nederlag.

Siden 1839 var han ikke helt kommet Folk af Syne. I det Aar havde han støttet et politisk stærkt farvet, men kortvarigt Blad, *le Capitole*; de dermed forbundne Omkostninger havde han maattet betale ved at sælge en Del af sine Ejendomme i Arenenberg. Tidligere havde flere europæiske Blade været stærkt optagne af en lang Artikel, han havde skrevet, og i hvilken han forsvarede den stærke prøjsiske Hærordning. Han fik dette at vide og anbefalede Antagelsen af dette System som det sikreste Værn mod Farerne ved en eventuel Konflikt ved Rhinen. Hvor mærkeligt er det ikke, at han forsømte at bringe dette System til Anvendelse eller give Befaling dertil, da han senere fik Magten til at kunne gøre det, — og indskrænkede sig til med Pennen i Haand under sit Fangenskab paa Wilhelmshöhe igen at tage fat paa den theoretiske Side af Sagen, da den Tid var forbi, hvor han havde kunnet føre Theorien ud i Praksis! Hvilken besynderlig Modsætning bestod der ikke her som i saa mange andre Tilfælde mellem den tilkommende Herskers og Hærførers Ord og Handlinger,

han, hvis Fejl som Hærfører netop var den, at han manglede en Hærordning.

Den 21. Juni lod han sig melde hos Joseph Orsi. Han trængte ind paa ham for at faa ham til at tage en Beslutning. Fra Logikens og Fornuftens Standpunkt maatte man maaske fordømme de Forhaabninger, som han havde fattet, men han var allerede gaaet for vidt til at kunne trække sig tilbage. Officerer havde tilbudt ham deres Tjeneste, og han havde taget imod den. Af sine egne Midler havde han betalt Omkostningerne, der var forbundne med deres Ophold i London, og de taalte ikke altfor hyppige Aareladninger. Desuden havde over fyrretyve Personer samlet sig om ham, og de forbavsedes over hverken at modtage noget Signal eller Løsen. Han havde taget dem i sin Tjeneste paa den ene Betingelse, at de skulde følge ham overalt, hvorhen han maatte finde det rigtigt og nødvendigt at begive sig. Der var i Frankrig blevet sluttet hemmelige Overenskomster, som skulde omsættes i Handlinger, saasnart han var gaaet i Land i Boulogne. Uimodstaaeligt droges han stadig videre; drevet af en hemmelighedsfuld Kraft følte han sig ikke mere i Stand til at opsætte, hvad han havde besluttet at gøre. Men et Spørgsmaal, der fordrede Svar, stillede sig op for ham. Hvorledes kunde han naa over Kanalen? Dette Spørgsmaal maatte man øjeblikkelig søge at løse. Han selv vilde være parat i August Maaned.

Ligeoverfor en saa fast Beslutning gjorde Joseph Orsi ikke mere Modstand, men foreslog at fragte et Skib. Alle Tilhængerne, der skulde tage Del i Ekspeditionen, skulde tage med som Passagerer, der kun havde til Hensigt at gøre en Udflugt paa Havet. De vilde tilsammen udgøre omtrent halvfjers. Halvfjers Mand for at erobre et Kongedømme, omstyrte en Trone og grunde et nyt Dynasti! Man skulde medbringe saa mange Geværer, Pistoler og Sabler, der var nødvendige og Tusinder af Proklamationer.

Den Skæbne, der førte dem foran Geværmundingerne eller

bag Fængelsmurene, var ikke helt igennem et Udslag af Hjernesvind og Overspændthed. Den i Frankrig herskende Stemning begunstigede den bonapartistiske Strømning. Uden var der en anden Omstændighed, der fremfor alt bestemte Prinsen til at fremskynde Udførelsen af sin Plan. Nogle Regimenter, hvis Anførere han havde kendt i Strassburg, var blevet udpeget til at holde Garnison i flere Byer i Nord- og Vestfrankrig. Man vidste om dem, at de var halvvejs vundne for Sagen, og Eksemplet og Begejstringen vilde gøre Resten.

Der stod endnu tilbage at ordne alt angaaende Ekspeditionen, og først og fremmest fragte det nødvendige Skib.

De gjorde Anstrengelser desangaaende førte snart til Maalet. Et Dampskib, der tilhørte et Handelsselskab i London, var parat. Kaptajnen lod sig uden Modstand overbevise af de Forklaringer, man gav ham, og om hvis Rigtighed han iøvrigt ikke tvivlede. Der blev sagt ham, at et Turistselskab, der udelukkende bestod af Mænd, havde sluttet sig sammen for at foretage en lang Søfart, hvis endelige Maal var Hamborg. Han tog imod Forklaringen, saaledes som den blev givet ham, og søgte ikke at faa mere at vide.

Det farlige Vovestykke havde saaledes taget sin Begyndelse. Lige fra Begyndelsen til Slutningen hvilede der et tragikomisk Skær over det. Bortset fra General Malet's enestaaende Sammensværgelse, der ved to eller tre ukendte og lidet ansete Personers forenede Anstrengelser nær havde styrtet Verdens mægtigste Kejserdømme, kender Historien intet mærkeligere Eksempel paa uhørt Dumdristighed end denne Ekspedition, hvor Partiføreren under saa vanskelige Forhold bereder sig paa at angribe en Regering, en Hær, ja en hel Statsorganisme.

Men denne Anfører regnede ikke med Hindringerne, fordi han i Virkeligheden slet ikke saa dem, fordi han vendte Blikket bort fra Virkeligheden for bag Skyerne at skimte den le-

dende Stjerne, *hans Stjerne*, der ad Landflygtighedens og Fangenskabets besværlige Veje skulde lede ham til Magten.

Den 4de August var Skibet parat til at stikke i Søen. Orsi og hans Mænd havde ført de ni Heste, der fandtes, ombord foruden en Vogn, en Kiste fuld af Pistoler og Uniformer til omtrent tresindstyve Mand og endvidere Bunker af Proklamationer og gemt det, der var Drivfjeren i det hele: de engelske Guldstykker og Banknoter. Paa hver af Kasserne var der klæbet en Seddel med Hamborg som Bestemmel-sessted.

Skibet anløb Havnene langs Themsen for at tage de nye Rejsende ombord, der var med i Sammensværgelsen. Grev de Hunin og Fialin de Persigny var blandt disse.

Da Skibet naaede Gravesend, var Rejseselskabet blevet betydelig større. Et Selskab, der bestod af saa mange Passagerer og blandt dem ikke en eneste Dame, der havde saa mange Kasser og ikke en eneste Kuffert ombord, kunde ikke undlade at vække Myndighedernes Forundring paa de forskellige Steder, hvor Skibet lagde til, og mere endnu forbavsedes de over disse Turisters hele Holdning. Vejret var godt, en let Vind blæste nordfra og gjorde Solheden udholdelig, og de sejlede roligt videre, som om de virkelig befandt sig paa en Lysttur. Med Undtagelse af Prinsens personlige Venner var der ingen, der vidste, hvorhen Rejsen egentlig gik. De spurgte hinanden: *hvor sejler vi hen?*, uden at de var i Stand til indbyrdes at oplyse hverandre derom. Men roligt afventede de Begivenhedernes Gang foran det dækkede Bord med de fyldte Glas; iøvrigt var de ved Afrejsen blevet rigelig forsynet med Penge, og de havde derfor slet intet Hastværk med at erfare, hvor de skulde hen.

Imidlertid var Stykkets første Aktør endnu ikke kommet. Man ventede stadig paa ham, og urolige Tanker opstod hos Hovedmændene for denne Sammensværgelse uden Anfører.

I Stedet for Napoleons Nevø bragte Kommandant Parquin,

der var gaaet i Land, en ung Ørn med tilbage som et levende Symbol paa Partiets Forhaabninger. Man havde købt den af et Barn inde i Landet. Den forfærdede Ørn blev fastgjort til Stormasten. Men Prinsen viste sig stadig ikke. Orsi bestemte da, at man skulde lægge til ved Ramsgate, hvor General Montholon og Obersterne Laborde og Voisin var blevet tilsagt til at møde. Prætendentens Forsinkelse gjorde de allerede svage Udsigter endnu ringere. Man havde fornylig faaet at vide, at Kommandanten i Garnisonen Boulogne, der holdt meget strengt paa sine Principer og sine Pligter, og som derfor ikke kunde vindes for Sagen, var borte fra Kasernen hele Dagen den 5te. Dette var en udmærket Lejlighed, der maatte benyttes! Der var blevet truffet Foranstaltninger til at sejle fra Wimereux Kl. 4 om Morgen og begive sig direkte til Boulogne.

Dimidium facti, qui bene coepit, habet. Begyndelsen til Foretagendet vanskeliggjordes ved et fortrædeligt Tilfælde. Endelig saas midt om Natten en Baad, der blev roet hen imod *Edinbourg*. Louis Bonaparte lægger til og stiger ombord. Med hurtige Skridt iler han op paa Dækket og ønsker straks at samle sine Mænd om sig for at holde en Tale til dem. »Jeg ser nu, hvad det drejer sig om,« siger Montholon sagte, »Prinsen er i Færd med at begaa en af sine Letsindigheder.«

Man kender nu Grunden til, at han ikke har kunnet være punktlig, som det var hans faste Hensigt. Det franske Politi i London, der havde faaet Nys om, hvad der var under Forberedelse, har ved forstærket Opsyn lagt ham Hindringer i Vejen. Og som Følge heraf er der øjensynlig opstaaet Forstyrrelse i Programmet. De befandt sig paa dette Tidspunkt midt i Kanalen. Han følte sig et Øjeblik stærkt fristet til atter at sejle tilbage, men Frygten for derved at nedsætte sig selv i sine Trofastes Øjne overvandt dette Øjebliks Tøven, der nær havde slettet en af de mærkeligste Sider i Historien, som Napoleon III paa en saa enestaaende Maade har forstaaet at

gøre interessant. Han lod foretage en Afstemning. Sagen tegnede til at begynde daarligt; skulde den derfor opgives?

Louis-Napoleon havde som sagt foretrukket næste Morgen atter at gense Londons Havn. Han mindedes, at Joseph Orsi først havde fraraadet ham at løbe saa stor en Risiko, og spurgte ham, om han ikke mente, at det var rigtigst, medens det endnu var Tid, at opsætte Sagen. Men Orsi var ikke mere af samme Mening som tidligere. Man havde nu engang begivet sig ud i det Uvisse, Tærningerne var kastede; man maatte gaa videre, dersom man ikke vilde gøre sig latterlig. Disse Ord ramte. Ved at høre dem genvandt Louis hele sin tidligere Beslutsomhed, der havde truet med at svigte ham. Var det virkelig ham, der et Øjeblik havde følt sin Tillid vakle? Nu retter han en kraftig Appel til sine Ledsageres Mod og Tap-
perhed. En sitrende Begejstring, opflammet af Vindunst, svarer ham og vækker hans Kamplyst.

»Jeg føler det,« udraaber han, »jeg stoler paa min Skæbne. Jeg ser ind i Fremtiden lige saa sikker, som saa jeg den op-
gaaende Sol, hvis Straaler snart skal sprede Nattens Taage. . . Ja, vor Time kommer, hvor mange Hindringer vi end maatte møde; den vil ikke lade vente længe paa sig.«

Bifaldsraab lød fra de Omkringstaaende; der blev skænket i Glassene, og Proklamationerne, der skulde opflamme Frankrig, blev læst. Der herskede ingen Tvivl mere. Det vilde blive et Triumftog fra Boulogne til Paris.

Landgangen blev opsat til næste Dag, den 6te August, og Sagen vilde sikkert ikke forløbe mindre heldigt af den Grund. Iøvrigt vilde man benytte Forsinkelsen til ganske forsigtigt at underrette Skibskaptajnen om det, han endnu ikke vidste, og til at opnaa hans Samtykke til Forandringen af Ruten. Denne Englænder var en fornuftig Mand og vilde sikkert gerne rette sig efter det interessante Rejseselskabs Ønsker.

Resten er noksom bekendt: hvorledes den langsomme Landgang iværksattes ved Hjælp af en Baad; hvorledes Kyst-

vogterne lod de Rejsende uhindret gaa i Land under deres Forklædning som franske Soldater; hvorledes den lille Skare vandrede tæt hen til Kasernen; og hvorledes de, da pludselig Skildvagtens Raab lød, svarede med Løsenet, som de havde sørget for at skaffe sig at vide; hvorledes de i Uorden men tillidsfulde trængte ind i Kasernen, indtil det Hele pludselig vendte sig paa en for dem højst ubehagelig Maade. Soldaterne var ilet til, nysgerrige og parat til at hylde den Nyankomne. Just som Prinsen skulde sige til dem: »Jeg er Kejserens Nevø, og jeg er kommen for at bestige Frankrigs Trone«, *var der nogen, der forstyrrede Festen.* Det var Oberst Puygellier, der pludselig med dragen Sabel traadte til i Spidsen for sine Soldater. Man truer ham, bønfalder ham og søger at overtale ham til for sin egen og Prinsens Lykkes Skyld at slutte sig til dem. General Montholon raaber:

»— Følg os, Oberst, følg Louis-Napoleon, og De vil i Morgen faa alt, hvad De ønsker, ethvert Gode, enhver Gunstbevisning.«

»— Hvad enten De er Prins eller ej, saa kender jeg Dem ikke,« svarede han og vendte sig til Prinsen selv. »Deres Forgænger Napoleon har ophævet det legitimistiske Princip; hvorledes kan De saa nu beraabe Dem derpaa? Forlad øjeblikkelig Kasernen!«

Snart efter var de ude af Kasernen og skyndte sig videre til Byens Porte for at spredes i det Indre af Byen Boulogne. Ifølge en hemmelig Aftale skulde Portene jo aabnes for dem. Men den ventede Hjælp var endnu ikke kommen tilsyne. Portene forblev lukkede og det endog meget fast, hvilket de af Skaren, der forgæves søgte at rokke dem, havde Lejlighed til at overbevise sig om. Louis Bonaparte gebærdede sig som en Rasende. Denne Mand, der ellers plejede at være saa rolig og maadeholden, befandt sig i en ubeskrivelig ophidset Sinds-tilstand. Oppe fra Murene var Folk Vidne til det iøvrigt ingenlunde stolte Syn, der viste dem Louis-Napoleon, medens

han klamrede sig til Gitteret og svor, at han vilde dø paa Stedet. Han skreg, at man rolig skulde dræbe ham, saa hans Blod kunde bestænke *Undertrykkerne!* Man maatte bringe ham bort med Vold for at redde ham. Nogle af hans Mænd bar ham bort paa deres Skuldre, medens han protesterede og kæmpede imod, og medens Resten af Skaren spredtes under Kugleregnen, der affyredes af Gendarmerne oppe fra Klinten. Endelig var Louis Bonaparte bragt ombord i den lille Baad sammen med Voisin, Persigny, Galvani, Ornano og Joseph Orsi. Han var atter roligere og tænkte nu ligesom de Øvrige paa at trække sig ud af Faren ved hurtigst muligt at naa ud til Skibet. Baaden skulde just til at støde fra Land, da Oberst Voisin fik den til at kæntre. En Kugle havde ramt ham, og i samme Øjeblik rantes ogsaa Galvani. Louis-Napoleon og Persigny, der faldt i Vandet, da Baaden kæntrede, svømmede hurtigt ud mod Skibet. De naaede det, steg ombord og troede sig frelst. Men Myndighederne ventede dem der og modtog dem ved Ankomsten. De blev ført til Fængslet i det gamle Slot, hvorhen Størstedelen af Deltagerne i denne ulykkelige Ekspedition blev bragt. To af de Sammensvorne var blevet dræbt i Kampen.

Hvad endelig Togets symbolske Fugl angaar, skal det — for ikke at glemme nogen — bemærkes, at den var den første, der reddede sig ved Flugt; den blev grebet men undslap, slet bevogtet som den var, allerede Dagen efter og forsvandt.

I hele denne Skærmydsel havde Prinsens personlige Venner lagt baade Energi og Mod for Dagen. Men Størstedelen af Selskabet havde kun vist Beslutsomhed, da det drejede sig om at flygte. Det maa ikke glemmes, at tre Fjerdedele af disse Mennesker ikke var uddannede til nogen glorrig Løbebane; de hørte ikke til Prinsens Venner eller Kammerater, der delte hans Synspunkt og var indviet i hans Planer, men var simpelt-hen Tjenere, som kun forbigaaende var traadt i hans Tjeneste, og syv af disse Kæmper, der var bevæbnede indtil Tænderne,

havde endog ladet sig arrestere af en Kelner, der stillede sig i Vejen for dem. Og hvor daarlig forberedte var disse Mennesker ikke til at drage i Kamp, saavel moralsk som fysisk set! Berusede, som de var, ikke af deres Begejstring, men af Vinen, som de havde drukket undervejs for at faa Mod,*) var de ude af Stand til at udvise nogen Energi i Kampen, — og selv om de ikke havde været det, havde de iøvrigt ikke opnaaet andet end at blive dræbt.

Domstolene satte sig straks i Bevægelse. Af de femoghalvfjers Arrestanter gjorde tooghalvtres Indsigelse i deres Egenskab af Udlændinge. Da de Øvrige blev udspurgt angaaende deres Stand og deres Fædreland, svarede de, at de var Prins Louis' Tjenere, og de var fulgt med ham som saadanne uden at vide, hvorhen han førte dem.

Louis Bonaparte, der først var blevet indespærret paa Slotet i Ham, men derefter ført til Paris og foreløbig bragt til Politipræfekturet, indledede sit Defensorat med en Protest mod sin Bortførelse. Thi, som allerede nævnt, protesterede han altid, skøndt det var ham selv, der af fri Vilje skaffede sig disse Ubehageligheder; han protesterede imod Bourbonerne, der havde gjort sig skyldig i den Uret at have regeret før hans Onkel, imod Usurpatorerne af de to kongelige Linjer, der røvede Tronen fra Nationens Udvalgte og dennes Arvinger, og imod Ministrene, der ikke lod ham forandre Landets Institutioner efter eget Behag.

I Paris blev han ført til Conciergeriet, og Myndighederne forhandlede indbyrdes om, hvad der skulde foretages med denne besværlige Fange. Hans Stilling efter dette nye Nederlag frembød saaledes intet misundelsesværdigt. Men hvor-

*) Kaptajnen paa det engelske Skib aflagde følgende troværdige Beretning: »De havde drukket umaadelige Kvantiteter; tolv Dusin Flasker Vin, foruden Likører og Snapse. Aldrig har jeg set (vi gør udtrykkeligt opmærksom paa, at det var en engelsk Kaptajn, der sagde dette) Folk drikke saa meget som disse Mennesker.«

ledes var under alt dette egentlig hans Sindsstemning? Paa Grund af sit Kendskab til Prinserne af Orléans' Overbærenhed var han formodentlig beroliget angaaende sin Skæbne, og han gjorde aldeles ikke Indtryk af at være nedtrykt over sit Uheld. Man skulde næsten tro, at hans Tillid ikke var blevet en Smule ringere. Rolig og opmærksom iagttog han sine Vogtere, og efter at have set tavs paa dem i nogle Minutter, sagde han i en fuldkommen rolig Tone til Odilon Barot's Broder, der var tilstede:

»Naar jeg bliver Herre her, vil jeg foretage nogle Ændringer i Gendarmernes Uniformer, og jeg vil saa ogsaa revidere deres Reglementer.«

Hans Tillid var ikke rokket. Dersom han slap levende fra Sagen, maatte Forsøget gøres for tredje Gang. Han var ikke gaaet den Vej, som Ærgerrige i Reglen gaar for at naa Maalet. Men han skulde nok alligevel naa det *fra Fald til Fald*.

Med en Mangel paa Klarsynethed hos Regeringen af 1840, over hvilken man ikke kan lade være at undre sig, og uden at spørge sig selv, om den ikke ved at henvise ham til en ekstraordinær Domstol udsatte sig for at forvandle hans Anklagebænk til en Talertribune, lod den ham saavel som hans Lieutenanter og Medskyldige føre til Pairskammeret, der var omdannet til en Højesteret.

Hvilket sjældent Retsmøde, og hvilken højtidelig Forsamling var det ikke! Pasquier præsiderer. Den store Taler Berryer er Defensor. Louis Bonaparte er den Anklagede, — en Anklaget, der er opsat paa først og fremmest at være sin egen Defensor, — thi han har forberedt en lang Tale, der, da den senere bliver trykt, giver Anledning til livlige Diskussioner blandt Publikum.*)

*) Der faldt følgende Spørgsmaal og Svar i Løbet af Prinsens Forhør:
Pasquier: Første Anklagede, rejs Dem. Deres Navn og Fornavne.
Den Anklagede: Charles-Louis-Napoleon Bonaparte.

Som den behændige Omskriver af historiske Kendsgerninger han er, gør han Krav om ikke paa alle Undskyldninger saa dog paa alle Rettigheder for sig selv. Idet han glemmer Aarsagerne til og kun ser Virkningen af de Begivenheder, som han udpeger, gør han Napoleons Efterfølgere ansvarlig for alle de Onder, som de kun i Kraft af Arvefølgen har maattet paa-tage sig; han bebrejder Kongedømmet at have tabt al patriotisk Ære ved at gaa ind paa at regere over en numerisk forringet Nation. . . . Han havde gjort Regning uden den skæbnesvangre Tilskikkelse, der afslutter det Andet Kejserdømme ligesom det Første og som paalægger det franske Enhedsværk, der var blevet fuldbyrdet af Kongerne og den første Republik, et saa tungt Offer.

For Øjeblikket var han Helten, Martyren for sin Idé. Han forkastede den politiske Domstol, der skulde dømme ham og ventede kun af Folket, det souveræne Folk, over hvilket han attraaede at regere, sin Retfærdiggørelse og sin Oprejsning.

Dommen faldt. Ved en særlig Bestemmelse, der iøvrigt ikke fandtes i Loven, og som ikke medførte nogen Vanære,*) idømtes Louis Bonaparte livsvarig Indespærring**) i en Fæstning, der skulde være beliggende indenfor Kongedømmets Grænser paa Fastlandet. Ved samme Dom idømtes de øvrige Anklagede Straffe mellem to og tyve Aars Fængsel. I Be-

Pasquier: Deres Alder?

Den Anklagede: 32 Aar.

Pasquier: Deres Stilling?

Den Anklagede: Fransk Prins i Landflygtighed.

*) Kun en eneste Pair af Frankrig, Grev d'Alton-Shée, stemte for Dødsstraffen.

**) Dommeren: Hedder De Prins Louis-Napoleon?

Den Anklagede: Ja.

Dommeren: Er De dømt til livsvarigt Fæstningsophold?

Den Anklagede: Ja, men da der i Frankrig ikke findes noget, der er varigt.

tragtning af, at det denne Gang drejede sig om et Gentagelses-tilfælde, blev Dommene mindre milde end ved Strassburger Affæren.*)

Kongesønnen, Kejserens Nevø, der var beslægtet med alle Europas Herskere, var nu intet andet end en Statsfange, der var underkastet Lovens Bestemmelser, og hans Forbindelser i Udlandet, til hvilke han appellerede, forsøgte ikke at foretage noget Skridt for at befri ham.

For at dække Omkostningerne ved dette besynderlige Vovestykke havde han fra London medbragt alt, hvad han havde formaaet at skrabe sammen af Værdipapirer og rede Penge. Ved Afrejsen var hans Dragt fuldstændig foret med et Lag af Pengesedler. Denne Dragt var i Kampens Hede forsvundet sammen med dens kostbare Fo'r. Prætendenten havde desuden forsynet sig med et Beløb af hundredetresindstyve tusind Francs, som Retten beslaglagde, da han blev arresteret, men som senere blev tilbagegivet ham urørt. Og for at have saa betydelige Hjælpemidler som muligt til et saa voveligt Foretagende havde han endelig solgt en betydelig Del af sine Ejendomme. Hans Ligegyldighed for Penge og hans medfødte Ædelmodighed gjorde, at han aldeles ikke tog i Betænkning at betale, hvad der var nødvendigt. Pengene blev næsten alle brugt til at udbetale Pensioner, som hans Moder havde bestemt til sine trofaste Tjenere, til hvem han dels mundtlig dels skriftlig holdt følgende lille Tale:

»Jeg er blevet idømt livsvarigt Fængsel. Med mine Vaner og mit Temperament vil Uvirksomheden dræbe mig. Efter min Død vil mit Testamente ikke blive respekteret, og jeg vil

*) Montholon, Parquin, Fialin de Persigny, der ogsaa havde været med i Strassburger Affæren, blev idømt den strengeste Straf: 20 Aars Fængselsstraf. Jean-Baptiste Aladenize blev dømt til Forvisning; Voisin, Forestier, Napoleon Ornano til ti Aar; Henri Conneau til fem, Laborde til to Aars Fængsel.

derfor hellere give Jer Kapitalen, medens jeg endnu er i Stand dertil.«

Resten blev udbetalt som Skadeserstatning til de Personer, der havde vovet Livet, ofret deres Stilling og lidt for hans Skyld. Persigny, den napoleonske Tros ivrige Evangelist, fik Broderparten. Da dette var gjort, følte Louis-Napoleon sin Samvittighed lettet. Under hans lange Fangenskab lagde man ogsaa Mærke til, at der altid var Ebbe i hans Kasse.

Faa Dage efter at Pairskammeret havde afsagt Dommen, lukkedes Fængselsdørene i Ham bag Prinsen*). Stærke Skodder, dybe Grave og tykke Mure skilte ham nu fra Omverdenen.

Tungt og grusomt var Faldet. Men til Trods for det dybe Fald løftede han dog atter Hovedet. Han vendte sig til sine Medfangne, Doctor Conneau, General de Montholon og sin Kammertjener Charles Thélín og gentog saa rolig og sikker, som om han havde været i sin Villa i Arenenberg, de samme Ord, som han dengang havde ytret: »En skønne Dag skal jeg regere over Frankrig.« Hvad enten han virkelig troede derpaa eller ej, saa vedblev han at spille sin Rolle paa en ubestridelig værdig Maade. Den Overbærenhed, med hvilken Pairskammerets Dom blev bragt til Udførelse, hjalp ham, om end kun lidt, dertil.

Ikke desto mindre klagede han, og det endog meget stærkt, over den uværdige Behandling, som man tvang ham til at underkaste sig. Det blev ham ikke tilladt at komme i direkte Berøring med Omverdenen, og han blev isoleret fuldstændigt; hans eneste Tjener, der havde faaet Tilladelse til at følge ham, stødte i sin Iver for at tjene sin Herre paa tusinde Hindringer; med fornærmende Opmærksomhed fulgte

*) Hvilket besynderligt Sammentræf! Kejserens Nevø ankom til Fæstningen Ham den 7. Oktober 1840, samme Dag, da Skibet la Belle Poule ankom til Sankt-Helena for at føre Napoleons jordiske Rester tilbage.

man ham lige til hans Soveværelse og passede paa ethvert af hans Skridt, naar han følte Trang til at trække frisk Luft i Fortets lille Fængselsgaard, og end ikke hans hemmeligste Tanker blev skaanet. Hans Hjerteudgydelser, hans Breve til Familie og Venner blev underkastet den strengeste Kontrol. Han forbavsedes og harmedes derover, idet han fuldstændig glemte, hvilken skaanselløs Udforskning det hemmelige Kabinet under hans Onkels Regering havde udøvet, og at der dengang var blevet øvet en vedvarende og absolut Censur overfor Alle, fordi en eneste Mand havde anmasset sig Ret til at tænke for dem alle.

De Forholdsregler, der blev truffet imod ham, og som han betegnede som uretfærdige, ulovlige og umenneskelige, var i Virkeligheden kun en Form for det Opsyn, der af Regeringerne altid førtes med politiske Fanger.

I Fæstningen i Ham herskede ingenlunde det samme strenge Reglement, som i de østrigske Fæstninger han i sin Tid i Karbonarismens Periode havde udsat sig for at lære at kende. Husordenen i dette Fængsel havde intet tilfælles med det *carcere durissimo* eller selv det *carcere duro*, af hvilket en Silvio Pellico i sin veltalende Klage har malet saa mørkt et Billede. Upartiske Mennesker, der kendte Enkelthederne ved hans Fangenskab, kunde endog ikke lade være at anstille Sammenligninger mellem det og en anden Oprørers Skæbne, nemlig Socialisten Armand Barbès', der blev dømt kort før Prinsen. Begge havde de, ganske vist af forskellige Bevæggrunde, tilstræbt samme Maal: at omstyrte Regeringen. Ved begges Forsøg flød Myndighedernes Forsvareres Blod. Forseeisen var den samme, men hvor forskellig var ikke den Behandling, der blev de Dømte tildel! Den ene af dem, Barbès, slap med Nød og Næppe med Livet og maatte udsone sin strenge Straf i Fængslet i Doullens. Den Anden, Louis-Napoleon, blev det tilladt at holde Døren til sin Celle, d. v. s. til den Lejlighed, som han blev tvunget til at bebo, aaben for at

kunne modtage sine Venner. Til Trods for hans kraftige Protest havde man i det Indre af Citadellet stillet en Plads til hans Disposition, hvor han daglig kunde tage sin Ridetur.*) Alle Bøger, som han forlangte, blev bragt ham. Det var ham tilladt at korrespondere med Politikere, Lærde og Litterater. Hans Navn saas under Avisartikler og Brochurer. Adskillige Personer havde Tilladelse til at besøge ham for at opmuntre ham i hans Ensomhed, og blandt dem fandtes ogsaa en ung Kvinde, der i al Hemmelighed, uden at Nogen syntes at vide Besked dermed, trøstede ham med Kærlighedens Offergave. Han førte her et velordnet, næsten tvangfrit Liv, saa tvangfrit som det kan være, naar man ikke lever i fuld Frihed, og som han selv havde indrettet sig i nøjeste Overensstemmelse med sin Smag og sine Vaner.

Fra Barndommen havde han bibeholdt den Vane at staa tidlig op, og han var i Reglen oppe Klokken seks og læste og skrev til Klokken ti, der var den reglementerede Frokosttid. Efter Frokosten spadserede han paa Voldene eller foretog en Rundgang indenfor Fæstningsværkerne, hvorefter han atter genoptog Arbejdet indtil Middagstimen. Derefter fulgte et Parti Whist eller Skak med en af Citadellets frivillige eller tvungne Beboere; han spillede, saalænge det morede ham, og hørte op, naar han fik Lyst til at gaa til Ro. I alt dette var der intet særlig Ubehageligt, bortset fra, at han ved at forsøge at hidføre en Revolution havde mistet sin personlige Frihed.

*) Det skyldes Sandheden at tilføje, at denne Plads var meget begrænset, og at Rideturen ikke lod sig foretage under fuldkommen hygiejniske Betingelser. En af Karl X's Ministre, der sad fangen i Ham i samme Værelser, Hr. de Peyronnet, klagede i følgende Udtryk over sin ubekvemme Bopæl: »Fængslet i Ham er meget daarligt indrettet og desuden usundt. Det er omgivet af lavtliggende og sumpede Marker. Den halve Dag ligger det indhyllt i Taage. Promenaden bestaar af et Stykke Fæstningsvold paa omtrent tredive Meter, hvor højst to Personer kan gaa ved Siden af hinanden, og fra hvis Dybde der altid opstiger giftige Dunster« (Brev af 28. August 1831).

For at fordrive Tiden beskæftigede han sig med forskellige Ting, der ikke blev paalagt ham som en Tvang. Naar der blev tilsendt ham noget, blev det uopholdelig afleveret til ham, selv om det var Fængnhætter, som han havde bedt om for at kunne studere Knaldhættegeværfabrikationen, et Studium, der interesserede ham meget. Da han efter nogen Tids Forløb tabte Lysten til at beskæftige sig videre hermed, slog han ind paa Gartneriet, uden at Nogen modsatte sig det. Paa en af Fæstningsvoldene kunde han opdyrke nogle Kvadratmeter Jord, grave deri efter Behag, saa Frø og plante Smaabuske.*)

Anden Tidsfordriv af den mest intime Art, som Louis-Philippes hæderlige Regering godmodigt lukkede Øjnene for, bidrog til at gøre ham Fængselsopholdet taaleligt. En ung Kvinde ved Navn Eleonore Vergeot, der havde Medfølelse med Prinsens Ensomhed, beredte ham mangen behagelig Time. Der udviklede sig et ømt og hemmeligt Forhold, der varede flere Aar, og i hvilket der fødtes to Sønner. Napoleon glemte dem ikke efter sin Tronbestigelse, skønt denne hemmelige Protektion voldte ham mange Ubehageligheder.**)

Kort sagt, der nægtedes ham intet eller dog næsten intet, naar undtages Revolutionsforsøg i fri Luft. Og til hans store Trøst aftryktes ofte Artikler af ham i Provinsblade, der gjorde en diskret Propaganda for ham.

*

*

*

Den virksomme Familje Bonaparte havde til alle Tider været litterært interesseret. Napoleon I's Optegnelser er lige-

*) »Jeg vil være meget stolt over at kunne vise Dem min Have, naar De kommer og besøger mig« (Brev til Fru Salvage, Ham, Marts 1841).

**) Se les Papiers secrets et la Correspondance du Second Empire og les Secrets des Bonaparte, hvor enhver af de Paagældendes Fødselsattester, Navne, Titler, indgaaede Ægteskaber og videre Skæbne er opført.

som hans Handlinger præget af Storhed og Kraft, men ogsaa de øvrige Medlemmer af Familien bildte sig ind at kunne skrive. Lucien forfattede omfangsrige Memoirer. Joseph førte en livlig Korrespondance, der heller ikke blev overgivet Glemselen. Hortense dikterede sin Forelæseske sine Indtryk og Erindringer, naar hun følte sig for træt til selv at nedskrive dem. Kong Louis beviste sin gode Vilje, da han i Aaret 1808 lod offentliggøre en Kærlighedsroman med Titlen: *Marie* eller *les Peines de l'amour*. Men Napoleon III var i saa Henseende sikkert den mest produktive. Under sin Ungdoms Landflygtighed i Schweiz sendte han talrige Artikler til Bladet *Feuille d'avis de Genève*, og som enhver anden beskeden Forfatter modtog han sin Linjebetaling derfor. Han var maaske blevet en professionel Skribent, dersom han ikke var slaaet ind paa en anden Bane, og det var ikke helt uden Grund, at Alexander Dumas, da han en Dag skrev til Kejser Napoleon III, begyndte sit Brev med følgende Ord, der fra hans Side var smigrende: *Sire og berømte Kollega*. Louis-Philippe gav ham rigelig Tid til at modne sin Aand i Eftertænkningens Skole; men han fandt denne Tid i Ensomheden paa Slottet i Ham lidt for rigelig afmaalt.

Hans forvitrede Tanker søgte ofte besynderlige og fantastiske Afveje i denne Ensomhedens Periode, opfyldt som han var af bestemte Ønsker og hemmelige Planer.

Fra Tid til anden naaede Frugterne af hans Fængselsarbejde ud til Omverdenen, og disse Arbejder behandlede ofte Emner, som man mindst af alle havde ventet fra en Tronprætendents Pen.

»*Være en Bonaparte og skrive om Sukkerroer*«, udraabte den 30. Oktober 1842 en ivrig kejserligsindet Modedame.*) Var det virkelig muligt? Skulde han tilfældigvis have fælles

*) Fortunée Hamelin, Breve, 30. Oktober 1842, udg. Gayot, 1911, Emile-Paul.

Fæstningen Ham.

Interesser med sin Broder Morny og Fru Le Hon,*) siden han saa ivrigt kunde tale det indenlandske Sukkers Sag. En bedre og mere privat Grund tilskyndede ham dertil, nemlig Ønsket om overfor Alverden at give Bevis paa sine statsøkonomiske Kundskaber, der skulde komme Nationen tilgode, naar han senere blev Hersker.

Til andre Tider vendte han tilbage til sine politiske og militære Specialiteter eller kastede sig over historiske Efterforskninger, som han altid viste stor Sans for, uden dog at besidde de dertil svarende Anlæg. Bedre udrustet som han var med god Vilje end med virkelig Viden, havde han faaet Idéen til at udgive en Bog om *Karl den Stores Levned*. Dette Værk skulde fremstille den store germanske Erobrer, den civilisatoriske Fyrste, Middelalderens Helteskikkelse i al sin Magt og Vælde. Tanken var allerede faldet ham ind i 1835, da han læste et originalt Arbejde, der gik ud paa at bevise, at den store Kejser var gaaet gennem Livet som en unyttig Meteor. Han vilde have dette storslaaede Emne, der tiltalte ham, opfattet og behandlet ganske anderledes. Iøvrigt vidste han ikke mere derom, end hvad man lærte i Skolen, inden det grundige Studium af Middelalderen blev indført. Han havde ikke forberedt sig derpaa langsomt og grundigt og havde heller ikke fundet det nødvendigt, men havde simpelthen sagt til sig selv, at der nok vilde findes nogle gode Venner, som paa den ene eller anden Maade vilde skaffe ham grundige Bøger, spredte Notitser og Dokumenter og hjælpe ham med det Øvrige. Det paabegyndte Arbejde gik ikke saa let fra Haanden, og han holdt derfor ikke stivsindet fast ved Opgaven, men lod den store Kejser rolig hvile i sin Grav i Aachen og kastede sig ivrigt over en i hans Øjne klarere Skikkelse, der forekom ham mere symbolsk, nemlig Julius Cæsar. Længe efter arbejdede han paa et Værk om ham, og navnlig

*) Jfr. F. Loliée: Frère d'Empereur, le duc de Morny. S. 80 og f.

flere Aar efter, at han havde forladt Fæstningen i Ham og blev kaldt Sire. Med Hjælp fra anonyme Medarbejdere som Victor Duruy, Adolphe Régnier, Alfred Maury og Prosper Mérimée, hvis Indflydelse ofte skimtedes gennem den kejserlige Prosa, var han nu bedre og sikrere i Stand til at udgive sit omhyggelige Forsvarsskrift for Diktaturen og Diktatorer.

Et opofrende og overordentlig intelligent Menneske stilede sig til hans Disposition for med sit indgaaende Kendskab til Sagen at samle de Notitser fra Arkiverne, som han behøvede til sit Arbejde. Barndomsveninden, den kundskabsrige Hortense Cornu arbejdede paa Afstand ivrigt og uden Beregning som hans Sekretær.

Hun havde en anstrengende Opgave, der bestod i at løbe fra den ene Boghandel til den anden, søge efter Hjælpekilder, tilbringe hele Dage i Bibliothekerne for at afskrive Skrifter for ham, læse Korrektur for ham og stadig forsyne ham med nyt Materiale. Hun satte hele sin Intelligens og sit Analyseringstalent ind paa at fuldføre denne Opgave, og han var glad over at kunne drage Fordel deraf og forstod at takke hende paa saa hjertelig en Maade, at hun ikke trættedes.

»Den Følelse, som jeg nærer for Dem,« skrev han til hende i et af sine meddelsomme Øjeblikke, »er mere værd end Kærlighed: thi den er mere varig; den er mere værd end Venskab, thi den er mere inderlig.«

En anden Gang greb han Pennen for at meddele hende, at han havde sendt hende nogle symbolske Smaating, og han udtrykte sig paa følgende rørende og fintfølende Maade:

»Jeg sender Dem, kære Hortense, i Nytaarsgave en meget beskeden Erindring, men jeg giver den af et godt Hjerte: det er en Pen, for at De kan skrive til mig, en Kniv uden Æg, for at De kan læse mine Værker, et Segl for i Lak at besegle det, som Indholdet besegler i Hjertet og endelig en Kniv, for at De med den kan overskære alle Livets smaa gordiske Knuder.«

Det var ham tilladt at modtage Besøg, og disse bragte ham Adspredelse under hans vedholdende Arbejde. Hvor besynderligt et Træf var det ikke, at han engang blandt de Personer, der ønskede at bevidne ham deres Sympathi, nær havde faaet Besøg af to spanske Damer, som han ikke kendte, og af hvilke den Ene skulde komme til at spille Hovedrollen i hans Liv, i hvilket der iøvrigt figurerede saa mange Kvindeskikkelser.

Længe før Tilfældet førte denne Ubekendte sammen med Louis-Napoleon, lige efter at han havde indtaget den højeste Statsværdighed, havde en Tanke, der næsten maa siges at have været et Instinkt, ledet hendes Opmærksomhed hen imod ham, medens han endnu befandt sig i en Periode, der var alt andet end glansfuld. Hun saa for sig Napoleons Nevø smægtende i Ulykken, fangen og undertrykt. Med sin livlige Indbildningskraft interesserede hun, den romantiske Grevinde de Téba, sig saa meget desto mere for Prins Louis' gentagne Forsøg, som disse Forsøg var faldet ulykkeligt ud. Hun mente heri at se Beviser for en overlegen politisk Overbevisning. I hendes Øjne var han Skæbnens Udkaarne, der led for sin Tros Skyld, og hun foreslog sin Moder at begive sig til Fæstningen i Ham som paa en Pilgrimsfærd. Citadellets Porte vilde jo sikkert aabne sig for deres trøsterige Besøg, der vilde styrke hans ædle Mod, Fru de Montijo, der holdt saa meget af at rejse, modsatte sig ikke Datterens Ønske. Men hvad enten Grunden var den, at Eugénie ikke mere tænkte paa Sagen efter først at have ønsket den saa brændende — hvad der med hendes letforanderlige Karakter meget vel kunde ske — eller at der stillede sig uforudsete Hindringer i Vejen for Mødet, Planen blev i hvert Fald ikke udført.

Blandt de Mennesker, der besøgte ham, var nogle hans personlige Venner, der ved deres Besøg gav ham Beviser paa deres udholdende Venskab, som f. Eks. Baron Larrey,

hans forhenværende Lærer Vieillard, en Godsejer fra Omegnen Fouquier d'Hérouel, der havde faaet Tilladelse til at tilbringe hele Eftermiddagen hver første Fredag i Maanedens hos Prinsen, endvidere Baronesse du Forget og flere andre Trofaste. Andre følte sig foranledigede til en eller to Gange at aflægge ham deres Besøg af Høflighedshensyn, saaledes Chateaubriand og Berryer. Og der var flere, Politikere, Deputerede, Skribenter fra Paris eller Provinserne, der besøgte ham af andre Grunde, som f. Eks. Louis Blanc, Capo de Feuillide, Degeorge og Hachet-Souplet. Fremragende Udlændinge, som han navnlig kendte fra London, viste sig meget ivrige efter personlig at hilse paa ham og overbringe ham deres Ønsker om en snarlig Løsladelse. Blandt disse var ogsaa Lord Malmesbury, der senere skulde mindes om dette sit Besøg under Omstændigheder, der var saa vidt forskellige fra dengang. Det var den 16. April 1850. Den fremragende Statsmand havde haft en Samtale med Republikens Præsident, og den var forløbet i en yderst venskabelig Tone. Louis-Napoleon havde benyttet Lejligheden til at minde ham om, at han i sin ulykkelige Tid flere Gange havde sagt, at han vilde komme til at regere Frankrig. »Jeg sagde Dem det, da De besøgte mig i Ham, og De antog mig for sindsforvirret ligesom alle de Andre«. Han talte Sandhed. Lord Malmesbury havde taget Del i Prinsens Ulykke, da denne toogttredive Aar gammel var blevet indespærret i Statsfængsel for at blive der hele sin Levetid; han havde gjort, hvad han kunde for at trøste ham, idet han fortalte ham, at livsvarige Straffe i Frankrig jo i Virkeligheden kun var en Fantasi, at han sikkert inden længe vilde komme til at føle det, og at hans Stilling allerede var ved at bedres, takket være Regeringens bekendte Godmodighed. Men at den fangne Prins skulde opnaa en saa fuldstændig Oprejsning overfor Mennesker og Begivenheder, at han skulde blive proklameret som Kejser i Stedet for den

Konge, der havde holdt ham fangen, at han skulde blive den, der kom til at nyde godt af den fuldstændige Regeringsomvæltning og om sig samle et nyt Hof, der straaled af Rigdom og Skønhed, det havde Lord Malmesbury ikke drømt om.

En anden Gang, medens Prinsen var i Færd med at nedskrive sine Optegnelser for at faa sine ensomme Timer til at gaa, blev der meldt ham en Gæst ved Navn Georges Thomas Smith. Han var fra samme Land som Lord Malmesbury, men hans Betydning stod ikke i noget Forhold til dennes.

Det var ikke vanskeligt at faa Audiens paa Slottet i Ham.

Den Fremmede blev ufortøvet ført ind og opgav sin Stilling og sit Ærinde. Han var Privatsekretær hos et Medlem af Underhuset, Sir Thomas Slingsby Duncombe, der var meget populær i sin Egn og en af Førerne for det radikale Parti i Parlamentet. Han kom direkte fra ham for at gøre Bonapartes Arving et Forslag, der vedrørte ham selv og en Tredjemand, paa hvem der i en saadan Sag ikke var blevet tænkt, nemlig Hertugen af Brunswick. Han havde til Opgave at slutte en Overenskomst, der allerede var blevet indledet i London overfor Hertugen gennem en Udsending fra Prinsen, og det under de besynderligste og mest fantastiske Omstændigheder, man overhovedet kan forestille sig.

Endskøndt Fangen i Fæstningen Ham lagde megen stoisk Ro for Dagen, endskøndt han med store Bogstaver paa Væggen i sit Værelse skrev Guizot's Aforisme: *Baade for Folkeslagene og for den Enkelte kan Lidelsen være til Nytte*; og endskøndt Omverdenen fik at vide, at han i Vidners Nærværelse havde udtalt de smuktklingende Ord: *Hellere være Fange i Frankrig end fri i Udlandet*, gjorde han dog, hvad han kunde for at slippe ud af sit Fængsel, til Trods for at han meget vel vidste, at han ikke havde noget andet Tilflugtssted end Udlandet.

Lord Malmesbury hørte en Dag af Prinsens egen Mund Ord,

der indeholdt et slaaende Bevis derpaa. »Da vi var sammen,« fortalte han, »tilstod Prins Napoleon overfor mig, at han, selv om han ikke havde tabt noget af sit Mod og sin Tillid, dog var træt af Fængslet, hvorfra han ikke øjnede nogen Mulighed for at undslippe, da han vidste, at Regeringen kun lod det faa Udseende af, at der var en Lejlighed til at flygte, for at *der kunde blive skudt paa ham*.« Udadtil betonedede han, at man ikke skulde se ham foretage noget Skridt hos eller gaa paa Akkord med Kongen eller hans Ministre. Men i al Hemmelighed bad han Udlændinge om at tale hans Sag for saa hurtigt som muligt at faa ham ud af Fængslet.

I Aaaret 1844 sendte Staterne Guatemala, San Salvador og Honduras en befuldmægtiget Minister ved Navn Castellon til Paris med den Opgave at ansøge om den franske Regerings Beskyttelse for disse Stater, og til Gengæld love Frankrig store kommercielle Fordele. Samtidig skulde han bede Louis-Philippe om, at Fangen i Ham blev sat paa fri Fod, da man ved at læse hans Korrespondance og hans Planer havde faaet det Indfald at stille ham i Spidsen for et uhyre stort Foretagende i Mellemamerika. Hvor meget Louis-Napoleon end forsikrede, at hans Kærlighed udelukkende gjaldt hans Fædreland, tog han dog imod Forslaget. Indespærringen i Fæstningen maatte nødvendigvis bidrage til at give ham Lyst til at styrte sig ind i grænseløse imaginære Foretagender. Der lagde sig som en Sky over hans politiske Syn. Han tænkte paa at opgive sin fixe Idé. Han vilde slaa sig til Taals, selv om han ikke kunde blive den af Forsynet Udkaarne, der skulde fuldbyrde hans Onkel Napoleons paabegyndte Værk. Han vilde begive sig afsted for — som Lesseps Forgænger — at lede Gennemskæringen af en Kanal, der skulde forbinde det Atlantiske Ocean med Stillehavet gennem Søerne Nicaragua og Léon. Han vilde aflægge Løfte om ikke mere at vende tilbage til Europa, — medmindre der da skulde indtræffe ganske særlige Tilfælde, som han med sin elastiske

kunne yde sin Hjælp og Støtte til at en saadan Mand skulde blive Enehersker over det samlede Tyskland.

For at foregøgle Fangen i Fæstningen Ham denne vidunderlige Plan var det, at Georges Smith begav sig til ham som Udsending fra Sir Slingsby Duncombe. Og Louis-Napoleon, der var saa let modtagelig for enhver Art af Drømme, naar de blot havde et Skin af Storhed og Pragt over sig, stillede sig ikke uvillig overfor det mærkelige Forslag. Han lyttede til ham, gjorde sin Beregning, samtykkede og, hvad mere var, gav sin Underskrift; en Kontrakt var saaledes i lovmæssig Form oprettet mellem de to Tronprætendenter. Ifølge den første Paragraf i deres Kontrakt vedrørende den monarkiske Alliance, oprettet i Fængslet, svor de at hjælpe hinanden, saavidt det stod i deres Magt, for at Karl af Brunswick atter skulde komme i Besiddelse af sit Hertugdømme, indtil han kunde samle hele Tyskland under sit Scepter, og for at Louis-Napoleon paa sin Side atter kunde genoprette Nationens Selvbestemmelsesret, som repræsenteredes i hans Person.

Den af dem, der først naaede til den højeste Magt, med hvad Titel det end blev, skulde forpligte sig til at yde den mindre Lykkelige al den Hjælp, der stod til hans Raadighed, saavel med Mandskab som med Vaaben og Subsidier, for at ogsaa han kunde faa sine berettigede Ønsker opfyldt. Og efter at dette var sagt og underskrevet og Dokumentets Rigtighed af

Levø

Naar han ikke modtog Besøg eller gik sin daglige Spadsere-
tur, tilbragte Prinsen Tiden med at fuldende sine Studier paa
»Universitetet i Ham«. Han skrev Artikler, sendte Meddelel-
ser til Bladene i Pas-de-Calais eller Loiret eller skrev Udkast
til Bøger og læste Korrektur. Da han ikke kunde være virk-
som paa anden Maade, skrev han i det Uendelige. Han ned-
skrev sine Optegnelser om alle de Tanker, der mellem hver-
andre fo'r gennem hans Hoved, — om Slavehandelen, Hærens
Rekruttering, Fattigdommens Ophævelse, den militære Orga-
nisation i Frankrig, Freden, Krigen og den indenlandske Suk-
kerindustri.

Kongen modtog jævnlig Underretning om den fredelige og
arbejdsomme Tilværelse, som Prins Louis førte i Fængslet.
Folk vidste, at han Morgen og Aften sad ved sit Skrivebord,
hvor han nedskrev endeløse Optegnelser, og at han tilbragte
den øvrige Del af Dagen med at hengive sig til sine fantastiske
Drømme, medens hans Blik fulgte Røgen fra hans Cigaret.
Fem Aar havde han nu tilbragt i Fængslet, og der var ikke ind-
traadt nogen Forandring. Regeringen kom tilsidst til den Slut-
ning, at man ikke havde noget at frygte af denne fredelige
Drømmer, og at det ikke vilde være forbunden med nogen Fare
at gøre Opsynet med ham lidt mindre strengt. Der blev
givet Befaling desangaaende, og han nød Behageligheden der-
ved uden dog at føle sig foranlediget til at takke Ophavsmæn-
dene.

nok og som med Tiden blev ubekvem og kostbar. Louis-Napoleon blev underrettet om den Vending, Forholdene havde taget til hans Fordel. Det ahang kun af hans egen gode Vilje, om han snart blev sat paa fri Fod, og der blev kun knyttet en eneste Betingelse til hans Benaadning, nemlig at han selv skulde ansøge om den.

En saadan Anmodning var i og for sig aldeles ikke vanærende. Hvorfor skulde han ikke beslutte sig til at foretage dette ligefremme og nødvendige Skridt? Hans trofaste Ungdomsveninde Hortense Lacroix*), paa hvis Tjenstiver og Intelligens han havde haft saa talrige Beviser, vilde ikke have tiladt, at hendes Prins viste nogen Sjælssvaghed eller foretog noget virkelig ydmygende Skridt. Og hun opfordrede ham dog til ikke at støde den forsonlige Imødekommenhed tilbage, der blev vist ham. Men han spillede den Krænkedes Rolle, udraabte de historiske Ord »Jeg forlader kun Ham for at blive bragt paa Kirkegaarden eller begive mig til Tuilerierne« og forskansede sig bag et udtrykkeligt Afslag.

Han skulde forlade sit Fængsel paa en Maade, som Ingen forudsaa, og som først skulde føre ham til Bryssel og derefter til London.

I de fem første Aar af hans Fangenskab havde hans Helbred været upaaklageligt, og hans Aandskraft var heller ikke blevet sløvet. Men i det sjette Aar begyndte han at spore en tiltagende Svækkelse, og han var af den Mening, at Luftforandring var nødvendig for ham.

Da han nu engang var fast bestemt paa ikke at ansøge om Benaadning, og da man ikke var godtroende nok til at sige Ja til hans Anmodning om at maatte rejse til Italien for at besøge sin syge gamle Fader, til Trods for at han havde lovet at vende tilbage til Fængslet,**) blev der ham kun det ene Middel

*) Fru Cornu.

**) I et Brev til Indenrigsminister Duchâtel beskrev han Kong Louis' Tilstand og udtalte sit brændende Ønske om at begive sig til ham for at

tilbage, til hvilket Fangerne til enhver Tid har maattet tage deres Tilflugt: Flugten.

Men det var slet ikke saa let at slippe bort fra Fangevogterne i Ham, selv om Bevogtningen i de sidste Maaneder var bleven følelig slappere. Der maatte lægges megen Snildhed for Dagen, om Maalet overhovedet skulde kunne naaes.

Stedet er ofte nok blevet beskrevet. De Værelser, Prinsen beboede, laa i Baggrunden af en Gaard, der var omgivet af tykke Mure. Paa hver Side af Indgangsdøren sad til Stadighed en Gendarm paa en Bænk. Ved Udgangen af Fæstningen stod Skildvagter, der havde streng Befaling til ikke at lade Nogensomhelst forlade Fæstningen uden at tilkalde Portneren, hvem det paahvilede at fastslaa Vedkommendes Identitet. Endelig skulde Fæstningens Kommandant tre Gange daglig tilse Fangen. Naar man kender disse Enkeltheder, vil man let kunne indse, at de, der senere fattede den Mistanke, at Regeringen skulde have begunstiget Prinsens Flugt for at være fri for den Ulejlighed, som hans Fangenskab medførte, tog meget fejl.

I den Tid, som hans Drømme om Magt og Berømmelse levnede ham, havde han sørget for at skaffe sig Underretning om de Forholdsregler, der var truffet for at afspærre ham fra Omverdenen. I Fæstningen fandtes indkvarteret firehundrede Mand, af hvilke der daglig blev udkommanderet tresindstyve Mand til Skildvagter inde i og uden om Fæstningen. Hvorledes

trøste ham: »Jeg bør gøre alt, hvad der lader sig forene med min Ære for at bringe min Fader den Trøst, som han af saa mange Grunde fortjener. Jeg erklærer derfor overfor Ministeren, at jeg, dersom den franske Regering indvilger i at give mig Tilladelse til at rejse til Florents for at opfylde en hellig Pligt, med mit Æresord forpligter mig til at stille mig til dens Disposition igen, saasnart Regeringen udtaler Ønsket herom.«

Som Ansøger havde han maaske burdet sige: saasnart Regeringen minder mig om mit Løfte eller opfordrer mig til at opfylde det.

skulde man undslippe fra en saa streng Bevogtning, naar man da ikke besad den Gave at kunne gøre sig usynlig? I den forhenværende Karbonaros Hjerne udklækkedes en Plan. Han fandt det først og fremmest hensigtsmæssigt saa vidt muligt at anrette nogen Ødelæggelse i sine Værelser. Og det af tre Grunde. For det første havde han saa et Paaskud til at beklage sig over sin Boligs forfaldne Tilstand; for det andet vilde der blive sendt Folk ud for at undersøge Sagen, og for det tredje vilde der, hvad der var Hovedsagen, blive sendt Arbejdere for at foretage de nødvendige Reparationer. Og saa havde han en Mulighed for sig. Han vilde blande sig mellem disse Mennesker, iføre sig en af deres Arbejdsbluser og benytte sig af den Uorden, der altid opstaar, hvor Murere arbejder, til at gaa sin Vej.

Denne berømte Flugt er tilstrækkelig bekendt i alle dens Enkeltheder; der er skrevet meget om den Taalmodighed, med hvilken han ventede indtil Reparationernes fireogtyvende og sidste Dag, for at Skildvagterne skulde være rigtig vant til at se Arbejderne komme og gaa, om hans Forklædning og om, hvorledes han ganske rolig gik ud af Gaarden med et Bræt paa Nakken. Han følte en Gysen fare igennem sig, da han stod ligeoverfor Gendarmen ved Døren, der saa ham ind i Ansigtet, men han afbrød ham i hans Beskuelse, idet han stødte til ham med Brættet. Da han kom ud i Gaarden, var der nogle af Arbejderne, der raabte til ham, da de antog ham for at være en af Kammeraterne, men han gik rolig videre forbi de to Skildvagter, der lod ham passere, skøndt de øjensynlig godt genkendte ham. I nogen Afstand fra Fæstningen ventede hans Kammertjener Thélin paa ham, han steg op i en Vogn, der i Løbet af fem Timer tilbagelagde Vejen til den belgiske Grænse.

Det er endvidere bekendt, hvorledes hans Ven Doktor Conneau i Mellemtiden erklærede, at Prinsen var syg og derved forhaalede Direktørens daglige Visit, hvorledes denne sagte

traadte ind i Værelset for ikke at vække den Sovende, der i Virkeligheden allerede var over alle Bjerge, og hvorledes Direktøren endelig ytrer Bekymring over ikke at høre den Sovende aande, tilsidst nærmer sig Sengen, løfter Tæppet op og finder en udstoppet Figur.

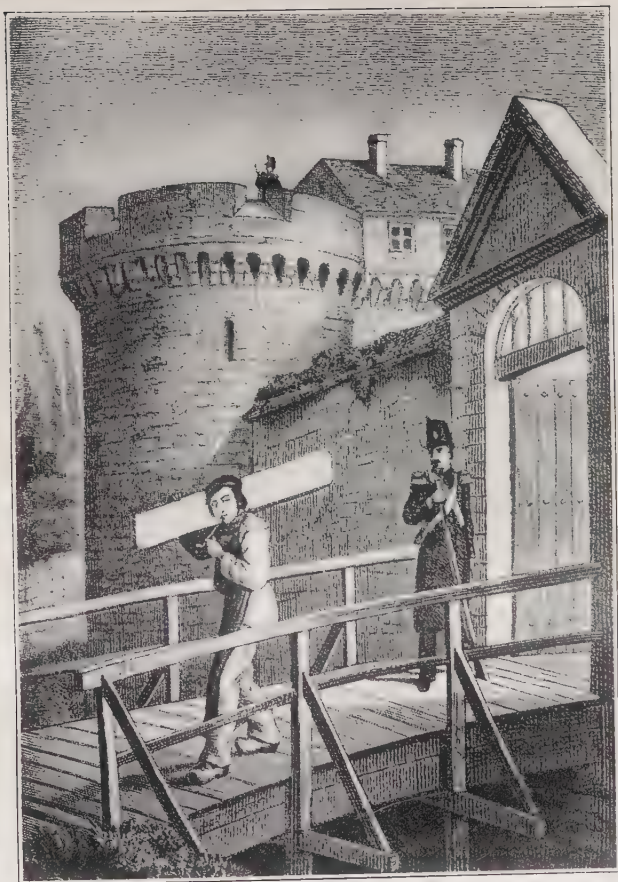
Det hele var meget snedigt iværksat og blev gennemført til det sidste. Enhver Enkelthed havde været forudset og var ordnet med en ganske usædvanlig Betænksomhed.

Dagen før sin Flugt meddelte han sin Ungdomsveninde, med hvem han førte en livlig Brevveksling, at han sendte hende alle sine Manuskripter angaaende Artilleriet, at han vedføjede de allerede trykte Korrekturafttryk af dette Værk og bad hende om at gemme dem for ham. Denne sidste Anmodning slog hende og indgav hende den Tanke, at hun snart vilde faa mere betydningsfulde Efterretninger fra ham. Til sin Mand sagde hun: »Prins Louis tænker paa at flygte og betror mig derfor sine Arbejder.« Hvilken besynderlig Idé! Var det muligt? Allerede Dagen efter stod i alle Blade at læse: »Louis-Napoleon er flygtet fra Ham«.*)

Man kunde virkelig med Rette sige, at han havde Lykken med sig efter at have begyndt sit Vovestykke paa en saa uheldig Maade. To Gange havde han strejft det Latterlige saa nær. Han havde været nær ved at bukke under og maa-ske endog drukne deri. Hvad kunde vel være mere ulogisk og mere ufornuftigt, sagde Folk, end disse taabelige Forsøg i Strassburg og Boulogne? Forsøg, der var iværksat med saa usle Midler og foretaget med en Selvtillid, der i ingen Maade var berettiget! Og for hvilke ynkelige Resultaters Skyld! Men hurtigt tog Folks Mening en anden Vending, og Louis-Napoleon vandt efter de to forfejlede Revolutionsforsøg og en vel-

*) Dagen efter modtog Fru Cornu følgende Brev, dateret fra London:

»Jeg behøver ikke at fortælle Dem om min Flugt, Bladene besøger det tilstrækkeligt. Mine Forholdsregler var trufne saa godt, at jeg paa mindre end otte Timer var i Belgien og tolv Timer senere i London. Det Hele forekommer mig som en Drøm. -Pas godt paa mine Manuskripter og mine Korrekturer.«

*Prins Louis-Napoleon Bonaparte
flygter fra Fæstningen Ham forklædt som Murersvend
d. 25. Marts 1846.*

lykket Flugt hurtigt Ry som en modig og dristig Mand. Man fik Lyst til at høre Nyt fra ham. Folkets Sympathi strakte sig til hans Fængsel i Ham, og den Maade, paa hvilken han havde forladt det, forekom alle som Hekseri. Hans Navn var pludselig kommet paa alles Læber, og uden at han behøvede at bidrage mere dertil, var hans Vej til Magten allerede delvis jævnet.

SYVENDE KAPITEL.

Skæbnen kalder.

I sin tidligste Ungdom, da han studerede ved Kollegiet i Augsborg og her modtog Efterretningen om sin Onkels Død, havde Prins Louis i sit Hjertes Inderste følt sig opbragt over Bødlerne paa St. Helena og svoret Englænderne evigt Had. Han vilde aldrig nogensinde række sin Haand til en Landsmand af Nelson, hvis Berømmelse fik ham til at udgyde bitre Taarer.

Men disse Idéer havde forandret sig ligesom saa mange af hans Idéer, der maatte vige Pladsen for andre mere praktiske.

I Januar 1840 opslog han sin Bopæl paa selve det Sted, hvor de Allierede havde opslaaet deres berømte Telt, der i Aaret 1815 havde tjent dem til at fejre Sejren ved Waterloo og Europas Befrielse. Og for tredje Gang vendte han i Maj 1846 tilbage til disse fjendtlige Steder, hvorfra der var udgaaet de voldsomste og mest haardnakkede Angreb mod den kronede Jacobiner.

Ganske pludselig indfandt han sig atter i det engelske Samfund. Grev d'Orsay var det første Vidne til hans æventyrlige Tilbagekomst om Aftenen den 16. Maj, da han pludselig lod sig melde i Gore-House hos Lady Blessington, der

netop havde stort Selskab. Den 27. i samme Maaned gav Hertugen af Beaufort en stor Middag, i hvilken blandt Andre Grev Louis de Noailles, en af Attachéerne ved det franske Gesandtskab, tog Del.

»Har De set ham?« spurgte ganske uden Indledning Lord Malmesbury den unge franske Diplomat, da de gik til Bords.

»Hvem mener De?« svarede Noailles forbløffet over et saa bestemt og fyndigt Spørgsmaal, der ikke syntes at kræve nogen Forklaring.

»Prins Napoleon naturligvis. Ved De maaske ikke, at han ikke længer er i Ham? Jeg mødte ham lige nu, da jeg kom fra Klubben. Han er lige gaaet i Land og tog straks ind paa Hotel Brunswick.«

Grev de Noailles' Overraskelse og Sindsbevægelse var saa stærk, at han ikke gav sig Tid til at høre mere; ja, han glemte endog i den Grad sine selskabelige Pligter, at han slap den smukke Dames Arm, som han fra Salonen skulde føre ind i Spisesalen og skyndsomst ilede til Gesandtskabet. Her vidste man endnu intet om det forefaldne.

I den engelske Hovedstad var der Ingen, der mere troede paa, at »Flygtningen fra Ham« havde nogen Betydning som farlig politisk Person. Ikke destomindre var han tvungen til at vise stor Forsigtighed og Tilbageholdenhed i sin Optræden. Han følte, eller rettere sagt, man lod ham forstaa, at han havde den Forpligtelse personlig at foretage Skridt hos den franske Minister, dersom han ønskede, at hans Nærværelse skulde blive taalt i Englands diplomatiske Verden. I al Oprigtighed skulde han love, at han i det gæstfrie Land vilde forholde sig saaledes, at han aldrig kunde give Anledning til Forstyrrelse af det gode Forhold, der bestod mellem de to Lande, og at han vilde leve i London som en ganske almindelig Privatmand.*)

*) Brev fra Louis-Napoleon til Grev de Sainte-Aulaire, Frankrigs Ambassadør i London:

Det faldt ham altid langt lettere at give Løfter end at holde dem. Aldrig saa snart havde han afgivet dem, før han raadspurgte Fortid og Fremtid om, hvorledes han skulde kunne blive løst fra dem. Hele hans Liv i denne Periode var Forstillelse og halv Resignation blandet med Fornøjelser, og han spillede sin Rolle som en dygtig Skuespiller.

Hans Kusine, Lady Douglas Hamilton, der var en Datter af Storhertuginde Stephanie af Baden, og som skal blive nærmere omtalt i Kapitlet, der omhandler Ægteskaberne, stillede sit Hjem, sit Bord og sit Venskab til hans Disposition. Hun gjorde alt for at skaffe ham de bedste Forbindelser, der kunde være dem Begge værdige, men søgte samtidig at bringe ham bort fra hans politiske Planer, som hun kun opfattede som Hjernesvind og som Udslag af Uforstand.

Faa Dage efter sin Flugt besøgte han hende. »Nu er De fri,« sagde hun, »og jeg haaber, De vil slaa Dem til Ro. Kære Louis, søg dog at frigøre Dem for alle disse Illusioner, der har været saa dyrekøbte, og hvis stadige Skuffelser har været saa pinlige for alle dem, der holder af Dem.«

Hr. Greve!

»Disse Linjer for aabent og ærligt at erklære den Mand, der har været min Moders Ven, at jeg, da jeg forlod mit Fængsel, ikke lededes af nogen Tanke om at genoptage den for mig saa ulykkelige Kamp mod den franske Regering, men at jeg kun har været opfyldt af Ønsket om at besøge min syge gamle Fader.

»Inden jeg skred til denne Yderlighed, har jeg forsøgt alt for af den franske Regering at faa Tilladelse til at rejse til Florents. Jeg har tilbudt enhver Garanti, der var forenelig med min Ære, men da jeg saa, at mine Anmodninger blev tilbagevist, besluttede jeg at tage min Tilflugt til det Middel, der under lignende Forhold blev benyttet af Hertugen af Nemours og Hertugen af Guise under Henrik IV.

»Jeg beder Dem Hr. Greve bringe mine fredelige Hensigter til den franske Regerings Kendskab, og jeg haaber, at denne frivillige Erklæring fra min Side maa bidrage til at forkorte Fangenskabet for mine Venner, der endnu sidder fængslede. Jeg har herved den Ære at være . . . etc.

Napoleon-Louis Bonaparte.«

»Kære Kusine, jeg er ikke Herre over mine egne Tanker,«
lød Svaret. »Jeg tilhører mit Navn og *mit Land*. Har Lyk-
ken end svigtet mig to Gange, vil min Skæbne kun saa meget
sikrere fuldbyrdes.«

En Del af hans gamle Bekendtskaber stillede sig udadtil
paa samme Standpunkt overfor ham. I Almindelighed blev
han meget godt modtaget i det udsøgte Selskab, hvor han
ønskede at genindtage sin Plads efter en lang Fraværelse, om
hvis Grund Ingen spurgte. Der var visse Aftener, hvor han,
naar han indtog sin Middag i en henrivende Villa ved Them-
sens Bredder, ikke kunde lade være med at føle en vis Over-
raskelse ved at befinde sig her, thi han mindedes, at det kun
var faa Dage siden han sammen med Conneau oppe paa en
Fæstningsvold havde drøftet Udsigterne for en Flugt.

I London havde han mægtige Venner. Et af de første
Ønsker, han ytrede, var det, at de skulde gøre deres Indfly-
delse gældende, for at han kunde rejse til Florents og se til
sin Fader, hvis Dage var talte. Hverken hvad hans Venner
eller hvad han selv i saa Henseende gjorde, førte til det øn-
skede Resultat. Den østrigske Ambassadør, der samtidig var
Toskanas Gesandt, afslog paa det bestemteste at udlevere
ham det nødvendige Pas. »De er hverken østrigsk eller tos-
kansk Undersaat; for os er De en Udlænding eller rettere en
Mistænkelig, en Karbonaro, og det er altsaa ikke os, De skal
henvende Dem til.« Han henvendte sig derefter andetsteds,
men var ikke heldigere. Heller ikke hos Storhertug Leopold
gik det ham bedre, og Louis-Napoleon kunde saaledes ikke
være tilstede hos sin Fader, da denne den 26. September 1846
døde af en Hjerneblødning.

Han genoptog sine Arbejder, sine Pennefejder og sine
Stridigheder med den regerende Familje, som han beskyldte
for at have berøvet ham hans Rettigheder ved at forhindre
ham i at appellere til det souveræne Folks Afstemning, saavel
gennem Aviserne som ved sine Tilhængeres hemmelige Virk-

somhed, ved smukke Løfter og den frie Propaganda for sine bonapartistiske Idéer.

Under alt dette førte han i London et yderst standsmæssigt Liv. Den Formue, der var tilfaldet ham efter Faderens Død, tillod ham, i Forbindelse med hvad han endnu havde tilbage af sin mødrene Arv, at tilfredsstille sin Hang til Luksus og flot Levned, hvilket han forøvrigt mente at være sin Afstamning skyldig. Hans Finansoperationer (som oftest drejede det sig om Laan) med Rothschild, Laffitte, Baring og Farquhar androg Beløb, der viste, at det var meget betydelige kontante Summer, der gik gennem hans Hænder til at dække hans egne Fornødenheder, til Spil og Fornøjelser eller til at opildne hans franske Venners Iver, samt til at underholde adskillige Kærlighedsforhold. Han kørte selv og red næsten daglig. Kort sagt, han viste sig overalt i det bedste Selskab og paa de fornemste Slotte lige saa vedholdende som under sit tidligere Ophold der i Landet. Han tog endog i den Grad Del i alt, hvad der angik Morskab og Underholdning, at hans nærmeste Tilhængere fandt det overdrevent. Saaledes viste f. Eks. den begejstrede Napoleon-Beundrerinde, Fortunée Hamelin, sig i Aaret 1839 yderst opbragt over den Rolle, som Prins Louis ikke tog i Betænkning at spille ved Eglingtons private Theateropførelser. Hun, den tidligere toneangivende Modedame, hvis Afgud Kejseren havde været, udtalte sig meget skarpt derom. Man behøver blot at læse følgende Linjer i et af hendes Breve for at danne sig et Begreb om hendes Mening:

»Prins Louis henrykker Hoffet her*) ved den Plathed, han har udvist hos Eglington. Kan De begribe det? Den store Mands Efterfølger spiller med ved Opførelsen af Komedier for at more det samme Selskab, der har dræbt hans Onkel, og han optræder der fra Morgen til Aften som en Bajads fra

*) I Paris, d. v. s. Royalisterne.

Provinsen. Intet kan afholde ham derfra, og dog har han faaet over hundrede Breve fra sine Venner. Den Dumrian! Han tror, at de skyldes Misundelse over hans fine Bekendte, og at det skulde kunne ærgre Folk her! Han bringer sine Venner til Fortvivelse. Der ser De Resultatet af den Opdragelse, som Børn faar af daarlige Kunstnere. Han bliver aldrig andet end en Komediant!«*)

Men dette var i Aaret 1839, altsaa inden hans Fængsels-tid i Ham. Alvorlige Begivenheder var siden da draget hen over »den store Mands Efterfølgers« Hoved. Nu havde han andet at tænke paa end Pantomimerne paa Slottet Eglington, uden at han dog derfor, ligesaa lidt som ellers, forsømte Kvinderne. Derfor var der heller intet Sted, hvor han talte med saa megen Varme og Begejstring om sine Planer som i Miss Howards Boudoir. Han saas ogsaa ofte i de Theatre, hvor Englands og Udlandets Adel kom, saavel som i Parken og i Operaen. Naar han traadte ind i sin Loge, blev hans Adjudanter paa en iøjnefaldende Maade staaende bagved hans Stol og talte saa højt, at Folk ikke kunde undgaa at lægge Mærke dertil.

Naar Theaterforestillingen var til Ende, tog han tilbage til sin Bolig i King-Street i St.-James-Stuart-Kvarteret,*) medens hans Ven og næsten uadskillelige Ledsager Grev d'Orsay, der endnu ikke var officielt ruineret, vendte tilbage til Gore-House. Den Ene fortsatte til Trods for de Hindringer,

*) *Lettres inédites de Fortunée Hamelin*, udg. 1911, Emile Paul.

**) I Begyndelsen af Aaret 1847 var han flyttet ind i et af de nyopførte Huse i King-Street St. James. Den 15. Februar skrev han til Vieillard om sin nye Bolig: »For fjorten Dage siden er jeg flyttet ind i min nye Lejlighed, og for første Gang i de sidste syv Aar føler jeg atter Glæden over at være i mit eget Hjem. Jeg har her samlet alle mine Bøger, mine Albums og Familieportrætter, kort sagt alle de Værdigendstande, der er reddede ved Skibbruddet.«

som Andre ansaa for uovervindelige, sin kronede Drøm, medens den Anden, som Grev Contades*) saa fint udtrykker sig, tog sig vel i Agt for at tænke for meget paa Fremtiden af Frygt for »ufashionable« Mareridt.

I den sidste Tid havde Prins Louis fra Frankrig modtaget Efterretninger, der vakte hans levende Interesse. Louis-Philippes og hans Ministres Indenrigspolitik undergik Svingninger, der virkede foruroligende saavel med Hensyn til dens Ligevægt som til dens Varighed. Juliregeringen, der stadig var optaget af at forsvare sin Eksistens og som stilledes overfor parlamentariske Vanskeligheder, der ved uophørlige Stød søgte at bringe den til at vakle, syntes til Trods for de mange Tjenester, den havde ydet Landet, til Trods for sin værdige Udenrigspolitik og til Trods for den overordentlige Indflydelse, som den havde forstaaet at udøve paa den almindelige Udvikling, under de stormende Lidenskaber, som den ikke formaaede at bekæmpe, magtesløs og gold. Denne Fredens og Trivselsens Regering var ikke født under en lykkelig Stjerne. Den stakkels Barrikadekonge var altfor afhængig af Folket, som han skyldte Magten, og som kun tænkte paa igen at fratage ham den.

I Paris havde der, inden den voldsomme Ophidselse i Aaret 1848 fremkaldtes ved Forbudet imod Reformpartiets Banket, fundet mangfoldige delvise Bevægelser Sted. Deputeretkammeret gjorde et enormt Spektakel i Anledning af denne Sag. Venstreoppositionen havde bestemt, at Banketten skulde finde Sted paa den fastsatte Dag den 20. Kongen, der heri saa sin Myndighed aabent forhaanet, forbød igen Bankettens Afholdelse, og Nationalgarden fik desuden Befaling til ikke at vise sig i Uniform paa Gaden. Mere behøvedes ikke for at nedkalde det revolutionære Uvejr, hvis Følger skulde sætte hele Europa i Bevægelse.

*) Le comte d'Orsay, Physiologie d'un roi de la mode.

Parlamentets Forhandlinger afbrødes pludseligt af Skrig fra Gaden. Det Spørgsmaal, der var paa Dagsordenen, det nye Lovforslag og Vedtagelsen af Pairsværdigheden blev til- ligemed Kammeret og Dynastiet bortrevet af det voldsomme Vindpust udefra.

Regeringen gav efter for Oprøret. Af Frygt for at maatte udgyde Folkets Blod abdicerede Louis-Philippe, skøndt han meget vel havde kunnet gjøre sig til Herre over Situationen. Den Strømning, der udgik fra Folket, havde i et Nu bortrevet de altfor svage Diger, der værnede om Borgerkongedømmet. Ophidsede Folkeskarer drog gennem Gaderne og medførte som en Sejrstrofæ den kongelige Trone, som de havde røvet fra Tuilerierne. Kongen og Prinserne var paa Flugt.... Her var en Plads ledig, som nok var værd at indtage!

Nøjagtigt et Aar havde den bonapartistiske Tronpræten- dent tilbragt i London, dels optaget af ustadige Kærligheds- forhold, dels af sine politiske Tilbøjeligheder, men altid fuldt og fast overbevist om, at hans Stjerne snart skulde straale i sin fulde Glans.

Om Eftermiddagen den 25. Februar, just som han lang- somt var paa Vej til sit Hjem i King-Street, standsede han pludseligt. Avissælgerne styrtede gennem Gaderne og raabte med skingrende Stemme den store Nyhed, der var kommen fra Paris. Republiken var blevet proklameret.

Hele Byen London var rystet over dette Budskab. Vær- dipapirernes Kurser dalede paa Børsen. Foruroligende Nyt var naaet over Kanalen.

Louis-Napoleon brugte ikke lang Tid for at gøre sig sit Indtryk klart. Det kunde ikke være mere straalende, end det var. For Kejserens Nevø betød denne Begivenhed en Ende paa Landflygtigheden; Fædrelandet stod atter aabent for ham, og for hans Ærgerrighed fandtes der ingen Grænser mere. Nu skulde endelig hans Drøm antage fast Form.

Aldrig saa snart var Revolutionen brudt ud, før alle Bona-

parterne og Murat'erne, kort sagt alle Medlemmerne af den forarmede Familie, ilede til Frankrig allevegne fra. De aflagde de helligste Løfter om at forblive Republiken tro. Prins Jérôme kom sin Fætter Louis to Dage i Forkøbet og offentliggjorde den 26. Februar et meget svulstigt Brev, i hvilket han erklærede, at det var enhver Borgers Pligt — ogsaa hans — at slutte sig til det republikanske Princip. Louis-Napoleon indsaa, at der for ham ikke var et Minut at spille.

Kun forsynet med en Rejsetaske og uden nogensomhelst Ledsagelse tog han med det først afgaaende Tog til Havnebyen, hvorfra Skibet gik til Frankrig. Nogle Timer senere gik han i Land i Boulogne. »Gud være lovet, jeg staar paa engelsk Grund,« udraabte Louis-Philippe, da han var kommet til Newhaven, forjaget fra sit Kongerige af Revolutionen. »Gud være lovet,« udbød omtrent samtidig Louis-Napoleon, »nu kan jeg forlade England og vende hjem til mit Land — først for at tjene det og om en føje Stund for at herske over det.«

Hvor gribende virker ikke disse Begivenheder! Han kom fra England ombord paa samme Skib, der lige havde bragt Hertugen af Nemours incognito dertil. Louis-Philippe og hans Familie blev jaget i Landflygtighed paa Grund af den samme voldsomme Begivenhed, der gjorde Ende paa Louis-Napoleons. Og Dagen efter befandt denne sig paa Vejen til Paris i samme Jernbanevogn som to hemmelighedsfulde Rejsende, der ikke var andre end Prinsens tidligere Fæller, som havde ledsaget ham paa hans kvalfulde Flugt. Da de genkendte Gengangeren fra Ham, blev de saa forbavsede, at de ikke formaaede at sige et Ord. Han skred fremad med den roligste Mine af Verden og løftet Pande for at tage den Arv i Besiddelse, som Oprøret havde slynget ud paa Stenbroen, og som nu maatte komme til at tilhøre den Klogeste, den der bedst forstod at gribe Lejligheden. Og samtidig befandt Kongesønnen, der endnu Dagen i Forvejen havde været ved Magten, sig paa Flugt under et paataget Navn, uden Følge eller Tjenere. Flere

Dage og Nætter igennem maatte han udholde Savn af enhver Art, indtil han omsider naaede Folkestone. Endelig ankom han til Stationen ved Manchester-Square, men i en saa nødlidende Forfatning, at den franske Ambassadør maatte forsyne ham med Klæder og Mad.*)

I de landflygtige Prinsers Hjerter dæmrede endnu et sidste Haab. Hertuginde af Orléans ventede hver Morgen at modtage en Deputation, der bragte hende Opfordring til at vende tilbage til Tuilerierne. Men medens den gamle Konge og Prinserne forgæves spejdede ud over Havet, traf Bonaparterne skyndsomst alle Forberedelser for at indtage deres forladte Pladser i Paris.

Da Louis-Napoleon i sin Tid ansøgte om Tilladelse til at forlade sin usunde Bolig i Ham for at rejse til sin syge Fader i Florents, havde han svoret højt og helligt, at enhver Tanke om at foretage noget som helst imod Regeringen laa ham ganske fjern. Og da han ved den pludselig opstaaede Bevægelse blandt Folket blev sat i Stand til atter at kunne gaa i Land i Frankrig, svor han ligeledes, at hans Hjerter ikke rummede og aldrig vilde komme til at rumme andre Følelser end rent republikanske. Han vilde være Republikens Tjener og Forkynder.

Fra første Færd var der Ingen, der stolede paa hans Ord. Folk, der endnu huskede deres Tids Historie, mindedes en anden Bonaparte, der havde omstyrtet Forfatningen af 18. Brumaire for at frelse Republiken.

Lamartine og de Medlemmer af den provisoriske Regering, hvem han havde underrettet om sin Tilbagekomst til Paris, opfordrede ham til snarest at vende tilbage til England.

*) Kongen havde kun fem Francs hos sig, men Dronningen havde heldigvis medbragt femten Hundrede Francs, som Medlemmerne af den kongelige Familje delte mellem sig. (*Mémoires d'un ancien ministre anglais*, p. 107). Det var kun en ganske kortvarig Pengeforlegenhed, thi Familjen Orléans manglede hverken Penge eller Godser, saavel i Frankrig som i Udlandet.

Til yderligere Sikkerhed bragte et Ekstratog Tronprætendenten til Boulogne sammen med en af Kong Murat's tidligere Adjutanter, der tilfældigvis var tilstede, og som man ogsaa gerne vilde sætte ud af Spillet.*)

Louis-Napoleons Overraskelse herover var saa stor, at en dyb Nedslagenhed bemægtigede sig ham, og denne forplantede sig videre til hans Tilhængere, der havde været Vidne til Folkets første Velkomsthilsener.

Massernes Fantasi var blevet opildnet til Begejstring som Følge af de fuldbyrdede Begivenheder — Tronens Omstyrtning, Tilintetgørelsen af et Oligarki, der manglede Storhed, Indførelsen af den almindelige Stemmeret og Opraabet om Borgerrettighederne. Vide Forhaabninger opstod hos Folket. Man stoledes paa Folkets Udvalgtes Troskab, paa den almindelige Solidaritetsfølelse, paa Hjerternes Broderskabsfølelse; kort sagt, man genoplevede 1789.

Alle de højststaaende Officerer havde stillet sig til Disposition for Republikens Forsvar. Frihedsidéens Begejstring havde forplantet sig til Hærens Ledere samtidig med, at den trængte dybt ind i Folkets Kerne.

Hvorledes skulde man under saadanne Omstændigheder kunne regne med en Støtte til Genoprettelse af Kejserdømmet? Selv de trofasteste Tilhængere begyndte at tabe Troen. I flere Uger nærede Persigny et meget udpræget republikansk Sindelag.***) Men paa samme Tid som han indstændigt formanede sine Tilhængere til ikke at svingte deres Propaganda

*) V. A. Sarrans. *Historie de la Révolution de Février*.

**) »Jeg tænkte, at Napoleons Blod, indpodet i Frankrigs Aarer, bedre end alt andet kunde forberede det til Friheden, men efter de store Begivenheder, der er indtrufne, erklærer jeg, at Republiken, naar den er fuldstændig konstitueret, kan stole paa min mest fuldkomne Hengivenhed. Jeg erklærer altsaa ærligt og oprigtigt at være Republikaner« (Fialin de Persigny, *Til Vælgerne i Loire*).

iblandt Arbejderklasserne,*) fyldtes Louis-Napoleon med Frygt for at baade Arbejdet og Pengene var spildt.

Forholdet mellem den, der skulde udføre det Napoleonske Program, og de Personer, der bar Kejserdømmets første Navne, var meget spændt. Hans Kammerater fra Strassburg og Boulogne betænkte sig. »Apostlen Persigny« fornægtede en hel Dag, ganske som Apostlen Petrus »sin Herre.« Ved Valgene i April Maaned var der ikke blevet afgivet én eneste Stemme paa Navnet Bonaparte.

Selv Louis-Napoleons saalænge og haardnakket oprettholdte Haab begyndte at svinde.

Men et Lys vedblev at straale i Fatalistens indre Liv, det Lys der som en Ven aldrig havde forladt ham og var hans ledende Stjerne. Han var blevet opskræmt, men han beroligedes atter og mente, at naar alt kom til alt, vilde hans Stilling i Frankrig have været altfor vanskelig, om ikke Forfatningen var bleven fastslaaet. Han underkastede sig derfor og ventede.

Hans Taalmodighed blev kun sat paa en kort Prøve. Ved de delvise Valg, der fandt Sted den 6. Juni, valgte fire Departementer ham uden at han havde ladet sig opstille til Valgene. Han greb sin Rejsetaske. Man truede med at arrestere ham. En ny Valgsejr gav ham en Stilling, som han tilsyneladende ikke søgte og ikke skøttede om.

Man saa ham denne Gang ikke styrte sig ud i Menneskevrirmlen med den ungdommelige Opbrusning, hvoraf han i 1836 lod sig rive hen af Utaalmodighed efter at vise sig. Nu derimod indrettede han hele sin Holdning paa Grundlag af en meget behændig Taktik, idet han forsigtigt sonderede Terrænet, fremstillede sig selv som En, der er medgørlig, førend han viste sig frygtindgydende, passede nøje paa alt, for at

*) Aristide Ferrer: *Révélations sur la propagande napoléonienne faite en 1848 et 1849.* Turin, 1863.

ingensomhelst Mistanke eller Ængstelse skulde opstaa, der vilde kunne hindre ham fra første Færd.

Han lod, som om han vilde modsætte sig Folkets Kaldelse, fordi han mente, at denne let kunde være i Stand til at forurolige de oprigtige Republikaneres Sikkerhedsfølelse; han nedlagde, uden Tvivl meget imod sit eget Ønske, sit Hverv som Deputeret, men foregav, at det skyldtes patriotisk Selvfornægtelse, og fordi Hvervet maaske var bleven ham overdraget uden tilstrækkelig Overvejelse; han trak sig saaledes to Gange tilbage og det forsætlig for at man endnu en tredje Gang skulde sende Bud efter ham; og ved at lade som om han tilsidst tog imod, fordi han ikke mere kunde holde sig tilbage overfor Landets gentagne Ønske, kunde han forsigtigt og langsomt overtage Stillingen. Med overlegen Dygtighed holdt han sin Utaalmodighed i Tømme og fik derved Folket til at tro, at Frankrig behøvede ham.

Og han lagde stor Snildhed for Dagen ved til en Begyndelse at give sig Udseende af at være ubeslutsom og ubehændig.

Yderst tilbageholdende gav han den 24. September Møde i Kamret og tog Plads paa Pulpiturets tredje Række til venstre imellem sin gamle Lærer Narcisse Vieillard og Joseph Havin, der var Journalist, Rigsdagsmand og Forretningsmand. Fra Tilhørerpladserne rettedes nysgerrige Blikke mod ham for at udsørge hans Ansigtsudtryk og tage hans hele Person i Øjesyn. Han havde sort Overskæg og Fipskæg, en Skilning i sit mørkeblonde Haar og bar et Slips, der var mørkt som hele hans Klædedragt, der bestod af en tilknappet sort Frakke; derimod havde han hvide Handsker paa.

To Dage senere fulgte Øjnene ham, da han steg op paa Tribunen med et Papir i sin højre Haand for at fremstille sig for Kammeret. Der lagdes Mærke til, at han udtalte Ordet Landsmænd med en fremmed Akcent, som han havde

fra Augsburg. *) Han var hurtigt færdig med sin Tale, hvis Slutningsord af nogle Tilhørere hilstes med Raabet: »Leve Republiken«.

Han gik tilbage til sin Plads og hans Fætter, Prins Napoleon gik hen til ham for at ønske ham til Lykke; andet hændte ikke den Dag. Kun en af de Deputerede og det ikke den ringeste, nemlig Victor Hugo, lagde Mærke til, at han havde sat sig ned uden at sige et Ord til sine Sidemænd, og paastod, at han ikke var veltalende og at han gjorde Indtryk af at være ligesaa forlegen som taus. Morny var ogsaa tilstede i Salen; han var ikke meget tilfreds med Broderens Debut og bemærkede, at han ikke var synderlig begejstret.

Den 9. Oktober skulde han udtale sig om sin Mening om de eventuelle Kandidater til Stillingen som Republikens Præsident. Han lod, som om Spørgsmaalet ikke havde nogen særlig Betydning for ham, og var ikke tilstede ved Mødets Begyndelse, men kom mærkværdig nok netop i det Øjeblik da Anton Thourets Ændringsforslag, ifølge hvilket Medlemmer af de tidligere kejserlige og kongelige Familjer ikke kunde vælges, blev drøftet. Prætendenten havde Grunde til at vise sig opmærksom. Paa den yderste Ende af Bænken sad han uden at mæle et Ord og lyttede til, med Hagen støttet mod sin Haand og ganske ubevægelig, naar han da ikke snoede sit Overskæg paa en temmelig febrilsk Maade.

Pludseligt rejste han sig. I Salen herskede stærk Bevægelse. Nogle forlangte Afstemning, uden at han var bleven hørt, andre raabte »*Tal*«. Sarrans stod oppe paa Tribunen og gav Ordet til sin ærede Kollega Louis-Napoleon. Der indtraadte øjeblikkelig Stilhed og man ventede at høre ham fremkomme med en eller anden højtidelig, meget vigtig Er-

*) »Lord Normanby sagde mig, at Prinsens første Tale ikke havde været heldig og var bleven holdt med en stærk tysk Akcent, som jeg aldrig har lagt Mærke til hos ham« (Lord Malmesbury, *Mémoires d'un ancien ministre*, éd. 1885, p. 132).

klæring. Men han udtalte kun nogle korte ret betydningsløse Ord og gik efter et tilstedeværende Vidnes Udsagn ned fra Tribunen under de forbausede Deputeredes højkrøstede Latter. Var det virkelig alt det sjeldne, overordentlige, napoleonske han havde lovet? Men Begyndelsen skulde ikke kunne maale sig med, hvad der fulgte efter; han havde nu gjort Bekendtskab med de Omgivelser, blandt hvilke han skulde forøge sine Tilhængeres Tal. Han skulde nok vide efterhaanden at vænne sig til Parlamentets Atmosfære. Lidt efter lidt tilregnede han sig den nødvendige Sikkerhed til ikke blot at gøre sig gældende, men til at blive Nummer Et.

*

*

*

Begejstringen for den anden Republik havde tabt meget af sin første Varme og Heflighed. I Kamret blev der talt for meget og udrettet for lidt. Det var en glimrende Tid for snakkesalige Sjæle. Talens Strøm gled ustandseligt fra Socialisternes Læber og man berusede sig i Løfternes perlende Vin, men derfor gik det ikke Samfundet synderlig bedre. Mellemklassen stønnede under den bristende Sikkerhed, og Folket nedbrød blot Barrikaderne for at bygge dem op igen. Tidens Intelligens følte sig i høj Grad raadvild.

Det var tydeligt nok, at Frankrig gled ned ad et Skraa-plan, der maatte føre det til en anden Form for Monarki. Eller rettere, det flød paa de daglige Lidenskabers oprørte Bølger, uden Maal og uden Styrmand. Folkestemningen ligefrem bandede Vejen for den Diktator, man ventede.

For det store Antal af dem, der var Venner af Orden og den offentlige Ro, legemliggjorde Louis-Napoleon Princippet for en klar og bestemt Regeringsform. Partimændene forekom han med sin kunstlede Forlegenhed overfor Magtens Byrder, med sin tilsyneladende Karaktersvagthed og med den Aands-

fattigdom, som Folk uden Klarsynethed tillagde ham, som en værdiløs Medbejler, som de skiftevis kunde beherske og styrte. De mente, at det vilde være dem langt ubehageligere at skulle komme til Forstaaelse med en Cavaignac eller hævde deres Stilling overfor ham end overfor dennes tilfældige Konkurrent, der var en svag Karakter, blottet for Myndighed, ubeslutsom og uden Fasthed. Man kunde altsaa, siden det viste sig nødvendigt, antage ham, da han kunde tjene til at hidføre en Forandring. Man kunde jo altid senere lade ham erstatte af en rigtig Fyrste, en virkelig Statschef. Paa denne Maade jævnedes ved en gensidig uventet Imødekommenhed fra alle Sider Vejen til Valget som Præsident for Louis-Napoleon.

Han fik under ingen Omstændigheder Grund til at fortryde, at han saa højlydt lovpriste den nationale Selvbestemmelsesret. Hans Navn havde just den haabede magiske Virkning paa Masserne, da han ved Folkeafstemningen blev proklameret til Republikens Præsident med et enormt Stemme-flertal overfor General Cavaignac.

Overfor denne fornemme Mand, der samtidig var Prætendent og Fyrste, manglede det ingenlunde paa Kandidater, hvis Adkomst indgød langt mindre Mistillid, og som var besjælede af en lige saa stor Kærlighed til Landets frie Institutioner. Cavaignac vilde have været den moderate Republiks Repræsentant. Bugeaud og Changarnier, navnlig den første, vilde med stor Værdighed have repræsenteret den militære Republik. Og for de udprægede Demokrater var der Ledru-Rollin, der legemliggjorde den røde Republik, medens, som Modsætning, Lamartine vilde have idealiseret Begrebet om den atheniensiske Republik. Men Louis-Napoleon var kommen. Han havde hverken haft Tid eller Lejlighed til at udrette opsigtsvækkende Bedrifter, ejheller vundet Sejre eller gjort sig gældende ved at give Bevis paa at være en prøvet Statsmand. Han havde kun sagt sit Navn. *Ego nominor Napoleo*. Han

havde givet et Bevis paa den dumdristige Tillid, han nærede til sig selv. Og et umaadeligt Stemme-flertal udkaarede ham til at være Frankrigs første Mand i Tillid til hans Ord og hans Handlinger.

Uden at have behøvet at gennemgaa den Regerings-Skole og den praktiske Indvielse i Forretningerne, gennem hvilken en offentlig Persons virkelige Værdi giver sig til Kende, var han med et Sæt naaet op til det republikanske Præsidium, der stærkt lignede et Diktatur. Og han selv var overbevist om, at han nok skulde naa videre.

OTTENDE KAPITEL.

Tronbestigelsen.

Ikkun seks Uger var forløbne, siden han var bleven valgt til Præsident, og allerede pønsede han paa et Statskup.

Den 29. Januar 1849 vovede han sig med nogle Hentydninger ud paa dette farlige Gebet overfor den mest populære af Generalerne. Han haabede nemlig hos Changarnier at finde Opmuntring og Støtte, hvorfor han en Dag tog ham afsides og begyndte at forelæse ham et Udkast til den Rolle, som Hæren skulde spille ved Udførelsen af hans Plan. Men da han straks ved de første Ord mærkede, at Changarnier slet ikke hørte paa ham, holdt han inde, lagde Manuskriptet sammen og brød ikke Tavsheden før tre Aar senere, — for da at handle uden Generalens Hjælp og paa hans Bekostning.

Med stor Taalmodighed og Udholdenhed og med Opbydelse af al sin Viljekraft lykkedes det ham at overvinde sin Hang til politiske Fantasterier og lod intet Ord falde om sine Planer for ikke at blive tvunget til at forsvare dem. Forsættlig talte og skrev han kun ubestemte og taagede Fraser, som han

— ligesom Oldtidens tvetydige Orakler — overlod til Kommentarerne frie Fortolkning.

At tie var ham hverken ubehageligt eller vanskeligt, desuden var dette den bekvemmeste Maade at stille sig overfor Partierne paa, idet han gav hvert enkelt af dem Ret til at tro, at han var dem ganske særlig hengiven. Socialisterne betragtede ham som en af deres, da de dømte efter de idealistiske Anskuelser, der fremgik af hans tidligere Brochurer, i hvilke han talte til Gunst for demokratiske Reformere. Og de Konserverative, der nærrede de samme overfladiske Illusioner, som Royalisterne havde nærret under Konsulatet, ventede at se Spillet gentage sig og haabede paa deres Udbytte.

Endog en saa renlivet Monarkist som Grev de Falloux erklærede sig parat til at staa inde for hans Uegennyttighed. Han havde jo selv hørt ham sige, og det tilsyneladende fuldstændig oprigtig:

»Vis mig, at Huset Bourbon er enigt, og jeg skal være parat til at tage min Stok og min Hat og gaa min Vej.«

Den tidligere konstitutionelle Minister meddelte dette skyndsomst til de landflygtige Prinser uden at tro fuldstændigt derpaa, men dog næsten.

Som allerede bemærket satte Louis-Napoleon, som den methodiske Konspirator han var, ikke Pris paa at blotte sig for tidligt; saa længe det var ham muligt, holdt han sig tilbage, gik Omveje for at gøre lagttagelser og orientere sig. Med beregnet Langsomhed skred han frem imod Maalet. Denne snilde Fremgangsmaade var Frugten af den Undervisning, han for mange Aar siden havde nydt hos sin Moder tilligemed saa mange andre politiske Kundskaber. Hun havde jo i en af sine Optegnelser anbefalet ham at følge det kloge Raad:

»Vær lidt tilstede allevegne, vær altid forsigtig, altid uafhængig og vis Dig altid først i det gunstige Øjeblik saaledes som Du virkelig er.«

Ved de hyppige Middagsselskaber, han blev bedt til, og

ved de aftenlige Sammenkomster, hvor han var en af de mest fremragende Gæster, viste han sig altid meget tilbageholden og interesserede sig tilsyneladende saa lidet for, hvad der blev talt omkring ham, at det faldt hans Omgivelser yderst vanskeligt at danne sig en Mening om hans Tanker og Planer. Hans værdige og forekommende Optræden vandt ham Folks Agtelse og Sympathi, men hvad hans virkelige Planer angik, kom man ikke ud over ubestemte Gisninger. Engang spiste han til Middag hos Odilon Barrot i dennes smukke Villa i Bougival. Gæsterne var meget oprømte og lod Maden og de gode Vine vederfares al Ære. Napoleon spiste lidt, lo lidt og udvekslede kun faa høflige Ord med de øvrige Gæster. Grev de Rémusat, der sad mellem Louis-Napoleon og Victor Hugo, sagde halvhøjt til Digteren, men dog højt nok til at Prinsen kunde høre det: »Jeg giver Louis-Napoleon min Stemme, men jeg stemmer for Cavaignac.« Den, paa hvem disse Ord var møntede, lod, som om han ikke havde lagt Mærke dertil, og vedblev med aandsfraværende Mine at fodre Frøken Odilon Barrots Mynde med stegte Smaafisk. Men kort efter indtraf Begivenheder, der tydede paa, at han ikke alene havde hørt, men ogsaa husket dem: i Aaret 1852 kneblede den tilsyneladende saa ligegyldige Louis-Napoleon Parlamentet og gjorde det af med Republiken. Baade Victor Hugo og Charles de Rémusat maatte vandre i Landflygtighed.

Tyve Aar tidligere havde Louis-Philippe de Bourbon, Hertug af Orléans, da han skulde flytte ind i Karl X's kongelige Gemakker, paa det ivrigste protesteret imod, at han blev ført derhen, idet han forsikrede, at han kun var kommet for at gøre Pladsen fri og give den tilbage til dens eneste og retmæssige Herre. Ikke for nogen Pris vilde han give sit Samtykke til at bestige en paa uretmæssig Maade erhvervet Trone. »De kan slaa mig sønder og sammien,« udbrød han i Nærværelse af Hertugen af Mortemart, der ikke forsømte at

bringe disse kategoriske Ord videre, »men de faar mig aldrig til at tage imod Kronen.«

Saaledes svor ogsaa Prinspræsidenten, inden han lod sig kalde Napoleon III, atter og atter *coram populo*: »Jeg er ikke ærgerrig.« Aldrig vilde han formastelig løfte en Haand imod den hellige Republik, til hvilken han nærede en saa dyb og inderlig Kærlighed.

Men overfor sine Fortrolige formaaede han ikke at skjule, at hans Ord i Virkeligheden ingen Betydning havde, at Hovedsagen for ham var at naa Maalet, hvorefter man saa senere kunde tage Bestemmelse om, hvad der kunde bibeholdes af de Indrømmelser, der var gjort Liberalismen. Han følte sine umaadelige Forhaabninger overordentlig styrkede af den Fordom, i hvilken Størstedelen af Frankrigs Befolkning var hildet. De fleste var endnu saa uerfarne i alt, hvad der angik Begrebet Republik, at dette Begreb for dem var uadskillelig forbundet med den første Revolutions ulykkelige Udskejelser. Mange lidet modige Sjæle begyndte at sige til sig selv, naar de tænkte paa de forfejlede Forsøg i Strassburg og Boulogne:

»Den forrovne Prins, der var modig nok til at vove saadanne Forsøg, vilde være i Stand til at befri os for det røde Spøgelse. Lad os give os ham i Vold og betragte ham som vor Redningsmand.«

Det varede ikke længe, før Bønderne omkring paa Landet stemte paa Napoleons Navn, mindre for at hylde en Mand, om hvem de egentlig slet intet vidste, end for at slutte sig sammen og ved deres Stemmeantal bidrage til at fælde det republikanske System.

Folket viste nu endelig, at det havde nok af alle de svulstige Frasemagere og tomme Ords krydere, den Tids Jaurès'er.

Der var Øjeblikke, hvor han utaalmodig længtes efter at fremskynde Begivenhedernes Gang. Han følte en begyndende

Forbavselse ved at støde paa Modstand og over at se, at Folk skelnede mellem hans Person og selve Staten. Ved forskellige underordnede Leiligheder, hvor man ikke ventede det, gjorde disse hans Følelser sig gældende. Da han den 17. April 1850 havde indbudt Lord Malmesbury til Frokost hos sig i Elysée-Paladset, foretog han sammen med sin Gæst en Køretur til St. Cloud for at bese Stutterierne der. Blandt Hestene lagde de navnlig Mærke til en prægtig Fuks, som Staldkarlen hentedede ud af Stalden, for at de bedre kunde beundre den i det fulde Dagslys. Efter længe i Tavshed at have betragtet Dyret, befalede Præsidenten Karlen at bringe det til hans egne Stalde. »Det kan jeg ikke,« svarede Karlen, »for Hesten tilhører Staten.« Louis-Napoleon rynkede Brynene. Da han atter sad i Vognen sammen med den engelske Diplomat, var det første, han sagde til Malmesbury: *»Der ser De, hvorledes min Stilling er. Det er paa Tide, at der bliver gjort en Ende derpaa.«* Paa Tilbagevejen lagde han ingenlunde Skjul paa, at det var hans faste Hensigt ikke at lade sig trænge tilside af sine Modstandere og at benytte ethvert Middel, der stod til hans Raadighed.

De, som han kaldte sine Modstandere, og som i Virkeligheden var Repræsentanter for den bestaaende Forfatning, føjede uheldigvis næsten daglig nye Dumheder til de foregaaende. Han var ikke udsat for at gøre det samme, fordi alt, hvad han sagde og foretog sig, var vel overvejet og beregnet. Naar han foretog sig selv det ringeste, eller naar han holdt en vel indstuderet Tale, der var fuld af de larmende Ord, der nutildags vilde lyde hult, men som dengang frembragte stor Virkning, skete det for at styrke sin Popularitet. Og det lykkedes hver Gang. Saaledes gik det ogsaa, da han forelagde den lovgivende Forsamling Spørgsmaalet angaaende Loven af 31. Maj, som indskrænkede Stemmeretten, hvorved han optraadte som Liberalismens Forkæmper mod de Radikale.

I de sidste Maaneder havde hans Optræden været præ-

get af en Handlelyst og en Beslutsomhed, som man hidtil ikke havde kendt hos ham. Mellem den lovgivende Forsamling og Præsidenten opstod der Stridigheder, der daglig blev værre og værre. Alverden var optaget af Spørgsmaalet, hvem der vilde gaa af med Sejren; vilde det blive den personlige Styrke eller den samlede Statsmagt? Komeden truede med ikke at ende til Fordel for dem, der havde regnet med en lykkelig Løsning. Som ovenfor bemærket havde Louis-Napoleon ladet hvert af de eksisterende Partier betragte ham som en Forsvarer af deres Interesser, og derefter havde han fundet det klogest at narre det ene med det andet, saaledes at de senere, da de indsaa, at de alle havde taget Fejl, sluttede sig sammen for at styrte ham. Men hans største Klogskab bestod i, at han slet ikke afventede dette Øjeblik. Kammeret havde Majoriteten. Havde det benyttet det rette Øjeblik, havde det kunnet raade over de forenede Embeds- og Militærkræfter. Paa Kammerets Side stod hele Landet og i Landet var endnu Mindet levende om de blodige Junidage, et Minde, der maatte tjene til at lette dets Modvirkning mod de demagogiske Tendenser. Men det var ligesaa uheldigt som det, der eksisterede i 1870, og ødelagde alle sine Chancer, da det hverken forstod at benytte Præsidenten som Chef for det konservative Parti eller bekæmpe ham tilstrækkelig energisk og hurtigt og lukke Fængselsdørene efter ham, medens det endnu havde Nøglerne dertil i Hænde. For sent tænkte det derpaa.

Sikker paa at have de prøvede Militærførere bag sig, som i paakommende Tilfælde skulde støtte ham med Sværdet i Haanden, indledede han Kampen med et stort Kup.

Det var i de første Dage af Aaret 1851. Den lovgivende Forsamling havde i et Øjebliks Misstemning tvunget Ministeriet til at trække sig tilbage. I Frankrig var Alle ude af sig selv,^{*)} og Partiførerne var ikke bedre underrettede end deres

^{*)} Jvfr. Grev Hübners Souvenirs.

Tilhængere. Blandt dem, der spændt ventede paa at se Krisen fortage sig, skælvede Nogle, medens Andre glædede sig over at se det styrte sammen, som de ikke holdt af at se oprejst. Louis-Bonaparte var den roligste af Alle, fordi han samtidig var den, der mer end nogen Anden var besluttet paa at udføre sin Plan. Hans Beslutning var nu engang fattet, og han underrettede Majoritetens første Ledere derom.*) Deres Bemærkninger forandrede intet derved; med et eneste Pennestrøg vilde han fratage General Changarnier Befalingen over Byen Paris' Militærstyrke. Og han gjorde, som han sagde. Om Aftenen var Elysée-Paladset fuldt af Gæster. I en Gruppe af Diplomater stod Louis-Bonaparte ved Siden af den østrigske Ambassadør Grev Hübnér og underholdt ham paa Tysk om sin mest generende Modstanders Afsættelse fra Embedet. Den ubekvemme Changarnier var kommet ham i Vejen. Generalen støttedes af den parlamentariske Majoritet; altsaa maatte han knuse ham eller selv gaa til Grunde. »For en Æventyrer,« tænkte Diplomaten ved sig selv, »var det klart som Dagen.«

Paa Tilhørerbænkene og i Gangene i Kammeret var Ophidselsen paa sit Højdepunkt. Den flegmatiske Napoleon havde hverken ladet sig forstyrre af Ministrenes Demission eller af nogen Dadel fra de uroligste Personligheder i den parlamentariske Bisværm. Nu, da han ikke mere betragtedes som den ubetydelige og forsagte Person, som man i Begyndelsen af hans Præsidentskab havde anset ham for at være, kunde han tale klart og tydeligt, nu var han ikke mere bange for at hævde og haandhæve sin Ret til som Statsoverhoved at sætte en Officer fra hans Embede. Den lovgivende Forsamling kunde gøre, hvad den vilde med Hensyn til hans Gage**); han kunde

*) Thiers, Molé, Dupin, Hertugen af Broglie, Berryer, Montalembert, Daru og O. Barrot.

**) Den 10. Februar afslog Forsamlingen med et Flertal paa hundredeto Stemmer Præsidentens Apanage. Som Følge af denne Vedtagelse

nøjes med et eneste Værelse i Elyséet og afskedige sine Tjenere, men han vilde ikke finde sig i at blive berøvet de Privilegier, der var knyttede til hans Stilling.

Foreløbig var han Herre over det omstridte Terræn. Changarnier ombyttede sin Generalsbolig i Tuilerierne med den beskedne Lejlighed, som han beboede i et lille Hotel i Rue Saint-Honoré*). Paris var ligeglad. Og paa Børsen steg Papirerne.

Kampen mellem de to fjendtlige Magter fortsattes hele Aaret 1851 igennem.

Fra Tid til anden udsendte Fæstningsvogteren betydningsfulde Meddelelser, men de, der havde Interesse af at høre dem, vendte det døve Øre til. Da han den 25. November 1851 uddelte Præmier til franske Udstillere i London, udtrykte han sig tilstrækkelig klart til, at Enhver maatte kunne forstaa det:

»Hvor den franske Republik kunde være stor, dersom den fik Lov til at sysselsætte sig med de virkelig betydningsfulde Sager i Stedet for uafbrudt at blive forstyrret, paa den ene Side af demagogiske Idéer og paa den anden af monarkiske Hallucinationer!«

Selvfølgelig regnede han ikke de skønne Kejserdrømme, der havde spøget i hans Hjerne, lige fra han havde kunnet begynde at tænke, med til disse Hjernesvind.

Præsidenten saa den Skare hurtigt tiltage, der omfattede

afskaffede Louis-Napoleon Ballerne og de store Aftenselskaber, men han vedblev hver Mandag Aften at modtage de Personer i Elyséet, som han mente at have Brug for; navnlig var Militæretaten stærkt repræsenteret.

*) Nogle Dage senere:

»Jeg mødte i Morges Changarnier i Tuilerihaven. Han befinder sig i en overordentlig ophidset Sindstilstand. Han sagde til mig: »Jeg turde paatage mig at faa Statskup'et til at strande.« Ikke andet end Ord!« (Grev Hübners Souvenirs, I. S. 27).

hans Venner eller dem, der attraaede at blive det. De forsigtige Mennesker, de der tøver to Gange, før de vover Skridtet, sagde simpelthen til sig selv: *Vi maa vente og se, hvad det bliver til.* Den senere Konsejlspræsident Baroche hørte til dem, der var fast besluttede paa at stille sig afventende. Det er en behagelig og bekvem Fremgangsmaade, hvorved man vinder Terræn uden at røre sig af Stedet. Flere af dem tænkte paa at bygge deres Rede og tøvede kun med at vælge det bedste Sted dertil. Hvad de Kloge og Klartsynede angik, der straks fra første Øjeblik havde foragtet et Kammer, hvis oprørske Elementer ikke gjorde andet end at udbrede en forvirret Larm af tomme Ord, havde de paa Forhaand udtalt deres *Ave, Cæsar*. Endnu var der kun en delvis Tilslutning tilstede.

Med det Maal for Øje at fæstne de spredte Kræfter og til egne sig Folkets Sympathi ved udvortes Pragt og Herlighed begyndte Louis-Napoleon at gennemrejse Frankrig, ledsaget af et stort Følge. Allevegne saa man ham plante sin fremtidige Storheds Banner, og den nationale Begejstring skulde danne den egentlige Basis derfor.

Virkefeltet laa skarpt aftegnet om end ikke fuldstændig færdigt. Der stod kun tilbage for ham at vælge Mænd, som ifølge deres Karakter og deres Dristighed var i Stand til at føre hans Sag til Sejr. Denne Rekrutering havde beskæftiget ham i de sidste Aar; om han havde en lykkelig Haand, véd man. Han behøvede ikke at drive sine Redskaber til Handling; langt snarere var det dem, der drog ham med sig mod Maalet, og det langt dristigere og hurtigere end han selv havde været det.

Gennem den Taage af Ord og Principper, blandt hvilke de vel klingende Ord: Gud, Frihed, Folkets Vel, *vox populi*, uden stort Besvær anbringes, høres næsten utilsløret Truslen om den nær forestaaende Overrumpling:

»Stol kun paa Fremtiden. Roen skal blive opretholdt,

hvad der end sker. En Regering, der støttes af Nationens Kærne, som ikke *har anden Bevæggrund end Folkets Vel*, og som besjæles af den glødende Tro, der er en sikker Fører selv der, hvor der ingen afstukken Vej findes, en saadan Regering vil vide at opfylde sin Mission; thi den har Retten med sig, der kommer fra Folket, og Magten der kommer fra Gud.«

Magten der kommer fra Gud . . . og Geværerne. De sidste Ord blev glemt.

Som alle Ærgærrige, hvis Principper baseres paa deres personlige Fordel, og for hvilke ethvert Hjælpemiddel er godt, naar det kan være dem nyttigt, havde Louis-Napoleon en meget elastisk Natur. Han havde ingen Fordomme overfor Folk, han traf, forsaavidt hans egne Ønsker og Planer muliggjorde en Forstaaelse med dem. Republikanerne, hvis Tjenester han saa aabenlyst havde attraaet, kunde have været hans bedste Venner, dersom de selv havde villet det. Med sine Taler smurte han dem Honning om Munden, overvældede dem med Smiger og Venlighed, gjorde kort sagt alt for at vinde dem. Først da Morny, Persigny og Saint-Arnaud gjorde ham klart, at han ikke længere kunde afvente Tiden, dersom han da ikke vilde risikere at blive sendt samme Sted hen af dem, hvorhen han sendte dem, nemlig til Fængslet i Vincennes, besluttede han straks at gaa krigersk til Værks mod dem. At han foretrak Tuilerierne for Vincennes er ikke til at undre sig over.

De Forstandige og Beslutsomme indsaa Situationens overhængende Fare. Men deres Midler til at afværge den var yderst ringe og begrænsede; de havde allerede tøvet for længe med at træffe deres Forberedelser.

Den store Dag nærmede sig, som det hedder i Sejrherresproget.

Hos General Le Flô i Palais-Bourbon var der ildsomst blevet berammet et Møde. Kvæstor Baze forelagde Generalen

det Spørgsmaal, hvorvidt han raadede over Midler til at beskytte Folkeforsamlingen i Tilfælde af Fare.

»Garderegimentet,« svarede Generalen blot.

»Jamen, jeg har set Artilleri opstillet i Gaardene.«

»Ja, jeg har en Afdeling Artilleri.«

Det var alt.

»Men,« udbrød den Deputerede urolig over denne Mangel paa Tropper, »der maa uafbrudt affyres Signalskud for at kalde Folk fra Forstæderne til Vaaben for at beskytte Forsamlingen.«

»Da jeg hørte dette Forslag,« fortalte tredive eller fyrretyve Aar senere en orleanistisk Deputeret, der havde været Vidne til denne Samtale, »og da jeg saa, hvorledes alle de store konservative Politikeres Planer strandede paa den Beslutning ved Hjælp af Signalskud at tilkalde Folk fra Forstæderne, for at de, der i Virkeligheden var de sidste Rester fra Junioprøret, skulde bringe den lovgivende Forsamling Hjælp i det yderste Øjeblik, tabte jeg Lysten til at høre mere, tog min Hat og gik hjem i Seng. Dengang anede jeg ikke, hvad der faa Dage senere skulde ske.«*)

Medens den lovgivende Forsamling spildte Tiden med unyttige hemmelige Møder, og medens Talerne lod Tiden gaa med at holde Taler, der ingen Virkning gjorde paa Folket, medens kortsynede Theoretikere slyngede deres hultklingende Taler ud mod det angstfyldte Folk, der bag Frihedsstatuen skintede Revolutionens og Anarkiets truende Symboler, maatte man i Sandhed være meget godtroende for ikke at se, at Louis-Napoleons Republik ufejlbarligt maatte føre til Kejserdømmet.**)

Den 2. December 1851 blev Krigsmaskineriet sat i Gang.

*

*

*

*) Estancelin. Jvf. la Comtesse de Castiglione af Frédéric Loliée.

**) Det var allerede over to Aar siden, at Persigny i Elyséet ganske højt sagde: Kejserdømmet bliver skabt eller rettere det er det.

Den historiske Dag begyndte med Troppernes Udrykning.

Klokken ti om Formiddagen herskede der i Gaarden i Elysée-Paladset, hvor Louis-Napoleon beredte sig paa at stige tilhest for at ride ud gennem Byens Gader, stor Larm. Præsidentens og omtrent fyrretyve Officerers Heste stammede og prustede utaalmodigt. Prinsen har forladt sine Værelser. Ved Synet af ham drager Kyrassererne i Følget deres Sabler og raaber: *Kejseren leve!* Det var lidt for tidligt, og der blev givet dem Befaling til at holde inde med deres altfor højroastede Begejstring. Et Øjeblik efter sidder Præsidenten i Sadlen; i Spidsen for Toget rider en Skare Ryttere som Fortrop med Pistolen i Haanden.

Langsomt fjerner Toget sig fra Palæet for at dreje tilhøjre og tage Vejen hen imod Rue Royale og Concordepladsen. Louis-Napoleon rider alene foran Generalerne, udsat for Alles Blikke. Lidt bag ham rider paa hans højre Side Kong Jérôme, Napoleon den Stores Broder og i samme Række tilvenstre General og Krigsminister Saint-Arnaud. Tæt ved dem rider Justitsminister Charles Abbaticchi, som ganske tidligt om Morgenens havde sagt til Prinspræsidenten paa Italiensk: »Deres Højhed, det gælder ikke blot om at begynde, men fremfor alt om at fuldføre.« I Følget ses endvidere Marskalk Exelmans, Generalerne Magnan, Daumas, l'Estang med deres straalende Uniformer og store Epauletter, medens Obersterne Edgard Ney og Fleury rider frem og tilbage med Ordre. Hele Vejen til Concordepladsen holder ved begge Sider Tropper som en Mur. Paa Fortovet trænger den forbavsede og uforstaaende Menneskeskare sig frem. Luften genlyder af Bifaldsraab til ham, der rolig og uden at dreje Hovedet rider forbi paa sin engelske Hest; af og til lyder der ogsaa et: *Leve Republiken!*, men han hører hverken det ene eller det andet.

Som dreven fremad af en højere Vilje, der paa hans An-

sigt og i hele hans Væsen undertrykker ethvert Tegn paa Glæde, Stolthed eller Frygt rider han videre. I det Øjeblik, da han rider ind paa Concordepladsen, skriger General de Cotte i et pludseligt Anfald af Begejstring af sine Lungers fulde Kraft: *Kejseren leve!* Og hele Troppeafdelingen istemmer Raabet som een Mand. Under fri Himmel forplanter Begejstringens Bølger sig hurtigt videre. En Bataljon Gendarmmer bryder, opmuntret dertil af deres Kommandant, gennem Rækkerne, gør Holdt foran Prinsen, istemmer et mangestemmig *Kejseren leve!* for pludselig at udbryde i Raabet: *Til Tuilerierne!* Den Ro, der hidtil ikke et Øjeblik havde forladt Napoleon, truer nu med at svigte ham. Med Lynets Hastighed farer en utaalmodig Tanke gennem hans Hjerne. Han mener nu at staa ved sine Ønskers Maal; han lader Havens Gitre aabne og sporer Hesten for at ride derind. Men hans Onkel Jérôme nærmer sig ham og tilhvisker ham det forsigtige Raad: »Louis, Du er for hurtig. Tro mig, drag ikke ind i Slottet endnu.« Og han standser i Nærheden af det store Bassin, genvinder atter sin Fatning og langsomt, næsten i Skridtgang, rider han tilbage til Concordepladsen.

Et Øjeblik gøres der Holdt; han giver Befaling til, at der skal sendes en Lykønskning til Kommandanten over Nationalgarden i Seinedistriktet, Marquis de Löwenstine. Derpaa rider Generalstaben foran Tropperne fra Bourgons Brigade over Pont-Royal og naar Pladsen foran Palais-Bourbon. Flere Kompagnier staar opstillet langs Regeringspalæet. Gendarmmeriet, der allerede ved Daggry har arresteret fyrretyve Folkerepræsentanter og endnu er ganske begejstrede over dette Udbytte, raaber fra Tid til anden *Kejseren leve!* Folkeskarer svarer ved endnu højere at istemme Raabet: *Republiken leve!* Louis-Napoleon føler den Fare, der rummes i en for tidlig iværksat Demonstration. Forsigtigt giver han en af sine Adjutanter et Vink; der bliver udstedt en Befaling, og

øjeblikkelig istemmer Soldaterne Raabet: *Republiken leve!* Deres højkrøstede Raab bringer Modstanderne til Tavshed.*)

Præsidentens militære og offentlige Demonstration var til Ende. Til Slut red han foran General Rewbells Lanserytterbrigade, der stod opstillet i Slagplan paa Vejen, og red over Broen, der førte fra Concordepladsen, tilbage til Elyséepalæet, som han havde forladt for halvanden Time siden. Nu var Turen til at handle kommen til hans Indenrigsminister Morny og hans Generaler.

Endnu var man ikke naaet over Indledningen til dette politiske Drama. Et Øjeblik saa det ud, som om han veg tilbage for Ansvar, der lagdes paa hans Skuldre, naar han brød sin Ed og krænkede Forfatningen. Det samme Angstgys fór gennem ham, som Bonaparte følte, da Lucien den 18. Brumaire kom ham til Hjælp. Senere har man faaet at vide, at Prinspræsidenten om Aftenen den 2. December efter Dagens Anstrengelser var opfyldt af Angst og Uvished angaaende den næste Dags Udfald og fuldstændig modløs. Morny og Persigny, der var urolige over hans Nedslaaethed, raadede ham til at begive sig til Ro for at forvinde den Hovedpine, der fik Blodet til at hamre i hans Tindinger og for at udhvile de anspændte Nerver. I Mellemtiden arbejdede de videre.

At han befandt sig i stærk Uvished, var kun naturligt. Den forestaaende Handling kunde ikke undlade at medføre alvorlige Følger. Snart maatte han spille sit sidste Kort ud. Aabenlyst havde han sat sig op imod sit Lands liberale Institutioner, som han højtideligt havde svoret at ville forsvare. Enten vilde den republikanske Ret eller den militære Styrke faa Overhaand; i det ene Tilfælde vilde han blive behandlet som politisk Forbryder, i det andet blive udraabt til Kejser. Thi saa modstridende er de menneskelige Anskuelser, at Begivenhedernes Udfald bestemmer Norm og Lov.

*) Jfr. Baron du Casse, *les Dessous du Coup d'Etat*.

Han lukkede sig inde i en af Elyséets Sale, hvor Napoleon den Første, ramt af det skæbnesvangre Slag, i sin Tid havde trukket sig tilbage for at underskrive sin Tronfrasigelse. Her var det, at den Besejrede fra Waterloo med rystende Haand havde sat sin Underskrift under den Sætning, som Nederlaget fravristede hans ustyrlige Ærgerrighed: »Jeg giver Afkald paa Tronen.«

Og nu stod hans Brodersøn paa samme Plet, af Folkets Strøm baaret op til Magtens Tinde, og traf sine Forholdsregler for at genoprette Onklens tilintetgjorte Værk. Ikke uden Ængstelse paatog han sig det moralske Ansvar for en Beslutning, der var baseret paa en Mened. Han vaklede endnu, efter at Daaden var begyndt, efter at Oberst de Rochefort i Spidsen for sine Lanseryttere stormede op ad Boulevarderne.

Kan man nogensinde være sikker paa de Omstændigheder, af hvilke en Sammensværgelses, en politisk Overrumpings Udfald afhænger? En forsømt Forholdsregel, eu uforudset og uventet Tilfældighed, ja mindre endnu er tilstrækkelig til fuldstændig at forandre Sagens Gang. Historien er fuld af berømte Eksempler herpaa. Karl I. af England blev henrettet, fordi han ikke vilde benytte en anden Hest end den Ridehest, der var bestemt til ham. Hvem kender ikke de dermed forbundne Enkeltheder? Kongen var bleven ført som Fange fra Øen Wight til London; han var en kongelig Fange, til hvem der blev taget Hensyn, om han end blev bevogtet. Medens han spiste Frokost paa Slottet og Folkene indtog Forfriskninger nede i Køkkenerne, var der blevet lagt en Flugtplan tilrette for den ulykkelige Fyrste. I et aftalt Øjeblik skulde han gaa ud ad en hemmelig Dør, uden for hvilken der skulde staa en Hest, der var bekendt for sin Hurtighed, og som hed Ralph. Karl I., der stolede paa Dyrets Hurtighed, var sikker paa at undslippe sine Fjenders Forfølgelse. I det Øjeblik, da første Del af Planen skulde udføres, kom en Mand og meddelte, at en anden Hest havde sparket til Ralph, da den

traadte ud af Stalden, hvorved et af dens Forben var brækket, men at en anden Hest, der næsten var lige saa god, stod parat. Kongen afslog at gøre Forsøget og dette Øjeblikks Betænkning styrtede ham i Ulykke. Han blev ført til London og henrettet.

Alt syntes at støtte det bonapartistiske Foretagende. Men et ulykkeligt Tilfælde, en Generals Frafald, et pludseligt Omslag hos Soldaterne kunde endnu tilintetgøre selv de bedst tilrettelagte Forholdsregler. Et saadant Tilfælde var nær indtraadt. Da det ikke er almindelig kendt, har det sin Interesse her at skildre det.

Om Morgen den 2. December holdt en Brigadegeneral, hvis Navn ikke skal nævnes, Luxembourgpalæet besat. Han havde ikke direkte med Statskup'et at gøre; han var undergivet Krigsministerens Befaling og vidste intet andet.

Den næste Dag opsøgte en af det monarkiske Partis faa virkelig energiske Mænd, den Deputerede Louis Estancelin, ham og talte til ham paa følgende Maade:

»Hvorledes kan De finde Dem i, at Deres Venner og tidligere Chefer fra Afrika: Changarnier, Lamoricière og Bedeau sidder indespærrede i Mazas i et ganske almindeligt Fængsel, hvortil de er blevet ført, som om de var Tyve, og at Folkets Repræsentanter, Forfatningens Forsvarere er blevet ført bort paa Fangevogne?«

»Det er selvfølgelig beklageligt og frygteligt, men jeg kan ikke forandre noget derved.«

»Deri tager De Fejl; De kunde nok, dersom De blot vilde. Lad Deres Brigade gribe til Vaaben, drag i Spidsen for Deres Regimenter til Mazas; aabn Fængselsdørene for Generalerne og før dem tilbage til Kammeret; hele Paris' Befolkning vil følge Dem. Og De vil være Dagens Helt.«

Generalen raadfører sig med sin Samvittighed, staar nogle Minutter ubeslutsom, tager endelig en Bestemmelse og svarer: »Jeg gør det.« Han begynder at knappe sin Uniform

til, da der pludselig kommer en Ordonnans fra Krigsministeren med følgende skriftlige Ordre:

»General!

»Der er blevet rejst Barrikader i Gaderne Saint-Martin og Saint-Denis; besæt Boulevarderne ligeoverfor disse to Gader og lad Barrikaderne angribe og nedlægge.«

»Der ser De selv,« sagde Generalen, der øjeblikkelig bøjede sig for sin Overordnedes Befaling, »i en Stilling som min ligger Pligten klar; jeg er nødt til at begive mig til min Plads.«

Han begav sig ogsaa virkelig afsted, og nogle Timer senere aabnede hans Brigade Ilden paa Boulevarderne. Han havde gjort en første Bevægelse for at begive sig til Mazas og befri Generalerne, men et Øjeblik efter steg han tilhest for at skyde med Kardætsker i Paris' Gader.

Dette militære Overgreb, hvis hele Organisation og hurtige Fuldførelse er blevet beskrevet andetsteds*), kunde lige-saa godt ikke have haft andre eller alvorligere Følger end nogle Parlamentsmedlemmers Arrestation, dersom der ikke var blevet begaaet en Fejltagelse, som skulde faa blodige Følger: et Pistolskud, der af en Mand ved Navn Lagrange blev affyret mod 14. Bataillon. De forskrækkede Soldater besvarede Skudet, hele Delingen greb til Vaaben, og der opstod Panik blandt Skarerne, der maatte lade mange Døde og Saa-rede tilbage paa Kamppladsen.

Der indtraf andre beklagelige Hændelser, der sammen med denne første har bidraget til at levere visse Historikere Stof til deres Fortegnelse over den 2. Decembers Ofre. I første Linje saaledes Repræsentanten Baudins Død. Han lod sig dræbe paa en Barrikade for at bevise Folk, der ikke troede derpaa, at hans republikanske Sindelag var ægte.**)

*) Jfr. Frère d'Empereur, le Duc de Morny, Kap. IV.

**) Baudin, der til Belønning for sit Offer blev en Berømthed i Historien, havde ikke i nogen Maade gjort Indtryk af at besidde en Helsesjæl.

Det var ikke desto mindre klart, at Foretagendet ikke havde alle de voldsomme Følger, som man med Grund kunde have frygtet af en militær Revolution, der med Hjælp af saa mange Batailloner blev ført imod Nationens Repræsentanter og Friheden. I Begyndelsen af denne Kraftudfoldelse følte Morny, Saint-Arnaud og Persigny sig næsten forlegne over saa at sige ikke at finde nogen Fjende imod sig. Deres Kampstilling truede med at blive latterlig. Endelig var de første Brosten blevet rykket op af Jorden, og Morny kunde svare dem, der forskrækket bragte ham Meddelelse derom: »I Gaar vilde I have Barrikader; nu har man opført dem og saa beklager I jer derover!«*)

Dersom Uordenen i Provinserne ikke havde fremkaldt bedrøvelige Optrin og ubarmhjertige Repressalier, vilde Begivenhederne i Paris — bortset fra Henrettelserne Natten mellem 4. og 5. December — være draget forbi som et ganske vist haardt, men dog kun kortvarigt Uvejr.

Selv de mest beklagelige og uhyggelige Forhold virkede med til, at man maatte tilgive Statskup'et. Da Krigsministeren i Paris Punkt for Punkt havde udført de fem Mænds**) Plan, og da der i Provinsen pludselig opstod frygtelige Optrin, der nærmest maatte betegnes som Bondeopstand, indsaa man altfor vel, hvad der vilde være hændt, dersom den socialistiske Bevægelse i Stedet for at udbryde pludselig som Følge af den 2. Decembers ulovlige Hændelser, først var udbrudt senere, forberedt og beregnet, og dersom Anarkiet paa en dertil bestemt Tid havde kunnet begynde den sociale Krig,

Mange Mennesker, der saa hans ualmindelig hæslige Ansigt, sagde om ham: »Han ser ud som en rigtig Politispion!« Hans Død beviste det modsatte og viste endvidere, at man altid risikerer at bedømme de Mennesker forkert, som man dømmer uden at kende.

*) »Det var Manglen paa en Fjende, der gjorde Situationen i Elyséet nærmest latterlig, og jeg tør sige farlig« (Hübner, I. S. 38).

**) Louis-Napoleon, Morny, Persigny, Saint-Arnaud, Maupas.

med hvilken det truede Landet. Næsten hele Frankrig opfattede den energiske Handling som en Befrielse, fordi den svarede til dets Ønsker om Orden og velgørende Ro.

*

*

*

Lidt efter lidt omgiver Prins-Præsidenten sig med al den ydre Pragt, der udfoldes ved Herskerhoffer. Hans Husstand forøges og i samme Grad udvikler Rangspersonernes Pengebegærlighed sig. »Byttet tegner til at blive godt,« siger allerede Modstanderne og de Misundelige. »Jagthundene er tørstige,« spotter Viel-Castel.

Louis-Napoleon sover ikke endnu i Tuilerierne; dette skyldes dels en velberegnet Tilbageholdenhed og dels den Omstændighed, at Stueetagen først skal istandsættes, men allerede nu holder han sine Modtagelsesaftener og Fester i de store Sale oppe paa første Sal. Embedsmændene har den 1. Januar overbragt ham deres ærbødige Hyldest. Samme Dag skal der afsynges et *Te deum* i Notre-Dame-Kirken, og Louis-Napoleon forsømmer ikke at begive sig derhen, lige indtil Kirkedørene ledsaget af flere Kavallerieskadroner. Den 7. overværer han en Galaforestilling i Operaen, hvor Orkestret hilser hans Indtræden ved at spille Marschen fra *Profeten*. Det er en Hyldest til den, der i Kraft af sin Snedighed og sit Navns Magt kronet af Lykken.

Den 14. Januar 1852 er den nye Forfatning fuldstændig færdig, der fratager den lovgivende Forsamling Retten til at stille Forslag og Retten til at interpellere og lægger følgende Værdigheder i Hænderne paa Republikens Præsident, der er valgt for et Tidsrum af ti Aar og med en Civilliste paa aarlig tolv Millioner: Øverstbefalingen over Stridskræfterne til Lands og til Søs, Magten til at afslutte Fredstraktater, Alliancer og Handelstraktater, samt til at træffe de nødvendige Bestemmelser til Fuldbgyrdelse af Lovene, som han alene har Ret til at bringe i Forslag, vedtage og udstede. Endvidere har han

alene Ret til at benaade. Retten træder sammen i hans Navn. Embedsmændene aflægger deres Ed til ham. Endelig faar han Ret til efter eget Forgodtbefindende at aabne særlig Kredit udenfor det af Ministeriet vedtagne Budget. Senatet, der bliver stillet overfor Statsoverhovedet for at stadfæste hans Handlinger, skal være konservativt og realiter udnævnes af ham.

Man kan roligt sige, at Sejrherrerne ikke var naadige. Til Trods for sin meget omtalte Godhed samstemmede Napoleon i sine politiske Raadgiveres Raad, der gik ud paa at gøre Undertrykkelsen grundig. Der blev foretaget Tusinder og atter Tusinder af Fængslinger;*) toogtredive Departementer blev erklæret i Belejringsstilstand; der blev nedsat Kommissioner, der havde Magt til egenmægtig og uden forudgaaende Dom at afgøre de fængslede Republikaneres Skæbne; Domstolene fik uindskrænket Magt til at ramme uden Barmhjerthighed; det var kort sagt en ret haard Maade, paa hvilken der blev arbejdet for at opretholde den almindelige Ro.

I 1836 sagde Louis Bonaparte, der dengang ikke var andet end en Prætendent, som var rigere paa Forhaabninger end paa Midler, til sin Moder:

»Dersom vi rejste til Paris, og jeg saa Folket blive nedsablet for mine Øjne, vilde jeg ganske bestemt ikke tøve et Øjeblik med at stille mig paa dets Side.«

Men det var i 1836; dengang drejede det sig kun om Louis-Philippe og om nogle Angreb paa hans faderlige Myn-dighed. I 1851 laa Forholdene helt anderledes. Fra sin Plads som interesseret Tilskuer var Louis-Napoleon rykket op paa Scenen. Soldaterne, der skød og nedsablede, var *hans* Soldater. Nu besad han ikke mere den samme Kærlighed og Medfølelse for Gadens Helte. Han fandt det rigtigt og gavnligt, at Oprørerne blev eksemplarisk afstraffede.

*) Ifølge Granier de Cassagnacs sikkert fuldkommen paalidelige Udsagn androg Fængslingerne alene i Paris over 26,000.

Hele Landet længtes efter en Hersker. Folkeafstemningen af 20. og 21. December gav det en saadan. Af otte Vælgere erklærede de syv i hans Person det gamle Ordsprog for stadfæstet, der siger, at Besiddelse er lige saa meget værd som Adkomst. Republiken eksisterede nu kun af Navn.

Denne Forfatning gjorde ham til Keiser, inden han endnu havde følt Trang til at smykke sig med den dermed forbundne ydre Pragt og bære Titlen. Hans Magt var umaadelig, og han brugte den øjeblikkelig. Daglig saas nye Forordninger blive udstedt af Folkets Udvalgte. Han var virkelig ikke blevet overrumplet. Han var, for at bruge en udenlandsk Diplomats Ord, kommen til Elyséepalæet med en Rejsetaske fuld af urolige, ubestemte og fantastiske Planer, som han havde udarbejdet i de mange Aar, han havde tilbragt i Landflygtighed og Fangenskab. Der var Udkast til Love af enhver Art, nogle mættede af keiserligsindede Traditioner, andre prægede af de hemmelige Sektors Idéer, til hvilke han havde hørt, og fra hvilke han endnu ikke havde løsrevet sig fuldstændigt. En blind Tillid prægede alle hans Planer. Lige fra sine første Handlinger havde han forstaaet at vinde gunstig Bedømmelse. Selv om de Midler, som han anvendte sammen med sine Medarbejdere ved Foretagendet den 2. December for at svinge sig op til Kulminationspunktet, medførte Angreb paa Rettens og Samvittighedens simpleste Forskrifter, tænkte man dog allerede ikke mere derpaa. Der hørtes kun Ros over den Fasthed, han havde udvist overfor Agitatorerne og Oprørerne, — thi alle de, der ikke stillede sig paa den diktatoriske Regerings Side, hvad enten det nu var paa Grund af afvigende Principper eller modstridende Interesser, blev uundgaaeligt betegnedes som Revolutionære og Oprørere —. Og han havde udfriet Frankrig af den Taage, hvori en Parlamentarisme uden Enighed og uden Ledelse havde hyllet det.

Saa længe han holdt den nødvendige Magt i sine Hænder, behøvede man ikke at frygte for »et nyt Barbaris Overfald«.

Der herskede ganske vist endnu ikke den Begejstring, som hans Triumfrejse til Sydfrankrig snart skulde vække, men Tilliden til ham bredte sig, man underkastede sig ham med Glæde, og en beundrende Sympathi for hans Person begyndte at skabes.

Da han var naaet saa vidt i at opnaa Folkets Gunst, havde han engang nær benyttet sin uindskrænkede Magt for tidligt. Han foretog en ikke just ædel Handling, for hvilken han tilmed ikke gav tilstrækkelig Begrundelse. Det var Konfiskeringen af Familien Orléans' Godser ifølge Forordningen af 22. Januar 1852, og denne Forordning vakte en vis Bestyrtelse blandt de højere Klasser. Det ulovlige Overgreb, der stod i saa stærk Modstrid med den Overbærenhed, som saavel Hortense de Beauharnais som Bonaparterne havde været Genstand for under Louis-Philippes Regering, faldt dog nogle Mennesker for Brystet. Prinsernes Indsigelse havde til Følge, at Morny indgav sin Afskedsbegæring*) og at nogle andre Diplomater foreløbig maatte trække sig tilbage. Men i Virkeligheden havde det Hele kun gjort et meget overfladisk og let Indtryk paa den offentlige Mening. Prinsernes Formue betragtedes af Folket ikke som en Del af Nationens Formue; den opfattedes for Alvor som Ejendoms- eller Fødsels-Privilegier, hvorved den tabte sin Interesse for Størstedelen af Folket. Og saaledes kunde Napoleon III's egenmægtige Forholdsregel foranledige en eenstemmig Opposition hos Prinsernes samtlige Venner og skabe en Afgrund mellem Kejserdømmet og Førerne for det orleanistiske Parti, uden at den udøvede nogen væsentlig Indflydelse paa den offentlige Mening.

Forøvrigt var Medlemmerne af den store kongelige Familie ingenlunde blevet saa forarmede, at der var nogen Grund

*) Dette var ikke den eneste foregivne Grund. Jfr. Frère d'Empereur, le Duc de Morny.

til at have Medlidenhed med dem. Til at holde Stand overfor Fremtidens Tilskikkelser havde de endnu hundrede Millioner tilbage, der ikke kunde beslaglægges, foruden andre Hjælpekilder, som heller ikke var at foragte. Den meget standsmæssige Tilværelse, der førtes i Claremont, hvor efter Kongens og indtil Dronningens Død Prinserne Joinville, Nemours og Aumale hovedsagelig opholdt sig, var aldeles ikke blottet for Behagelighed. Hertuginde af Orléans, der næsten altid opholdt sig i Eisenach, førte her en tilbagetrukket, men taalelig Tilværelse. Ligesaa forholdt det sig med Prinsesse Clementine, der levede i Ungarn, og med Hertugen og Hertuginde af Montpensier, der havde trukket sig tilbage til Spanien. Navnlig Hertugen af Montpensier levede i Spanien som Følge af sit Ægteskab med Infantinden under Forhold, der baade udadtil og indadtil maatte siges at være fyrstelige. Kongelige Æresbevisninger blev ham til Del, han havde Vagter foran sit Palæ, en Eskorte naarsomhelst han ønskede det, og behandledes med dyb Ærofrygt af alle de højststaaende Officerer, der kun besøgte ham i Galauniform; han besad et vidunderligt Palæ i Sevilla, hans Bolig var udstyret med al Pragt og Luksus, og dens Vinduer vendte ud til paradisiske Haver med Springvand, hvor Vandet faldt ned i Marmorbassin'er for at afkøle Andalusiens stærke Solhede; alt dette maatte nok være i Stand til at mildne ham og hans Familie »Parvenuens« Strengthed.

Denne »Parvenus« Politik gik i Øjeblikket ud paa at vise sig ved enhver Lejlighed. Han var bleven tiljublet i Versailles, hvorhen han en Søndag, medens Springvandene sprang, havde begivet sig under uhyre Tilstrømning fra Folket. Ved ofte at lade afholde Troppemønstringer og Militærparader vandt han hurtigt Hobens Sympathi. Som oftest overværede han de store Premièrer i Operaen og i Comédie-Française, og Folk lagde Mærke til, at han var tilstede ved Førsteopførelsen af Stykket *les Filles de marbre*, der blev spillet paa Vaudeville-

theatret og havde stor Succes. Avissskriverne forsømte ikke at bemærke denne Kendsgerning, ligesom i 1913 Pariser Bladene ytrede deres overordentlige Glæde over at se den nyvalgte Præsident Poincaré ved Opførelsen af Maurice Donnay's Stykke *les Eclaireuses*.

Alt medens han skred videre, sørgede han for, at hans Popularitet ikke svækkedes. Snart kørte han i Longchamp uden Eskorte i aaben Vogn, for at Folk kunde vænne sig til at se ham, den Nødvendige, den af Nationen Udvalgte. Snart kørte han i en lille Vogn gennem Byens Gader eller gik endog undertiden tilfods, og det paa en saa fuldkommen rolig Maade, at Folk ikke kunde undlade at lægge Mærke til hans Tilid og Mod. Ingen Trudsel, ingen Indsigelse hørtes nogensinde paa hans Vej. Han ligefrem vænnede Folks Blikke til at rette sig paa ham, og bag sin imponerende Ro traf han alle Forberedelser til sin Tronbestigelse.

Thi at det bærer henimod Kejserdømmet er en Kendsgerning, der er iøjnefaldende for Alle og som faar hele Slægten Bonaparte til at sitre af Utaalmodighed. Den, der ivrigst træder efter at træde i Besiddelse af den dynastiske Arv, er ikke ham, som »Onklerne« saa stærkt bebrejder at have efterstræbt den, men derimod Jérômes urolige Søn, Fætteren Napoleon.

Hvorfor tøvede Louis-Napoleon Bonaparte? Medlemmerne af den berømte Familje havde ganske vist allerede faaet deres Andel af de tolv Millioner, der udgjorde hans Civilliste. Da Præsidenten i deres Navn gav Afkald paa de Erstatningskrav, som de talte om at gøre gældende overfor Staten, mente han at være dem en Godtgørelse skyldig. Jérôme behøvede kun at strække Haanden ud for at tage imod en Kapital paa to Millioner. Murat havde modtaget den behagelige Efterretning, at han saavel som Prinsesse Camerata vilde faa deres Million. Men Lykkeprins er de allervanskeligste at tilfredsstille. De attraaer andre Gunstbevisninger, Titler og Indtægter,

og de har stort Hastværk med at blive anerkendt som kejserlige Højheder. Hvad Venner som Edgard Ney og Fleury angik, længtes de ikke mindre efter at opnaa de ærefulde og indbringende Stillinger, der var lovet dem. Den Første skulde være Overjægermester, den Anden Overstaldmester. Men der fandtes en Mand, der var mere napoleonistisk end Napoleon selv, og mere imperialistisk end den tilkommende Kejser, nemlig Fialin de Persigny. Republiken var i sine sidste Trækninger, men den nyvalgte Indenrigsminister fandt, at Døds-kampen varede for længe. Og dog var der mange og tydelige Symptomer paa, at den snart maatte afgaa ved Døden. Ved Troppemønstringerne anbefalede Officererne deres Soldater at raabe: *Kejseren leve!*, naar Præsidenten kom tilstede. Elysées Beboere udbasunerede deres Glæde gennem Palæets aabne Vinduer, Byen gav Ekko og Provinserne stemte i med.

Vi er nu i Juli 1852. Præsidenten er draget i Triumftog ind i Nancy, hvorhen han har begivet sig for at indvi Jernbanen fra Paris til Strassburg. (Strassburg... Hvilke Minde og hvilke Modsætninger!). Alle vegne sees de kejserlige Ørne, der spiler Vingerne over Husenes Indgangsporte og de vajende Faner. Pragtfulde Troppeparader har hele Dagen igennem vakt Folkets Begejstring, og Aftenens Illuminationer oversvømmer Byen med Lys og Glæde. Luften genlyder af Raabet *Kejseren leve!*, et Raab, der kommer tre til fire Maa-neder for tidligt.

Hvad mangler han endnu? Kronen? Han føler, at den snart vil dale ned over hans Pande. En Livsledsagerinde, der er hans Rang værdig? Han tænker derpaa og haaber at finde hende. Et Hof? Hans Øjne, der søger efter Elegance og Skønhed, savner et saadant.

Det skyldes Sandheden at sige, at man under det tidligere Præsidentskab havde søgt en Del fornøjelig Tidsfordriv for at adspredde Tankerne efter Dagens politiske Bekymringer og i Forventning om dem, der kunde komme efter. Allerede i

Præsidentskabets første Tid, da der endnu eksisterede en lovgivende Forsamling, havde man uden just at bekendtgøre det i Bladene eller bringe det til den snakkelystne Offentligheds Kundskab, moret sig ganske artig, som om man havde til Hensigt at udnytte Tiden, inden man anslog den ceremonielle Tone, der tidligt nok vilde blive nødvendig i de officielle Residenser. Der var endog dem, der fandt, at Prins-Præsidentens Ordonnansofficerer tog temmelig lidet Hensyn til Sømmeligheden, naar de paa Jagterne i Fontainebleau medbragte Damer, der hverken var deres Søstre eller Hustruer, men simpelthen deres Elskerinder, eller naar de i det kongelige Slot ikke engang i Smug foranstaltede smaa Orgier, der straks blev kendt hele Byen over.

Aftenerne i Elyséet lod, skøndt Gæsternes Valg her var mindre vidtløftigt, ogsaa meget tilbage at ønske. Med Undtagelse af Prinsesse Mathilde, hvem Rollen som Værtinde paahvilede sammen med Fru de Contade, hørte de Kvinder, der bevarede den gode Tone, næsten udelukkende til Fremmedkolonien eller Diplomatiets, der saa at sige dannede en Verden for sig, og som ifølge sin Stilling var tvungen til uadtil at gøre mange Indrømmelser, der imidlertid ikke gjorde dens Medlemmer mere overbærende i deres Betragtninger indbyrdes.

Som Følge af Statskup'et var den fornemme Verden, der allerede i Forvejen kun i et begrænset Antal havde givet Møde i Præsidentboligen, ophørt med at komme der. Hvor meget Louis-Napoleon end sværmede for Luksus og Gala, følte han sig dog ikke opmuntret til at udvide Indbydelseslisten, naar den kvindelige Elite, til hvilken han gerne havde udstrakt den, holdt sig tilbage.

Det parisiske Element, der paraderede ved disse Toilettester, var en sand Øjenlyst. Men de virkelig Fornemme kunde det ikke tilfredsstille, hverken hvad Titler eller Rang angik.

Paa det sidste Bal i Februar Maaned var Gæsternes Optræden blevet skarpt kritiseret, og der var tilmed fremkaldt en meget ubehagelig Skandale, der havde passet bedre i en Kaserne. To Officerer havde en Strid, der efterfulgtes af et Slagsmaal i Palæets anden Etage. Prinsen følte sig baade nedstemt og opbragt derover. Var det Begyndelsen til hans Hof, hans straalende Kejserhof, som han attraaede at se om sig? Han lovede sig selv, at han nok skulde holde skarpt Øje med Etiketten, saasnart hans Stilling tvang ham til at vaage over den.

Indtil da maatte han være taalmodig. Iøvrigt bedredes hans personlige Stilling med forbavsende Hurtighed. Treog-tredive tusind Francs stod daglig til hans Raadighed, og desuden havde han fuldstændig frit Ophold samt Lov til at benytte Statens samtlige Palæer og Domæner. Til Trods derfor fandt hans Venner ham yderst beskeden, fordi han ikke forlangte endnu mere.

Siden den 2. December modtog han sin Maanedsgage paa en Million forudbetalt. Han blev sat i Stand til at betale den Gæld, som han tidligere havde maattet gøre for at fremme sin Politik, standse de Klager og Fordringer, der var blevet gjort gældende, bringe Orden i sine Sager og sin Optræden*), kort sagt til at gøre Indtryk af, at han til Trods for sin vanlige Flothed var yderst omhyggelig og nøjagtig i Pengesager. Han har gjort sig fuldstændig fri for Fortidens Byrder; roligt kan han nu se Fremtiden i Møde.

Rigets indre Forhold gav ingen Anledning til Ængstelse. Der kunde ikke foretages eller blot tænkes paa at foretage noget alvorligt mod den Magt, der havde hævdet sig paa en saa

*) Et tidligere Forhold til en Englænderinde Miss Howard hindrede hans frie Bevægelser i hans Privatliv. I Begyndelsen af Juni Maaned afskedigede han sin Elskerinde, idet han gjorde hende til Grevinde de Beauregard, efter at han først fornemt og ædelt havde betalt hende, hvad han skyldte hende fra tidligere Tid.

fast Maade. Det franske Folk sympathiserer i Reglen med Handlinger, der er præget af Energi. Præsidenten havde hele Landet bag sig, og han havde vægtige Grunde til ikke at tvivle derom. Han skyndte sig derfor heller ikke med at naa til den endelige Løsning. Han følte, at han var Herre over at kunne bestemme Tiden; og for at nyde den Glæde, som sne-dige Forstillinger voldte ham, skred han ad Omveje hen imod Kejserdømmet. Han lod, som om han indtog et fuldstændig uinteresseret Standpunkt overfor det Spørgsmaal, der af alle paa Jorden laa ham mest paa Sinde. Han vilde ikke tvinge Folkets Ønsker og maaske skuffe dem ved at fremskynde dem. Sit Billede lod han præge paa Bagsiden af de republikanske Mønter, han havde atter anbragt Ørnen paa Fanerne, men han opfordrede Byraadene til ikke at behandle ham som Hersker, naar han foretog sine Rejser som Præsident gennem Landet; han formanede dem til at indskrænke den altfor kostbare Rundhaandethed, der blev udfoldet til Ære for ham, og til hellere at benytte Pengene i velgørende Øjemed.

Bønskrifter, der i al Hemmelighed opmuntredes, blev sat i Omløb, og heri forlangtes som en Naade en Tilbagevenden til Napoleon I's Enevoldsherredømme. Der blev sendt Delegationer til den altfor beskedne Præsident-Diktator, for at formaa ham til at give efter for et helt Folks Ønske om at maatte kalde sig hans Folk. Forsynet talte med dets Stemmer for at besværgе ham om ikke mere at udsætte Fristen for Fuldførelsen af den Mission, den havde betroet ham at fuldføre.

Med en Utvungenhed og Maadeholdenhed i sin Optræden, hvis Ro næsten irriterede det kommende Dynastis Forbundne, Onkler og Fætre, lod han sig bære hen imod det straalende Maal. Hvorfor havde han endnu ikke ført den nationale Demonstration til Protokols, der forkyndte Magtens Arvelighed i hans Familie! Hvilken ubegribelig Grund holdt ham tilbage fra at skride til denne sidste Formalitet? Man bad ham gøre det. Han satte sig derimod, eller rettere han lagde intet

Hastværk for Dagen, fordi han ansaa det for unødvendigt. Hans Onkel Jérôme, der havde Frisprog hos ham, rettede ligefremme Bebrejdelser mod ham af den Grund.*) Saa megen Forsigtighed faldt Bonaparterne for Brystet. Hvornaar vilde han endelig bestemme sig til at opgive denne midlertidige Tilstand?

Som den snedige Taler han var, forstod Louis-Napoleon at give det Udseende af, at han, alt eftersom han nærmede sig det farefulde Maal med forsigtige Skridt, fjernede sig derfra. Dersom det en skønne Dag skulde vise sig absolut nødvendigt, vilde han opofre sig og paasætte sig Kronen, men det vilde kun ske for at efterkomme Folkets Ønske. Saa stor var hans Varsomhed, saa ren og uforfalsket hans Uegennyttighed og saa levende hans Ønske om altid at træde i Baggrunden overfor Folkets frie Valg, at man næsten maatte tvinge ham til at gøre dette Skridt.

»Nu som hidtil besluttet paa at gøre alt for Frankrig og intet for mig selv, vil jeg kun godkende en Forandring i Tingenes nuværende Tilstand, dersom jeg bliver tvungen dertil af en øjensynlig Nødvendighed.«

Dette sagde han i Marts Maaned 1853, og han gentog det i September, to Maaneder før den planlagte Kroning.

»Dersom den beskedne Præsidenttitel kunde lette det Hverv, der paahviler mig, skulde jeg ikke af nogen personlig Interesse ønske at ombytte den med Kejsertitelen.«

Alt medens han saaledes vuggede godtroende Sjæle med disse bedrageriske Ord, genoprettede han med den mere eller

*) Ved denne Lejlighed blev der mellem Onkel og Nevø vekslet de bekendte Ord: »Der er ingen Lighed mellem Dem og Kejseren,« udbrød Jérôme, uforsigtig nok til at fremmane denne Sammenligning. »Jo, desværre,« svarede Præsidenten med den resignerede Mine, som han forstod at paatage sig, »har jeg noget tilfælles med ham.« »Hvad skulde det være?« »Hans Familje!« Denne urolige Familje, der i hans attenaarige Regeringstid skulde tynge svært paa ham.

mindre elastiske Idé for Øje, som han havde dannet sig deraf, Stykke for Stykke den Regeringssyntese, som den behjælmede og kronede Jacobiner, for hvem Revolutionen var et Trin op til sin Enevoldsmagt, havde formet sig.

Endelig besluttede han at føre det afgørende Slag. Ved sin Tilbagekomst fra Bordeaux og Dagen efter den begejstrede Modtagelse, der var blevet beredt ham i Hovedstaden, paa den berømte Dag, hvor de organiserede Troppes afdelingers Demonstrationer blandede sig med Tonerne fra Militærmusikken, hvor Kanonernes kraftige Stemme afbrødes af Klokkernes fornøjede Ringen, udtalte han endelig det store Ord. Han var tvunget til at indse, at Frankrig ønskede Kejserdømmet. Det var hans Pligt at raadspørge Senatet, hvis Svar han kendte endnu før det blev udtalt. Den høje Forsamling havde allerede dannet sig en Plan, ifølge hvilken Republiken blev taget i Favn af det kejserlige Monarki*). Og Statsministeren havde velvilligst svaret, at Regeringen ikke vilde modsætte sig at tage den under Overvejelse.

Folkeafstemningen af 22. November kom tilpas til at stadfæste Senatsbeslutningen, idet den saavel fra et politisk, økonomisk som finansielt Standpunkt fastslog Louis-Napoleon Bonapartes uindskrænkede Magt. Faa Dage i Forvejen havde en umaadelig Folkeskare taalmodig ventet paa at se hans pragtfulde Indtog i Tuilerierne. Den 2den December 1852 — Louis-Napoleon var overtroisk og havde valgt Aarsdagen for Statskup'et — blev hans højeste Værdighed indviet i al sin

*) »Det kejserlige Monarki besidder alle Republikens Fordele uden at besidde dens Farer. De andre monarkiske Regeringsformer er blevet beskyldt for at have stillet Tronen for langt bort fra Folket. Men Kejserdømmet, der er stærkere end Republiken paa det demokratiske Terræn, er den Regering, der er blevet kraftigst støttet og stærkest savnet af Folket. Det er Folket, der i Mindet om den har sat sig op imod Sværmernes Drømme og Urostifternes Erfaringer« (Troplong Rapport au Sénat, 6. November 1852).

Pragt og Herlighed. »Paa den Dag skulde,« sagde han, »under Folkets uhyre Jubels Auspicier den nye Regering indvies, der i Modsætning til saa mange andre ikke var opstaaet af Vold og List.«

Saaledes var Løsningen paa det kunstfærdigt sammensatte Skuespil, hvis Handler logisk kædedes sammen i den rigtige Rækkefølge, og som forløb programmæssigt. Siden sin Ankomst til Paris i 1848 havde Louis-Napoleon med stor Overlegenhed ledet sin Vej, Skridt for Skridt, indtil han endelig havde naaet Tronen. Han havde set sit højeste Ønske virkeliggøres paa den mest fuldkomne Maade. Nu havde han naaet, hvad han vilde naa: han alene var Herskeren.

NIENDE KAPITEL.

Paa Magtens Tinde.

At blive Kejser havde været hans fikse Idé, lige fra de første bløde Dun dækkede hans Overlæbe. Mange af dem, for hvem han havde røbet sit vanvittige Ønske, havde dengang moret sig derover*). Den engelske Minister Malmesbury huskede at have set Hertuginde af Saint-Leu sammen med sine Gæster smile ad en saa skøn Drøm, skøndt hun selv i sit Inderste nærede den og, naar hun befandt sig alene sammen med ham, opmuntrede ham, fordi hun i Virkeligheden slet ikke fandt Sagen saa fantastisk.

Siden da var han gaaet godt og sikkert fremad. Endnu for ganske kort Tid siden havde han følt sig saa sikker paa snart

*) »Hans Prætentioner var Genstand for almindelig Spot; jeg har ikke truffet Nogen, der fandt det Umagen værd at diskutere dem«. (Sainte-Aulaire, Mémoires).

at være i Besiddelse af baade Titlen og Æresbevisningerne, at han ikke skyndte sig med at gribe efter dem. Det var ham, der holdt de utaalmodige Gemytter i Familien tilbage. Den kejserlige Kaabe var givet Brodererskerne i Arbejde; han satte en vis Forfængelighed i at kølne Arbejderskernes Iver. Det var ham en Glæde at lade sig bede i en Sag, hvis Fuldendelse han selv saa levende ønskede.

Louis-Napoleon havde forstaaet selv hos Mennesker, der var meget sikre paa deres Dømmekraft, at forandre den Mening, de havde dannet sig om ham. Thiers, der kælede for den Tanke at være hans Mentor, og af hvem han havde faaet gode Raad uden at tage Hensyn til dem*), sagde om ham: *han forstaar og fatter intet; han har et Hoved af Træ*. Nogen Tid derefter ytrede han sig ved et Middagsselskab hos Disraeli paa følgende anerkendende Maade til sin Sidemand, Storbritanniens Ambassadør: *»Jeg har studeret ham meget nøje fra alle Sider, han er en fuldkommen ubetydelig Person.«* Og skøndt hans Sidemand var en gammel Ven af Prinsen, bemærkede han dog: *»Hr. Thiers gør Indtryk af at være Sandheden i egen Person.«* Paa lignende Maade forholdt det sig

*) Den 21. Februar 1851 demissionerede det nye Ministerium, som Republikens Præsident havde sammenkaldt, og som var blevet styrtet ved et Mistillidsvotum paa 415 Stemmer mod 286, uden at han dog fandt det for godt at godkende Afskedsbegæringen. Thiers, som længtes efter Portefeuillen, begav sig som Udsending til Louis-Napoleon. Meget indtrængende forestillede han ham — som den veltalende og snakkelystne Mand, han kunde være — at Forsamlingens Afstemning ikke var rettet imod ham, men kun mod hans Ministre. Dersom Præsidenten blot vilde høre paa ham, vilde Vanskelighederne snart være udjævnede. Et andet Ministerium vilde, dersom det blev valgt af Minoriteten, holde sig overfor Kammeret, og han, Thiers, skulde da paatage sig uden Vanskelighed at opnaa hans Apanage vedtaget. Præsidenten takkede ham for hans udmærkede Hensigter, men meddelte ham, at han ikke saa nogen Grund til at skifte Ministre, og at han som Følge deraf beklagede hverken at kunne gøre Brug af hans Tilbud eller hans Raad.

ogsaa med den støjende Fyrstinde af Lieven, der var yderst misfornøjet over, at Prins-Præsidenten ikke ligesom den alvorlige og kærlige Guizot havde valgt hende til sit Orakel. Hun udtalte sig en Aften til sine Gæster paa følgende afvisende Maade om hans Evner: »Jeg finder ikke, at der er nogetsomhelst ved det Menneske«.*)

Forfatteren til den bekendte Digtsamling »*Chants du crépuscule*«, udbrød den 3. December 1848 lige før Præsidentvalget fandt Sted; »Napoleon Bonapartes Navn betyder: Orden, Styrke og Hæder,« og den 10. December, samme Dag, Valget fandt Sted, udtalte han sig i følgende Udtryk: »Der findes et Navn, som rummer alle Fortidens Minder, alle Fremtidens Forhaabninger; det er Navnet Napoleon, Navnet paa den Mand, der har elsket Folket højest.« Og dog skulde samme Digter kort Tid efter, dybt skuffet i sin personlige Ærgerlighed**), betegne Parvenueen som Napoleon den Lille***). Men een Ting var ubestridelig, nemlig at han nu regerede. Rolig og ligegyldig lod han alle disse ringeagtende Ytringer upaaagtede. Nogle Uger senere blev baade Venner og Modstandere forbavsede over pludselig at erfare, med hvilken Hurtighed Begivenhederne havde udviklet sig. Nationalforsamlingen var opløst saavel som Statsraadet; Loven af 31. Maj var ophævet; den almindelige Stemmeret, som han hadede og fryg-

*) Hvad der dog ikke forhindrede hende i Dagen derefter at forvandle sig til en glødende Beundrer af ham.

**) Med digterisk Veltalenhed udtalte Victor Hugo sig imod Diktatoren. Odilon Barrot afbrød ham, idet han svarede: »Prinsen vilde være vedblevet med at være en stor Mand, dersom han havde udnævnt Dem til Kultusminister.«

***) Et af Victor Hugo's kritiske Digte lyder:

Tu dis dans ton orgueil: »Je vais être historique!«
Non, coquin, le charnier des rois t'est interdit,
Non, tu n'entreras pas dans l'Histoire, bandit!
Haillon humain, hibou déplumé, bête morte
Tu resteras dehors et cloué sur la porte!

tede, men som han behøvede for at naa op til Magtens Tinde, var indført, Valgkredsens Vælgere var sammenkaldt den 14. December og endelig var Byen Paris blevet erklæret i Belejringstilstand for at lære Pariserne Levemaade.

Denne første Paamindelse efterfulgtes snart af en anden, der ikke var mindre tydelig og som underrettede Alle om, at da den lovgivende Forsamling havde begaaet den Uret at handle imod Præsidentens gode Hensigter, vilde han for Fremtiden undvære dens Bistand; at en ny Regering skulde gaa ud af Elyséets Palæ udrustet med en meget betinget Selvstændighed; at denne Regering først og fremmest bestod af Folkets Udkaarne, som var valgt for et Tidsrum af ti Aar og kunde genvælges, samt endvidere af et Statsraad, der var sammensat i Overensstemmelse med hans Planer, en lovgivende Forsamling, der var dannet efter Revision af Valg-listerne, samt en eneste Leder: Senatet, der paa Forhaand havde underkastet sig ham, der havde valgt dets Medlemmer.*)

Denne sidste Henstand havde han reserveret sine Modstandere, for at de kunde overvære Løsningen paa det Stykke, som han havde sammenføjet med saa megen Kunstfærdighed.

Kejserdømmet var genoprettet. Louis-Bonaparte, hvis Drømme saa ofte var bleven fordømt af hans Slægtninge,

*) Allerede den 26. Januar var der blevet valgt 72 Senatorer. Det var Præsidentens forhenværende Ministre, tidligere Medlemmer af den lovgivende Forsamling, tidligere Pairs af Frankrig, tidligere Parlamentsmedlemmer, der hidtil kun havde staaet i anden Række, desuden Generaler, nogle Øvrighedspersoner og blandt disse Hr. Troplong.... Foruden de 72 Medlemmer, der var valgt af Præsidenten, var der de fire Kardinaler og de otte Marskalker eller Admiraler, som retmæssigt hørte til den høje Forsamling; tilsammen udgjorde disse altsaa 84 Senatorer. Først senere naaedes det Maksimum af 150, der var fastsat ved Konstitutionen.« (P. de La Gorce, Histoire du Second Empire. B. I. S. 58).

var endelig kronet. Og denne Genoprettelse af en tilintetgjort Regeringsform havde fundet Sted i en saa klar og sikker politisk Atmosfære*), at dersom en Fremsynt dengang uden at nævne nogen bestemt Datum havde spaaet Nedbrydelsen af denne Magt, der støttedes paa den næsten eenstemmige Tilkendegivelse af den nationale Følelse, vilde man have beklaget Vedkommende og sagt, at han havde mistet sin Forstand.

*

*

*

Drømmeren, Sværmeren har opfyldt sin Mission.

Han føler sig fast overbevist om, at han ikke har overskredet Principet eller forandret Karakteren deri det ringeste. Al den Magt, der er fravristet den parlamentariske Afmagt, stammer fra Folket, som han i sine Proklamationer og i sine Bøger har omtalt med saa stor en Kærlighed. Han erklærer højtideligt, at han ikke vilde kunne udholde at leve en Time længere, dersom han mistede dets Tillid. Foreløbig beslutter han at benytte sig af sin Magt og nyde Livet i fulde Drag. Hans største Sorg er, at hans Moder ikke har oplevet at se, hvor vidt han er naaet. Uvilkaarlig sammenligner han Fortid med Nutid. I Tankerne genoplever han de taagefulde Dage i Arenenberg, da Dronning Hortense nærrede det inderlige Ønske at se sin Søn som Sekondløjtnant i et eller andet fransk Regiment. Foranlediget ved den skarpe Modstrid, i hvilken Datidens Forhold stod til hans nuværende Stilling, fremmaner han Mindet om de frygtelige Timer, han oplevede

*) »Som sædvanlig foretager jeg henimod Aften en Ridetur i Bois de Boulogne. Den Mængde elegante Equipager og Ryttere paa Fuldblodsheste, som man møder, overgaar enhver Forestilling. Som ved et Trylleslag er Luksus'en og Velværet vendt tilbage. Dagen før Statskup'et var Frankrig bange; Dagen før Kejserdømmets Genoprettelse er det tillidsfuldt.« (Hübner, Neuf ans de souvenirs d'un Ambassadeur).

paa Flugten i Italien, han mindes sin dybe Fortvivlelse i Herberget i Camoscia, hvor han, overvældet af Sorg over Broderens Død og af Umattethed, selv lidende og uvis om sin Skæbne, var faldet i Søvn paa en Stenbænk ude paa Gaden. Mindre bitre er Minderne fra hans forbigaaende Tilværelse som Agerbruger i Amerika, fra hans Landflygtighed og Fangenskab.... Og under alt dette blev for hans Skyld Slottet Tuilerierne prydet med de kejserlige Insignier, som siden 1814 ikke havde været set der. Fra den historiske Samling var det symbolske Scepter blevet hentet frem, som Pave Pius VII for et halvt Aarhundrede siden havde velsignet. Femogtyve Millioner Francs i Civilliste og fri Afbenyttelse af alle Slottene med den ene Betingelse at sørge for deres Vedligeholdelse var ogsaa en af Nationens Smaagaver. Kirken ventede ikke længer end til sidste Dag før hans Tronbestigelse med at om-bølge ham med Smigerens vellugtende Virak*). Præfekterne og de højeste Embedsmænd kappedes om at lægge den mest krybende Begejstring for Dagen. Og Folket, der følte Trang til at begejstres, hyldede og tiljublede ham.

*

*

*

Der blev kun tilbage for ham at faa de fremmede Magter til at godkende Tingenes nye Tilstand, der var Frugten af en militær Sammensværgelse og maatte forekomme dem højst

*) ».... Læberne, der er viet Herrens og Sandhedens Tjeneste, skal i Dag ikke tale Smigerens Sprog men naar den Almægtige efter Sorgens Dage lader fødes en Konstantin, en Karl den Store eller en Louis-Napoleon, maa vi sige til Befrieren« (Biskoppen i Fréjus' Tale).

»Da den store Krise indtraf, viste der sig en Mand, som Gud havde reserveret os.... Aldrig har Guds Finger vist sig tydeligere end ved de Begivenheder, der har medført dette store Resultat....« etc. (Tale som Ærkebiskop Sibour i Paris holdt).

mistænkelig. Dette var den sidste Vanskelighed, han havde at overvinde, for at hans Ærgerrighed kunde blive fuldt ud tilfredsstillet.

I selve Frankrig havde han vundet Spillet, ganske vist paa en mere gennemgribende end egentlig hæderlig, men i hvert Fald paa en afgørende Maade. Overfor Udlandet havde Navnet Napoleon i sig selv en krigersk Klang, og paa dette Punkt var det først og fremmest vigtigt at berolige Evropa. Her stødte han paa alvorlige Vanskeligheder.

Allerede fra den første Dag stillede de engelske Blade sig overordentlig fjendtligt overfor ham. Storbritanniens Politikere var opfyldt af overdreven Mistanke. Vilde mon Nævæn ikke en skønne Dag forsøge at hævne Onkelen? Der maatte træffes Forholdsregler herimod. Uden Tøven maatte man tænke paa at forstærke det nationale Forsvar, der saa længe var blevet forsømt af Whiggernes Ministre. For kort Tid siden havde en Halvfransk, Lord Hertford, fra Paris sendt ret pessimistiske Advarsler. Der var blevet betroet ham, at Louis-Napoleon inden ret længe vilde forsøge en Demonstration imod England, at han ikke alene brændende ønskede denne Krig, men at den var en uundgaaelig Følge af hans Stilling og at Tanken om en Landgang paa Britanniens Kyst var opstaaet hos ham som Følge af det franske Folks Tendenser og Arméens Begejstring. Skønt der i Virkeligheden ikke var noget, der berettigede disse Bekymringer, fandtes der dog Folk, der ansaa sig for at være gode Profeter i deres Land, og som med fuld Overbevisning paastod, at Frankrigs nye Hersker virkelig nærrede disse skumle Hensigter overfor England. Der opstod en formelig Panik i London. Krigs- og Marineministrene viste sig pludselig meget bekymrede i Anledning af Manglen paa Skyts og Skibenes Utilstrækkelighed. Men Frygten lagde sig atter, da det blev fastslaaet, at der i de franske Arsenaler aldrig havde hersket større Ro end nu. Louis Napoleon afgav de ivrigste Forsikringer om sine frede-

lige Følelser og om sit Ønske at opretholde et varigt Ven-
skab med den Nation, der havde vist sig saa gæstfri imod ham
paa en Tid, hvor Forsynet . . . og Politiken var ham mindre
gunstig end nu. Han forlangte af det engelske Udenrigsmini-
sterium intet andet, end at det i hans Titel som »Napoleon den
Tredje« skulde anerkende det Arvefølgens Princip, der fandt
Udtryk i denne Benævnelse.

Men her laa netop Vanskeligheden. At kalde ham Na-
poleon III, naar man aldrig havde anerkendt Napoleon II, fore-
kom de engelske Ministre utilstedeligt. Hvorledes skulde man
kunne forsone sig med dette Tal III, der vilde foraarsage saa
megen Uro i Kancellierne, saavel i Wien, Berlin og St. Pe-
tersborg som i Storbritanniens Hovedstad?*) Hvorledes
skulde de evropæiske Magter saa fuldstændigt kunne forandre
Standpunkt og betragte alt, hvad der i de sidste fyrretyve Aar
var passeret i Frankrigs regerende Familjer som usket? Efter
mangen ridderlig, men dog megetsigende Tvist, efter mangt
et Skridt fra Grev Walewskis Side og mange modsigende
Svar fra Ministeriet i Saint-James Street opgav den engelske
Regering, der var træt af Krigen, sin Opposition paa dette
Punkt. Rusland og Østrig lagde mindre god Vilje for Dagen;
de holdt fast ved deres Beslutning om ikke at lade det fryg-
telige Tal III passere. Kejserne Nicolaus, Frantz-Joseph og
Napoleon faldt det meget vanskeligt at naa til en Forstaaelse
angaaende Spørgsmaalet om, hvilken Form der burde an-
tages.

Skøndt Czaren ikke var meget begejstret for Bourbon'erne,
hvis Politik kendetegnedes af Statskup og Abdikationer, der
fyldte Tidsrummet fra 1815 til 1830, holdt han dog saavel iføl-

*) »Stormagterne synes bestemt paa ikke at anerkende dette Tal. Navn-
lig Rusland og Østrig gør Sagen til et ganske personligt Spørgsmaal«.
(Lord Malmesbury til Lord Cowley, Ambassadør i Paris, den 4. De-
cember 1852).

ge sin Herskesyge som sin ubegrænsede Magt fast paa sin Forkærlighed for Monarkiet af Guds Naade. Karl X's Fald var ham personlig en Sorg, fordi det betød en Krænkelse af hans Princip. Da Turen kom til den yngre Linje, og da han erfarede Louis-Philippes Tronbestigelse, oprørtes hans Følelser imod denne ulovlige Bemægtigelse af Magten fra Familjens Side. Meget manglede ikke i, at der var opstaaet en Krig mellem de to Folkeslag paa Grund af hans Afslag om i det europæiske Forbund at optage et Kongedømme, hvis Kongeværdighed efter hans Mening skyldtes et Tilfælde og manglede den Ret, som Traditionen giver. Huset Orléans' Fald opfattede han som en Indgriben af Forsynet. Han havde fundet sig i den Tanke at se Republiken opstaa af Ruinerne, fordi han havde den Overbevisning, at den ikke vilde være andet end »en forbigaaende Drøm, en ulykkelig Tildragelse i Frankrigs indre Politik«. Men da pludselig de engang forjagne kejserlige Ørne atter viste sig, modtog han dem med rynkede Bryn som et foruroligende Varsel for Europa, for Rusland, for sine egne politiske Planers Fremtid. Rent ideelt set havde han delt sin Broder Alexanders Beundring for deres store Fjende Napoleon I. Desuden var han ved Familjebaand knyttet til Efterkommerne af denne episke Periode. Hans Datter, Storchertuginde Marie havde ægtet en Søn af Prins Eugène; og Prinsesse Mathilde, der var Napoleon I's Nièce, var ogsaa beslægtet med Herskeren over alle Russere. Og Louis-Napoleon var ham personlig ikke ligegyldig. Dagen efter Statskup'et sagde han til en af Prins-Præsidentens Udsendinge: »Bring ham i de hjerteligste Udtryk en venskabelig Hilsen fra mig. Mine Venskabsfølelser for ham er ikke først opstaaet i Dag. I Modsætning til Tyskland, der ikke har lagt megen Sympathi for Dagen for Navnet Napoleon, har jeg forlængst dannet mig en Mening om Prins Louis-Napoleons Personlighed og hans Værdi. Jeg har forsvaret ham paa en Tid, hvor man ikke vilde yde ham den Retfærdighed, som han fortjente.« Men nu for-

langte denne Prins for meget, idet han ikke mere var tilfreds med Venskabet, men forlangte Titelen Kejser og Benævnelsen *Broder*. Man kunde til Nød erkende at have Uret, dersom det havde drejet sig om et gammelt Kejserdømme, men et nyt Dynasti, der kun i Kraft af dets egen Selvbestemmelse vilde skaffe sig Indpas blandt Europas Kongeslægter; nej det vilde han aldrig godvilligt kunne anerkende.

Og desuden, i hvilken Tone og med hvilke Udtryk, der kunde passe sig for en Monark, skulde man hilse paa denne Nyankomne i Herskernes Raad?

Mellem Hofferne i Wien, Berlin og St. Petersborg udspandt der sig en livlig Diskussion desangaaende. Østrig stillede tusinde Vanskeligheder i Vejen. Ingen Napoleon III, intet dynastisk Tal, ingen Forbindelse mellem den første og anden Kejser, men blot en fast og bestemt Modstand mod en tilbagevendende Kejserpolitik. Fremfor alt ingen Benævnelse som »Min kære Broder«, der vilde gøre ham altfor indbildsk; til Nød Udtrykket »Sire og kære Ven«, som Grev de Buol fandt paa og Czaren antog.

De tre Hoffer havde lovet hverandre at holde sammen angaaende dette Hovedspørgsmaal. Men der maatte gøres en Ende paa Sagen. England havde ikke afventet dette Treforbunds sidste Ord, inden det frafaldt Overenskomsten. Prøjsen, der frygtede en Krig paa Fastlandet, hvis Følger det først af alle vilde føle*), betænkte sig og antog Benævnelsen »Min kære Broder«, og Østrig sluttede sig snart efter til dette Standpunkt for ikke at miste sin Forbundsfælle Prøjsen. Kun den urokelige og eneraadige Nicolaus I vilde ikke ændre sin

*) Den urolige og vægelsindede Friedrich-Wilhelm, som regerede i Berlin, følte en overtroisk Afsky ved Tanken om at se Kejserdømmet genopstaa. Louis-Napoleon forekom ham som den legemliggjorte Revolution. (Leopold von Ranke, *Aus dem Briefwechsel Friedrich-Wilhelms IV mit Bunsen*, S. 295).

Prinsesse Mathilde, Datter af Kong Jérôme.

Tiltale: »Sire og kære Ven!«*) der betød en Nuance, en Indskrænkning, som den ømfindtlige Napoleon vel mindedes ved Striden om den hellige Grav. Hvorledes det end gik, saa blev dog endelig denne ulyksalige og lidt latterlige Strid angaaende Rangforskellen afsluttet.***) Vanskelighederne udadtil var jævnedes, Europa beroliget for et Tidsrum af nogle Maaneder, Frankrig tilfreds, Luften uden Skyer og Himlen ren og straalende. Kejseren kunde efter Behag ordne Regeringsforholdene, træffe Foranstaltninger og Arrangementer ved Hoffet og snart knytte den Kvinde til sin Skæbne, som han havde valgt af Kærlighed, da han var blevet hindret i at lade politiske Hensyn raade ved Valget.

Dette sidste Punkt interesserede ham ikke mindst, thi han var klar over, at han ikke havde nogen Tid at spille, dersom han skulde have en Arving, medens han endnu var i sin bedste Alder.

*

*

I Tuilerierne var en ung og straalende Kvinde nødvendig, der kunde skabe et Hof om sig og ved Herskerens Arm optræde som Værtinde paa Slottet.

*) Napoleon lod i Begyndelsen, som om han var fuldstændig tilfreds dermed og bemærkede ret aandfuldt til Czarens Ambassadør, Hr. de Kisseleff, der overrakte ham sit Kreditiv: »Vil De hilse og takke Kejser Nicolaus for den Tiltale, med hvilken han bærer mig; jeg er dybt rørt derofter, thi man vælger ikke selv sine Brødre, men derimod sine Venner.« Han gjorde gode Miner til slet Spil, men havde ikke ladet sig skuffe.

**) Den Regering, der først anerkendte det nye Kejserdømme, var Kongeriget Begge Sicilier, hvor dengang en Bourbon regerede; derefter fulgte Schweiz, Piemont, Kongen af Würtemberg, flere tyske Forbundsstater og den belgiske Kong Leopold, der personlig var overordentlig fjendtlig stemt mod Napoleon Bonaparte. Han frygtede ham og bedømte ham samtidigt meget strengt. Af hans Privatbreve til Dronning Victoria kan man danne sig en Forestilling herom.

Man tilraadede Napoleon at gifte sig. Længe havde han allerede selv tænkt derpaa, uden at det dog havde været ham muligt at finde en Løsning paa Spørgsmaalet. Tilskyndet af sin ældste Broders Eksempel*) havde ogsaa han i en ret ung Alder følt Lyst til at gifte sig, dengang da han ikke var andet end Kaptajn Bonaparte, og da de i Kanton Thurgau herskende strenge Sæder forbød ham at tilfredsstille sin af Naturen ret udprægede Sanselighed paa anden Maade end ved et legitimt Ægteskab. Han havde ogsaa haft nogle forbigaaende Forelskelser, medens han opholdt sig i Thurgau, og det vides, at han for Alvor havde friet til en Kreolerinde, der var paa Besøg paa Slottet Arenenberg. Senere var han ved to eller tre Leiligheder nær blevet smedet i Hymens Lænker, saaledes i England, da han anholdt om Miss Emmy Rowles' Haand, fik hendes Ja, men atter blev vist tilbage, da hans Forhold til Miss Howard, den senere Grevinde de Beauregard, blev kendt.

Der er andetsteds**) blevet fortalt, paa hvilken Maade den Kærlighedsroman endte, der opstod ved Bredderne af Konstanzsoen mellem ham og hans Kusine Mathilde, Jérômes Datter. Hende havde han gjort til sin Fortrolige i alt, hvad der angik hans politiske Ærgerrigheds Planer. Mod hende var han aaben og kærlig. Men hun gengældte kun hans Ildfuldhed med en rolig Venskabsfølelse. Og dog havde hun lovet ham mere, til Trods for at deres Karakterer stemmede saa lidet overens, som de gjorde. Jérôme talte allerede om at træffe en endelig Afgørelse angaaende Brylluppet, og de to Fætre Napoleon og Louis omgikkes næsten som Brødre. Men Strass-

*) Den unge Napoleon havde ægtet sin Kusine, Prinsesse Charlotte, der var Kong Josephs næstældste Datter og døde 1839 uden at efterlade sig Børn.

**) Jfr. Dronning Hortenses Breve til Grevinde Le Hon, der for første Gang er bleven offentliggjort i *Les Femmes du Second Empire* af Frédéric Lohé.

burger Affæren tilintetgjorde alle disse skønne Planer. Den forfejlede Overrumpling nedkaldte Josephs og Jérômes For-dømmelse over den uforsigtige Prætendent, der paa en saa uheldig Maade bragte Forstyrrelse og Uorden i den rolige Til-værelse, som hans Onkler endelig kunde begynde at glæde sig over. Medlemmerne af Familjerne Beauharnais og Bona-parte genoptog deres tidligere Stridigheder. Skøndt Mathilde egentlig var tilbøjelig til at benaade den uheldige, men modige unge Mand, lagde hun dog ikke mere sin tidligere Hengiven-hed overfor ham for Dagen. Paa hans tvungne Rejse til Ame-rika fastslog han med Sorg denne Kendsgerning. »Alle mine Kusiner med Undtagelse af Mathilde har skrevet kærlige Breve til mig,« sagde han engang. Men allerede tidligere havde han haft en Forudfølelse af, at det vilde komme til et Brud mellem dem. En Aften, da han efter at have fulgt Mathilde hjem, vendte tilbage og gik gennem Slotsparken i Arenenberg, saa han tæt ved Slottet et Træ, der var knækket af Uvejret, og som opfyldt af Anelser sagde han til sig selv: »Skæbnen vil lægge Hindringer i Vejen for vort Ægteskab«. Hvad han saaledes formodede og frygtede, blev til sørgelig Virkelighed, og med Sorg i Hu tænkte han, ombord paa Skibet *Andromède*, der førte ham bort fra Europa: »Skulde jeg virkelig i Aaret 1836 have nydt al den Lykke, der var mig bestemt her i Livet?«

Hans ungdommelige Ubefæstethed lod ham imidlertid senere finde en anden af sine Slægtninge attraaværdig, nemlig Marie af Baden, den senere Hertuginde Hamilton. Hun havde tilbragt sin Ungdom dels i Karlsruhe og dels i Baden-Baden sammen med sin Moder, Storhertuginde Stephanie de Beauharnais. Mellem hende og Prins Louis opstod der en vir-kelig Tilbøjelighed; ved mer end en Lejlighed havde han be-vist det og hun syntes heller ikke ligegyldig for ham. Mange romantiske Smaatræk, der karakteriserer deres gensidige Fø-lelser, er blevet fortalt om dem.

En Dag spadserede hun og hendes Søstre, Louise og Jo-

séphine sammen med Prinsen ved Rhinens Bredder. De underholdt sig ivrigt om et Emne, der altid tiltrækker Kvindernes Indbildningskraft. I begejstrede Udtryk roste Marie de gamle tapre Helte, der underordnede alle deres Følelser og Interesser Dyrkelsen af deres Gud, deres Konge og deres Dame. Nu, sagde hun, hvor Ingen mere er i Stand til at vise Selvopofrelse eller Selvfornægtelse, vilde sikkert ingen Mand kunne bringe noget Offer for en saadan Tros Skyld. Louis-Napoleon protesterede og gjorde gældende, at virkelig hærdede Karakterer ikke manglede Fortidens Dyder. Medens han talte sig varm herom, blæste pludselig et Vindpust en Blomst bort fra Maries eller Louises Hat og førte den ud paa Vandet.

»Hvilken udmærket Lejlighed,« udbrød den livlige Marie, »var her ikke for en af de gamle Dages Riddere til at vise sin Opofrelse og sit Mod!«

Han var ung og forelsket. Han lod sig dette ikke sige to Gange, men sprang i Vandet, inden de forskrækkede unge Piger endnu havde faaet Tid til at holde ham tilbage. Den lette Blomst var af Strømmen ført videre og saaes næsten ikke mere. Han maatte svømme langt ud for endelig at naa den, men tilsidst lykkedes det ham, og med Blomsten mellem Tænderne vendte han triumferende tilbage til Bredden, hvor han rakte Blomsten til sin Kusine Marie, der bevæget, forvirret men lykkelig tog imod den.

»Jeg har nu bevist Dem, at mine Følelser er ægte,« sagde han. »Her er Blomsten, smukke Kusine; men tænk saa for Himlens Skyld ikke mere paa Deres gamle Riddere.«

Det var midt om Vinteren, og hans Klæder var gennemblødte af det iskolde Vand. Det var en virkelig Heltedaad, han havde udført, men Marie af Baden skulde ikke faa Lov til at give ham sin Haand og sit Hjerte som Belønning derfor. Prinsesse Stephanie var meget ærgerrig og tragtede efter Ære og Penge, hvoraf hun selv ikke havde mere end højst

nødvendigt; for sine Døtres Vedkommende haabede hun paa virkelig *gode* Partier, og hun betvivlede meget, at hendes Nevø Louis Bonaparte nogensinde vilde opnaa en Stilling, der kunde være en af hendes Døtre værdig.

Med Hensyn til Datteren Marie havde hun næret højtstræbende Planer, som imidlertid ikke førte til Maalet, og efter forgæves at have søgt at faa et Parti i Stand mellem hende og Hertugen af Orléans ansaa hun det for rigtigst at fjerne Nevøen og som Svigersøn antage en rig engelsk Leve-
mand, Hertug Hamilton.

Iøvrigt kunde Louis-Napoleon lige saa godt have forelsket sig i enhver anden Kvinde paa hendes Alder, under Forudsætning af at hun bar Titlen Prinsesse. Marie af Baden var ikke smuk; Baronesse du Montet, der kom hos hendes Moder Storhertuginen, skildrede hende paa følgende Maade: hendes Optræden var værdig, men savnede Ynde, hun var høflig uden at være hjertelig, hun besad med andre Ord ganske neutrale og lidet tiltrækkende Egenskaber.

I November 1851 blev der paa den mest uventede Maade stillet ham et Ægteskabsforslag, uden at han denne Gang havde bidraget det ringeste dertil. En ung Pige af Aristokratiet, der var af den Mening, at Udsigten til ved et pludseligt dristigt Forsøg at kunne hæve sig op paa Tronen vilde være tilstrækkelig Erstatning for Omgangen med den stolte gamle Adel, skrev følgende Billet til ham:

»Prins, jeg er sytten Aar gammel, Folk finder mig køn, jeg har femten hundrede tusind Francs privat Formue; alt dette tilhører Dem, dersom De vil.«

Folk fik det at vide, og der blev, iøvrigt paa en ret taktløs Maade, talt meget derom. Men hendes Haab skuffedes, — hendes Brev forblev ubesvaret.

Hvilket besynderligt Tilfælde var det ikke! Denne Mand, der skulde komme til at herske over en mægtig og rig Nation, bo i et af Verdens smukkeste Slotte og eje ti andre, have

en Civilliste paa tredive Millioner om Aaret og i sin Glansperiode optræde som Fastlandets enemægtige Hersker, denne ualmindelige Parvenu, denne Napoleon-Dynastiets Genopretter, stødte overalt paa Vanskeligheder, da det drejede sig om at finde en Brud.

Forlængst havde den æventyrlystne Prætendent og Drømmer, der vandrede gennem Livet med Blikket heftet paa en indbildt Stjerne, uden Held forsøgt at indgyde Tillid paa højeste Steder. Og da han ved Skæbnens lunefulde Spil var blevet Hersker over et Kejserdømme, var de regerende Familjer indbyrdes enige om at afvise hans Frieri, skøndt de maatte anerkende ham som Hersker.

I Tuilerierne blev der paa en ret kategorisk Maade vedtaget, at Frankrigs Diplomati skulde anvende ethvert Middel for at søge en kongelig Prinsesse.

Forskellige Partier blev bragt i Forslag, — enhver af de Personer, der blev taget med paa Raad, havde sit særlige Standpunkt og hver for sig foretrak af private Grunde noget andet end de Øvrige. Et Øjeblik tænkte man paa Spanien; det drejede sig her om Infantinde Christine, der var knap sytten Aar gammel, ikke videre smuk og kun besad en meget beskeden Formue. Men denne Plan blev hurtigt opgivet, og der blev ikke rettet nogen Forespørgsel til Madrid.

Prinsesse Marie af Baden opfordrede paa det livligste sin Fætter, der dengang var Republikens Præsident, til at tænke paa hendes Nièce Carola, en Datter af Prins Wasa, der var en Søn af den forhenværende Kong Gustaf IV af Sverig, som var blevet forjaget fra sit Rige og døde i Schweiz under Navn af Oberst Gustafson. Man skulde tro, at en saadan Sag maatte kunne gennemføres uden nogensomhelst Vanskelighed, og at det var Frankrig, der viste Brudens Familje den største Ære. Napoleon stod i Begreb med at stige op ad Trinene, der førte til Kejsertronen. Prins Wasa, der var blotet for Formue og jaget i Landflygtighed, besad i Virkelig-

heden ingen anden Titel end den, som hans Udnævnelse til Feltmarskalk i Kejseren af Østrigs Tjeneste gav ham. Og dog opstod der Betænkeligheder og Tøven paa et Punkt, hvor man ikke skulde have ventet det. Der forelaa stor Sandsynlighed for at Storhertuginde Stephanie vilde tilbyde at komme til Undsætning. Louis-Napoleon benyttede sig af en gunstig Lejlighed til at rejse til Baden, nemlig Indvielsen af Strassburger Jernbanen.

Men Rejsens virkelige Formaal var kommen Offentligheden for Øren. Udenlandske Blade talte allerede om det, der endnu ikke var andet end Gisninger. I Juni og Juli 1852 herskede der i Paris overalt den Tro, at Præsidentens Ægteskab med den lille Prinsesse Wasa ikke vilde lade vente længe paa sig og vilde danne Forspillet til Kejserdømmets Forkyndelse.

Skøndt Prinsesse Carola aldeles ikke var nogen romantisk anlagt Person, og skøndt hendes Smag var yderst enkel, tænkte hun dog med stor Tilfredsstillelse paa at blive Keiserinde, men hendes Slægtninge og Venner opmuntrede kun i ringe Grad dette hendes Haab. Der blev forhandlet ivrigt i Wien og München; Forhandlingerne trak i Langdrag; den viljesvage Prins Wasa ventede paa, at der fra det østrigske Hof skulde blive sendt ham det forløsende Ord.

Disse tyske Smaaprinssesser var ligesaa forfængelige som deres Titler og Besiddelser var ubetydelige. Da Sejrherren fra Jena for første Gang talte med Markgreviden, født Prinsesse af Darmstadt om at lade hendes Søn ægte den smukke sekstenaarige Stephanie de Beauharnais, som Kejseren holdt meget af, svarede den stolte Efterkommer af Huset Zähringen knejsende og i næsten fornærmet Tone: »Hvadbehager! Deres Majestæt foreslaar mig at give min Søn denne lille Pige til Gemalinde!« »Jamen,« tilføjede Napoleon, næsten skræmmet af hendes Hovmod, »dersom jeg nu adopterede hende som min Datter og tilsikrede Storhertugen, at hans Lands Grænser blev udvidede?« »Saa,« svarede Markgrevin-

den resigneret, »*vilde jeg ofre min Søn for hans Undersaatters Lykke!*«

Illusionen har stor Magt over hovmodige og svage Sjæle.

Man henvendte sig nu til England. Bruddet med Prinsesse Wasa var en kendt Sag i London, da Frankrigs Ambassadør Walewski i Kejserens Navn anholdt om Prinsgemal Alberts Nièces, Adelaide af Hohenlohes Haand. Forslaget blev af hele Familien optaget uden Begejstring. Fyrst Hohenlohe skrev fra Tyskland til Dronning Victoria, at denne Forbindelse ikke forekom ham at være tilfredsstillende, hverken fra et religiøst eller moralsk Standpunkt. Og Dronning Victoria og Prins Albert kom, efter nøje at have overvejet pro et contra i denne Sag, til det Standpunkt, at det foreslaaede Ægteskab vel snarest burde afvises. De var bange for, at Prinsessen skulde lade sig blænde af al den Herlighed, hendes Stilling vilde medføre og ikke tænke tilstækkeligt paa den Skæbne, som Frankrigs Herskerinder lige siden 1789 havde haft. Imidlertid turde man ikke give et Afslag, men Tilsagnet lod vente saa længe paa sig, at man i Frankrig blev træt af at afvente det.

Louis-Napoleons gode Vilje og Bestræbelser som Ægteskabskandidat trættedes efterhaanden, da han saa, at han ikke blev forstaaet bedre, og han forandrede nu Taktik og Maal. Paa en behændig Maade lod han det se ud, som om det var ham, der havde tilbagevist, hvad der ikke var lykkedes for ham. Siden der blev lagt saa megen Mistillid for Dagen, naar det gjaaldt at dele en Napoleons Skæbne, siden man ikke kunde komme udenom alle disse Udflugter og Udsættelser, der var uværdige for et Navn som hans, og da paa den anden Side Tiden var knap for en Ægteskabskandidat, der havde fyldt sine fireogfyrretyve Aar, kundgjorde han, at han tog Afstand fra de mer eller mindre besværlige fyrstelige Forbindelser, og at han havde til Hensigt at vælge sin Livsledsagerinde frit efter sin egen Smag.

Kejserinden i Brudedragt.

Han havde allerede truffet Valget. Enhver kendte den Udkaarnes Navn og vidste, hvilken Plads hun indtog i hans forelskede Hjerter. Allerede før Statskup'et havde Alverden lagt Mærke til hans Forekommenhed overfor en smuk udenlandsk Dame af andalusisk Familie, og det saavel ved Receptionerne i Elyséeet som ved de store Jagter i Fontainebleau og Compiègne. Og man var kommen til den Slutning, at selv om han i hende ikke straks havde set den af Skæbnen udkaarne Brud, saa havde han lidt efter lidt bestemt sig dertil, at hans Beslutning var taget, og at han vilde indgaa et Inklinationsparti med hende.

Eugénie de Montijo, Grevinde de Téba, var ingen Kongedatter, men hun var til Gengæld skønnere og mere fængslende end Prinsesse Carola, om hvem der havde været saa meget Tale, og som uden Tvivl var blevet en udmærket Hustru, men hvis Intelligens ikke rakte synderlig videre end til at lave Syltetøj. Eugénie vilde paa en ganske anderledes kongelig Maade vide at bære Kronen, der fra Himlen faldt ned paa hendes skønne Hoved.

I hvilken besynderlig Modsætning stod ikke disse Begivenheder til tidligere Dages! Første Gang, da Eugénie de Montijo havde Lejlighed til at se Louis-Napoleon, der nu var Frankrigs Hersker og hendes Ægtefælle, var i Aaret 1836, og dengang havde Skæbnen været ham mindre gunstig. Strassburger Komplottet var strandet paa den ynkeligste Maade. Prinsen, der var blevet ført til Paris, sad i to lange Timer i Spisestuen hos Politipræfekten Delessert. Frøken de Montijo kom hyppigt sammen med Præfektens Datter og Søn og havde hin Dag Lejlighed til at se den nedslaaede Præ-tendent, uden noget Øjeblik at ane, at hun ved denne Mands Haand skulde naa en Berømmelse, der stod langt over alt, hvad hun i sin Forfængelighed nogensinde havde haabet.

Louis-Napoleon lod sig let trøste over de Krænkelser, der var blevet tilføjet hans Forfængelighed. Ingen af de unge

Kvinder, som han havde tænkt at knytte til sin Skæbne, besad den Ynde eller den Tiltrækningskraft som den fornemme Spanierinde, hvis Hoved han skulde smykke med Diademet. Og desuden havde de fyrstelige Ægteskaber, — som han selv senere indsaa — tabt meget af deres tidligere Betydning. Flere Aarhundreder igennem havde de kongelige Familjer fortrinsvis søgt at knytte Forbindelser med dem, der bød dem de sikreste Fordele. Revolutionen havde kuldkastet denne gamle Tradition sammen med saa mange andre. Traditionen var brudt, om end Napoleon I havde søgt af Henyn til sin Politik at vende tilbage dertil. Og de Ægteskabskontrakter, der nu afsluttedes mellem de europæiske Hoffer, havde ikke mere den Betydning, som f. Eks. Frankrig og Østrig tillagde dem set fra et historisk Standpunkt. Louis-Napoleon var fuldkommen klar herover.

Bortset fra alle disse Betragtninger er det sikkert, at hans Hjerte og Sanser i høj Grad var fængslede af den skønne Spanierinde.

Maaske havde han ved de første Tegn paa en frembrydende Lidenskab ikke ventet, at hans Kærlighed vilde tage Overhaand i en saadan Grad, som det blev Tilfældet. Der var Folk, som var af den Mening, at han fra første Færd ikke havde troet at skulle blive tvunget til at lægge Vejen gennem Kirken*) for at naa sit Maal. Men Frøken de Mon-

*) Den senere Kejserindes Ord er, hvad der iøvrigt kun er lidet kendt, kun en Gentagelse af et Svar, som Grevinde de Brionne gav Ludvig XV. Denne Dame var tidligt blevet Enke, og skøndt hun var en straalende Skønhed, var der dog Ingen, der kunde sige om hende, at hun havde noget Forhold, der hjalp hende over hendes bitre Sorg. Den altfor galante Konge saa hende en Dag sidde ved hendes Vindu paa Slottet i Versailles, og efter at have rettet nogle smigrende Ord til hende, spurgte han: — »Hvilken Vej kan man komme ind til Dem?« — »Gennem Kapellet«, svarede hun i en bestemt Tone, som Sultanen af Versailles ikke var vant til at høre.

Men egentlig stammer disse Ord heller ikke fra hende, men fra

tijo viste ham tydeligt Nødvendigheden heraf, og han besluttede at underkaste sig den.

Uvisheden angaaende Kejserens Planer varede ikke længe. Ret pludseligt fattede han den hurtige Beslutning, som ikke taalte nogen Indsigelse eller Opsættelse, forsamlede i Begyndelsen af Januar Maaned sine Ministre og meddelte dem sin Forlovelse. Den 22. i samme Maaned blev Statsraadet, Senatet og den lovgivende Forsamling forsamlet i Tronsalen, hvor han kundgjorde for dem, at en ung Spanierinde, der var i Slægt med de fornemste Grander og som iøvrigt var fransk, saavel ved sine Følelser som ved sin Opdragelse, var Genstand for hans Kærlighed, og at han agtede snart at drage til Notre-Dame-Kirken for at præsentere Folket og Hæren den Kvinde, som han allerede nu betragtede som Kejserinde.

Nogle af de øverste Embedsmænd vovede svage Indvendinger, hist og her ytredes nogen Misbilligelse, men Alle bragtes hurtigt til Tavshed af Kejserens faste Vilje. »Mine Herrer, enhver Diskussion er her overflødig,« sagde han; »min Beslutning om mit Ægteskab er taget, og den staar ikke til at ændre.« Hvad kunde der gøres gældende herimod? I Virkeligheden absolut intet.

Bortset fra den Snak, som det forestaaende Bryllup var Genstand for blandt dem, der besøgte en af hans Slægtninge (Prinsesse Mathilde), som selv havde forsømt at benytte det gunstige Øjeblik, bøjede Alle sig for den engang tagne Beslutning. Gennem al den Hyldest og Smiger, der lød, skelnedes kun en gnaven Brummen fra Prins Napoleon, der var vred — og ikke søgte at lægge Skjul derpaa — over et Ægteskab, der

tidligere Tider. Henrik IV havde rettet samme Spørgsmaal til en ung Hofdame, da han overordentlig gerne vilde vide, ad hvilken Vej man ubemærket kunde komme ind i hendes Værelse: »Gennem Kirken, Sire,« svarede hun; men Svaret førte for hendes Vedkommende ikke til samme Resultat som for Eugénie de Montijo.

ved en Søns Fødsel vilde gøre Ende paa hans Forhaabninger om at blive Tronfølger.

Otte Dage senere udfoldedes i Tuilerierne samme imponerende Pragt, som man havde set her under det gamle Kongedømme, for at fejre den borgerlige Vielse, og Dagen efter fejredes i Notre-Dame-Kirkens rummelige Hvælvinger den kirkelige Vielse med uhyre Pomp. Kirken frembød ved denne Lejlighed et Skue, som ved de mange fyrstelige Personers Nærværelse, de pragtfulde Dragter, Blomsterudsmykningen og Musiken virkede som en enestaaende glimrende Theaterforestilling.

Det Utrolige var sket saavel for hende som for ham, — for Louis-Napoleon, der havde tilbagelagt den lange Vej til Frankrigs Trone, for Eugénie de Montijo, der i Ordets egentlige Betydning havde en saa kort Vej at tilbagelægge for fra sin beskedne Bolig paa Vendômepladsen Nr. 12 at naa hen til Slottet Tuilerierne.

Prægtige Gaver blev overrakt hende; hun afslog endog nogle af dem, saaledes f. Eks. det pragtfulde Perlehalsbaand, som Byen Paris vilde forære hende, idet hun bad om, at Pengene hellere maatte blive skænket til Byens Fattige. Hvor smukke hendes Følelser end kan have været, saa kan det dog ikke siges, at hun derved bragte noget stort Offer. Snart vilde der jo blive skænket hende et andet, og hun skulde have andre Juveler at trøste sig med! Det turde her være paa sin Plads at minde om Marie-Antoinettes Ord angaaende en lignende fyrstelig Ædelmodighed. Hertuginen af Luxembourg roste overfor Dronningen den Velgørenhed, hun havde lagt for Dagen i Anledning af den lille Prinsesses Fødsel. Marie-Antoinette hørte sørgmodig paa hende. »Det er kun en Fortjeneste at gøre godt, naar man paalægger sig selv Ofre derved, og De ved meget vel, at det er en Fornøjelse, som vi ikke kan have.«

Kejserindens Hofstat var ordnet og hendes Hofdamer

valgt; Hoffet skulde bære Præg af samme Luksus og Herlighed som i tidligere Tider. Kejseren havde paa bedste Maade fordelt Værdigheder og Embeder, hele Hoffet var samlet med den tilhørende Skare af Hofmænd, Kammerherrer, andre Rangspersoner og Hofdamerne. Og den unge Kejserinde skred straalende gennem den forsamlede Skare. Beundringen lyste ud af Alles Blikke, og uden at skjule sin Glæde gav hun sig fuldstændig hen i den Lykke, der optog hende.

Han derimod fulgte sin Moders Eksempel, idet han midt i al sin Storhed stillede en ædel Uegennytte til Skue, og lod, som om han kun med Maade glædede sig over sin Triumf, og som om det Hele for ham kun var en Pligt, han opfyldte. Magten har sine Snarer og er underkastet Omskiftelser. »Tuileriesne er ogsaa et Fængsel,« skrev han til sin Fortrolige fra Ulykkens Dage, hvad der dog ikke hindrede ham i at føle sig gennemtrængt af Lykke og Stolthed over at have naaet sit Maal. Det Utrolige var sket; Maalet var naaet! Og som Følge af hvilke Begivenheder og ad hvilke ubegribelige Veje var det ikke sket! Tidligere, da det blotte Haab derom syntes den højeste Grad af Vanvid, havde han sagt, at han vilde foretrække en Landjunkers rolige og sunde Liv fremfor et Kejserdømme. Et Menneskes Anskuelse er kun et Udslag af Forholdene, under hvilke det lever. Nu takkede han Guderne og sig selv, fordi han havde faaet sit højeste Ønske opfyldt.

TIENDE KAPITEL.

Kejserdømmets Storheds- og Velmagtsdage.

Kejserdømmets Genoprettelse kaldte Familien Bonapartes spredte Medlemmer tilbage til Frankrig, idetmindste dem, der ikke allerede havde fundet tilbage efter den 24. Februar 1848 og under Præsidentskabet.

Det var nye Ansigter. Folkets Blikke rettedes paa dem, man sammenlignede dem indbyrdes og talte om Ligheden mellem dem og den store Mand, som havde skabt deres Titler og grundlagt deres Krav. Blandt dem var Napoleone Elise Bacciochu med sine skarpt skaarne mandhaftige Træk, Keiserens udtrykte Billede. Endvidere var der Grev Walewski, hvis Ansigt forraadte hans Afstamning saa tydeligt, at ethvert Spørgsmaal desangaaende var overflødigt, Prins Jérôme-Napoleon og hans Søster Mathilde, der var stolte af deres Lighed med Onkelen, saa meget mere som de nægtede, at der fandtes den ringeste Lighed mellem deres Fætter og ham. Og det er virkelig en Kendsgerning, at blandt alle Familjen Bonapartes Medlemmer var den Mand, der mindst lignede Forbilledet, netop ham, der i hans Navn atter aabnede Skæbnens Bog og fik »Lazarus fra St-Helena« til at genopstaa af Graven. Men hvad behøvede han at bekymre sig om den ydre Lighed? Han tænkte, talte og handlede som en Cæsar. Han holdt den generobrede Magt i sine Hænder. Han var Herskeren, Napoleon III. Og Misundelsen var ikke i Stand til at forandre noget herved.

Støttet af syv-otte Millioner Stemmer, der havde billiget hans Spring fra Præsidentskabet til det kronede Diktatur, og omgivet af Statsmænd, der var ham hengivne saavel i deres egen som i hans Interesse og i Stand til at støtte ham med Intelligens og Dygtighed, eksperimenterede Napoleon med sin Drøm, der den 22. November 1852 var blevet til Virkelighed.

Fantasteriets Periode er til Ende; han staar nu paa Magtens Tinde. Nu, da han er naaet op til denne Højde, maa han sørge for ikke at dale, han maa bibringe sine Omgivelser Indtrykket af at vide alt, endnu inden han har hørt det; han maa straks fra første Øjeblik forstaa at regere med den utvungne Lethed, som Udøvelsen af et gammelt kongeligt Privilegium giver. Men Regeringsvanskelighederne melder sig efterhaanden. De forvirrer og foruroliger ham. Han føler,

at han er i Hænderne paa Politikerne, som han frygter, men som han ikke kan undvære. Men han har den faste Vilje ikke at lade sig knuge til Jorden af den tunge Byrde og straks fra Begyndelsen stole paa sig selv og sin Styrke. Omhyggeligere end nogensinde tilhyller han sit Blik; han murer sig saa at sige inde og lever det skjulte indre Liv, der kendetegner hans Person lige til det sidste og bibringer saa mange Mennesker en fejlagtig Mening om hans Sjælsstyrke. Men et kunde han til sin Beroligelse fastslaa.

Den politiske Strøm bar hen mod Absolutismen. Den republikanske Tro saa sig, ramt i Hjertet, fordømt til at sove en lang og dødlignende Søvn. Den maatte indskrænke sig til haardnakket Opposition for lukkede Døre og fjendtligsindede Sammenslutninger, der var ude af Stand til at udrette noget med deres hemmelige Planer; tilbagetrængt Had, misundelig Ophidselse, der ikke uden Bittthed fandt sig i saa pludselig at være blevet trængt tilbage i Skyggen og dømt til Tavshed, forsøgte at give sig tilkende gennem spydige Ytringer, der trængte gennem et vist Lag, eller at vinde Tilhængere ved at danne hemmelige Selskaber og opretholde de sidste liberale Idéer. I Tuilerierne erfarede man næsten intet herom, saavidt naaede højst et svagt Ekko udefra, og man tog intet Hensyn dertil. Landet hvilede sig tilsyneladende i den mest fuldkomne Ro. Det fortalte idetmindste Magtens Indehavere, saa ofte der bød sig en Lejlighed dertil.

Ganskevist fandt der endnu ret talrige Fængslinger Sted paa Grund af politiske Forseelser; Børskurserne foruroligedes ofte og med Rette, og man havde aldrig været Krigen saa nær som i disse rolige Tider. Men Størstedelen af Befolkningen, der hovedsagelig var optaget af at finde Midler til at berige sig og skaffe sig materielle Fordele, følte ikke synderligt den Tomhed, som Friheden havde efterladt, da den forsvandt. Napoleon overøste Folket med Forsikringer om den indre Orden og Regeringens Omhu for Folket, der havde

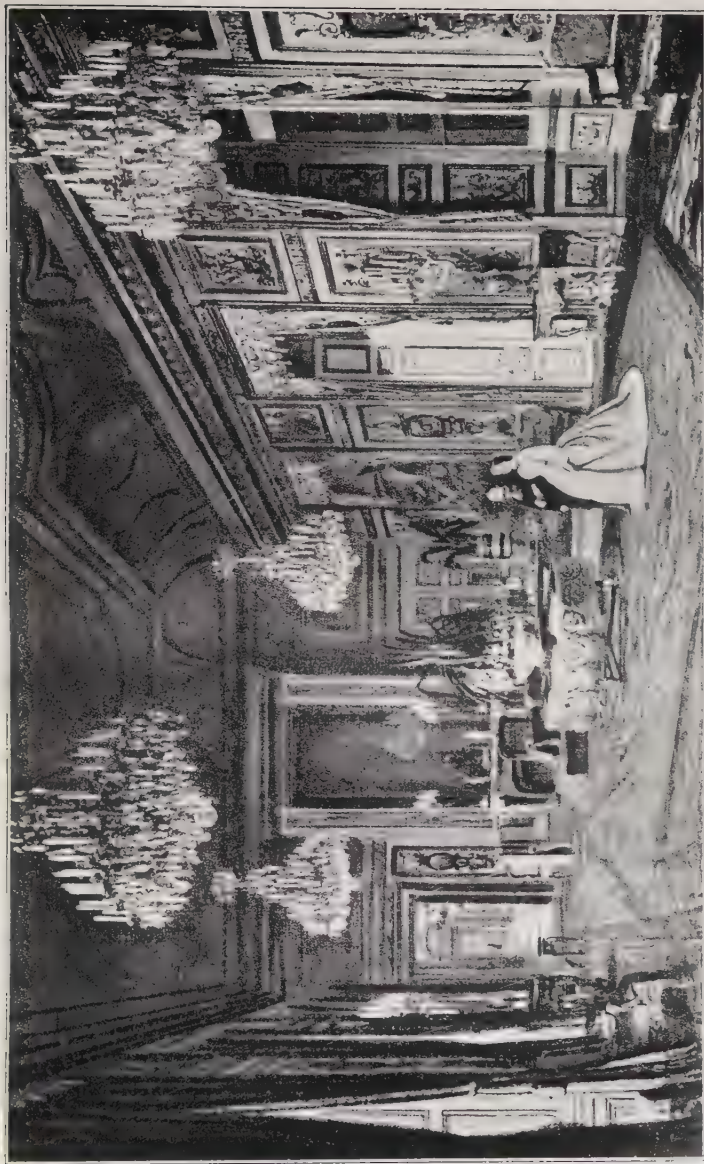
kaaret ham; og Alle havde Tillid til ham. Det myndige Kejserdømme herskede uden Kontrol eller Indblanding, udøvede sin politiske Magt, der i sig optog hele Landets Organisme, og tilstedte ingen anden Mellemkomst end de ansvarsløse Ministres, kort sagt det forstod for at skaffe sig Lydighed at udfolde en Energi, som Napoleon III ikke altid skulde vise sig i Besiddelse af overfor de tiltagende Vanskeligheder.

Han havde vitterligt, og det flere Gange, konspireret mod den lovmæssige Regering, fremskyndet af sin Ærgerrighed, der drev ham til at tragte efter selv at gribe Regeringens Tøjler. Nu, da han holdt den øverste Magt i sin Haand, var denne for ham ukrænkelig som Religionen. Pressen, der kunde have til Hensigt at bestride hans Ret til at udøve Magten, var ogsaa i hans Vold ligesom alle Nationens øvrige Stridskræfter.

For hans Sindsligevægts Skyld og for at hævde hans Navn, der straaledede alene paa Horizonten og fik Æren for hele Værket, forenede de første Begavelser i Statsraadet deres Kræfter for at indordne Landets Institutioner under en eneste Lov. I Hobens Øjne fandtes der ingen Ministre men kun Ministerier, højt over hvilke Napoleon III stod.

Det gamle Kongedømmes ubetvingelige Tilhængere søgte, som de bedst kunde at holde sig skadesløse for at være nødsagede til at holde sig udenfor den Verden, som de i Virkeligheden mere misundte end hadede. Med Begærlighed greb de hver lille Ubetydelighed, som de saa eller skaffede sig at vide, medens de ventede paa, at der skulde byde sig mere alvorlige Anledninger. »Kejseren,« sagde disse Misfornøjede, »behandler Statens Midler med en uhørt Ugenerthed. Hvorledes skal den kunne udholde saadanne Udgifter, som f. Eks. Elitens Musikkorps fordrer? Og hvad er det ikke for enorme Summer, der bruges til Hofstatens daglige Liv! Hvorhen fører denne forfærdelige Ødselhed med Statens Penge?«

Tuilerierne der atter havde aabnet sig for tidligere Dages Overdaadighed, Kongeslottet, der atter var udsmykket med

Kejseren og Kejserinden i Apollo-Saalen i Tuileries.

en Komfort og Elegance, der var dets gamle Berømmelse fuldkommen værdig, Staldene med de prægtige Dyr, de flotte Galaequipager, det talrige Tjenerskab, — ja, alt dette svarede fortrinligt til den mest straalende Forestilling, som man kunde danne sig om et Hof. Og midt i al denne Pragt, der atter var bleven indført af det andet Kejserdømme, stod en eneste Skikkelse, der med sin fuldkommen rolige Optræden langt snarere gjorde Indtryk af at være en Hersker, der er vendt tilbage til sit Hjem end af en Mand, der først ganske nylig ved Folkets Afstemning er blevet hævet op til en saadan Stilling.

Napoleon III's Hof havde hurtigt antaget saavel tidligere Hoffers Pragt som deres strenge Ceremoniel. Etiketten med dens Tusinder af Forskrifter angaaende Præsentationerne, Audienserne, Festlighederne og Modtagelsesceremonierne ved Hoffet gjordes gældende; intet undgik dens Lov, der vaagedes ligesaa omhyggeligt over, at alt gik, som det skulde som paa Ludvig XIV's Tid, og det ikke mindst, naar det drejede sig om Gudstjenesten, der afholdtes til Opbyggelse for Majestæterne og deres Følge*). Og denne Fremgangsmaade, der under Napoleon I's Regering havde vist sig saa virkningsfuld til lidt efter lidt, med det gode eller onde, at drage Adelsmændene

*) Der blev sagt, at Damerne var mindre ivrige, naar det gjaldt Gudstjenesten, end naar det drejede sig om at begive sig til Kejserrindens Modtagelsesaftener eller til Galaballerne, iført deres pragtfuldeste Toiletter. Napoleon kom dette ogsaa for Øren, men han lagde i den Retning lige saa stor Overbærenhed for Dagen, som Kejser Franz II af Østrig havde gjort i et lignende Tilfælde. Hans Overkammerherre klagede over, at der ved en højtidelig Lejlighed kun var kommet meget faa Mennesker i Kirke. »Alverden vilde gerne være Kammerherre,« sagde han, »men naar det gælder Kirken, kommer der Ingen.« »Lad dem blot i Ro,« svarede Franz II; »dersom jeg ikke selv var tvunget til at give Møde, vilde jeg sandsynligvis heller ikke komme der.« I det foreliggende Tilfælde drejede det sig om en Sjælemesse for en af Kejsrerens Oldemødre.

og Damerne af det højeste Aristokrati, Revolutionens og Kejserdømmets fødte Fjender, til hans Hof, gentoges nu, og om den end ikke førte til samme Resultat, saa samledes dog ogsaa nu en Del af de fornemme Familjer om Slottets nye Herskere.

Napoleon III var ingenlunde uvidende om, hvilken Magt Udfoldelsen af fyrstelig Pragt har paa Hobens Tænkemaade. Senere skulde der blive Grund til bittert at beklage, at den franske Hær ikke var bedre organiseret, mere modstandsdygtig og sammensat af mange flere Regimenter. Men i Stedet for at drage Omsorg for Hærens Organisation, der havde været saa nødvendig, benyttede han den som Lokkemad ved Parader og Galarevyer, der var et af Kejserdømmets Midler til at udfolde sin Glans. De straalende Uniformer og hele den militære Pragt havde sin Betydning i Velmagtsdagene. De forhøjede Tronens Majestæt, bibragte Folket et Indtryk af Størhed, som det holder af, og vakte Hobens Begejstring. Hvad selve Hoffet angik, saa gav det ved de glimrende Fester et Eksempel paa en smuk Kappestrid i Ødselhed, hvilket ikke var Mellemklasserne ubehageligt, fordi de berigedes derved.

Enhver var saaledes glad og rolig, saavel med Hensyn til Forretninger som til Fornøjelser. Det borgerlige Selskab gav uden Modstand efter for Tilvæksten i dets Velvære og dets Fordele. Arbejderne fandt i det forøgede Arbejde og den stigende Løn en Erstatning for, at de ikke mere var Gadens Herrer. Landbefolkningen var idel Glæde og Underkastelse; den blev kaldt Kejserens »Civilhær«. Og i »Politikens lange Hviletid« var der endelig indtraadt en Bedring i Kunst og Litteratur. Theatrene led ikke længer under den Kassetomhed, som er en Følge af Angsten for en Katastrofe i Landet. Operaens store Sal var fuld af Mennesker. Tidligere saaes her i de første Loger »Thiers og hans Damer«, der bar Sorg for Hertuginde af Angoulême, eller i Parterrelogerne lige saa let kendelige Grevinde Le Hon og hendes opvartende Kavalier Auguste de Morny. Overalt saaes Diamanterne straale, saavel

hos den fornemme Verdens som hos Halvverdenens Damer. Og over Scenen i Tuilerierne skred den smukke Donna Eugenia yndefuld og stolt, Eugenia de Montijo, der efter kun nogle faa Maaneders Studium var saa vel inde i sin Rolle som Keiserinde, at Alle og Enhver anerkendte hendes usædvanlige Ophøjelse.

Men hvor længe kunde det vare, inden en Regering, der var saa rig paa Løfter, maatte vaagne til nye Bedrifter? Skønt Napoleon var human og ædelmodig, og skønt han drømte om fuldkommen Enighed mellem Folkeslagene og en højere Retsorden, der skulde afgøre deres indbyrdes Skæbne, glemte han dog ikke, at han havde arvet et Krigernavn og at denne Omstændighed tvang ham til før eller senere at føje nye Laurbær til Fortidens Berømmelse. Der var Tider, hvor han ganske hengav sig til sine Planer om at ændre Europas Landkort, og da tænkte han kun paa Krig og Erobringer. Han vilde være en anden Napoleon I. Men snart vendte han atter tilbage til sine illusoriske Theorier om Civilisation og Humanitet. En Fredsregering med den deraf opstaaende Velstand uden nogen Tilbagevenden til Krig og Død forekom ham i saadanne Øjeblikke som det ædleste og mest attraaværdige Maal, mod hvilket en stor Fyrste, ja selv en stor Mand kunde stræbe. Men et krigersk Vindpust bevægede Keiserfanens Folder. Siden sin Tronbestigelse forekom det ham, som om Soldaternes Sabler raslede mere støjende end ellers mod Jorden. Længslen efter Vaabenæren og den europæiske Overmagt hjemsøgte atter den ustadige Fantasi. Napoleon III, Frankrigs Keiser, burde føre Krig, og da der bedst kunde gøres »Grunde til en Konflikt og til Bitterhed gældende overfor Rusland, vendte han sig først til den Side«^{*)}. Det kan endnu tilføjes, at han nærrede det hemmelige Ønske at hævne sig paa Nicolaus for dennes Hovmod, at han, uden at indrømme det for sig selv,

^{*)} Théod. Duret.

fremfor alt vilde hindre Frankrig i at tænke paa dets tabte Frihed, at han ansaa det for politisk unyttigt at adsprede det ved Vaabenlarmen og endelig at han følte Trang til i Europa at finde et Element, der kunde øge den ved Statskup'et skabte Regerings Styrke og Anseelse. Alle disse Grunde skaffede ham et Paaskud til i Aaret 1853 at tillægge den uvigtige Strid om den hellige Grav saa stor Betydning og til af England saa let at lade sig bevæge til at træde op imod det russiske Kejserdømme*).

I April Maaned 1855, da Landet endnu led under Følgerne af Krigen og voldsomme Oversvømmelser, der gentagne Gange havde fundet Sted, da Befolkningen var forarmet som Følge af daarlig Høst og Sygdom, men da der endnu fandtes en overfladisk Glans, som overgød den forhaandenværende

*) I Maj 1850 var der opstaaet en Strid mellem Grækere og Latinere i Anledning af den Hellige Grav. Det drejede sig om at faa fastslaaet, om Ejendomsretten til en Del af den Hellige Gravs Kirke tilkom disse eller hine; den franske Legation lagde sig imellem og beraabte sig paa § 33 af Overenskomsten af 1740 i den latinske Kirkes Favør, hvorefter Spanien, Piemont, Neapel og Belgien hurtigst sluttede sig til Frankrig; Rusland gjorde Indsigelse og benyttede maaske Lejligheden til fuldstændigt at forandre de trufne Overenskomster mellem sig og Tyrkiet og til at sønderlemme det tyrkiske Kejserrige til Fordel for sig. Derefter fulgte uvæsentlige Stridigheder mellem Muselmænd, Grækere og Latinere i Anledning af et Kapel, der var blevet opført i Galatakvarteret; Fyrst Menschikoffs uforsonlige Note, der i Ruslands Navn forlangte en Slags Universalbeskyttelse for Grækerne i det tyrkiske Rige; et Ultimatum, der en Maaned senere blev sendt Porten af Hr. de Nesselrode; — alt dette var Indledningen til en oprindelig ubetydelig Krig, der som Følge af de indgaaede Forbindelser og de oprindelige Stridigheders Udvidelse udviklede sig til et frygteligt Blodbad. Frankrig mistede 95,000 Mand, der blev dræbt eller døde af Sygdom; Englænderne 20,000; Tyrkerne 30,000; Russerne over 110,000; i alt omkom saaledes 300,000 unge og kraftige Mennesker i denne uhyggelige og unødvendige Krig i Orienten.

Elendighed med en Skygge af Haab, besluttede Napoleon i sin Egenskab af Hersker at besøge de Steder, hvor han tre Gange havde opholdt sig som Landflygtig. Før han indviede Verdensudstillingen for Industri og Kunst, vilde han sammen med Kejserinden rejse over Kanalen for at knytte Venskabsbaandet fastere mellem den engelske og franske Nation, der skulde kæmpe sammen under samme Banner. I Slottet Windsor og i hele Byen London fejredes Glædesfester. Dronning Victoria var saa imødekommende sammen med Prins Albert at fæste Hosebaandsordenen, som Vaabenherolden rakte hende, om Napoleon III's Knæ og lægge Kæden om hans Hals, medens hun gav ham Broderkysset. Derefter modtog Lord-Majoren ham i Guildhall og overrakte ham højtideligt Diplomet, ifølge hvilket han var udnævnt til Borger af Staden. Paa Turen gennem Byen hilstes han af Folkets Hyldest og Hurraraab. Hans Værter havde ikke forsømt noget for at gøre ham Opholdet behageligt og bibringe ham en høj Forestilling om den britiske Magt.

Medens han i en af Dronningens aabne Vogne kørte gennem disse Gader, som han kendte saa godt fra den Tid, da han saa ofte havde gennemstrejft dem tilfods, lod han Blikket glide hen over Folkeskaren, som om han der søgte kendte Ansigter. Flere Gange viste han sin unge Gemalinde Huse, som han havde beboet, eller hvor han havde nydt Gæstfrihed, da Fædrelandet var lukket for ham. Dronning Victoria kunde paa denne Tur ikke lade være at tænke paa Skæbnens Omskiftelighed, som havde hævet Tronprætendenten, der tidligere var fattig og saavidt det kunde skønnes uden Fremtidsudsigter, op blandt Europas mægtigste Herskere og i Aaret 1855 gjorde Arvingen efter den britiske Nations uforsonligste Modstander til dens Gæst, dens Forbundsfælle og Ven. Da hun atter var blevet alene med sig selv, skrev hun i sin Dagbog:

»Er det ikke forunderligt, at jeg, der er en Sønnedatter

af Georg III, danser sammen med Kejser Napoleon, som er en Nevø af mit Fædrelands bitreste Fjende, og at han, der nu er min bedste Forbundsfælle, for otte Aar siden levede landflygtig og ukendt her i Landet?»

Der var i Sandhed siden da indtruffet et mærkeligt Omslag hos Folk og i deres Meninger! Paa hvilken karakteristisk Maade ytrede Skæbnens Lunefuldhed sig ikke her! Mer end nogen Anden følte Napoleon III den skærende Modsætning mellem Fortid og Nutid, og der skal her anføres et Tilfælde, ved hvilket den store Forandring stod ham særlig klart for Øje.

Paa en af sine officielle Rejser, der hovedsagelig blev foretaget, for at han kunde vise sig i Frankrigs vestlige Provinser, maatte Napoleon engang standse i Dieppe sammen med Kejserinde Eugénie. Blandt de Personer, der blev præsenteret for ham hos Præfekten, befandt sig ogsaa en Embedsmand, der var kendt for sin Retskaffenhed, Ubestikkelighed og for sine strenge Grundsætninger. Han hed Franck-Carré og beklædte Stillingen som Formand for Retten i Rouen. Under Louis-Philippe var der blevet overdraget ham en større Stilling ved Retten i Paris. Det var Franck-Carré, der talte imod Louis-Napoleon i Anledning af et af dennes Komplotter, nemlig Affæren i Boulogne. Og nu var den opsætsige Under-saat, den oprørske Politiker, mod hvem han dengang saa ildfuldt havde fordret Loven fuldbyrdet, Landets kronede Hersker. Han saa ham staa nogle Skridt fra sig i Salen, omgivet af den Ærbødighed og Underdanighed, som vises de mægtige Personligheder. Der blev danset, og Kejseren tog ogsaa Del i Dansen. Imidlertid havde Hs. Majestæt faaet Øje paa den tidligere Generalfiskal med det blege Ansigt og den furede Pande. Han fik det Indfald at hævne sig og udtalte Ønsket om, at Retsformanden skulde deltage i hans Kvadrille. Det nyttede ikke, at den alvorlige Embedsmand forsikrede, at han ikke dansede og aldrig havde lært det; den tjenst-

havende Kammerherre vendte det døve Øre til; Befalingen var givet, og han maatte efterkomme Opfordringen, træde ind i Kvadrillen og bevæge sig i Takt til Musiken. Men han var saa uvant med Dansen, at han frembød et latterligt Syn for den Kvinde, hvis Ægtefælle han tidligere med al sin Vel-talenhed havde dømt til livsvarigt Fængsel eller Forvisning.

Hvilken Forandring var der ikke siden da foregaaet i Forholdene! Den Anklagede fra 1840 skyldte nu kun Landet, d. v. s. Ingen, Regnskab for sine Handlinger. Han gav Love og traf Bestemmelser i alle Sager. Frankrig var underkastet hans Domme. Og under hans Lov skred Begivenhederne tilsyneladende videre frem imod Universalfreden og Forøgelsen af det almene Velvære.

Til Trods for Krigen og Dyrtiden var der ikke indtraadt nogen Stilstand i denne Bevægelse. Udbyttet af de direkte Skatter overtraf Aar for Aar som et sikkert Tegn paa Folkets Velstand de mest optimistiske Beregninger. Frankrigs Indtægter steg til en hidtil ukendt Højde. Aldrig havde Kejseren kendt saa blomstrende Velmagtsdage som i Aaret 1856, samme Aar, i hvilket Pariserkongressen fandt Sted og Keiserprinsen fødtes.

I Aarene 1853 og 1854 var Frankrig blevet hjemsøgt af frygtelige, men forbigaaende Ulykker. Forfærdelige Oversvømmelser havde i Aaret 1854 ødelagt Markerne, medens en langvarig, kostbar og dræbende Krig til ingen Verdens Nytte hjemsøgte Menneskeheden. En Blodstrøm lagde sig som en mørk Sky over Kejserdømmets straalende Sol. I Foraaret 1856 var kun Erindringen om disse Ulykker tilbage. Naturen havde standset Oversvømmelserne. Kanonernes Larm var forstummet. Ikke den mindste Skygge formørkede den klare Himmel, Fastlandet nød atter den velgørende Fred. Og Napoleon III, der tragtede mere efter Hæder og ydre Glans end efter virkelige og varige Goder, triumferede. Som eneste Grund til en umaadelig Krig havde han haft Sortehavets Neu-

tralisering, og han havde sat dette igennem, uden dog derved at have opnaaet nogen større Fordel hverken for sig selv eller sit Folk. Men han havde gjort Frankrig til Voldgiftsmand over Europa, og dette teoretiske Resultat var ham nok. Han forlangte ikke mere.

Sebastopols frygtelige og storslaaede Sammenstyrtning i Luerne efterfulgtes af en umaadelig Slappelse i de fjendtlige Hære. Til Trods for den engelske Minister Palmerstons krigerske Sindelag og den haardnakkede Modstand, som Forkæmperne for den slaviske Folkeidé ydede, faldt Østrigs og Frankrigs Fredsidéer sammen med den nye Czar Alexander II's Ønsker om at bilægge Striden. Paris blev valgt som Sæde for Kongressen, der skulde afslutte den endelige Overenskomst eller rettere i Virkeligheden højst provisoriske Traktat, thi faa Aar var tilstrækkelig til at tilintetgøre alt, hvad man troede at have opnaaet ved at ofre Millioner og Tusinder af Menneskeliv og føre Forholdene tilbage paa nøjagtigt det Standpunkt, som Grev von Beust havde forudset, *statu quo ante bellum*.

Pariser Kongressen mindede ved de indledte Underhandlings Vigtighed og ved den Pragt, der udfoldedes ved Modtagelseshøjtidelighederne og Aftenselskaberne om den berømte Wienerkongres, men Bagsiden med den umættede Begærlighed fandtes ikke her, ligesaa lidt som den feberagtige Lyst til Udsugelse, der i Aaret 1814 og 1815 opfyldte de Mægtige paa de Svages Bekostning.

Der fandt kun hveranden Dag Forhandlingsmøder Sted; hver Aften fejredes i de officielle Kredse store Middagsselskaber, som efterfulgtes af Bal og Kotillon. Der blev ikke sparet paa noget, og da disse Festligheder først var begyndt, tog de ingen Ende.

Hele Folket var opfyldt af store Forhaabninger, Fyrsterne og deres Ambassadører af Glæde. For at gøre en Ende paa de diplomatiske Møder, — hvor han i Parenthes bemærket ikke altid viste sig paa Højde med sin Stilling som For-

Prinsesse Clotilde, gift med Prins Jérôme-Napoleon.

mand, — gav Grev Walewski et pragtfuldt Gæstebud i Udenrigsministeriet, og udbragte under Paavirkning af den skummende Vin en Skaal for Fredens Opretholdelse. »Den vil vare,« sagde han, »fordi den er ærefuld for Alle.«

Kort Tid efter benyttede Napoleon III den Vaabenære, som hans Tropper havde høstet, til den 1. April 1856 at afholde en stor Revu paa Marsmarken, og denne Troppemønstring formede sig som en Slags Demonstration til Ære for Fredens Laurbær. Under hans rolige Maske ulmede den tilbage-trængte Stolthed. Han var ledsaget af Repræsentanter for alle Verdens Stormagter. Disse Europas Udsendinge holdt sig nogle Skridt bag ham og tilkendegav ved deres blotte Nærværelse den Sympathi, som Erobrerens Arving havde vakt, og som han havde indgydt sine tidligere Fjender. Med særlig Opmærksomhed, der var et Udslag af den almindelig herskende Følelse eller maaske blot af den individuelle Nysgerighed, heftedes Folks Blikke ved Grev Orloff og Fyrsten af Reuss, Marquis de Villamarina, der var Sardiniens Gesandt, den spanske Marskalk Narvaez, General Prim og endelig Militærattachéerne, hvis Uniformer prydedes af Snore, Broderier og Fjer. Helhedsindtrykket var straalende som ved de smukkeste Militærfester og Alle, der var Vidne til det prægtige Skue, følte Hjertet svulme af Glæde.

*

**

*

Men i disse festlige Dage fyldtes Napoleons Hjerte af en Lykkefølelse, der var af en langt mere inderlig og fuldkommen Natur.

For flere Maaneder siden havde der hos Kejserinden vist sig Tegn paa en begyndende Graviditet, og ifølge Hofdamernes og Lægernes Udsagn var hun ved udmærket Helbred. Kejseren

skulde i Marts Maaned faa en Søn*); det var en sikker og afgjort Sag, og Ingen havde vovet at udtale den ringeste Tvivl om, at det virkelig blev en Prins. Den forestaaende Begivenhed opfyldte Kejserinden med Glæde blandet med Ængstelse, idet hun var bange for ikke at besidde tilstrækkeligt Mod til at udholde Smerterne, naar det svære Øjeblik kom, Kejseren med Sindsbevægelse, blandet med Utaalmodighed og Bekymring, og Folket med en stærkt interesseret Nysgerrighed. Daglig drog en tæt Skare til Raadhuset for at beundre den Sølvvugge, som Byen Paris havde skænket Barne-
net, der ventedes.

De første Efterretninger om Begivenheden indtraf ved en stor Middag, hvor alle Ambassadører var tilstede. Om Aftenen den 15. Marts gav Præsidenten for Statsraadet Baroche en Middag for Diplomaterne. Det var det syttende Middagsselskab i denne righoldige Serie. Grev Orloff, der var Ruslands Talerør og Helten ved de Selskaber, hvortil Kongressen gav Anledning, gjorde her den sædvanlige Virkning ved sin høje, statelige Skikkelse, sine straalende Dekorationer paa den mørkegrønne Uniform, og de diamantindrammede Portrætter af de tre Czarer Alexander I, Nicolaus og Alexander II, hvor-
med hans Bryst var smykket. Paa den behageligste Maade havde denne russiske Kæmpe længe underholdt sig med en lille strengt udseende Mand, den tyrkiske Ports Ambassadør, Ali-Pascha, der kun var iført sort Frakke, som var tilknappet lige op til Halsen, og ikke bar andet ydre Tegn paa sin Nationalitet end den skinnende røde Fez. Hr. de Cavour, der havde et mindre alvorligt Udseende, havde under hele Maaltid gjort Kur snart til sin Dame ved venstre Side, Lady Cla-

*) Hver Morgen lader Doctor Dubois Kejserinden tage en Dosis Opiums-
tinktur, for at forhindre at Nædkomsten finder Sted før den 20.
Marts.« (Doctor P. Menières Dagbog, S. 249).

rendon, snart til sin Dame tilhøjre, Marquise d'Ely*). Østrigs Repræsentant, Grev Buol gjorde her som allevegne et indbildsk og hovmodigt Indtryk, medens Prøjsens Udsending, Manteuffel, i Aften lagde overordentlig megen Ukunstlethed, naturlig Ridderlighed og Dannelse for Dagen. Samtalen var i fuld Gang, og Gæsterne havde forladt Spisesalen for i en tilstødende Salon at indtage Kaffen og Cigarerne.

Pludselig blev en Ordonnansofficer meldt. Han var kommen i største Hast, og Baroche blev anmodet om øjeblikkelig at begive sig til Tuilerierne, hvor man hvert Øjeblik ventede en Prins eller en Prinsesse. Grevinde de Montijo, Fyrstinde af Essling, Admiral Buat samt Lægerne Conneau, Dubois og Jobert de La Salle havde lige fra Morgenstunden, da de første Fødselsveer meldte sig, opholdt sig i Kejserindens Værelse. I et tilstødende Værelse ventede Prinsesserne Mathilde og Murat paa at blive tilkaldt. Kejseren kom hyppigt og talte kærlige og opmuntrende Ord til Kejserinden. Det tegnede til at blive en langvarig og smertefuld Forløsning, og Lægerne talte om at skride ind, d. v. s. Lægerne Dubois og Conneau. Thi den tredje Læge Jobert de La Salle havde faaet ondt, ikke af Sindsbevægelse, men som Følge af i altfor rigeligt Maal at have nydt Bordets Glæder. Bleg, med fortrukne Træk og ude af Stand til at kunne være sin Kollega Dubois til Hjælp i denne alvorlige Situation maatte han føres ind i et tilstødende Værelse.

Smerterne tiltog, men førte ikke til noget Resultat. Kejseren befandt sig i en ubeskrivelig ophidset Sindstilstand og

*) Denne Marquise d'Ely, der i den Grad nød Dronning Victorias Fortrolighed, at hun endog besørgede hendes Privatkorrespondance, var kommen til Paris i en meget intim Mission, nemlig den at holde sin Herskerinde og Veninde à jour med Kejserindens Helbredstilstand. Man vidste, at den berømte italienske Gesandt Cavour gjorde stærk Kur til den blonde Lady for at erobre hendes Hjerter, men at det ikke lykkedes ham.

græd og hulkede uafbrudt. Endelig forvandlede Angsten til den mest overstrømmende Glæde. Henimod Klokken tre om Morgenens fødtes den saa længselsfuldt Ventede. Hovmesterinden rakte ham til Kejseren, som gik fra den ene Yderlighed til den anden og ikke formaaede at skjule sin Henrykkelse. Han styrtede ud af Værelset og skreg: *det er en Søn! det er en Søn!* Og i Øjeblikkets Ophidselse, der fik ham til at glemme sin sædvanlige Tilbageholdenhed, faldt han Alle og Enhver, der kom ham i Vejen, om Halsen uden at tage Hensyn til, hvem det var.

I Tuilerierne herskede idel Glæde. Slottets Beboere kapedes om at give deres Jubel tilkende ved overstrømmende Lykønskninger. Kun en eneste Person bibeholdte i denne jublende Skare sin gnavne og mørke Mine. Men laa det ikke i denne Persons Natur at være misundelig og hadsk, fordi han besad Ærgerrighed, Intelligens og Dygtighed, men savnede enhver Lejlighed til at anvende disse Egenskaber?*) Prins Napoleon lagde aldeles ikke Skjul paa sin bitre Skuffelse; denne Dag havde kuld kastet hans Haab om at blive Tronarving! Enhver kunde paa hans Ansigt læse den Nedslaethed, der fyldte hans Sjæl. Flere Gange blev han i sin Egenkab af første Prins af Blodet bedt om at underskrive Louis-Eugène Napoleons Fødselsattest. Først afviste han barsk Fould og Baroche, der ivrigt rakte ham Papir og Pen. Andre lagde sig imellem, men han gav ikke efter og nægtede haardnakket at skrive under. Fra Klokken halvfire om Morgenens til Klokken otte befandt Familjens Medlemmer og Civilemedsmændene sig i den største Forvirring paa Grund af denne lige saa uforudsete som uforklarlige Uvilje. Skulde den Haard-

*) Aandrig som han var, kunde han være elskværdig og indtagende. Men dette var desværre ikke hans Vane, fordi han havde sat sig for saa lidt som muligt at gøre et elskværdigt Indtryk. Denne Prins af Blodet var langt mere kendt for sin forsætlige Uforskammethed, sin Haardhed og sin systematiske Foragt for alt og alle.

nakkethed, som en Prins af Blodet lagde for Dagen, virkelig bringe hele Ceremoniellet i Forlegenhed? Endelig kaldte hans Søster, Prinsesse Mathilde, der overfor Jérôme havde Frisprog, og som var blevet træt af at vente og utaalmodigt længtes efter at gøre en Ende paa Sagen, paa ham og sagde saa højt, at Alle kunde høre det: »Nu har jeg været her i syvogtyve Timer. Hvor længe skal vi endnu blive siddende her? Hvad kan Din Vægring ved at underskrive føre til? Det, der er en Kendsgerning, bliver derfor dog ikke anderledes; og det daarlige Humør, som Du saa tydeligt viser, bliver kun til Skade for Dig selv!« Jérôme-Napoleon tog Pennen med en rasende Bevægelse. Og hans Højhed skrev under.

Byen havde endnu ikke faaet den lykkelige Begivenhed at vide. Hele Dagen den 15. Marts havde Folket vist stor Utaalmodighed og feberagtig Ophidselse. Det var, som om hver Enkelts Fremtidsskæbne ahang af, om Kejserinden bragte en Søn eller en Datter til Verden. Endelig lød den 16de Klokken syv om Morgen den første Kanonskud, der meldte den store Nyhed. Efter de første enogtyve Skud blev der en Pavse. Den gamle Adjudant, der kommanderede Kanonererne i »Invaliderne« og som var Veteran i denne Tjeneste, — han havde paa samme Maade meldt Kongen af Roms, Hertugen af Bordeaux', Greven af Paris' og Napoleon IV's Fødsel, alle Dauphin'er, der var født til at blive Tronfølgere, men af hvilke Ingen kom til at regere, — havde villet berede en Overraskelse ved pludselig at faa Luften til at sitre af en alt overdøvende Kanonlarm. I flere Sekunder troede Hovedstadens Befolkning, at der var blevet født en Prinsesse og ikke en kejserlig Kronprins. Men pludselig lød det toogtyvende Skud, derefter det treogtyvende, og Skudene fortsattes indtil hundredeoget. Der udbrød vild Jubel. Larmen fra den begejstrede Folkeskare naaede op til Slottets Vinduer. Og Gudernes Sprog blandede sig med Folkehobens, Landets første Skribenter skrev Digte og Kantater for at fejre dette *Frankrigs Barns*

Indtræden i Verden. Denne Benævnelse havde Kejseren fundet ved at tilpasse det gamle Monarkis Tale og Skikke paa Nutiden.*)

Hvem kunde endnu betvivle, at Kejserdømmet vilde vedblive at bestaa? Æventyreren, Tronstræberen, som hans Familie i mørkere Tider havde betragtet som en Fantast, der kun beskæftigede sig med at bygge Luftkasteller, saa tillidsfuld og rolig Fremtiden i Møde. Og saa meget sikrere kunde han tro paa sit Dynastis Fremtid, som der var født ham en Søn just paa det Stadium af hans Regering, der betegnede Højdepunktet af hans Berømmelse.

I den kejserlige Bolig hersker Stolthed og Tilfredshed. Først denne »Vidunderfødsel«, der lægger Grunden til endeløse Fantasier. Dernæst Afslutningen paa Kongressen, der — desværre kun for en altfor kort Aarrække — gengiver Europa Fredens og Enighedens velgørende Ro.

Hvilke mærkelige Sammentræf i Data og Modsætning i Begivenheder! Samme Foraarsdag i 1814 havde Paris maattet underkaste sig den Magts Lov, som Revolutionens og Kejserdømmets Generaler saa ofte havde gjort gældende overfor de fremmede Hovedstæder. Byens Porte havde maattet aabne sig for Fjendernes Indtrængen. Prøjsiske, østrigske og russiske Tropper oversvømmede Frankrigs Grund og brandskattede den med Begærlighed og Hævntørst. Men Vaabenlykken har atter skiftet Farve. Sejrherrerne fra 1814

*) »Min Onkel, Kejser Napoleon, som anvendte alt, hvad det gamle Enevælde havde af godt og smukt, paa det nye System, der skabtes af Revolutionen, genoptog denne gamle Benævnelse Frankrigs Børn. Sagen er i Virkeligheden den, mine Herrer, at naar der fødes en Arving, der er bestemt til at fortsætte et nationalt System, er dette Barn ikke alene en Familjes Ætling, han er i Virkeligheden hele Landets Søn, og dette Navn angiver ham hans Pligter« (Kejserens Svar til Senatets Lykønskning i Anledning af Kejserprinsens Fødsel. Holdt i Tuilerierne, 19. Marts 1856).

indvilger nu i at modtage Freden fra en Napoleon; de er blevet hans Gæster og Forbundsfæller. Her var Grund nok til at forvirre et stærkere Hoved end Napoleon III's. Frankrig og dets sidste Kejser havde faaet fuld Oprejsning. Tænkte han mon paa disse Historiens Sammentræf, medens Forberedelserne til den prægtige Daabshøjtidelighed blev truffet?

Kirken, hvis hele præstelige Iscenesættelse med dertil hørende Hymner, Røgelse og Lys paa en saa festlig Maade fremhævede den monarkiske Pragt, havde ikke udfoldet større Pragt og Herlighed under sine Hvælvinger ved Kongernes Kroning end den, der i Notre-Dame-Kirkens Skib blev udfoldet, da det gjaldt for Gud og Mennesker at fejre det Barns Fødsel, der endnu laa indhyllet i sit Svøb, og som man haabede skulde komme til at hedde Napoleon IV.

Den 14. Juni 1856 straaled Glæden fra Slottets Vinduer ned paa Gader og offentlige Pladser. Ved Galataffelet i Festsalen holdt de første Statsmænd Taler, der strømmede over af Ønsker for den Nyfødtes Held og Lykke. Folkets Glæde stod i overstrømmende Oprigtighed ikke tilbage for den officielle Verdens. Alles Hjerter svulmede af Livsglæde. Begejstrede Raab fyldte Luften, og om Aftenen sendte pragtfulde Fyrværkerier deres Straaler mod Himlen for den betagne Hobs Blikke.

*

*

*

Folkets Følelser var et Spejlbillede af den almindelige Situation og den Tilfredshed, som den indgød.

For det Indres Vedkommende var der ingen Grund til at raadsørge de politiske Læger. Frankrig befandt sig fortræffeligt. Og udadtil antog Folkene uden nogen Fordom med Begejstring og Sympathi de franske Idéer som Kulturens og Fremskridtets Grundtanker.

Parvenueu fra 2den December havde virkelig Ret til at sige sig selv, at han var naaet til Højdepunktet af menneskelig Lykke, — idetmindste af den, som han var i Stand til at naa, naar han ikke mere foruden Formue, Magt og Hæder besad Ungdommens Gave. At han besad denne, forsøgte han endnu at indbilde sig i Selskab med Kvinderne, som han holdt meget, ja endog altfor meget af.

Fyrretyve Aar senere fortalte en af Huset Orléans' Venner og som Følge deraf Napoleon III's Modstander, hos hvem man ikke kunde formode nogen Velvilje overfor Kejserdømmet, om sit Indtryk fra hine Dage; det var en Blanding af Beundring og Frygt, Beundring for det smukke Syn og Frygt for dets Skrøbelighed.

»Da jeg fra Hr. Thiers' Ejendom gik over Carrousselpladsen,« fortalte han, »hvor der var fuldt op af Equipager og Drosker, for at begive mig til Hertugindeu af Calliera i Rue de Varennes, hvor nogle bedre forspændte Vogne ventede paa Ejerne, der aflagde Besøg, opfyldtes jeg uvilkaarlig af Sørgmodighed ved Tanken om den besynderlige Svækkelse i Prinsernes Sag i Sammenligning med saa stor en materiel Velstand.«

Midt i al denne tilsyneladende Styrke og Sikkerhed var der kun faa Mænd, som Hertugen af Aumale, i hvis Interesse det laa at være klartseende, der havde en Forudfølelse af, at Krigens Katastrofer en skønne Dag vilde omstyrte al denne kejserlige Pragt og Herlighed.

Men hvorledes skulde man dengang have kunnet forudse, at hele denne Glansperiode kun var et Forspil til et Drama fuldt af navnløs Ødelæggelse og Tilintetgørelse?

Frankrig var rigt, lykkeligt og anset. De udenlandske Fyrster aflagde Besøg hos Kejsereu, tiltrukne af den stor-slaaede og elskværdige Gæstfrihed, der udvistes. Den første blandt dem, Kronprins Friedrich Wilhelm begav sig i Aaret 1856 paa Vej til Paris, ledsaget af Baron von Moltke. I

Eugénie, Kejserinde af Frankrig.

Tuilerierne og i Compiègne kappedes man om at vise Prøjsens Tronfølger Opmærksomhed og Forekommenhed. Ogsaa han viste sig imødekommende og ridderlig i sin Optræden blandt det fornemme franske Selskab. Ingen var mere venlig overfor Kejseren end han og mere forekommende overfor Kejserinden, for hvem han lagde den største Beundring for Dagen. Den senere tyske Kejsers Besøg hos Napoleon III efterfulgtes af Storhertug Konstantins, der var en Broder til Czaren og Ruslands Storadmiral. Indtil for ganske nylig havde han været den ivrigste Talsmand for Krigen mod Frankrig; nu nærrede han det mest brændende Ønske om personlig at overbringe Pantet paa en fuldstændig Forsoning mellem de to Magter. Andre lige saa højtstaaende Personligheder fulgte efter. Den offentlige Mening i Tyskland havde med den Stolt-hed og Ømfindtlighed, som den har saa let ved at vise, længe i Forvejen været optaget af Forestillingen om den Modtagelse, som Bayerns Konge Maximilian vilde faa ved Napoleon III's Hof, naar han indfandt sig paa Skuepladsen for al den Herlighed, der omgav den franske Kejsers Trone. Den bayriske Etikette kunde i enhver Henseende erklære sig tilfreds. Napoleon havde ordnet sin Hofstat paa en Maade, der tillod ham at modtage Herskere af forskellig Rang, *majores vel minores*, med den Pragt, der tilkom hver især af dem.

Fra Tid til anden gentog han sine officielle Rejser gennem de forskellige Dele af Landet og vendte dermed tilbage til den Vane, der i hans Præsidentskabs første Dage havde været ham til saa stor Nytte, da det gjaldt om at fæstne og forøge hans Popularitet. Denne Rejse gennem Provinserne var en Række af Ovationer, der opflammedes ved behændige Øvrighedspersoners Iver og fandt Genlyd i Befolkningens Hjerter.

Den 8. April 1858 gik Kejseren, ledsaget af Kejserinden, i Cherbourg om Bord paa Krigsskibet *Bretagne* for med en hel Flaade som Eskorte at begive sig til Brest. Det franske Herskerpar havde just i Fæstningsbyen Cherbourg modtaget

Besøg af Dronningen af England, der var kommen dertil med en pragtfuld Eskorte af Skibe. Nu sejlede de til Bretagne under Dækning af den stolte Eskadre.*) Fra *Bretagne's* Mast vagede Admiral og Kommandant Pothuau's Flag.

Andre mindre Skibe fulgte i Keiserfregattens Kølvand. Marineministeriet havde været meget omhyggelig i Valget af Skibspersonalet, og Hoffets Elite havde den Ære og Glæde at ledsage Majestæterne paa en Rejse, der snart skulde forme sig som et Triumftog.

Ved Keiserens Side saaes Generalerne Niel og Fleury, Privatsekretæren Mocquard samt Baronerne de l'Isle og de Bourgoing, af hvilke den ene var Napoleons Staldmester og den Anden Overslotsintendant og endelig Kammerherre Marquis de Chaumont-Quitry og to Ordonnansofficerer.**)

Efter Klokken et om Eftermiddagen den 9de at have passeret det snævre Havneindløb sejlede Eskadren med *Bretagne* i Spidsen majestætisk ind mod Brests store Rhed. Fra Havnen dundrede Kanonskudene som en Velkomsthilsen, der besvarede med en Salve fra alle Skibene, og i nogle Minutter gennemkrydsedes den tætte hvide Røg af Lyn. Larmen fra Skytset blandede sig med de begejstrede Raab, der lød fra Mængden, som i Hast var strømmet til, iført sin fineste Puds, og som nu trængte sig frem paa de bedste Udsigtspunkter og gav sit Bifald tilkende over det pragtfulde Skuespil.

En overordentlig smukt bygget Baad blev gjort fri i Havnen, og tredive Roere roede den ud til Admiralskibet. Folk beundrede dens Udsmykning, medens den gled let hen over Vandfladen. To forgyldte Statuer, der forestillede mytholo-

*) Navnene paa disse Skibe var: Arcole, Austerlitz, Eylau, Napoleon, Donauwerth, Union og Isly.

**) Til Keiserindens Følge hørte foruden Hofdamerne: Grevinderne de Lourmel og de La Bédoyère, den senere Fyrstinde af Moskowa, hendes Kammerherre Grev Marnésia, hendes Staldmester Baron de Pierres og Doctor Jobert de La Salle.

giske Skikkelser, holdt i Bagstavnen et Telt af rødt Fløj, hvorpaa Bierne skinnede som Gulddraaber, og øverst oppe var det prydet med den kejserlige Krone og Ørnen med udspilede Vinger. Som baaret af de basunblæsende Havdyr, der fuldstændiggjorde den ydre Udsmykning, naaede denne Gala-
baad hurtigt *Bretagne* og lagde til ved dens Side. Kejseren og Kejserin den tog Plads deri for at lade sig sætte i Land, og det lette Fartøj begav sig, fulgt af en Flaade af Smaafartøjer, atter paa Tilbagevejen.

Byens Borgmester modtog ved Landingsstedet de høje Herskaber for højtideligt at overrække dem Byens Nøgler. Straks efter rullede Equipagerne frem, og Toget naaede hurtigt St. Louis-Kirken, hvor Tonerne fra et *Te deum* lød gennem Rummet.

Et smukt og fornøjeligt Syn frembød sig for de lykkelige Fyrsters Øjne, da de forlod den hellige Bygning: overalt i Byen hvor man end saa hen, mødte Blikket vajende Vimpler, Bannere, Guirlander og improviserede Triumfbuer. Landets Faner flagrede i Vinden; hvor Vognen kørte frem, strøedes Blomster som en duftende Regn ned fra Altanerne. Begejstringen var stor. Bretagnerne følte sig i deres Hjertes Inderste smigrede over det fornemme og ærefulde Besøg. Efter den berømte Anna af Bretagne i det XVIde Aarhundrede havde Ingen haft det lykkelige Indfald at gæste dem, og de opfyldtes af personlig Taknemmelighed mod den unge Kejserinde, som ved sin Nærværelse opfriskede et af de kærester Minder i Byens Historie.

Paa deres Kørsel gennem Byen modtog Napoleon og hans Livsledsagerinde to Gange Blomsterbuketter, som blev overrakt dem af unge Piger. De standsede ved Præfektboligen for at blive der i tre Dage. Galataffelet var saa overdaadigt, som det efter Omstændighederne maatte være, og gennem Vinduerne i Spisesalen saaes Genskinnet fra Illuminationerne, der indhyllede hele Byen i et Flammehav.

Den 12te om Morgenen fortsatte Kejseren og Kejserinden deres Rejse i Bretagne, hilst af Befolkningens stormende Jubel.

*

*

*

Paa samme Tid begyndte man udefra at fejre Napolen III's Paris, der var blevet saa smuk og straalende. Forundringen over alt det Nye, der for Nutiden er blevet saa enkelt og naturligt, vakte en Begejstring, om hvilken man i vore Dage vanskeligt kan danne sig en Forestilling.

I Seinepræfektet herskede allerede i Spidsen for en Administration, der var organiseret som et enevældigt Ministerium, Skaberen af det moderne Paris, nemlig Baron Haussmann. Ingen forstod paa en dristigere Maade at tilpasse sine egne Ønsker efter Herskerens Tankegang, som gik ud paa at tilsløre den moralske Tvang saaledes, at den fik Udseende af at være til det offentlige Bedste. Han var fornylig kommen fra Gironde, hvor han havde været blandt de Første, der hilste Napoleons opgaende Sol, og ved en Audiens sagde han en Dag til den kejserlige Parvenu: »Sire, jeg har drømt om at udføre storslaaede Planer; læg ingen Hindring i Vejen for mit Arbejde, og Deres Hovedstad skal blive Verdens Hovedstad; og Augustus' Rom skal ikke mere være noget i Sammenligning med Napoleon III's Paris.« Ved disse Ord, der smigrede den allerede vakte Ærgerrighed, kom der et varmere Skær i Kejserens tilslørede Øjne end sædvanlig. Under hans tunge Øjenlaag fo'r der som et Lyn. Han svarede: »Gør som De vil«. Forvandlingens Værk tog sin Begyndelse.

Den lykkelige Præfekt! Til Fuldførelse af sine dristige Planer forstod han at samle dygtige Ingeniører som Belgrand og Alphand om sig. Intet hindrede hans Forehavende. Han havde Magten, der befaler, bestemmer og forordner, han havde berømte Mænd, som leder og dirigerer i anden Række, og han

havde endelig Pengene, der letter Udførelsen. Han kunde øse af rige Kilder, indtil de efter mange Aars Udnyttelse var udtømt. Nationens Skatkammer var nu Prinsens Skatkammer. Den offentlige Kasse betød ikke andet end Herskerens Lomme. Ved Hjælp af Millioner skulde han forandre den umaadelige Bys Udseende fra Ende til anden.

Man kan danne sig en klar Forestilling om disse uhyre Arbejder. Det drejede sig om at lave dybe Gennemskæringer gennem tætte Samlinger af usunde Huse, om at kaste brede Lysstriber ind igennem den mørke Labyrinth af Smaagyder og Pladser, der egnede sig til Barrikadeopføring, eller Gyder uden Udgang og ved Hjælp af hurtige Forbindelsesmidler at forene de fjernestliggende Kvarterer med Byens Hjerter. Under de foregaaende Administrationer var disse Planer blevet udfærdiget og undersøgt; men de syntes ikke at skulle faa anden Skæbne end fra Tid til anden at blive trukket frem fra de Mapper, hvor de hvilede, alt eftersom de pekuniære Forhold i Øjeblikket var. Støttet af Napoleon III's rundhaandede Imødekommenhed tog den foretagsomme Præfekt, hvis Forgængere Frochot, Chabrol, Rambuteau og Berger havde forberedt den praktiske Side af Sagen, alle Planerne frem paa een Gang og begyndte straks paa de enorme Arbejder, de nødvendiggjorde.

De, der troede at kende Paris, undrede sig over ikke mere at kunne finde Vej i den Forvirring af nye Gader og Veje, der var opstaaet. Hvorhen man end vendte sig, var Byens Udseende forandret, og Blikket mødte et nyt og uventet Syn. Hele Kvarterer forsvandt som ved et Trylleslag. Paa alle Gadehjørner saa man høje og kunstfærdige Stilladser, hvor hele Afdelinger af travle Arbejdere gik frem og tilbage mellem Tømmerværket. Tætte Støvhvirvler faldt ned over Byen fra de sammenstyrtende Mure. Skygge og Lys skiftede og frembragte maleriske Virkninger i Ruinernes Mørke, paa de nye Murstens hvide Flade eller i Dybet af de halvt nedrevne Huse,

der ved den pludselige Gennembrydning gav den Udenforstaaende et Indblik i Befolkningens daglige Liv.*) Forvandlingen af Byen Paris antog under den almægtige Administrators Tryllestav en Karakter, der grænsede til det Vidunderlige.

Men der rejste sig ogsaa hist og her kritiske Stemmer, og Oppositionen gjorde sig gældende overfor de altfor yderliggaaende Omvæltninger. Fortidens Venner klagede over at se saa mange Bygninger, Huse og Privatejendomme styrte i Grus, hvor alle de Generationer havde levet, som paa en vis Maade dannede Rammen om svundne Tiders Historie. Hver faldende Sten rev her et Stykke Historie med sig i Faldet. Tilhængerne af den rene Kunst talte om ryggesløs Fremgangsmaade og beklagelig Vandalisme, der snart nedrev en arkitektonisk Juvel, snart et andet genialt Stykke Arbejde sammen med simpelt Murværk. De, der sværmede for originale Bygninger, oprørtes over den Ensformighed, som disse utallige Gennembrydninger frembød, hvorved Murene i Kongernes gamle Hovedstad styrtedes, Uensartethederne jævnedes med Jorden og den lige Linje gjorde sig gældende overalt. Endelig var der Humanisterne og Socialisterne, der ivrede imod det brutale Eksproprieringssystem, som bortjog Haandværkerne fra Byens Centrum og tilintetgjorde Kunstnernes og Filosofernes Paris, det historiske og tænkende Paris fra fordums Tider, og alt dette kun for at den luksuriøse Materialisme kunde sejre.*)

Men alle Indvendinger og Klager var forgæves. Nedbryderne, der blev opmuntret fra højeste Sted, fortsatte deres Arbejde. Rue de Rivoli trængte stadig videre frem, fejede de Gyder og elendige Huse bort, som den traf paa sin Vej, og kastede som en rivende Strøm alt, hvad der spærrede Vejen for

*) Jfr. *le Paris démolé*, af Ed. Fournier.

den, omkuld. Saasnart det gamle var nedrevet og det nye opført, indviedes de nye Kvarterer. Uden at lytte til Archæologerne, der forfærdede hævede Stemmen ved hvert Hammer-slag, der truede et gammelt Minde, eller til de klagende Økonomister, der opfordrede til at overveje for og imod, fortsatte Haussmann haardnakket sit Nedrivningsværk, hvorved han undertiden med et Arbejde, der kun frembød en tvivlsom eller forbigaaende Nytte, tilintetgjorde værdifulde Vidnesbyrd om en svunden Tid og fremtidige Generationers fædrene Arv. Ganske vist spredte han derved en Flod af Lys og Sundhed over den mørkeste Del af de uhumske og usunde Kvarterer, undfangede kække arkitektoniske Idéer og gjorde det muligt i Løbet af nogle Aar at fuldende Opførelsen af det kæmpemæssige Louvre, der havde afskrækket flere Dynastier; han mangfoldiggjorde Afsætningsmulighederne for den moderne Civilisation, byggede de brede luftige Veje, hvor nu talløse Befordringsmidler fra den parisiske Virksomhed cirkulerer, han oprettede uhyre kostbare og pragtfulde Monumenter, men glemte for den ydre Udsmykning ikke Folkets Tarv, idet han skabte Torve, Hospitaller, Sparekasser og Forsikringselskaber.

Kejseren havde ikke begrænset sine Forskønnelsesønsker til Hovedstaden; Lyon, Bordeaux og andre store Byer nød ligeledes godt deraf. Paa sin første officielle Rejse i det gamle Lugdunum (Lyon) underholdt han sig længe med Præfekten Chevreau om de forskellige Forholdsregler af almen Interesse, som han ønskede trufne der. En af hans første Regerings-handlinger var at forene Lyons tre Forstæder.*) Ved at lægge Grunden til denne Lyons Sammenslutning, ved at give Byen en eneste Administrator og sætte hele Byen under samme Byraadsstyre, vilde han bevirke, at de sidste Skranker faldt, der skilte de enkelte Dele af Befolkningen, som jo var

*) Paris, 20. Februar 1865. Brev fra Kejseren til Indenrigsministeren.

saa fast knyttet til hinanden ved fælles Interesser. Overalt gik det paa samme Maade; allevegne lod Kejserdømmet opføre den ene offentlige Bygning efter den anden, som om det ansaa sig selv for at være evigt og uomstyrteligt. Industrien tog et pludseligt og rivende Opsving. Frankrig samlede hele Europas Kapitaler paa sit Marked.

*

*

*

En mørk Sky, en urolig Tanke forstyrrede undertiden dette Opsving. Ofte tænkte Napoleon paa, at han ikke havde opfyldt de to Hovedpunkter af sine Ungdomsløfter lige godt. Han havde genoprettet Kejserdømmet. Han havde ikke befriet Italien.

Skøndt Tanken om den italienske Enhed aldrig havde forladt ham, kunde han dog som Statsoverhoved og i sit Lands Interesse ikke undlade at frygte for de fjerne Modvirkninger. Berettigede Forsigtighedshensyn foranledigede ham til at tøve med at følge Cavours Planer.

Hans egne Minder, den piemontesiske Gesandts diplomatiske Hentydninger og indtrængende Forestillinger, den sørgmodige og værdige Optræden, som Folket lagde for Dagen, idet det satte al sin Lid til Europas Retfærdighed og navnlig til en mægtig Fyrstes Hjælp, alt dette var Grund nok til at ile til Hjælp; men kloge politiske Hensyn, der ogsaa besad deres Magt og Værdi, holdt ham tøvende tilbage.

Det er bekendt, hvorledes en Række af Attentater mod hans Liv bidrog til næsten med Vold at drive ham til at tage en Bestemmelse.

Hans egen Eksistens stod paa Spil ved Løsningen af dette saa vanskelige Problem. Gamle Tilhængere af Karbonarismen, hvis Navn han havde haft Tid nok til at glemme, og hvis Spor han havde tabt, siden han i sin Ungdoms Dage paa en

Napoleon III i Kejserskrud.

saa æventyrlig og romantisk Maade havde sluttet sig til de hemmelige italienske Selskaber, huskede ham endnu, men paa hvilken Maade tilkendegav de dette! Ved dristige og voldsomme Midler, ved Mordforsøg. Det var den Maade, paa hvilken de plejede at bringe Fart i altfor langsomme diplomatiske Forhandlinger. Pludselig mindede de ham om de Løfter, han ikke havde holdt, om den Forpligtelse, som han i sin Tid højtideligt havde paataget sig, men som han ikke havde opfyldt, nemlig den af alle Kræfter at arbejde med paa Italiens Genrejsning, saasnart han havde Magten dertil.

Spørgsmaalet, der i og for sig var politisk og religiøst, var for ham blevet en Privatsag, som maatte afgøres.

Alt det Had, der samlede sig imod Dronning Hortenses Søn efter de to Brødre Louis-Napoleon og Auguste de Morny's ubegribelig dristige politiske Løbebane, mødtes om dette Punkt, og talrige Tilhængere, der ikke veg tilbage for de usleste Midler, stod parat til at tjene dette Had.

I Aaret 1856 blev der foretaget det første Attentat mod Napoleon III. En Italiener ved Navn Pianori var Ophavsmanden dertil og maatte betale Forsøget med sit Liv. Ifølge Udsagn fra et Øjenvidne, der var forsigtig nok til ikke at tale derom for ikke paa nogensomhelst Maade at blive indviklet i en farlig Proces, ramte Skudet.

Kejseren sad tilhest og red i Skridtgang. En Mand styrtede frem fra Fortovet, hvor han havde staaet, og hurtig som Lynet strakte han Armen frem og affyrede sit Skud. Napoleon III blev næsten væltet i Sadlen. Morderen blev staaende nogle Minuter som ubevægelig af Forbavselse over, at Kejseren ikke var styrtet til Jorden af Skudet, der maatte have ramt ham midt i Brystet. En Panserskjorte havde beskyttet ham, men den Bevægelse, med hvilken han var sunket tilbage, lod ingen Tvivl om, at han var ramt.

Faa Maaneder senere sprang Orsinis Helvedesmaskine.

Sikkert har en Art overtroisk Indflydelse tvunget Napo-

leon III til at handle. Østrig skulde selv levere et Paaskud for Udlandets Indblanding. Kejseren benyttede sig deraf og foranledigede den berømte Scene med den østrigske Ambassadør, Baron von Hübnér, som gav Anledning til Krigen.

I Kraft af Historiens Udvikling og Geografiens Indgriben — to Kræfter, der var mægtigere end Østrigs Tropper — drevs de italienske Folkeslag uimodstaaeligt til at trænge sig sammen for kun at danne en eneste Nation under et eneste Scepter.

Napoleon III rykkede kun Tidspunktet nærmere.

Inden Krigen mod Østrig udbrød, var der udstedt en Erklæring om, at Lombardiet, der i Virkeligheden var Befriernes Ønskers Maal, kun forlangte at vende tilbage i dets Herrers Hænder, dels af patriotisk Ligegyldighed, dels fordi det var vant til Underkastelse. Det var blevet sagt, at Toscanerne aldeles ikke tænkte paa at ville adlyde en Smaaafyrste af Sardinien. Alvorlige Mænd mente ikke at tage Fejl, naar de forudsagde, at Anarkiet vilde blive det sikre Resultat af denne Opstand, der rejstes til Gunst for et uroligt og ustadigt Folkefærd. Men der behøvedes ikke lang Tid for at overbevise om, at Forskellen i Klima, Klædedragt og Skikke ikke forhindrede den italienske Folkesjæl i allevegne at være den samme, og at der paa Halvøen i Virkeligheden kun fandtes et eneste Folk.

Som Følge af Napoleon III's mægtige Hjælp og hans politiske Fejlgreb skulde en beslægtet, ærgerrig og misundelig Nation rejse sig, vokse og trykke sig opad Frankrig, og denne Nations Udbredelse skulde i Fremtiden blive et ret ubekvent Naboskab for Frankrig. Men Kejseren, hans Ministre og hans Folk vilde til en Begyndelse foruden de øjeblikkelige Fordele, som Nizzas og Savoyens Anneksion frembød, ikke se andet end Sejrene, Fanernes Vajen og de sejrrige franske Troppers Tilbagekomst til den begejstrede Hovedstad.

Til de største Dage i Napoleon III's Regering hører føl-

gende to: den 25. December 1855, paa hvilken de fra Krim hjemvendte Batailloner defilerede forbi Statsoverhovedet, og den 14. August 1859, paa hvilken Folkets Begejstring gav sig tilkende i høje Leveraab for Kejserparret og i lidenskabelige Demonstrationer til Ære for Tropperne, der vendte hjem fra Italien.

Den første af disse offentlige Demonstrationer havde været mindre storslaaet, men dog meget virkningsfuld. Krigen var ikke endt, skøndt Sebastopols Indtagelse gav Anledning til at haabe paa en nær Afslutning. Kejseren havde besluttet at tilbagekalde de fire Regimenter, der havde været mest udsat for Fjendens Ild, samt at lade Garden vende tilbage. En tæt Skare fyldte Gaderne for at fejre Sejrherrerne. Vinterdagens Kulde mildnedes lidt af Solens Straaler. Langs Boulevarderne var Husene smykkede med Faner, der vajede fra alle Vinduer. Vendômepladsen var indrammet af Tribuner. I Forgrunden af Tilskuerpladsen, der var rejst op mod Justitsministeriet og prydet med Tæpper, sad Kejserinden og ved Siden af hende Prinsesse Mathilde. Begge ventede med bankende Hjerter paa Krimkrigernes Ankomst.

Forrest red General Magnan, hvis høje Skikkelse med den straalende Uniform tog sig meget statelig ud i Spidsen for en Eskadron Livjægere. Napoleon var hurtigt redet hen for Fronten af de Regimenter, der stod opstillede paa Bastillepladsen. Efter at have holdt en Tale til Førerne og Soldaterne red han i Galop tilbage ad Boulevarderne for at standse paa Vendômepladsen, hvor han gjorde Holdt ligeoverfor Kejserinden, hilste med Haanden op til hende, hvorefter han afventede Troppernes Ankomst. Endelig viste de sig med General Canrobert i Spidsen, og deres pjaltede Klæder og afmagrede Ansigter viste tydeligt nok, at de havde udstaaet et meget strengt Felttog. Bag Regimenternes Musikkorps fulgte de Saarede, ved Synet af hvilke Folkets Begjstring steg endnu mere. Der vinkedes med Lommetørklæder; høje Raab lød

allevegne fra og Kvinderne kastede Blomster. Kejserinden klappede i Hænderne, og hendes Øjne fyldtes med Rørelsens og Glædens Taarer

Der gik fire Aar. Den 14. August 1859 oprandt, den Dag, paa hvilken Tropperne fra Italien skulde vende tilbage til Hovedstaden med Sejrstrofæerne fra Magenta og Solferino. Kejseren, der havde haft Overkommandoen, var allerede den 17. Juli vendt hjem. I sine ledige Timer havde han i Saint-Cloud lagt Planer til en af de pragtfulde Friluftsceremonier, som han yndede saa meget, og hvormed Dagen, der netop var den sidste før hans Navnedag, skulde fejres.

Dagen oprandt straalende, Begejstringen var almindelig og Festen forløb som en af det gamle Roms Triumffester. Hvilke uforglemmelige Øjeblikke! Kejserinden overværede den militære Højtidelighed; med Blikke, der straaled af berettiget Stolthed, fulgte hun enhver af dens Enkeltheder; over hele Vendômepladsen kunde man se hende sidde under en pragtfuld Baldakin med gyldne Frynser, omgivet af sine Hofdamer. Omkring denne Dekoration var der opført et Galeri, der naaede op til Justitsministeriets øverste Etage, medens der paa begge Sider af Pladsen var rejst brede Tribuner, paa hvilke flere Tusind Mennesker havde Plads. Kostbare Drape-rier, Guirlander og Laurbærkranse smykkede Balkonerne paa Pladsen og i Rue de la Paix. De fornemme Damer havde grebet Lejligheden til at iføre sig deres eleganteste Toiletter. Alle Ansigter smilede, og alle Hjerter var fyldt af Glæde. Over Tropperne med de sejrrige Ørne, Kanonerne og Fanerne, der var erobret fra Fjenden, faldt der en Blomsterregn ned fra Vinduerne; Luften fyldtes med deres Duft, og Bifalds-raabene og Begejstringen tog ingen Ende, da Kejseren viste sig med den treaarige Prins, iført Gardegrenaderernes blaa og røde Uniform, foran sig paa Sadlen. Forfatteren af *Mémoires d'Evans* skildrer sit Indtryk paa følgende Maade: »Begejstringen var ubeskrivelig. Der vinkedes med Lomme-

tørklæder, Fanerne sænkedes og Kaarderne lynede; Officerne, Soldaterne og Publikum paa Tribunerne samt hele den forsamlede Skare tiljublede den lille Prins, der her for første Gang viste sig for Publikum; Hyldestraabene lød som et rasende Uvejr, og Jubelen lod ikke til at kunne faa Ende. Denne Forbindelse mellem Barnet, der repræsenterede Nationens Fremtid, — saaledes som man i hvert Fald dengang troede — og Sejrene ved Solferino og Magenta foran Mindesmærket over den Mands Triumfer, der var Dynastiets Grundlægger, gjorde et dybt Indtryk paa Folket. Her stod det ligeoverfor de store Kræfter, der regerer Verden, og Indtrykket heraf var saa stærkt og saa uimodstaaeligt, at selv Regeringens mest uforsonlige Fjender lod sig henrive deraf; ogsaa de tog Del i Folkets Begejstring, kastede Blomster for Fødderne af Kejseren og hans Søn, medens de af alle Kræfter raabte: *Arméen leve! Frankrig leve!*«

I saadanne Øjeblikke havde Kejserdømmet i Sandhed Grund til at tro, at det stod paa Magtens og Berømmelsens Højdepunkt. Og dog, — hvilke Forandringer i Europas Landkort forberedtes ikke allerede, inden Ekkoet af Hyldestraabene endnu var hendød, — hvilke alvorlige og farefulde Begivenheder, som Napoleon III ikke havde forstaaet at forudse, og som skulde volde hans ubetænksomme og vekslende Politik de alvorligste Vanskeligheder, var ikke allerede dengang i Anmarsch!

ELLEVTE KAPITEL.

De sidste lykkelige Dage.

En Parallel: En Sammenligning mellem Højtidelighederne ved Wienerkongressen i 1814 og Verdensudstillingen i Paris 1867.

Imellem de glimrende Aar og den ulykkelige Periode, der danner Afslutningen paa Kejserdømmet, ligger en lykkelig Tid,

hvor de kommende Uvejrsskyer dækkes af den nedgaaende Sols Straaler. Aaret Attenhundrede og syvogtres med Verdensudstillingen er dette Lyspunkt.

Uvilkaarligt drager man en Sammenligning mellem Aaret 1867 med dets mange Kongebesøg og den berømte Wienerkongres i 1814—1815. Udstilling og Kongres, — hvor forskellige forekommer ikke disse Ord. Og dog hersker der stor Lighed, dels fordi en eneste By i Europa gøres til Samlingssted for de internationale Besøg, dels ved de mange straalende officielle Festligheder, ved de mangfoldige storslaaede Skue-spil, der er en Øjenlyst for Hoben og ved de Fornøjelser og Glæder, som begge Perioder er saa rige paa.

I Løbet af Vinteren 1814 og Foraaret 1815 herskede i Øst-rigs Hovedstad en ejendommelig feberagtig Glæde og Ophidselse hos Befolkningen, en Tilstand, den aldrig havde kendt i en saadan Grad. Europa havde til Wien sendt ikke alene alle Kongerne, men tillige et uforligneligt Udvalg af Mænd og Kvinder, der ved en enestaaende Sammenkædning af Begivenhederne skulde mødes der.

I 1867 var der i Paris færre berømte Personligheder tilstede end ved Kongressen i Wien. Men ligesom Wien i 1814 uafbrudt oversvømmedes af den internationale Strøm, saaledes var ogsaa Frankrigs Hovedstad i 1867 det Centrum, til hvilket Alverden strømmede for uimodstaaeligt at lade sig rive med af Lidenskabernes og Fornøjelsernes alt opslugende Hvirvel.

Allerede i de første Dage af Februar har Paris truffet sine Forberedelser for at modtage sine Gæster. Byen smykker sig, ifører sig sit bedste Skrud og smiler ved Tanken om det Bifald, som den maa afvinde de Fremmede. Henri Rochefort har engang sagt, at Byen ved denne Lejlighed mindede om en Hushovmester, der har dækket Bordet for tidligt og nu med korslagte Arme og lidt urolig venter paa Gæsterne. Men disse lader ikke vente længe paa sig. Daglig indeholder Bla-

dene Notitser om dem. Fra tusinde forskellige Steder strømmer de ukendte Venner til. Man har forudset, at der vil opstaa Forvirring, og man har indset, at man maa hjælpe Gæsterne med at finde sig tilrette i de ukendte Gaders Labyrinth. Trykte Førere bringes i Overflod i Handelen; en smart Forretningsmand har en endnu bedre Idé og opfinder Udstillingskompasset. Den hele Skare af Gadens Skibbrudne tager sin Tilflugt til denne nyttige Genstand, hvis Lykke er gjort.

Hele Byen Paris aander Glæde og Jubel paa Indvielsesdagen for den store Verdensudstilling, der er et stort Fremskridt overfor Udstillingen i 1855. Denne Dag betyder en Triumf for Napoleon og er vel skikket til at bibringe ham en ubegrænset Tillid til sit Livsværks Bestandighed. En straalende Forsamling er mødt i det pragtfulde Industripalads. Højtideligheden fandt Sted under Ledelse af Statsoverhovedet, der var i Kjole med Æreslegionens brede Ordensbaand og Storkorset paa Brystet; ved hans Side tiltrak hans blonde Gemalinde sig Gæsternes Blikke; hun var iført en changeret Silkekjole og bar om Haaret en Krone af Violer med en fin Aigrette paa Siden.

Ingen var blevet glemt, da de officielle Indbydelser til Herskerne blev udstedt. Det varede nogen Tid, inden de første Svar indtraf, thi enhver ventede paa, at hans Nabo først skulde tage en Beslutning og dermed give et Eksempel. Victor Emanuel lod meddele, at han vilde blive i Turin; efter hvad hans Gesandt Nigra sagde, var han alvorlig syg og bange for at foretage Rejsen fra Piemont til Frankrig. Men det lod til, at det kun var denne Rejse, han var bange for, thi ganske kort Tid efter erfarede man, at han var taget op i Bjergene for at gaa paa Jagt. Derimod trængte Kansler Gortschakoff, hvem et Ophold i Paris forekom meget fristende, ind paa sin Herre. Han havde store Planer i Baghaanden. Czaren besluttede sig endelig til at efterkomme Napoleons Indbydelse. Da de andre Hoffer fik at vide, at Kejseren af Rusland havde bestemt sig

til at begive sig paa Vej, fremskyndede ogsaa de deres Forberedelser. Kongen af Prøjsen brød op, ledsaget af to af sine Tillidsmænd, Otto von Bismarck og Grev Moltke.

Den samme Ubeslutsomhed, der efterfulgtes af Hastværk med at komme afsted, havde vist sig for et halvt Aarhundrede siden, da det gjaldt Rejsen til Wien. Broderskabet mellem Konger og Fyrster var mere imaginært, end man formodede. Da Europas Herrer forenede deres Kræfter for at styrte alle Tronernes Overmand, sprængtes deres smukke Forbund, saasnart det gjaldt om at dele Byttet mellem sig. De to gode Brødre, Czar Alexander og Kongen af Prøjsen, af hvilke Sidstnævnte ikke kunde gaa et Skridt uden at træde i den Førstes Fodspor, havde nær ikke fulgt Kejseren af Østrigs Opfordring til at komme. Der manglede ikke meget i, at de kun havde sendt deres Ministre; men heldigvis fandt man en Udvej til alligevel at kunne udføre Rejseplanerne. I Wien genoptoges Forberedelserne, der havde hvilet i tre Uger. Ikke saasnart havde de mindre Hoffer faaet Vished om, at de stolte Potentater havde meldt deres Besøg, før ogsaa deres Fyrster opfyldtes af Ønsket om at se og blive set. Alle vilde de være tilstede ved Mødet mellem de kronede Hoveder. Endog Kongen af Neapel, der var banlyst af det europæiske Fyrsteraad, følte Lyst til at ile til Wien, for der i egen Person at forsvare sin saa truede Sag. Kongerne af Württemberg og Danmark lagde størst Hastværk for Dagen med at begive sig paa Vej. Der blev sagt, at Kongen af Danmark skyndte sig saa stærkt med at aflægge Besøg hos Kejseren, der selvfølgelig vilde modtage ham med al Højtidelighed, at han mødte i Modtagelsessalonen, endnu inden Lysene var blevet tændt. Hvilken uforudset Krænkelse af Etiketteloven! Franz II, der saa sin Tjenere begynde at tænde i største Hast, som Folk der er meget forsinkede, var saa godmodig at give dem en Haandsrækning, og den blonde nordiske Monark lod sig melde i

samme Øjeblik og overraskede saaledes Kejseren ved dette underordnede Arbejde.

I Paris som i Wien var det de højststaaende Fyrster, der først gav Møde. Efter dem kom Fyrsterne af anden Rang. Det var Kongerne af Würtemberg, Bayern og Belgien, Vicekongen af Ægypten, Prins Anton af Hohenzollern og den, der af alle Herskerne næst efter Czaren vakte størst Interesse, nemlig Sultanen Abd-ul-Aziz.

Nogle eksotiske Fyrster, som ventedes, mødte ikke. Folk følte sig noget skuffede, da de, efter at Bladene havde bragt fejlagtige Meddelelser, hørte, at Kejseren af Kina var lidt for ung til at begive sig paa den lange Rejse, da han nemlig ikke var mere end ti Aar gammel, og at Sultanen af Marokko havde altfor meget at gøre med sine oprørske Stammer og ikke turde udsætte sig for ikke mere at finde sin Trone, naar han vendte tilbage fra Paris.*) Men man trøstede sig hurtigt med alle de øvrige betydelige Personer....

I Wien 1814 blev der truffet storslaaede Forberedelser og vist en i Sandhed kongelig Gæstfrihed. Den Luksus, der blev udfoldet, henrev Alle ved sin Kostbarhed som ved sin Smag. Selv om de russiske og prøjsiske Majestæter søgte at skjule deres Overraskelse under et Skin af urokkelig Værdighed, følte de sig dog ikke desto mindre grebne af det vidunderlige Syn, der mødte dem. Langs Praterens Alléer stod galaklædte Eliteregimenter opstillet, og deres straalende Uniformer belystes af Efteraarssolen. Luften genlød af Musik-korpsenes Marscher og Nationalhymner, der endmere bidrog til at forhøje den almindelige Glæde. Hele Byens og Forstædernes Befolkning var paa Benene, iført Festdragt. Det var en vidunderlig Dag.

Kejseren af Østrig, der selv var meget nøjsom i det daglige Liv, havde sat sig for ikke at være sinaalig overfor sine

*) Som Stedfortræder sendte han sin Broder Muley-Abbas.

Gæster. Hver af Herskerne, hvad enten det var regerende Fyrster eller Kronprinser, stillede han Fuldblodsheste, Hofequipager og et Følge af beredne Gardister til Disposition, og alt var ordnet paa en saadan Maade, at der aldrig opstod den ringeste Forvirring eller Fejltagelse angaaende den Enkeltes Rettigheder eller de Hensyn, der skulde tages. Overstaldmesteren, Grev von Trauttmansdorff, vaagede meget omhyggeligt over, at der ikke blev begaaet nogen Fejl og at der aldrig opstod den ringeste Uorden i alle disse fyrstelige Equipager.

Den samme smukke Orden herskede ogsaa i Napoleon III's Paris ved de Festligheder, hvormed Fyrsterne modtoges. Selv om der ikke udfoldedes samme pragtfulde Ceremoniel som det, med hvilket Franz II i Spidsen for et prægtigt Følge havde modtaget de fremmede Monarker, saa fandt der dog store Toppemønstringer og prægtige Revuer Sted i Frankrigs Hovedstad for at fejre den nye russiske Czars og den nye prøjsiske Konges Ankomst.

I første Række tiltrak Czaren sig Folkets Opmærksomhed. Han havde en imponerende Skikkelse og et behageligt Ansigt, skøndt Udtrykket var ret strengt; han optraadte værdigt, forstod at belægge sine Ord og havde Ry for at være flot. *) Alt dette bidrog til at gøre Alexander II til Parisernes Yndling, til Trods for at Frankrig dengang var opfyldt af broderlig Medfølelse for det ulykkelige Polen. Alexander I havde med større Livlighed og Munterhed kastet sig ind i

*) Der blev fortalt Vidundere om den russiske Kejsers Gavmildhed, for hvilke der ikke laa det ringeste til Grund. Napoleon III's Vaabendrager havde frelst Alexander II's Liv ved at kaste sin Hest mellem Herskerens Bryst og Berezowski's Pistol. Der blev sagt, at Kejseren havde vist sig overordentlig taknemmelig. Men i Vikeligheden havde Raimboux hverken faaet Adelsbrev til sig selv eller Diamanter til sin Hustru, ligesaa lidt som nogen Taksigelse fra russiske Byer, men derimod flere hundrede Breve, i hvilke Folk bad ham om at hjælpe dem med en Del af hans imaginære Formue.

Wiener Livets Glæder, hvor Elskov og Ærgerrighed stredes om at faa Overtaget hos ham. Men Pariserne vrededes ikke paa den nye Autokrat paa Grund af hans alvorlige Mine. Man var ham taknemmelig for hans lange Spadsereture gennem Byen og for den Interesse, som han lagde for Dagen ved at besøge de vigtigste Steder uden at tilsidesætte Senatet og Kammeret, der i Virkeligheden ikke faldt synderlig i hans kejserlige Smag. Det var Folk en Glæde at se, at han forstod den franske Hovedstads Charme og Tiltrækning, og at han værdsatte de Kunstnydelser, den bød ham. I Kejser Napoleon III's Nærværelse sagde han en Dag til Præfekt Haussmann: »Overfor Dronningen Paris er vi Alle kun Borgerlige.«

Ved en lignende Lejlighed beundrede Kongen af Prøjsen oppe fra det højtliggende Anlæg Buttes-Chaumont det stor-slaaede Panorama, der bredte sig for hans Fødder; men hvor forskellige var ikke de Følelser, der opfyldte ham og de Ord, han brugte for at udtrykke sin Beundring. Hans Øjne søgte i det Fjerne et Punkt ude ved Byens Fæstningsvolde. Da han endelig fandt det, gjorde han Haussmann opmærksom derpaa og sagde: »Paa det Sted var det, vi i Aaret 1815 drog ind i Paris.« — »Ja,« svarede Haussmann, hvis Svar bar Præg af ædel Stolthed, men ikke just var særlig heldig valgt, »men siden den Tid har vi opført nogle Fæstninger,« og dermed pegede han paa Fæstningsværkerne, der hist og her saas hæve sig mod Himlen.

De blodige Ofre, der laa opdyngede under Sebastopols Mure, havde i Frankrig kun efterladt Mindet om Hæder og Berømmelse. Frankrig og Rusland var begge opfyldt af gensidig Agtelse for hinandens Mod og Ædelmodighed. Og som for at fæstne deres gensidige Følelser knyttede der sig et Sagn til Alexander I's Person og til den Rolle, han i 1814 havde spillet i Paris, da man i ham saa den Mand, der kunde hjælpe Landet ud over alle de store Ulykker, da man glemte

i ham at se Sejrherren for kun at se en Beskytter, der var opfyldt af de ædleste Følelser.

Men blev den russiske Kejser i 1867 hyldet varmt i Paris, saa blev Monarken fra Berlin til Gengæld kun modtaget med liden Hjertelighed. Paa mange Smaating mærkedes den store Forskel, som Folket straks fra første Dag lagde for Dagen i sin Sympathi for de to Herskere. Russiske og engelske Faner vajede overalt, derimod saaes den tyske Fane sjældent i Parisernes Vinduer. Ved et Bal, der blev givet paa Raadhuset, oversteg det Hensyn, der blev vist Friedrich-Wilhelm, ikke den rent officielle Høflighed. Flere Gange havde Orkestret spillet den russiske Nationalhymne, medens man ved en ufri-villig og i nærværende Tilfælde beklagelig Forsømmelse hele Aftenen fuldstændig undlod at spille *Heil Dir im Siegeskranz*. Med sin militære Holdning og sit energiske Ansigtsudtryk vandt Friedrich-Wilhelm ikke Folks Hjerter, dertil manglede hele hans Væsen altfor meget ethvert Spor af Hjertelighed. Man hviskede til hinanden om, hvor godt det var, at Kongen af Prøjsen ikke havde glemt at medbringe sine Adjutanter, da han ellers havde været saa ganske alene i Paris. Hans Minister Bismarck var ganske vist Genstand for den almindelige Nysgerrighed, men heller ikke han hørte til de afholdte Gæster. Sandt at sige beskæftigede saavel Hoffet som Folket sig meget med denne Personlighed. Intet af, hvad han sagde eller foretog sig, gik ubemærket hen. En Dag var der blevet lagt Mærke til, at han, der i Virkeligheden var en saa streng og haanlig Natur, overdreven høflig havde bukket helt ned til Jorden for Napoleon, og at den Urokkelige havde smilet. Alle saadanne Ubetydeligheder blev drøftet vidtløftigt blandt Publikum*) og blev udlagt snart godt snart daarligt, men

*) En Aften, da han var i Variété-Theatret, fulgte Tilskuernes nysger-rige Blikke ham helt ind bag Forhængene i hans Loge. Folk fik næsten Sympathi for ham, da de saa ham smile ad Hortense Schnei-ders morsomme Viser, og den Dag fandt man, at han egentlig slet ikke saa ond ud og endog havde et ganske kønt Ansigt.

kun sjældent med den rigtige Bedømmelse af, hvad denne ulykkebringende, men højtbegavede Personlighed betød for sit Land som handlekraftig Begavelse og som truende Skræmmebillede for de øvrige Nationer.

Men naar Kongen og hans Minister var alene sammen, tog de Oprejsning for den Mangel paa Sympathi, der vistes dem af det franske Folk. Under fire Øjne udvekslede de de lagttagelser, de Dag for Dag havde gjort angaaende Fejlene i Landets indre Organisation, Militærstyrkens mangelfulde Tilstand og de svage Punkter, som de med deres skarpe Øjne havde set gennem den straalende Overflade. De havde ikke spildt Tiden og lovede sig selv, at de nok senere skulde anvende de Erfaringer, de her havde gjort.

Wilhelm havde taget sit Standpunkt overfor sine Værters Kulde og underrettede ikke de tyske Blade derom. Disse indeholdt tværtimod kun udmærkede Efterretninger om det Bifald, som Kongen og hans Ministre høstede i Paris. I de mest smigrende Udtryk og stærkeste Farver skildrede Bladene hinsides Rhinen den Respekt og Frygt, som deres Konge havde forstaaet at indgyde det frivole Folk*). Dagen efter at en pragtfuld Troppemønstring havde fundet Sted paa Marsmarken, ved hvilken Lejlighed Herskerne havde maattet sidde flere Timer tilhest, glædedes Berlinerne ved at erfare, at Czaren og Kejseren af Frankrig havde set frygtelig trætte ud, medens Kongen af Prøisen ikke viste det ringeste Spor af Træthed og frembød en velgørende Mod-sætning til de andre stakkels Monarker.

Paris havde meget hurtigt lært de forskellige udenlandske Gæster at kende paa deres Levemaade og deres Flothed.

*) De engelske Blade bragte ganske andre Beretninger derom. I Bladet *Star* stod der i Juni Maaned: »Der opstod ved deres Ankomst (Wilhelms og Bismarcks) en Nysgerrighed, der imidlertid snart svandt; man kan roligt sige, at denne Hersker med samt sin Minister gjorde Fiasko«.

Czaren havde Ry for at være overordentlig rundhaandet, men det faldt Ingen ind at tillægge Kongen af Prøjsen denne Egenskab. Folk gjorde sig ikke den Ulejlighed at spørge sig selv, hvori det ligger, at nogle Fyrster har saa let ved med begge Hænder at øse af Statens Kasse, men var fuld af Beundring, da det rygtedes, at de tre Millioner, som Kejseren af Rusland havde medbragt til sit Pariser Ophold, i Løbet af ganske kort Tid var fordampet, og at Storfyrsttronfølgeren alene for sin egen Person havde brugt næsten nihundrede tusind Francs. Nyhedsjægerne forsømte ingen Lejlighed til at drage Sammenligning mellem de forskellige Fyrsters Levevis, og med Pennen i Haanden morede de sig over de stakkels tredive tusind Francs, som den prøjsiske Kronprins havde faaet bevilget af den gavmilde Fader. Og Kritiken spottede lystigt over den sparsommelige Friedrich-Wilhelm, der indskrænkede sine Udgifter til det mindst mulige, og som uden Tvivl havde svoret at lade saa faa af sine blanke prøjsiske Penge som muligt blive tilbage i Frankrig. Det var den kloge og forsigtige Sparsommelighed hos en Konge, der tænkte mindre paa sine Fornøjelser og Folks Mening end paa sit eget Folks sande Fordel, og som øjensynligt ikke i ringeste Maade brød sig om at gøre noget glimrende Indtryk.

Hvor langt bedre syntes ikke Pariserne og navnlig Pariserinderne om den Maade, paa hvilken de eksotiske Fyrster kappedes om at strø Perler og Guld omkring sig! Abd-ul-Aziz og Khediven af Ægypten omskabte for en Tid Paris til Orienten. I Opéra-Comique var han en hyppig Gæst, og det var let at se, at han befandt sig særdeles vel ved Synet af de lette Dekorationer, de endnu lettere Toiletter og de maleriske Billeder, der her oprulledes for Publikums Blikke.

Hans Højheds Reiseforberedelser og Afrejse havde ikke fundet Sted uden Tøven eller Vanskeligheder, der var opstaaet ved Fortolkningen af Profetens Lov og ved Afgørelsen af Budgetspørgsmaalet, og alt dette havde i høj Grad generet

Abd-ul-Aziz's gode Vilje. Først og fremmest maatte han berolige sin Samvittighed overfor de Skriftsprog, der forbyder de Troendes Hersker at forvilde sig ind i de Vantros Land. Napoleon maatte under disse Omstændigheder komme ham til Hjælp med en Slags Skin-Overenskomst, hvorved Hindringen overvandt; han maatte under en imaginær og provisorisk Form ligefrem overdrage ham sit Kejserdømme. Og efter at Frankrig paa denne Maade var blevet en tyrkisk Provins, var der intet mere til Hinder for, at Kalifen kunde bære Landet med et temmelig langt Besøg.

Men Tyrkiet formaaede med dets allerede ret store Statsgæld ikke at skaffe de Millioner tilveje, der var nødvendige for at dække en saa mægtig Herskers Rejseomkostninger. Europæiske Bankmænd meldte sig i rette Øjeblik og tilbød at laane Summen imod høje Renter. Paa den anden Side mente Abd-ul-Aziz i Bevidstheden om sin Klogskab og den Tjeneste, han gjorde sit Folk ved at bibringe Udlandet en imponerende Forestilling om dets Storhed, at han var fuldstændig berettiget til som Belønning at tilbageholde Halvdelen af dets Embedsmænds Lønninger. Og for at vide nøjagtig Besked om alt, inden han traf en endelig Beslutning, udveksledes der en Korrespondance mellem Konstantinopel og Frankrigs Hovedstad, ifølge hvilken alle Betingelser angaaende hans Pariser Ophold blev fastslaaet. Brevene fra Konstantinopel indeholdt Forskrifter om, hvorledes alt skulde indrettes for ham: hans Bopæl maatte være saaledes beliggende, at han fra sine Vinduer havde en Udsigt, som ikke stod altfor meget tilbage for den pragtfulde Udsigt over Bosporus; foran hans Spisesal i Paris skulde der anbringes et stort Gitterværk, bag hvilket han kunde se alt uden at blive set, saaledes som han var vant til at have det. Endvidere skulde der indrettes et stort Bassin til at optage de Tønder Vand, som han lod komme fra Nilen til Brug ved sin daglige Renselse, (Alexander I forlangte paa Kongressen i Wien, at der skulde sendes ham Is-

stykker fra Nevafloden til Brug ved hans Toilette). Han kom og blev tilfreds. Paa sin prægtige Hest med Kalifernes høje juvelbesatte Sadel og med Purpurkaaben flagrende om Skuldrene, gjorde Sultanen et glimrende Indtryk, naar han ved festlige Lejligheder red i Spidsen for sit meget dekorative Følge.

Paa den anden Side stod Vicekongen af Ægypten ikke tilbage for sin Overlensherre, hverken hvad den ydre Pragt eller hvad hans Udgifter angik. Naar hans Baad drevet fremad af de prægtig klædte Roere, gled henad Seinen, fulgte Tusinder og atter Tusinder af Nysgerrige ham oppe fra Bolværket med Beundring malet i deres Ansigter. Man kunde se den lykkelige Ismaïl ligge udstrakt i en lang, blød Stol med sin orientalske Pibe i Munden og den sorte Drik foran sig, medens han var omgivet af sine Embedsmænd, Venner og Tjenere. Tre Slaver gik frem og tilbage, fyldte Kopperne og tændte Piberne. Ved Roret stod en kæmpestor Afrikaner og styrede det lette Fartøj. Det var som et Syn fra »Tusind og een Nat«, der her under Sommersolens varme Straaler gled henover Vandspejlet. De Forretningsdrivende og Kvinderne velsignede Ismaïl-Pascha. Overalt hvor denne straalende Forøder af Ægyptens Skatte viste sig, efterlod han et bredt Spor af Guld, for at man ikke skulde glemme, at han havde været der.

*

*

*

I 1814 og 1815 havde flere af den østrigske Kejsers fornemme Gæster ladet sig det være magtpaaliggende straks ved deres Ankomst at gøre et godt Indtryk. Saaledes havde f. Eks. de Foræringer, som Kongen af Württemberg medbragte i sine Kufferter, gjort stor Virkning og vakt Beundring og Misundelse. Deres Værdi takseredes til over en Million Gylden. Var det ikke overdrevet og næsten upassende, spurgte Kongen af Danmark sig, der følte sig ganske stødt, fordi han i den

Henseende ikke kunde efterligne, langt mindre overgaa sin »gode Broder« fra Stuttgart?

Napoleon III's fyrstelige Gæster havde ikke ment det nødvendigt at vise deres Følelser paa en saa kostbar Maade. Størsteparten bragte kun deres Taksigelse og Indbydelser til Gengæld for den udviste Gæstfrihed. Saaledes udtalte Kongen af Prøjsen Ønsket om, at Napoleon III vilde aflægge ham Besøg i Berlin, dersom han ikke holdt sig for god dertil.

Det indiskrete Bynyt vidste temmelig nøje Besked med Gæsternes Pariser Budget, d. v. s. hvilke Summer hver af dem havde bestemt at give ud under Opholdet der, og hvilke Midler forskellige af dem benyttede for at skaffe sig dem. Paa samme Maade havde den offentlige Mening i Wien efter Beretningerne fra Indenrigsministeriet i 1815 nøjagtigt kunnet opstille ikke alene Kongernes og Prinsernes, men ogsaa de øvrige Gæsters Regnskab, hvad enten de brugte deres egne Midler eller det østrigske Hof kom dem til Hjælp og stillede dem Midler til Raadighed. Flere Wiener Banker havde aabnet Herskerne en betydelig Kredit. Denne Kredit var ubegrænset for Kongen af Prøjsens Vedkommende, der iøvrigt kun ugerne tog sin Tilflugt dertil og var yderst sparsommelig; nogle hundrede tusind Rubler var blevet stillet til Czarens Disposition; Prinsen af Wreda, der repræsenterede Bayern, fik hundrede tusind Gylden, medens Hertugerne af Weimar, Oldenburg og Mecklenborg kun fik halvtreds tusind. Ved at adspørge samme Kilde kunde man have faaet at vide, at den danske Hofmarskalk havde en Kredit paa flere Millioner i en Wienerbank; at Ekskongen af Westfalen, Jérôme-Napoleon, figurede med en Sum paa trehundrede tusind Gylden paa Listen over den kejserlige Rundhaandethed, og at Kronprinsen af Württemberg paa sin Side var indskrevet med et Laan paa femogtyve tusind Reichsthaler. Foruden de Nævnte fandtes der mange andre Prinser og Fyrster, der saa godt de kunde tærede paa de østrigske Finanser, hvilket dog ikke hin-

drede dem i ved paakommende Lejlighed at bære en vis Gavmildhed og theatralsk Forfængelighed til Skue.

Naar man med faa Ord vil skildre de forskellige Monarkers Virksomhed under deres Ophold i Wien, kan man sige, at Kejseren af Rusland elskede for dem alle, at Kongen af Danmark, der holdt meget af at tale, talte for dem alle, at Kongen af Bayern og Kongen af Württemberg spiste for dem alle, men man maa saa heller ikke glemme at tilføje, at Kejseren af Østrig betalte for dem alle. Og de undsaa sig ikke for at gøre Brug af hans Imødekommenhed! Alle disse Konger, hvem der for ganske nylig var tilføjet saa svære Saar, skyndte sig at søge Lægedom i Wiens Herligheder og Glæder. De havde aldrig vist en mere bestemt Optræden og havde aldrig gjort Indtryk af at være mere fornøjet over at leve paa Bekostning af deres Borgeres eller Borgerinders Penge og Kærlighed.

Man maatte være meget uheldig, sagde en fornem Dame af det franske Aristokrati, der dengang opholdt sig i Wien, om man ikke et eller andet Sted paa sin Spadseretur mødte en Kejser, en Konge eller en regerende Fyrste, eller om man, dersom man gjorde sig Umage derfor, ikke traf en General, en berømt Diplomat eller en Minister. Og i dette det Andet Kejserdømmes skønne Dage var Forholdet omtrent det samme. Ligesom der havde været et rigt Udvalg paa Majestæter i Erfurt, saaledes fandt der nu en virkelig kongelig Fest Sted i Paris.

Selskabslivet har aldrig udviklet sig rigere og mere afvekslende end i de to kejserlige Perioder, den ene i Østrig i 1815, den anden i Frankrig i 1867, og skøndt der herskede megen Lighed mellem disse Festligheder, var Anledningen til dem dog vidt forskellig. Ved begge Lejligheder, men navnlig i Wien saas Personer, der havde stor Betydning saavel ifølge deres Titler som deres Magt, hengive sig til Dagens og Nattens Fornøjelser med tøjlesløs Begærighed.

Der blev indledt flere Kærlighedsforhold under Opholdet ved Wienerhoffet end ved Hoffet i Paris eller Compiègne, og feststemte Fyrster fandt der en Ramme, der var mere romantisk og forskelligartet og bedre egnet til galante Æventyr.

Hvilket interessant Kapitel kunde der ikke skrives herom, men det vilde føre for langt bort fra det egentlige Emne!

Jagten efter Fornøjelser var almindelig paa den berømte Kongres. Alexander, der havde Tilnavne som »Kongernes Konge«, »Englen«, »den gode Ridder«, »Befrieren«, den uimodstaaelige Alexander, som Andre, der ikke saa let opfyldtes af Begejstring, simpelthen kaldte »en rigtig Nar,« denne Czar foregik med sine utallige Forelskelser de Øvrige med sit Eksempel. Alle Kvinder syntes ham attraaværdige, og Alle følte de sig smigrede over den Ære, han viste dem. Saaledes havde de to Skønheder, Prinsesserne af Bagatrimon og Sagan, der boede ved Siden af hinanden i Schenkenstrasse Nr. 59, erklæret hinanden aaben Krig paa Grund af Skinsyge i Anledning af den russiske Herskers Tilbøjelighed for dem. Men hans Opmærksomhed blev delt paa mindst tyve forskellige Steder. Snart tøvede han i Valget mellem den attraaværdige Fyrstinde Esterhazy, den muntre Sophie Zichy og den smukke Fyrstinde Auersperg; snart vidste han ikke, hvilken af sine to sidste Baldamer, den unge Grevinde Szechnyi eller den ikke mindre tiltrækkende Monz Lichtenstein han skulde give Skønhedens Pris. Men der var andre Skønheder, der ogsaa tiltrak sig hans Opmærksomhed. Julie Zichy forekom ham ikke mindre forførerisk end hendes Søster Sophie, og Leopoldine lige saa skøn som Monz Lichtenstein. Og hvorledes skulde man kunne glemme den unge Majordatter Marie Kleinhardt, som han paa en saa øjensynlig Maade udmærkede ved en Fest?

Straks ved sin Ankomst havde han udtalt sig med Begejstring om Wienerindernes Skønhed. Uden at glemme sine Interesser eller sin Persons Værdighed anvendte han dog megen Tid paa sine Fornøjelser, og hans forbigaaende Kær-

lighedsforhold var mangfoldige i Tallet. Han savnedes aldrig ved noget Bal eller nogen Fest, og blandt alle de øvrige Gæster kendte man ham øjeblikkelig paa hans baade værdige, elegante og utvungne Holdning og paa den ham egne ærbødige og dog samtidig fyrige Maade, paa hvilken han nærmede sig Kvinderne. Paa en Maskerade ser man ham pludselig i øjensynlig meget interessant Samtale med en sort Domino, der ikke er nogen anden end Fyrstinde Esterhazy-Raisin. Men snart efter trækker han sig ud af Samtalen for at jage efter Æventyr. Han har ikke gjort to Skridt, før han allerede er midt inde i det. Den skønne Bigottini i blaa Domino har sine Garn ude efter ham, og den selvbevidste Morell tragter ogsaa efter at tiltrække sig hans Opmærksomhed. Men Storhertugen af Baden, der stræbte efter hendes Gunst, vil ikke tillade dette. Dog, det vilde føre altfor langt at nævne alle dem, der var Genstand for hans ustadige Tilbøjelighed. Det var ikke alene de fornemme Damer, til hvilke han henvendte sig, men ogsaa en Del andre Kvinder, hvis Gunst var tilfals for Enhver, fandt Naade for hans Øjne.

Ingen af Herskerne formaaede helt at unddrage sig den sanselige Atmosfæres Indflydelse, der omgav dem og forvirkede selv de Forsigtigste. Man bemærkede, at selv Kongen af Prøjsens ellers saa maadeholdne Livsførelse i den sidste Tid var blevet mindre velordnet. Man søgte at forklare sig, hvilken Kvinde der vel havde formaaet at udøve en saadan Magt over ham. Der var foregaaet en fuldstændig Forandring i hele hans Optræden; han bestræbte sig øjensynlig for at vise sig hjertelig og imødekommende og, hvad der aldrig før havde været Tilfældet, han optraadte ved Festerne paa en elskværdig og indsmigrende Maade overfor de maskerede Kvinder.

Man morede sig over Kongen af Prøjsen og over den højtidelige og alvorlige Maade, paa hvilken han bød den smukke Julie Zichy Armen, siden han mente at være stærkt forelsket i hende. Men man beundrede den smukke Karl af Bayern,

der med sit elegante Væsen var lige saa farlig for de smukke Kvinders Rygte som Fyrsterne Dietrichstein og Metternich. Hans Kongelige Højhed Vicekong Eugène de Beauharnais var sikkert ogsaa en af de mest afholdte Personer i denne Flok, dersom man tør tale saaledes om de fornemme Gæster, der her brugte Tiden til at fejre diplomatiske Fester. Han saas til Stadighed omgivet af unge og friske Ansigter paa Ballerne og Aftenselskaberne.

Smagen for Damernes Selskab og de dermed forbundne Fornøjelser var langt mindre fremherskende hos Napoleon III's kronede Gæster end blandt de Kongelige Højheder, der besøgte Wienerkongressen. Skøndt omgivet af saa mange Fristelser formaaede nogle tyske Fyrster dog at holde sig udenfor Rækkevidde. Som de upaaklagelige Ægtemænd de var, følte de sig stærke nok til at holde sig borte fra den forbudne Frugt, der fristede dem overalt og til enhver Tid.

Men selvfølgelig viste ikke alle de fornemme Gæster ved denne Nationernes Sammenkomst sig lige saa strenge mod sig selv. De vilde have troet, at de fornærmede deres Vært, dersom de ikke havde holdt Skridt med hans Appetit. Og her var virkelig en Opgave for dem, thi Napoleon III forstod sig paa at tage Livet fra dets behageligste Side. Og man tør roligt sige, at Hortenses Søn i sin »Kejserdrøm« indrømmede saadanne Drømmebilleder en ikke ringe Plads, der havde været en østerlandsk Sultan værdige.

Som alle Mænd, der er blevet opdraget af Kvinder, var han meget modtagelig for feminin Indflydelse. Hans Tilbøjelighed for Kvinder viste sig hos ham i en ret ung Alder og svandt først sent. I hans Hjerne udspandt der sig hurtigt og let en Roman; hans Fantasi var altid rede til at gribe Fantomerne.

Hans Idealisme hindrede ingenlunde, at han var rig paa Erfaringer paa det erotiske Gebet. Til Trods for, at der var

en utrolig stor Sværm af Skønheder ved hans unge Hof, formaaede han dog aldrig at forblive ligegyldig, naar han fik Øje paa en hidtil ukendt Skikkelse. Med ubevægelig Mine fulgte han, uden at give det Udseende deraf, hendes Bevægelser, opmærksomt iagttog han hendes Gang, den Maade, paa hvilken hun satte den lille Fod paa det bløde Tæppe; han fulgte hende spændt, naar hun standsede for at tage Plads, og iagttog interesseret, hvorledes hun drejede Hovedet, smilede og hilste paa sine Omgivelser.

Han var ikke vanskelig at friste, og enhver Kvinde, der blot saa nogenlunde godt ud, vakte hans Attraa. Enhver ung Kvinde, der blot besad nogen Tiltrækningskraft, kunde, om hun vilde, rose sig af at have kendt Kejseren intimt, selv om dette Bekendtskab kun havde været meget kortvarigt.

Kejserinde Eugénie havde rigelig Anledning til at beklage sig over denne altfor vidtgaaende og vedholdende Tilbøjelighed.

Paa den anden Side besad han en meget stærkt udviklet Familjefølelse. Han selv sagde, at den Lykke, han nød i Familjens Skød efter sine smaa Afstikkere, var ham mere værd end hans Ærgerrigheds Tilfredsstillelse, skøndt han absolut heller ikke forsmaaede den Luksus, der tjener til at indfatte de mere intime Glæder paa en saa straalende Maade.

Overfor sin Hustru bevarede han en oprigtig Hengivenhed, der aldrig fornægtede sig, og helst havde han til enhver Tid gjort hende meddelagtig i sine Indtryk, i ethvert af de skønne Syn, der mødte hans Øjne. Naar han var borte fra hende, skrev han hende hjertelige og ukunstlede Breve, hvis Stil man maaske kan finde lidt borgerlig, men som fremfor alt var præget af en menneskelig varm og oprigtig Følelse.*)

*) »Du og Barnet er alt for mig... Jeg er lykkelig over, at det Øjeblik nærmer sig, hvor jeg skal gense Dig og vort kære Barn, og jeg er saa lykkelig, at jeg plager mig selv, idet jeg undertiden bliver bange for, at Du og han indtil da kan blive syge. Pas godt paa dit eget

Hans uforanderlige Følelser som Ægtefælle og Fader kom heri til Udtryk.

Paa dette Punkt var han sig sine Pligter bevidst, naar bortsees fra den naturlige Svaghed, der ofte medførte, at han gav efter for de Fristelser, der mødte ham paa hans Vej gennem Livet. Han har jo endog røbet for en af sine Fortrolige, at hans ægteskabelige Troskab ikke havde været længere end seks Maaneder efter Bryllupet, og at han trængte til smaa private Adspredelser, men altid var glad ved at vende tilbage til Reden!

Ubestandigheden var iøvrigt en Familjetradition. En hel Bog kunde fyldes med Eksempler herpaa. For ikke at forbigaa dem alle med Tavshed, skal her idetmindste nævnes et af dem. Det drejer sig om en Medaillons Historie.

Denne Medaillon var et meget smukt Stykke Arbejde, der havde tilhørt Napoleon I, og hvori Marie-Louises Billede sad. Hvorledes det var gaaet til, at den kom i Fyrst Demidoff's Eje i Florents, er i og for sig uden Betydning. Det interessante derimod er, at da en af hans Tjenere en Dag ved at tørre Medaillonens af kom til at forskyde Glasset, faldt dette ud sammen med Billedet, hvorved det viste sig, at der bag ved Kejserindens Portræt sad et andet, nemlig Frøken Georges', og at dette dækkede over et andet Portræt, der ikke var noget andet end den smukke Fru Walewskas, og at den smukke Polakinde ikke var den Sidste i Serien. Der havde saaledes siddet en hel Samling kejserlige Elskerinder gemte i en eneste Medaillon. Napoleon III havde ved sin Juvelers Hjælp kunnet tillade sig samme Luksus, men han vilde i et lignende Tilfælde maaske have haft større Vanskeligheder, thi han havde sik-

og hans Helbred. Lad ham ikke gaa for tæt til Vandet, naar han er ude at spadserere. Overanstreng Dig heller ikke. Alle disse Raad er maaske dumme, men naar jeg er lykkelig, er jeg bange.«

Brev fra Napoleon til Kejserinde Eugénie. Juli 1856.

kert overtruffet sin Herre og sit Forbillede med Hensyn til Antallet.

Hos hans Onkel hørte de galante Æventyr til Sjældenhederne; paa ham udøvede de derimod en vedholdende Tiltrækningskraft. Fra Tid til anden tog han sig sammen og lovede ikke mere at forstyrre Kejserindens Sjælefred, men snart efter bukkede han atter under for Fristelsen. Disse Afvigelser fra den ægteskabelige Troskab var for hyppige til at kunne betegnes som tilfældige Uheld. Til Trods for sine gode Forsætter om for Fremtiden at forblive trofast, var han ikke Herre over de Lejligheder, der lurede paa ham. Det var meget fristende og meget interessante Lejligheder, men de gentoges for hyppigt. Tvungen til fra Morgen til Aften at spille sin Rolle maatte han endog om Natten være i Gala. At han saa undertiden fjern fra Dagslyset blev udsat for at forfejle sin Virkning, var den uundgaaelige Følge deraf. Selv de højeste Titler beskytter ikke den menneskelige Natur imod dens Svagheder; men iøvrigt lagde han herved en ret forvoven Vedholdenhed for Dagen. Altfor let gav han efter for Tilbagefald, som saavel Fornuften som Alderen burde have holdt ham tilbage fra.*) Som en blaseret Sultan klagede han over sine stadig tiltagende Erobring.

Det er en bekendt Sag, at Kvinder er overordentlig nysgerrige efter at anstille Sammenligninger. Blandt de Skønne, der blev indbudt til en mere intim Sammenkomst med Kejseren, fandtes der ogsaa nogle Misfornøjede, og det var ikke dem Alle, der lagde Skjul paa deres Utilfredshed.**)

*) Jfr. angaaende dette Emne Marquise de Taisay's interessante Afsløringer, der dog er blevet tilpasset lidt efter Forfatterens Fantasi.

**) Fru de Bauffremont har fortalt en ganske morsom og sandfærdig Historie desangaaende. En smuk Kunstnerinde, Frøken P... med mørkeblaa Øjne, kastanjebrunt Haar og fordringsløs og ukunstlet Optræden var blevet opfordret til at træffe sammen med Kejseren til en privat Sammenkomst. Hun forlod ham uden at have modtaget noget dybere Indtryk af hans Egenskaber som Elsker, hvorefter hun drog den Slutning, at Magt ikke altid giver Kraft.

Napoleon III besad hverken de russiske Autokrater Alexanders eller Nicolaus' statelige Skikkelse, deres regelmæssige Ansigtstræk eller deres faste og beslutsomme Optræden, der ved første Øjekast synes at bevise, at Naturen, Fødselen og Opdragelsen i Forening har skabt nogle Mennesker til at være Herskere. Czar Alexander I, om hvem der blev talt saa meget bag Wienerkongressens Kulisser, var som Elsker endnu mere ærgerrig end som Kejser. Han vilde helst tilbedes af Alle, hvad enten det var Høje eller Lave, Kronede eller Ukronede, Prinsesser eller Kunstnerinder, naar de blot optraadte med Ungdommens eller Skønhedens Helgenglorie om Hovedet. Hans Held hos Kvinderne var saa fuldkomment, at det foruroligede ham. Men det begrundedes af to ydre Egenskaber, der sjældent findes forenede i en og samme Person: han var baade majestætisk og indtagende, hvilket ikke med Rette kan siges om Napoleon III.

Selv om Lovtalere har fremstillet hans Billede set i det bedste Lys, kan man dog ingenlunde paastaa, at hans Træk egentlig kan kaldes kønne. At dømme efter den Beskrivelse, som den nye Republiks Indenrigsminister i hans fyrretyvende Aar gav Præfekterne af ham (inden de mod ham trufne Forholdsregler var blevet ophævet), havde hans maa, graa Øjne, stor Næse, tykke Læber, en spids Hage og bleg Teint; Hovedet sad dybt nede mellem Skuldrene og hans Ryg var allerede dengang bøjet. Dertil kom, at han ligesom Napoleon den Store var temmelig lille og havde en uproportioneret Figur.*) Fornemhed var absolut ikke det mest iøjnefaldende hos ham. Efter at være blevet Kejser vænnede han sig til en ubestridelig Værdighed i Holdning og Væsen. Men til at kunne røre et Kvindehjerte besad han ingen anden synlig Egenskab end sit blide Blik, sit hjertelige Udtryk og fremfor

*) »Onklen« saavel som »Nevøen« havde en altfor lang Overkrop i Forhold til de korte Ben.

alt sin Talisman: Kejserværdigheden. Den skænkede ham den største Tiltrækningskraft.

»Kvindens Arme,« siger Prædikerens Bog, »er at ligne ved Jægerens Garn.« Ofte har han ønsket at unddrage sig dem, men han formaaede det ikke. Ungdommens Dæmon lader sig først sent fordrive hos nogle Mænd, der ifølge deres egen Natur, deres Overflod af materielle Goder eller deres sociale Stilling udsættes for stadig Fristelse.*) Han var uforsigtig nok til at vedblive med at føre en Sultans Tilværelse, der var meget uheldig for hans Helbred,**) som ikke var tilfredsstillende og i moralsk Henseende meget svækkende for hans Autoritet som Ægtemand og Hersker. Det er noksom bekendt, paa hvilken uheldig Maade Kejserens private Fejl indvirkede paa Kejserdømmets Politik.

*

*

*

Vi vender tilbage til de udenlandske Fyrster paa Rejse. Det er sikkert, at de fleste blandt dem ligesom Napoleon III holdt af Kotillon'en anderledes end slet og ret som en Dans. Folk viste sig saavel i Idéer som i Sæder overordentlig tole-

*) Naar han paa Modtagelsesaftenerne lod sit blide og ømme Blik glide hen over Forsamlingen, opstod der snart hos den Ene, snart hos den Anden den triumferende Tanke: »Er det muligt! Kejseren har set paa mig længere end paa nogen Anden, Han, der ser saa mange smukke Kvinder om sig! Saa er jeg altsaa smuk i hans Øjne!« Det var en ny Sympathi, der i saadanne Øjeblikke opstod i Haab om at vække lignende Følelser hos ham.

**) »Jeg har i den sidste Tid ingen Efterretninger faaet fra Paris og er lidt urolig i Anledning af et Rygte, der her gaar om, at Kejseren skulde have haft et Nerveanfald. Skønt jeg ikke fæster Tillid til Rygtet, er jeg dog ikke helt rolig, thi det Liv, han fører, er ikke godt for en Mand paa seks og halvtres Aar, dersom jeg skal tro de desværre kun altfor sande Beretninger herom.« (Mérimée; Brev til Panizzi, 24. December 1864).

rante overfor dem, og de havde virkelig forsømt noget, om de ikke havde benyttet sig deraf. I Datidens Paris som i Wien paa Kongressens Tid herskede der i den Retning en almindelig Forekommenhed, der saa gennem Fingre med mange Daarskaber; og da man vidste, at Lejligheden kun var forbigaaende, skyndte man sig med at begaa dem.

Man kunde udmærket godt skildre hele Situationen med samme Ord, som Fru Du Montet benyttede for at gengive, hvad der i 1814 gik for sig i Wien: Historien hviler, Herskerne morer sig og nyder deres Ferie uden Forbehold. Med lignende Utvungethed delte i 1867 alle deres Pariser Tilværelse i to Dele: den ene viedes den officielle Verden og Værdigheden udadtil, den anden deres egen Person og dens smaa Svagheder.

I den fornemme Verden blev der lagt den største Opfindsomhed for Dagen for at gøre Tilværelsen saa rig paa Afvekslinger som muligt. I 1814 havde man i Wien opfrisket Interessen for levende Billeder til Glæde for Gæsterne, saavel Fyrster som Diplomater. Hos Julie Zichy, hvis Salon var Samlingssted for Potentaterne, blev der saaledes en Aften givet en Fest af en egen og sjælden Skønhed. Hendes Søster, Grevinde Sophie Zichy og GrevWogna sang, hvad man kaldte levende Billedromancer. Og bag et Slør antog Emnet i enhver af Sangene for Tilskuernes Blikke synlig Form ligesom Operaens Drømme. Pariser Selskabet optog denne Mode, og de levende Billeder gjorde Furore under det Andet Kejserdømme,

Ligesom i Wien nød man ogsaa her i fuldeste Maal Maskeballernes Friheder og hemmelige Tiltrækning, hvor der bag Masken udveksledes Ytringer, som Ingen ellers havde vovet at udtale, og hvor Æventyr har deres største Tillokelse paa Grund af den Vanskelighed, det medfører at afsløre en Ubekendt, hendes Navn, Stilling eller Skønhed.*)

*) Jfr. i *Les Femmes du Second Empire* Beretningen om Maskeballerne, som Fyrstinde Metternich foranstaltede i den østrigske Ambassade.

Daglig mødtes man i Selskaber, hvor Musiken, Dansen og den galante Underholdning spillede den største Rolle. Der gik ikke en Aften, hvor der ikke var foranstaltet Bal, Maskerade eller Festmiddag. Hvor mange forføreriske Kunstnere, hvor mange smukke og letlevende Damer indfandt sig ikke ved disse aristokratiske og fyrstelige Sammenkomster, hvor Høj og Lav ofte blandede sig mellem hinanden; det faldt Ingen ind at beklage sig over de derved opstaaende Forvirringer, som ogsaa havde deres behagelige Side.

Omgivet af al denne Gæstfrihed og Lystighed gav Fyrster og Konger sig Glæden i Vold med samme Ubekymrethed, som deres Forgængere havde lagt for Dagen i Kongressens historiske Dage. Tankerne aflededes af tusinde Adspredelser. Og alle disse Mennesker nød Livet i fulde Drag og beklagede kun eet, nemlig at Festen ikke varede længere end den gjorde.

Endelig maatte der gøres en Ende paa denne nydelsesrige Tilværelse, og enhver af Gæsterne maatte vende tilbage til sit Slot for atter at tage Regeringens Tøjler i sine Hænder. Det Baand, der for en kort Tid havde knyttet alle disse Personer af forskellig Oprindelse sammen, slappedes lidt efter lidt atter, indtil det tilsidst helt sprængtes.

Fyrværkerierne er slukket. Musiken har ophørt at spille de internationale Melodier. Alle disse Konger er atter vendt hjem, Nogle henrykte over en Rejse, hvis Glæder de har nydt uden Bagtanke, Andre misfornøjede over ikke at have medbragt andet end Indtryk af forfejlede Sammenkomster og Minder om Skinsyge og Misundelse. Frankrigs Kejser har kun nydt sin Stilling som Husets Herre men har ikke noget Øjeblik tænkt paa at udforske sine Gæsters Planer og Tanker. Han er henrykt over det opnaaede Resultat; tro mod sin dynastiske fikse Idé smigrer han sig med at have udfyldt en meget smuk Side i sin Onkels Historie.

Ikke desto mindre er det ham ikke ubehageligt, at alle disse Festligheder endelig er blevet afsluttede. Overfor Prins

Napoleon, der for nylig er vendt tilbage fra Italien, forklarer han det saaledes: »Det er til Tider virkelig meget ubehageligt; man ved ikke, hvad man skal sige til hinanden, og hvor trættende er det ikke i min Alder til Stadighed at være i Uniform og deltage i Fester!« Men, spurgte Jérôme, har disse Anstrengelser da ikke medført Fordele og varige Resultater? Czaren af Rusland og Kongen af Prøjsen har dog sikkert hver især villet tale om Politik og afgøre Forretninger. »Nej,« svarede Kejseren, der hverken havde forstaaet deres eller deres Ministres halvkvædede Vise, »nej, ikke et eneste Øjeblik. De kom kun hertil for at se Paris og more sig«. Kunde en Begavelse, der troede paa sin egen Skarpsindighed, virkelig i den Grad lade sig skuffe? Ja, desto værre! En Mislyd havde forstyrret Festens Harmoni, og ikke en Gang den havde han opfattet: Tilsynekomsten af det prøjsiske Trio, der saa træffende sammenlignedes med de tre Masker i *Don Juan's* vidunderlige Finale.

TOLVTE KAPITEL.

Fald og Afslutning.

Nøjagtigt som i de glade Dage i 1815, da Verdenskongressen blev vækket af sin politiske Halvsøvn ved Musik og Dans, gik det ogsaa nu under det Andet Kejserdømme, hvor alt kun syntes at dreje sig om Fornøjelser og Forlystelser. Hoffesterne fortsattes i samme Grad, som det havde været Tilfældet under saa godt som hele den glimrende, blomstrende, kostbare men mod Slutningen ulykkelige Regering.

Til Trods for den almindelige Sorgløshed var det dog, som om en begyndende Skygge lagde sig over Glæden og Lykken. I de sidste Aar havde man ikke kunnet undgaa at gøre sig klart, at Aandens og Sansernes Adspredelse,

Pengebegæret og Interessen for Forretninger ikke var de eneste Livsmaal, men at der daglig ophobedes nye Vanskeligheder, som stadig gav mer og mer Anledning til Bekymring, især udadtil, og at det var beklageligt, at Regeringen ikke havde taget sig af disse Spørgsmaal med større Fasthed og Energi.

Napoleon III havde, som en lagttager i Udlandet fastslog, efter 1860 beriget Frankrig langt mere end Nogen havde kunnet formode og gjort Paris til alle Hovedstæders ubestridte Dronning. Men alt det Gode, hvis Udvikling han havde begunstiget og støttet, blev gjort goldt ved den Modvirkning, som hans notoriske diplomatiske Udygtighed udøvede.

Der indtraadte et Øjeblik i Historien, hvor Napoleon III's Frankrig virkelig indtog Forrangen blandt Europas Stater. Dets Naboer misundte, respekterede og frygtede det. Efter Krigen i Orienten viste denne Overlegenhed sig med aldeles enestaaende Tydelighed. Alle de øvrige Magter akcepterede eller taalte den.

Da bestormede Bismarck og hans Herre Frankrigs Kejser med Anmodninger om at indrømme Prøjsens Repræsentant en Plads ved Pariser Kongressen, uden dog derfor at ville fremkalde nogen Forstyrrelse paa Fastlandet uden Napoleon III's Billigelse. Da kappedes hver af de to store rivaliserende Magter i det tyske Forbund om at være forekommende og give besnærende Løfter for at vinde hans Sympathi. Hvor mange Gange var ikke den forlokkende Udsigt til at faa Rhin-provinserne blevet stillet ham for Øje som et Haab om Belønning!

Traktaten i Villafranca, der blev sluttet midt i den sejr-rigeste Periode og vedtaget paa fremmed Befaling, denne Halvtriumf, der efterfulgtes af en øjensynlig Tilbagegang, gav det franske Kejserdømmes Anseelse det første alvorlige Stød.

De franske Troppers skæbnesvangre og langsomme Mellemkomst i Mexico, Sammenstyrningen af den ærgerrige Plan, som Napoleon havde udklækket sammen med Kejserin-

den og Morny om hinsides Havet at grunde et latinsk Kejserdømme, der skulde være i Stand til at træde op imod de Forenede Staters Magtudfoldelse, alt dette bidrog endnu mere til at forringe Tilliden til hans Styrke. Slaget ved Sadowa, Bedragerierne ved Luxembourg-Affæren og Prøjsens paa hinanden følgende Udfordringer gav Frankrigs forbigaaende Overmagt Dødsstødet.

Selv tvivlede Napoleon III aldeles ikke paa, at han var en meget dygtig Statsmand og besad et enestaaende Talent til at indlede, knytte og atter løse udenrigspolitiske Forbindelser.

Ligesom Ludvig XV og Ludvig XVIII holdt han af ved Hjælp af et hemmeligt Diplomati at holde Øje med sine Ambassadørers Handlinger og Optræden; men hvad der var farligere, fordi det kun havde Mistillid og Forvirring til Følge, det var, at han ofte tillagde deres Erklæringer en fra Virkeligheden fuldstændig afvigende Mening og Betydning. De indtog saaledes en overordentlig vanskelig Stilling, og denne deres falske Stilling tvang dem til en Uvirksomhed, som de fremmede Regeringer ikke undlod at udnytte mod den franske Nation.

Kun for at have den Tilfredsstillelse at blande sig i Europas Sager, selv naar han ikke var direkte interesseret deri, lod han sin personlige Optræden og Frankrigs Fane spille en Rolle ved mange unyttige Forviklinger, hvor han anstrengte sig uden Fordel, saaledes f. Eks. i det ulyksalige romerske Spørgsmaal.

Allerede ved Begyndelsen af sin dristige Vandring mod Tuilerierne havde han anset det for at være en fortræffelig Politik at støtte sin Arm paa Kirken. Da han som Republikens midlertidige Præsident og som Arving til et Navn, der efter hans Skøn berettigede ham til Tronen, havde fæstnet Pavens Magt, var hans Beregning den, at denne hans Støtte maatte skaffe ham en eller to Millioner Stemmer fra Katholikerne.

Da Foretagendet var gennemført, og han havde naaet det tilstræbte Resultat, ansaa han det for nødvendigt at forfølge en tvetydig Politik, hvorved han først og fremmest stødte Størstedelen af Italienerne fra sig uden dog derfor til Gengæld at høste den ringeste Taknemmelighed hos dem, som han beskyttede, nemlig den Hellige Fader og Kardinalerne.*)

Napoleon kendte Rom, thi han havde boet der, og han kendte de Undertrykkelsestraditioner, som en Regeringsform gjorde gældende, ved hvilken alle Affærer udelukkende var i Hænderne paa Prælater, paa Munkene. Han, der i sin Ungdom havde konspireret imod Rom, kunde ikke lade være at spørge sig selv, om de verdslige Goder, som var i Kirkens Eje, ikke kunde være gjort mere frugtbringende i mere handle-dygtige Hænder. Hvad han end gjorde gældende for at mildne de iøjnefaldende Misbrug, der opstod ved Iværksættelsen af en Lov om Lighed, ved Indrømmelse af et udstrakt Amnesti og ved en liberal Regerings vise Forordninger, forblev uden Virkning. Han vidste det og tænkte undertiden paa at trække den Haand tilbage, med hvilken han ædelmodig støttede den ormædte Bygning. Hans oprindelige Tro svækkedes. Men medens han søgte efter en Omvej, ad hvilken han kunde slippe ud af Forvirringen, og ikke syntes at nære noget højere Ønske end at trække de franske Tropper tilbage fra Kirkestaterne, lagde den bigotte Kejserinde sig imellem. Eugénie besad den for Spaniere særegne Gudfrygtighed, der blander alt sammen, det aandelige og det jordiske, Religionen og dens Forkyndere, Kirkens verdslige Magt og Dogmernes Myndighed, og atter og atter løb hun Storm mod sin Ægtefælles Lunkenhed og Tøven. Med ubændig Lidenskab talte hun Pius IX's Sag, der for hende baade var Kirkefyrste og Konge. Hendes Maade at

*) »Kardinalerne gentager Gang paa Gang ganske sagte og undertiden ogsaa ret lydeligt, at de ikke har Brug for vor Hær, at vi er dem i høj Grad ubekvemme, og at de nok skal forsvare sig med et Par østrigske Regimenter Hjælp«. (E. About, *La question romaine*, S. 231).

dømme paa var saa vidt forskellig fra hendes Skønheds Rivalinde, Grevinde de Castigliones, som allerede dengang forud-saa den fuldstændige Omstyrtning af disse saa vel bevogtede Oldsager og i Smug sagde det til Kejseren, medens Eugénie ved sit Forsvar for de romerske Institutioners Overlegenhed og Bestaaen gjorde dem til Genstand for ægteskabelige Stridigheder. Og Napoleon gav da, dels fordi han ikke vilde opgive et paabegyndt Foretagende, og hovedsagelig for at bevare Husfreden, der allerede var noget forstyrret som Følge af hans Mangel paa ægteskabelig Troskab, efter for Eugénies fanatiske Ønsker; han gav atter sine diplomatiske Agenter bestemte Instrukser om at opretholde og støtte det kostbare, tvivlsomme og daarligt befæstede Protektorat, hvis Omkostninger Frankrig blandt alle de katholske Lande var ene om at bære, og hvis ubehagelige Følger det alene paadrog sig; han tog atter de Løfter, han fornylig havde givet Italienerne om ikke mere at lade sine Regimenter modsætte sig deres forklarlige Lyst til at drage ind i deres Hovedstad, tilbage; han beredte sig nye og unyttige Komplikationer og gjorde, uden at agte derpaa, sig selv og Frankrig til Genstand for Fjendskab fra et Folks Side, som han troede knyttet til sig med Taknemmelighedens stærke Baand. Der var dem, der paastod, at Pius IX stod i Pagt med onde Aander, og blandt Folk herskede den Tro, at han ikke bragte sine Omgivelser Lykke. Vidste Napoleon dette, han, der efter sin Moder havde arvet en vis Tilbøjelighed til Overtro? Hvorledes dette end forholdt sig, Rom blev ham i hvert Fald politisk skæbnesvangert.

Sjældent har der hersket større Uorden paa det europæiske Skakbræt end i denne det Andet Kejserdømmes Periode. Paa en Mængde Punkter rejste der sig vanskelige Spørgsmaal, der hvert Øjeblik kunde blive Paaskud til Sammenstød, ja endog til Krig.

Som ovenfor bemærket var Napoleon III's Udenrigspolitik med dens ofte utopiske Synspunkter langt fra egnet til at

støtte hans Ministres Forhandlinger. Lige siden 1857 havde han næret en vidunderlig menneskekærlig Plan, en smuk og storslaaet idealistisk Idé, men han begik den Fejl at ville bringe den til Udførelse, inden det rette Tidspunkt dertil endnu var kommet. Der menes her det nationale Princip, som i vore Dage triumferer for vore Blikke under Racernes ustandselige Fremtrængen, men som dengang vakte altfor mange Forhaabninger til ikke at bringe Forstyrrelse i mange Beregninger og til ikke aabenlyst at arbejde imod saa mange erhvervede Rettigheder. Han kunde give sine for et Statsoverhoved virkelig uegennyttige Forsøg en bestemt Form og paabegynde deres Udførelse, men de gav kun delvise Resultater for de Andre og vendte sig sluttelig mod ham selv, fordi han ikke havde forudset de Vanskeligheder, der fandtes ved et saadant System, d. v. s. den Modstand, der skulde forhindre ham, som stod helt alene i Europa, i at tvinge det igennem. Saaledes forholdt det sig med Krigen i Italien, der skulde have Halvøens fuldstændige Befrielse til Følge, og som han i Villafranca brat maatte afslutte ligeoverfor det tyske Forbunds slet dulgte Trudslers om at forøge de østrigske Batailloner. Han var kun naaet halvvejs og havde vakt Utilfredshed selv hos dem, hvis Sag han havde haabet at tjene, og som engang skulde faa ham til at angre sit Befrielsesværk.

I 1863 gav han efter for det Tryk, som Folkets Følelser udøvede, og støttede med sin moralske Indflydelse den polske Patriotisme, der rejste sig imod Ruslands Undertrykkelse; men det kom ikke til en afgørende Mellemkomst fra hans Side, og han opnaaede saaledes intet andet end at have krænket Czarens personlige Følelse uden dog derfor at have bidraget til at bedre Polakkernes Skæbne. Den polske Opstand brød ud, og de europæiske Regeringer maatte tage Stilling til Sagen. Frankrig kunde mindre end nogen anden Magt vise sig ligegyldig. Endnu en Gang tog det det Parti, som Følelsen indgav det. Bismarck derimod arbejdede paa at fremme

Prøjsens materielle Interesser og benyttede den gunstige Lejlighed til at stille sig paa den Stærkeres Side. Ved en særlig Overenskomst nærmede han sig Rusland; moralsk — andet vovede han ikke — hjalp han til at knuse den Svage. Det lykkedes ham definitivt at vinde den russiske Regerings gode Vilje for sig, og det er kendt, hvilket fordelagtigt Resultat han opnaaede derved i Frankrigs ulykkelige Dage, medens Frankrig paa en saa opsigtsvækkende Maade havde taget Afstand fra Ruslands Politik. *)

Af og til tænkte Napoleon paa Fortidens Fejlgreb. Han følte og indrømmede, at han havde begaaet en stor Fejltagelse ved med sin Hærstyrke at bidrage til at grundlægge et enigt og stærkt Kongedømme ved Frankrigs Grænse og ved Middelhavet, men han vedblev kun at se de Kræfter, der regerer Verden, gennem sine Drømmebriller. Med halvaabne Øjne, selv overfor den nærmest liggende Virkelighed, saa han i 1864 paa, at Hertugdømmerne blev røvede, hvad der for Prøjsen var en første Opmuntring til at begaa andre Magtmisbrug. Og den samme politiske Uvirksomhed foranledigede ham i 1866, da han holdt Nøglen til den europæiske Situation i sin Haand og kunde have benyttet den hurtigt, til saa at sige godvilligt at jævne de Veje, ad hvilke Prøjsens Tropper skulde trænge lige ind i hans Riges Hjerte.

Vanskelige Tider var oprundne for den kejserlige Regering, saavel i inden- som udenrigspolitisk Henseende. Oppositionen, der endnu fornylig havde manglet Organ og Stemme, gjorde sig nu gældende paa en meget støjende Maade, siden Kejseren, af Ædelmodighed, af Fornuftgrunde eller af Træthed, lod Folketribunerne og Bladene have fuld Frihed.

Napoleon bestræbte sig, saavidt det stod i hans Magt, paa at afhjælpe de største Vanskeligheder, overdrog Kammeret en Del af sin Magt i Haab om derved at genvinde sin ødelagte

*) Alphonse de Courcel. Jfr. Duc de Morny af Frédéric Loliée.

Popularitet, føjede nye Indrømmelser til dem, der var tilstaaet de parlamentariske Læresætninger og gjorde af oprigtigt Hjerte, men med svag Vilje et Forsøg paa at indføre det liberale Kejserdømme. Udadtil ordnede han, ikke uden Møje, de Vanskeligheder, der var opstaaet af den foregaaende Periode, som f. Eks. den ulyksalige Luxembourg-Affære, beskæftigede sig i Mellemrummene med at forebygge Farerne ved den Krig, som han følte var uundgaaelig med Tyskland og søgte at forberede sig paa den; men alt dette skete paa en svag og usikker Maade, og han blev hverken tilstrækkelig støttet af sine Ministre, af den lovgivende Forsamling eller af sin egen Energi til at kunne gaa sejrrig ud af Kampen.

Alle disse Vanskeligheder skyldtes ikke, at han ikke forstod, at en fuldstændig Omordning af Hæren og Krigsmaterialet var lige saa nødvendig som den obligatoriske Værnepligt og Nationens Troppekongent. Allerede før Krigen i Italien havde han fremført rigtige Idéer, saaledes som da han tænkte paa at fordele Militærorganisationen paa fem store Kommandoer. Gentagne Gange talte han om at forøge den rige og følgelig misundte og truede Nations Hærstyrke væsentlig. Endnu længe efter huskede man, at hans Arbejdsværelse paa Tuilerierne var fyldt med Brochurer om Artillerivæsenet, Notitser og Tegninger angaaende Balistik og Krigsmaskiner. Gennem Dokumenter fra Arkiverne er det endvidere oplyst, at det ikke havde manglet ham paa Paamindelser udefra om, at et stærkt Forsvar var bydende nødvendigt. Depecher og Instrukser fra Udenrigsministeriet, Beretninger fra de franske Udsendinge hele Europa over: fra Baron de Talleyrand i Berlin, Hertugen af Gramont i Wien, Grev de Massignac i St. Petersborg; indtrængende Skrivelser fra Diplomaterne, som fortsatte deres lagttagelser, Breve fra Militærattachéen i Prøjsen, gentagne Advarsler fra Dronning Sophie af Holland, en forstandig Kvinde, der var mere inde i Europas Politik end mangan Minister; Indtryk, der medbragtes

fra Brandenburg af dem, der havde besøgt Landet og været i Stand til at iagttage den febrilske Virksomhed, der her udfoldedes i dets militære Organisation og dets Udrustninger; kort sagt, der havde ikke manglet ham nogen Oplysning, der kunde aabne hans Øjne og klarlægge alt for ham.

Flere Gange havde han gjort en Anstrengelse for at hidføre en Forandring, han havde appelleret til Landet, gennem sin Krigsminister, Marskalk Niel, paakaldt Kamrenes Patriotisme, som de skulde vise ved at slutte sig til hans Idé om at styrke det nationale Forsvar. Venstres Deputerede, der kun saa een Fare, nemlig den politiske, protesterede; langt fra at hjælpe ham forlangte endog nogle af dem, at den permanente Hær skulde afskaffes; Andre havde kun en Nedsættelse af Militærudgifterne for Øje; men Alle satte de sig op imod de dengang herskende bydende Grunde med samme blinde Modstand, der systematisk lukkede Øjnene for Virkeligheden, som det republikanske Kammers Radikal-Socialister i 1913 forsøgte at gøre gældende imod den pludselig opstaaede Nødvendighed at forstærke Hærstyrken for at kunne opretholde en bevæbnet og stærk Fred.

De Kejsersindede nægtede at opgive deres tillidsfulde Tro, Modstanderne af Napoleons-Herredømmet vægrede sig ved at anerkende, at der paa Jorden fandtes nogen anden Fjende end den Magt, af hvilken de var afhængig. Og Kejseren selv lod sig skræmme af al denne Opposition, som han ikke som tidligere formaaede at undertrykke; han opgav Kampen og lod sig drive med Strømmen. Han havde været uforsigtig nok til at skabe Italien for at kaste det i Armene paa Prøjsen. Nu saa han sin Hær truet, han havde Følelsen deraf, og dog lod han sig, syg og svag som han var, overraske af Begivenhederne.

Hvor var de Magtens Dage nu henne, da han standhaftig og handledygtig, uden at afvente sine Ministres Raad, meddelte sin alt beherskende Handlekraft videre til sine Omgiv-

velser, eller hvem lod sig nu paavirke af ham? Dengang havde man nærmest overdrevet hans Viljekraft. Man havde dannet sig en højere Forestilling om hans Evner, end der i Virkeligheden var Grund til, dengang indgød han baade Respekt og Frygt. Men siden da var der indtruffet et umaadeligt Omslag, han havde kæmpet, sejret og af al Evne nydt sin Triumf. Men den fysiske og moralske Slappelse var indtraadt. Fra nu af var der intet mere tilbage af den ufortrødne Energi, der prægede ham, da han vilde herske og ogsaa gjorde det. Hans ejendommelige Haardnakkethed havde ikke sluppet visse Idéer, der var rodfæstede i hans Hjerne; i Principet holdt han ligesaa fast ved dem som tidligere, men saasnart han skulde bringe dem til Anvendelse, tøvede og vaklede han frem og tilbage. Hans Beslutsomhed og Evne til at regere bukkede under for Træthed og Livslede, da han følte sig forladt. Til Gengæld for den Uret, han som Ægtefælle havde haft overfor Kejserinden, havde han smigret hendes Forfængelighed ved at tilstede hende en personlig stadig tiltagende Indflydelse paa Regeringen. Saaledes gjorde Meninger sig gældende, der var forskellige fra Kejserens Planer og Synspunkter, som var hans fuldstændig modsatte, og som ikke paa noget Punkt svarede til Grundtrækkene i hans Politik men søgte at skaffe sig Indpas uden hans Støtte Det var kun alt for tydeligt, at han ikke mere var Herre i sit eget Hus. Hvilken Indflydelse vilde tilsidst vinde Overhaand, hvilken overlegen Personlighed vilde forstaa at tilrive sig Magten med Kejserens daarlige Helbredstilstand som Paaskud? Ingen var nogensinde sikker i saa Henseende. Vilde Kejserindens Indflydelse, Rouher's Paavirkning eller en Overrumpling fra Prins Napoleons Side gaa af med Sejren? Den indbyrdes Kappelstrid forøgede endmere Forvirringen mellem saa mange modstridende Synspunkter, der ikke mere styredes af en eneste Ledelse.

Kun faa Mennesker vidste Besked med den Sygdom, der

i den sidste Tid hærgede ham og den moralske Slappelse, der var en Følge deraf. Han fortav sin Sygdom og klagede aldrig; men den Kampdygtighed og Modstandskraft, som han havde lagt for Dagen, da det gjaldt om at erobre en Trone og hævde sin Plads derpaa, havde svigtet ham.

Adskillige Grunde havde foranlediget ham til at give Frankrig en forfatningsmæssig Regering, nemlig Ønsket om at gøre et godt Indtryk paa den offentlige Mening ved at foretage et saadant Skridt, til hvilket han ikke syntes tvunget af nogen Forpligtelse, og dernæst den Tanke, der var hans Hjerter dyrebar, at han derved vilde vinde et stort Partis Sympathi, men fremfor alt det Indtryk, han selv havde, at hans fysiske og moralske Svækkelse tvang ham til at tage sin Tilflugt dertil.

Til en Begyndelse havde han ingen Grund til at fortryde det. Ligesom der i Naturen ofte gaar en skuffende Ro forud for Uvejret, indtraf der før det Andet Kejserdømmes Sammenstyrtning en solrig og mild Eftersommer, der endnu formaaede at vække lyse Forhaabninger. Skøndt Kejserdømmets Magt var blevet betydelig forringet, og skøndt det var blevet liberalt i Stedet for absolutistisk, som det havde villet være for at vinde Fodfæste, syntes det dog at gaa en lang Fremtid i Møde. Den Tillid, som man i Reglen saa gerne viser mod en ung Regering, fandtes endnu i rigeligt Maal overfor denne. Man troede at se ikke en allerede forældet men en ny Regering, der skulde indvies. Da den lovgivende Forsamling i 1869 for tredje Gang siden Kejserdømmets Grundlæggelse blev fornyet ved Valg, og da den, hvad der hidtil havde været ukendt, ved hvert af de foregaaende Møder havde naaet den lovlige Grænse for sit Mandat, tvivlede Napoleon, hvis Tilfredshed hermed forplantede sig videre til Publikum, ikke om, at den nye lovgivende Forsamling ogsaa vilde blive varig. Og bød Følgerne af den store Raadslagning af 8. Maj 1870 ham ikke den mest betryggende Sikkerhed herfor?

Spørgsmaalet, om det franske Folk billigede de Foran-

dringer, der var sket med Forfatningen, maa besvares bekræftende. Depecherne, der bragte Resultaterne af Afstemningen i Provinserne, ankom til Tuilerierne som Sejrsbulletiner. Hvilket ironisk og skuffende Døgnløfte! Alle de uklare Taager, der fyldte den politiske Horizont, syntes som fejjet bort fra Himlen af et befriende Vindpust.

Hvilken Anledning var der ikke her til at vække blide og glade Følelser hos den kejserlige Familje, der var samlet uden fremmede Vidner til sin Lykke!

Det var om Eftermiddagen den 9de Maj. Den unge Prins sad i sit Studereværelse. Ikke en Lyd forstyrrede ham ved Arbejdet, der tog hele hans Interesse fangen. Pludselig drejede han Hovedet og rejste sig fra sin Plads. Døren var blevet aabnet paa vidt Gab, Kejseren og Kejserinden var traadt ind fra den tilstødende Salon med hinanden under Armen. De formaaede næsten ikke at bevare deres sædvanlige værdige Holdning, opsat som de var paa at raabe til ham: »Louis, se her, her er de sidste Resultater af Folkeafstemningen.« Prinsen har allerede faaet Øje paa det overvejende Antal Stemmer paa Listen, som Faderen rækker ham, og med en kærlig Bevægelse kaster han sig om Halsen paa ham. En sørgmodig Skygge slører Kejserindens Blik, som om der paa Bunden af hendes Sjæl endnu sad en haardnakket Tvivl, som hun ikke formaaede at forjage. Men Napoleons Ansigt straalte af ublandet Glæde. Og den Følelse, der opfylder ham, finder Udtryk i de Ord, han henvender til Sønnen: »Du selv har i Dag modtaget den nationale Afstemnings Stadfæstelse. Kejserdømmet vil, saaledes som dets Valg nu er blevet bekræftet, leve videre i Dine unge Forhaabninger.« Længe blev de staaende og saa fast paa hinanden, som om Forhængen til Fremtiden var blevet løftet for deres Blikke.

Men denne Tilstand skulde ikke vare længer end to Maaned, hvorefter den voldsomste Katastrofe bortvejrede dette

Dynasti, der troede at have slaaet saa faste Rødder i fransk Grund.

Efter det første Glædesudbrud følte Kejseren sig grebet af en ubestemt Bekymring, der som en mørk Skygge lagde sig over hans Lykke; Hærens halvtrestusind negative Stemmer foruroligede ham, og et Indtryk, som han ikke havde ventet, vakte hos ham. Ved en Middagsfest, der den 19. Maj 1870 blev givet i Tuilerierne til Ære for den nye Udenrigsminister, Hertugen af Gramont, kunde han ikke lade være at betro sig til en engelsk Diplomat, der følte sig stærkt grebet af hans Ord: »Tre hundrede tusind Soldater er idetmindste forblevet mig tro ved Afstemningen.« Dette var altsaa i Virkeligheden den franske Hærstyrke, der skulde vogte et saa omstridt Territorium, med hvilket der udefra holdtes et saa vaa-gent Øje! Denne Hærstyrke bestod altsaa i Virkeligheden kun af trehundredehalvtrestusind Soldater, medens der havde været Grund til at antage, at den mindst havde omfattet seks-hundrede tusind eller endnu mere! Malmesbury bemærkede, at de Hærmasser, der var samlede hinsides Grænsen, var langt talrigere. Napoleon svarede ikke derpaa. Der lagde sig en Skygge for hans Øjne og over hans Pande, men snart efter svandt den atter af hans Tanker. Med den ulyksalige haardnakkede Optimisme, der var ham egen, talte han nogle Minutter senere om Europas Fred, idet han betonedede, hvor urigtigt det var at lade sig forurolige. Alt var jo roligt, og Bismarck turde intet foretage sig. Desuden var Friedrich-Wilhelms Følelser ikke forandrede, og han var stadig den »gode Broder.« Alles Hjerter rummede kun Ønsker om Fredens Opretholdelse. Den fremmede Iagttager kunde let overbevise sig om, at Frankrigs Kejser ikke havde den ringeste Forudfølelse af det Uvejr, der nærmede sig med sikre Tegn. Aldrig havde han roligere hengivet sig til de theoretiske Granskninger, der var hans Specialitet. En Hohenzollerns eventuelle Kandidatur til Spaniens Trone, der i Stilhed forberedtes af Grev von Bismarck

og Militærpartiet i Prøjsen, var saa langt fra hans Tanker, at ikke engang Formodningen derom et eneste Øjeblik kom ham i Sinde.

Hvorledes den skæbnesvangre Krise udbrød, ved Enhver.

Med Undtagelse af Prøjsen ønskede alle Magter at vedligeholde Freden i Europa. Napoleon III selv ønskede intet hellere end at se alle de Spørgsmaal, der adskilte Folkeslagene, løst ved en europæisk Overenskomst. Skøndt Englands Dronning i Virkeligheden kun følte ringe Sympathi for Frankrig, havde Landet dog ingen Interesse i at se den bestaaende Situation forstyrret. Men siden den store historiske Uretfærdighed i Sagen angaaende Hertugdømmerne blev begaaet den 24. December 1863, siden Napoleon III og hans Ministre til Trods for Thiers' profetiske Raad havde ladet Lejligheden gaa ubenyttet hen til at kvæle det prøjsiske Hege-
monis Bestræbelser i Fødselen, havde Statsmændene i Berlin forberedt deres Planer med den sikre Krig for Øje. De regnede fast med den kejserlige Regerings Sorgløshed og havde besluttet at føre det afgørende Stød paa et Tidspunkt, der endnu ikke var fastsat, men som sikkert vilde og maatte indtræffe. Hinsides Rhinen havde man ingensomhelst Grund til at nære Uvenskab mod Frankrig. Tyskerne gjorde sig endog til af at beundre Frankrigs høje Standpunkt i intellektuel, kunstnerisk og social Henseende. Men der var en Tanke, der vandt Overhaand over alle øvrige, nemlig den, at Krigen mod det interessante og ubekvemme Naboland var et nødvendigt Onde, at den var det eneste Middel til at skabe den tyske Enhed, og at denne Enhed maatte skabes som et Værn imod de østlige Naboer og, om muligt, ved Hjælp af deres Penge. Frankrig dannede en Hindring derimod, og man maatte derfor med al Magt søge at nedbryde en Skranke, som Frankrig iøvrigt forsømte at befæste.

Og den kejserlige Regering begik alle de Fejl, som dens

Fjender blot kunde ønske sig, idet den selv gav dem en Lejlighed og hjalp dem til at naa deres Maal.

Hertugen af Gramont, der ved sin Urolighed og Dumdristighed bar en Del af Ansvarret for den alvorligste Beslutning, der er blevet truffet siden 1815, har skildret det Optrin, der gik forud for Krigserklæringen den 14. Juli 1870.

Striden, der var opstaaet angaaende det spanske Kongedømme, syntes at have lagt sig. Kejseren følte sig lettere tilmode, da han hørte, at Hohenzollerne ikke mere fastholdt deres Krav, at Striden vilde finde sin Afslutning, og at han skulde gaa ud af den, ikke forringet men tværtimod ombølget af en diplomatisk Halvtriumfs Hæder. Til al Ulykke var der i hans Omgivelser allerede blevet talt for meget om den blodige »Fornærmelse«, der var tilføjet Frankrigs Ære. Pressen, der har den for Folkeslagene saa skæbnesvangre Vane at overdrive og forstørre alt, havde ophidset Folkets Vrede til det Yderste. Hvad Adolphe Thiers end har sagt og skrevet derom, Nationen, der var uvidende om Uligheden mellem de to Landes Hærstyrke, fordrede selv Krigen. Napoleon III tøvede paa Afgrundens Rand; han søgte efter en sidste Udvej for at undgaa skæbnesvangre Begivenheder. Man befandt sig nu paa et kritisk Stadium, ikke paa Grund af selve Spørgsmaalet, da Hohenzollernes Afstaaelse fra Kandidaturen i Spanien jo havde fjernet Stridens Aarsag, men fordi den nationale Stolthed var drevet til det Yderste.

Fra Statsraadet, der i Hast var blevet samlet i Saint-Cloud, ventedes det afgørende Ord: Fred eller Krig. Konseilspræsidenten, Emile Ollivier, var ikke blevet tilkaldt til det yderst alvorlige Møde. Derimod trængtes de mest ophidsede Repræsentanter fra det kejserligsindede Højre sig om Kejserinden, paavirkede af hendes Dumdristighed. Hun erklærede heftigt, at en Krig var uundgaelig, dersom man da brød sig det ringeste om at forsvare Frankrigs Værdighed. Og de

Øvrige istemmede i samme Tone. Den uduelige Krigsminister Leboeuf kastede i et Anfald af Hidsighed sin Portefeuille paa Jorden og svor, at dersom Regeringen undslog sig for at tage Parti i denne saa vigtige Sag, vilde han ikke mere tage den op og vilde renoncere paa sin Marskalkstav. Havde han blot tidligere haft den Idé! Krigspartiet gik af med Sejren. Nu kunde Hertugen af Gramont stille sit berømte Garantiforlangende, der var som et Ultimatum, hvis første Følge var, at Frankrig mistede de øvrige Magters Sympathi.*) Det franske Parlament, Bismarck og den forfalskede Emser-Depeche fuldbyrdede Resten.

Imidlertid var Folket fuldt og fast overbevist om, at Frankrig vilde gaa af med Sejren. Og kunde det ogsaa tvivle derpaa? Arméens Førere havde jo højt og helligt forsikret det om, at der ikke manglede den ringeste Enkelthed i de vel bevæbnede, vel udstyrede, disciplinerede og tapre Troppers Organisation. Hvorfor skulde de ikke tro det? Kejserindens Ord om, at hun ganske vist bedrøvet men med fast Vilje paatog sig Ansvar for det udgydte Blod, gentoges atter og atter. De første Sammenstød vilde naturligvis ikke kunne undgaa at kræve Ofre. Men de franske Tropper maatte jo snart efter være i Berlin! Et af Regeringsmedlemmerne havde jo lovet, at de prøjsiske Soldater skulde spredes som Avner for Vinden, saasnart det første Krigsraab lød. I disse Timer, hvor der herskede en saa enfoldig og blind Tillid, tænkte ingen paa at bebrejde Statsoverhovedet at have taget en krigersk Beslutning, som Ministrene og Kamrene havde opmuntret. Skøndt man endnu burde have haft Blodbadet ved Sebastopol i frisk Erindring, indgød Krigen dog ikke den Frygt, som Folkeslagene nutildags føler paa Grund af de frygtelige Fremskridt, der er gjort paa Krigsvaabnernes Omraade. Krigen

*) Da Czar Alexander, der var en Nevø af Kong Wilhelm, erfarede denne Tvangstrusel, sagde han: »Jeg kan ikke gøre mere for Freden. Kongen af Preussen er saaret i sin Stolthed«.

modtoges i 1870 uden Betænkning eller Tøven og var i sin første Begyndelse ligefrem populær. Napoleon, der vidste bedre Besked med sin Hærs Svagheder, rykkede imod Fjenden med Hjertet opfyldt af Angst, nedtyngt af Bekymringer, syg paa Legeme og Sjæl.

Der var kun en eneste Dag under hele dette forfærdelige Felttog, hvor den kejserlige Familje følte virkelig Glæde og Haab. Ved Saarbrücken fik den unge Prins Louis sin Ilddaab. Og hans Fader skrev tillidsfuldt til Kejserinden, hvis Hjerte svulmede af Glæde og Stolthed, at Sønnen havde vakt gamle Soldaters Beundring. Saarbrücken, en tilsyneladende heldig Fægtning, der hilstes som store Sejres Morgenrøde. Faa Dage senere blev Napoleon tvunget til at lægge Overkommandoen over Hæren i andre Hænder. Han havde taget Kejserprinsen med sig til Verdun og derefter til Châlons for endelig den 28. August at skilles fra ham i Rethel, medens Hæren slog ind paa den skæbnesvangre Vej mod Nord.

I den korte Tid, hvor Formynderregeringen varede, lagde Kejserinden megen Fædrelandskærlighed og personlig Energi for Dagen. Men hvad enten hun, saaledes som Napoleon gennem en af sine Fortrolige, Grev de La Chapelle, bebrejdede hende det, overskred den Magt, der var blevet hende overdraget, eller ej, sikkert er, at hun ikke var Opgaven mægtig. Hun formaaede intet andet end at fremskynde den sidste store Ulykke, der efterfulgtes af Revolutionen, som hindrede Kejseren i at vende tilbage til Paris, medens hans Troppers Stilling endnu ikke var helt fortvivlet.

Medens der den 1. September ved Sedan herskede den ynkkeligste Forvirring blandt de Øverstkommanderende, medens de franske Tropper, der laa indespærrede paa en Slags lukket Mark, hvorhen de tyske Troppers Manøvrer havde tvunget dem, forgæves søgte at sætte sig til Modværge mod den vedholdende Ild fra femhundrede Kanoner, der spydede deres Kardætsker ud mod dem oppe fra de omkringliggende

Skrænter, flakkede Napoleon i fire Timer omkring paa denne Ødelæggelsens Mark; hvad der her fandt Sted, var ikke mere en Kamp mellem Modstandere, hvem Kampens Hede havde opildnet, men et methodisk Ødelæggelsens Værk. Han saas paa de farligste Steder og lagde meget Mod for Dagen, men til ingen Nytte. Døden vilde ikke ham tillivs i dette Ild- og Blodhelvede. Af hele hans tidligere Magt blev der ham intet andet tilovers end den bedrøvelige Ret til at kapitulere for at standse Blodbadets Rædsler. Han havde haabet, at et sidste Forsøg fra hans Side hos den »gode Broder«, Kongen af Prøjsen, og Mindet om deres tidligere Venskab vilde tillade ham at unddrage sig den sejrende Militærmagts Forlangende om Overgivelse. Men de Følelser, paa hvilke han havde støttet sit svage Haab, mildnede intet ved Ydmygelsen. Han maatte overgive sig paa Naade og Unaade. Hele Arméen var nu taget til Fange, hele Forsvarsmaterialet var overgivet i Fjendens Hænder, og Napoleon var ikke mere Herre, hverken over et Folk, et Regiment eller over sin egen Person.

Den 4. September, tre Dage efter det uhyre Nederlag ved Sedan, hvis Følger endnu længe efter har haft Indflydelse paa Frankrigs Historie og Europas Ligevægt, var det Andet Kejserdømme styrtet. Den vulkanske Trone, paa hvilken Louis-Napoleon for atten Aar siden havde taget Plads, besjælet af en Tillid, der syntes at skulle trodse Fremtiden, styrtede bragende sammen.

Da Napoleon I faldt fra den højeste Tinde, som et Menneske nogensinde har naaet, var Glæden over at være befriet for denne ødelæggende Magt saa stor hos Befolkningen, at mange Franskmænd derover glemte Fædrelandsfølelsen og løb gennem Gaderne i Paris, medens de skreg: *De Allierede leve! Bourbonerne leve!* I den Grad var den moralske Ligevægt ikke rokket i det Folks Aand, der skabte Revolutionen af 4de September. Der fandtes Ingen, der som i 1815 skreg: *Fjenden leve!* Men den Vrede, der herskede imod Napoleon

III's Navn, som fire Gange var blevet hyldet ved de tidligere Folkeafstemninger, var saa meget desto mere voldsom, som den opildnede af en Patriotisme, der var stedt i den yderste Nød. Sindene, der havde ladet sig lulle i Søvn af en bedragerisk Glæde, nemlig Efterretningen om, at Mac-Mahon havde vundet Sejr ved Landau, blev pludselig vækket ved Budskabet om den skæbnesvangre og kun altfor sande Kendsgerning: Nederlaget ved Sedan. Raseriet udbrød med ustyrlig Heftighed. Bladene gav Tonen an med bitre Angreb paa Regeringen. I de talrige Klubber og paa Gaderne hørtes Barrikadedagenes plumpe og barske Sprog. Kejserinden eller Spanierinden, som Folk nu kun kaldte hende, fik Broderparten af de Fornærmelser, der regnede ned over det styrtede Kejserhus, og Folk gjorde hende ligefrem ansvarlig for Krigen og dens Ødelæggelser.

Alle havde glemt, at et Glædesudbrud for ikke to Maaneder siden havde hilst Resultatet af Afstemningen, hvorved Frankrig kaldtes til Vaaben, at der aldrig havde hersket større Begejstring, end da man paa Banegaarden saa de første Tropper tage afsted, der skulde sendes ud imod Grænsen, og at Paris, ifølge et Øjenvidnes Udsagn, i det Øjeblik havde genlydt af drønende Begejstring for Krigen som under en endeløs Trommehvirvel.*)

Nu flammede et voldsomt Had over hele Landet imod alt, hvad der mindede om Kejserdømmet og om Kejserens Person.

Foran Boghandlernes Vinduer samledes Folk med hadske Miner, og harmfulde Blikke heftede sig ved et Billede af Kejseren, hvorpaa han saas i sin Vogn ved Sedan med Cigaretten i Munden, blandt Døde og Døende paa Vej for at overgive Kongen af Prøjsen sin Kaarde. Hænderne knyttedes imod dette Billede.

Og han selv, der sad indespærret i sit forholdsvis behagelige Fængsel i Wilhelmshöhe, hensunken i sine taagede

*) E. Bergerat. Souvenirs d'un enfant de Paris.

Tanker, anede næppe, at han overhovedet var i Stand til at indgyde et saadant Had.

En uklar Forestilling fik ham til at forberede Materialet til sin Rehabilitering i Historiens og Folkets Øjne, og han var saa overbevist om at vinde sin Sag, at han allerede dengang skimtede Muligheden for en Tilbagevenden til Frankrig, til Paris og til Tuilerierne, der paa den Tid endnu ikke var nedbrændt. Hadefulde Følelser, der pludselig var skudt op af Jorden, forfulgte hans Navn og hans Billede. Men han hverken saa eller hørte noget dertil under Kassels graa og kolde Himmel. Naar der af og til virkelig naaede en svag og afdæmpet Genlyd deraf til ham, nøjedes han med at gøre den Bemærkning, at Franskmændene var et meget lunefuldt og besynderligt Folk.

*

*

*

I Virkeligheden klagede han ikke over sit Fangenskab i Wilhelmshöhe paa tysk Grund.

Om Aftenen den 4. September 1870 modtog Byen Kassels Borgmester et Telegram, der var dateret fra hans Konges Generalkvarter i Varennes og bar Generaladjutant Treskows Underskrift. Det bragte Meddelelse om den franske Hærs Kapitulation, Keiserens Overgivelse samt Angivelse af hans Opholdssted som Krigsfange. Det blev paalagt at vise ham de fornødne Hensyn i Kassel og Wilhelmshöhe. Den prøjsiske Konge havde valgt et af Tysklands smukkeste Slotte til Residens for sin slagne, tidligere Vært i Compiègne; det havde forhen været Jérômes Kongeslot og var endnu fyldt med Erindringer fra Bonaparterne. De hessiske Officerer, der var højtstaaende Embedsmænd i Landet, modtog Efterretningen herom uden Begejstring. Blottede som de var for ethvert Spor af Sjælsadel havde det været dem en Glæde, om Sejrherren havde vist sig mindre ridderlig. Fangehullerne i Grau-

denz forekom dem gode nok til at huse den slagne Hersker, for hvem de tidligere havde krøbet, da de var hans Gæster og nød godt af hans Rigdom og Gæstfrihed. Byens Borgmester, der i første Øjeblik delte disse Menneskers Anskuelse, svarede, da man forlangte hans Vogn til at føre den kejserlige Fange fra Banegaarden til Slottet: »*Lad dem tage Lejevogne.*« Sagen var, at denne Mand nagedes af en stor Sorg, for hvilken han gjorde Frankrigs Kejser ansvarlig, nemlig hans Søns, Paul von Monts' Død. Denne havde været Officer ved Gardens 7. Infanteriregiment og var blevet dødelig ramt i Slaget ved Saint-Privat. Men han havde modtaget sine Ordre og var i øvrigt en retskaffen Karakter. Ædle Tanker, der bundede i Medfølelse, opfyldte ham, da han saa Napoleons stille Resignation, hans venlige Væsen og hørte hans milde Stemme. Friedrich-Wilhelm havde ikke helt glemt den storslaaede Gæstfrihed, som han og hans Søn tre Aar tidligere havde nydt paa Kejserens Slot. Han maatte derfor ogsaa optræde paa kongelig Vis. Paa den anden Side gjorde Dronning Augusta, hvem Tilfældet ved hendes Ægteskab havde bragt paa Prøjsens Trone og som smigrede sig med at elske Frankrig, den franske Aand og Kunst, al sin Indflydelse gældende, for at Tyskland ikke skulde misbruge den Overlegenhed, som Vaabenlykken havde givet det.

Den 5. September ankom Napoleon i Ekstratog sammen med sit Følge, der bestod af fem Generaler, nogle Ordonnans-officerer, to Staldmestre, to Læger og Privatsekretæren Piétri. Omtrent hundrede Underordnede, Lakajer i Galaliberi, Tjenere, Staldkarle og Officersoppassere havde sluttet sig til Følget. Desuden medførtes der omtrent ligesaa mange Heste.

Borgmesteren i Kassel, Grev von Monts, der var en forsigtig og økonomisk anlagt Mand, blev ikke synderlig henrykt ved at se saa mange Mennesker, som han skulde underholde og huse paa Kongens Bekostning. Han anede intet om, at der snart skulde ankomme Godsvogne fra Frankrig til

Tyskland, fyldt med de Milliarder i Guld, som udgjorde Krigs-erstatningen, og hvorved Prøjsens Budget kom til at føle dette Offer meget lidt.*) Friedrich-Wilhelm og hans Minister, hvem Sejren havde tilsmilet mere end de nogensinde havde haabet, faldt det derfor ikke svært at underskrive Ordren til saa vidt muligt at efterkomme den besejrede Kejsers Ønsker, saavel med Hensyn til hans egen som til hans Officerers Bekvemmelighed. I Slottet blev der indrettet et Post- og Telegramkontor, som Fangerne kunde benytte efter Behag. Værelserne var store og pragtfuldt møblerede, Forplejningen var rigelig og god, og hele Husordenen havde et fyrsteligt Præg.

Med sin vidunderlige Beliggenhed, den høje skovbevoksede Skrænt med Slottet, hvorfra man havde Udsigt over Thüringens Bjerge og Skove, de prægtige gamle Træer og Bækkene, der gennemstrømmede Parken og Haverne for tilsidst at mødes i en Sø, med sine store Sletter, der var vel egnede for enhver Art af Sport, kunde Wilhelmshöhe have budt sine Gæster mange Behageligheder, dersom Aarstiden havde været mere gunstig. Saasnart Himlen var nogenlunde klar, foretog Kejseren lange Rideture paa flere Timer. Men Friluftsfornøjelser umuliggjordes som oftest af Regnen, der strømmede ned. Naar Vejret ikke tillod ham at gaa ud, blev han siddende hele Dagen indelukket paa sine Værelser. Paa Slottet fandtes der et Bibliothek med franske Værker, som vel var i Stand til at yde baade ham og hans Officerer Erstatning for Rideturene. Men Kejserens militære Omgivelser forstod kun i meget ringe Grad at værdsætte saadanne Fordele. De fleste af dem var hurtigt færdige med aandelige Adspredelser. De franske Aviser tilfredsstillede fuldstændig deres Lyst til at læse, og de tilbragte saa den øvrige Tid med at ryge eller spille Billard. Kejseren var den Eneste, der forstod at udfylde de ledige Timer. Som den uforbøderlige

*) Underholdningen af det franske Hof i Wilhelmshöhe kostede 10,000 —12,000 Thaler om Maaneden, d. v. s. ca. 40,000 Francs.

Drømmer han var, sank han atter tilbage i sine Tanker, begyndte igen at udarbejde Fremtidsplaner, affattede ligesaa ivrigt som under Fangenskabets i Ham Brochurer over den præjssiske Hær eller Opraab til det franske Folk. Som om han her paa dette Sted ikke mere havde samme Grund som i Tuilerierne til altid at synes hensunken i dybe Grublerier, viste han overfor sine Omgivelser den Form for Meddelsomhed, der ofte er en Følge af mange Genvordigheder. Han glemte, at han havde staaet paa Velmagts, Lykkens og Magts Tinde og var blevet styrtet ned derfra ved sine Fjenders voldsomme Stormløb, og han havde kun taknemmelige Udtryk for dem, fordi de havde givet ham en saa smuk Residens i Ulykkens Dage. Han gav ikke efter for Fortvivlelsesanfald, der kun havde kunnet nedsætte ham i hans Vogteres Øjne og Omdømme, men lagde tvertimod en overdreven Sagtmodighed for Dagen. Hans Urokelighed og altfor store Ro lignede næsten Ligegyldighed, og det havde for hans egen Skyld været ønskeligt, om den haardt prøvede nationale Følelse havde formaaet at tilbageholde nogle af denne ellers saa tavse Mands ejendommelige Ord, der i hans nuværende Stilling maatte forekomme lidt daarlig valgte. I sine Velmagtsdage havde han hverken haft for Vane at tale eller le meget.*) I det kongelige Fængsel i Wilhelmshöhe aflagde han den ham ellers særegne Kulde. Det var et besynderligt Træk hos denne Mand, hvis Karakter var saa fuld af Modsigelser, at han aldrig nogensinde havde været saa meddelsom og aabenhjertig som i Vinteren 1870, naar han under Opholdet i den tyske

*) Om Fru Bazaine sagde han leende, at hun var en lille, temmelig letsindig Kreolerinde. Der var blevet sagt ham, at hun kaldte sin Mand baade Forræder og Kujon, og at hun udtalte sig stærkt dadlende om Metz' Overgivelse og om den Rolle, Bazaine havde spillet derved. Napoleon morede sig meget over disse Enkeltheder og lo højt, da han fortalte mig dem.« (General Grev von Monts, *La captivité de Napoléon III*, S. 97 i den franske Udgave).

Provins Hessen-Nassau underholdt sig med Militærgouvernøren i Kassel.

Hans Samtaler drejede sig som oftest om den Hærs mangelfulde Organisation, som han havde ført i Kamp. Koldblodigt som om han var en Udenforstaaende i Sagen, fremsatte han sine Betragtninger og anstillede Sammenligninger mellem den franske og den tyske Mobilisering, hvorved han gjorde gældende, at den ene absolut intet duede og kun kunde afstedkomme Forvirring, medens den anden var baade praktisk, intelligent og hurtig. »Beviset,« sagde han til Kassels Borgmester, »er det, at De var parat, medens Franskmændene manglede det Nødvendigste.« Han talte om disse Ting paa en saa upartisk, kold, rolig og virkelig sorgløs Maade, som om han havde været en Englænder eller Russer, der afgav sit Skøn om denne Sag. Han tilføjede endog, at den Undervisning, de franske Officerer havde, aldeles ikke kunde sammenlignes med den langt overlegne tyske Methode. Grev von Monts havde endvidere den Tilfredsstillelse at høre ham kritisere Manglerne ved det franske Underretningssystem skarpt, som i denne Krig ikke havde været til nogen Nytte. »Paa fransk Side,« erklærede han (han sagde ikke: paa vor Side) »befandt man sig i fuldkommen Uvidenhed om de fjendtlige Hæres Bevægelser.« Hvad skal man sige til saadanne Tilstaaelser og det fra hans Læber!

Han sagde, at han havde kendt Manglerne, men han forklarede ikke, hvilke Grunde der havde forhindret ham i at afhjælpe dem. Han mindede om, at Kamrene havde afvist hans Plan om at indføre den obligatoriske Militærtjeneste i Frankrig uden dog derfor at kunne retfærdiggøre den utrolige Ligegyldighed, som hans Ministre og han selv gjorde sig skyldig i ved den utilstrækkelige Rekruttering og Indkaldelse af Reservetropper til Intendanturens og Trænafdelingens Tjeneste. Uheldig Indflydelse havde lammet hans Handlekraft, sagde han. Men de Udlændinge, der hørte ham tale saaledes,

kunde ikke forstaa, hvorledes den Mand, der med Fare for sit Liv havde bragt saa forbavsende dumdristige Foretagender til Udførelse og med Morny's Hjælp i en Haandevending havde skabt Statskup'ets Militærrevolution, i den sidste Tid af sin Regering havde kunnet lægge en saa fuldkommen Uvirk-somhed i Statssager for Dagen. Grev von Monts, med hvem han holdt meget af at underholde sig, var det umuligt at fatte den Rolle, som en Hersker spillede, naar han var blevet be-røvet sin Overkommando og sin Indflydelse og red bag sin Hær, medens han lod sig sin Optræden foreskrive af dem, som han havde ladet tilbage i Hovedstaden for at repræsen-tere sig. Napoleon dadlede Officererne*), tegnede paa Pa-piret Planen over de Slag, som han havde tabt, skrev belæ-rende Brochurer over den tyske Hærs Ordning og Teknik, vedligeholdte trods alt og alle sit aldrig svindende Haab og følte sig fuldstændig overbevist om, at han atter vilde gribe Regeringens Tøjler, hvorfor han overdrog nogle af sine Ven-ner som Piétri og Clément Duvernois forskellige Hverv for at forberede alt og forsøge at interessere Sejrherrerne for at se ham atter bestige Tronen. For Resten stolede han paa, at Forsynet vilde give ham tilbage til hans Folk. Han ønskede selv at vide Besked angaaende den offentlige Mening i Frank-rig. Af og til naaede der ubehagelige Efterretninger til ham, men de lod ikke til at gøre overdrevent stærkt Indtryk paa ham. Kun de Fjendtligheder, der vistes mod Kejserindens Person, greb ham stærkt. Hvad angaar de Angreb, som han selv var Genstand for, syntes han ikke at bekymre sig mere derom, end om de havde været rettet mod Personer, der havde været døde i lang Tid eller som aldeles ikke interesserede ham. Han læste Truselsbreve og Avisartikler, der var fulde af Fordømmelse mod ham. I saadanne Øjeblikke tænkte han

*) »Hvad der maa forekomme en prøjsisk Officer mærkeligt, det er den Aabenhjertethed, med hvilken Kejseren kritiserer sine egne Officerer« (C. von Monts, *Napoléon III en captivité*).

blot paa sin Afrejse fra Paris, hvor han havde været Genstand for Folkets stormende Ovationer. Nu lagdes Ansvar for alle Krigsulykkerne paa hans Skuldre, og Folket paastod, at han var Krigens Anstifter. Kun nogle faa Uger var svundne, siden han havde forladt Saint-Cloud for at sætte sig i Spidsen for Hæren. Dengang var han elsket, man hyldede ham og glædede sig paa Forhaand over de Sejre, han sikkert vilde vinde. Han bevarede Mindet herom og bar Folkets tunge Had og Hævnfølelse, som om han slet ikke vidste, at disse Følelser overhovedet eksisterede.

Medens man den 30. Oktober ventede Marskalkerne Canrobert, Bazaine og Leboeuf's Ankomst til Kassel, kom Kejserinden ledsaget af Grev Clary og Fru Lebreton, uden at Nogen, selv ikke Kejseren, havde vidst noget derom. Hun var rejst Dag og Nat fra Chislehurst uden at gøre Ophold undervejs. Hun kom for at holde Raad med Napoleon om, hvad der endnu kunde gøres for at underskrive Fredsbetingelserne og genoprette Ordenen i Frankrig, efter at Metz var faldet i Fjendens Hænder, og alle Marskalkerne, fyrretyve Generaler og Rhinarméen var indespærret i Tyskland og Paris fuldstændigt indesluttet. Hele hendes Optræden overfor Kejseren og de Ord, hun henvendte til ham, inden Vidnerne endnu havde naaet at trække sig tilbage, bar i den Grad Præget af den overordentlig indflydelsesrige Rolle, hun havde spillet ved Kejserdømmets sidste Begivenheder, at de Tilstedeværende ikke kunde undlade at lægge Mærke dertil. Ifølge General von Monts' Udsagn optraadte hun uhyre selvsikkert og lagde overfor Napoleon en vis Overlegenhed og et Slags Formynderskab for Dagen; hun gjorde kortsagt Indtryk af ikke alene at være vant til at tale med, men ogsaa til at have haft det afgørende Ord at sige. Hun blev i Wilhelmshöhe indtil om Aftenen den 1. November; Toget, der førte hende bort, kørte i Retning af Hannover. Kejserinden vendte tilbage til England. De to Majestæter kunde fjernt fra hinanden, hver for sig

følge Begivenhederne, der udviklede sig til Ulykke for Landet og blev skæbnesvangre for deres Haab om at kunne vende tilbage.

I Frankrig troede man, at det endnu var muligt at forandre Situationen. Medens Paris holdt den tyske Hær udenfor sine Mure og trodsede Bombardementet og Hungersnødens Rædsler, blev der forsøgt en dobbelt diplomatisk og militær Anstrengelse. Paa den ene Side var det Thiers, der foretog sin pinlige Rejse til Europas Hoffer i London, Wien, St. Petersborg og Florents for at bevæge Stormagterne til at skride ind. Paa den anden Side var det Gambetta, der samtidig optraadte som Folketribun og Organisator af det nationale Forsvar, der udrettede ubestridelige Vidundere i Provinserne, opmuntrede de Nedslaaede, skabte Arméer, udnævnedes Førere, som i Nationens Navn købte Ammunition og Geværer, gengav Tropperne deres Tillid og fik dem til at tro paa Lykken, som de et Øjeblik skimtede for snart efter at falde tilbage i den dybeste Modløshed. Sejren ved Coulmiers, hvor Patrioterne saa, at Hovedstaden og Provinserne kunde arbejde Haand i Haand, var kun et hurtigt svindende Lyspunkt paa en skydækket Himmel. Paris var atter overladt til sig selv og henvist til sin egen Hjælp. Et Øjeblik havde Begivenhederne i Slutningen af November opflammet Folkets Mod. Man forestillede sig, at Paris ved egen Hjælp vilde formaa at gennembryde den Jernring, der holdt Byen omsluttet. Men dette Haab var forgængeligt, og Illusionen varede kun kort. Man maatte kaste Vaabnene, fordi der ikke mere fandtes Brød. Fæstningerne og Skanserne blev ryddede, Kanonerne blev slæbt bort fra Murene, og de ydre Barrikader en efter en jævnet med Jorden. Paris havde kapitulert. Krigen var til Ende, Fredsbetingelserne vedtagne. Freden var sluttet; paa hvilke Betingelser ved Enhver.

Den 13. Marts kunde Grev von Monts meddele Napoleon, at han var fri. Et Ekstratog skulde føre ham til den belgiske

Grænse. Hans Officerer skulde vende tilbage til Frankrig, medens han sluttede sig til sin Familie i Udlandet. Efter at Messen den 19de Marts var til Ende i Slotskapellet, forlod han Wilhelmshöhe ved Mørkets Frembrud og ankom til Köln, hvor han trods Mørket kunde se, at Banegaarden var smykket med Vimpler og hvide Vaabenskjolde, paa hvilke med store Bogstaver stod Navnene Würth, Weissenburg, Metz, Sedan (man ventede her Kejser Wilhelm). Herfra fortsatte han uden Standsning Vejen til Herbesthal, hvor han ankom Klokken halv ti om Aftenen. Kassels Borgmester, der ledsagede ham, havde her fuldendt sin Mission. Napoleon III fortsatte Rejsen over Verviers og Malines. Den næste Dag steg han i Land i Dover, hvorfra han begav sig til sin Bolig i Chislehurst. Ekskejserinden og hans Søn var taget ham i Møde. Paa hans Vej trængte sig en uhyre Skare, der havde Medfølelse med hans Skæbne og som ved den Maade, paa hvilken den modtog ham, viste, at England ikke havde glemt det tyveaarige Venskab, der havde bestaaet mellem hans tidligere Regering og Dronningens. Man vilde vise ham, at man heller ikke havde glemt det farefulde Felttog, paa hvilket Frankrig under Krimkrigen havde kæmpet sammen med Storbritannien. Og det engelske Folk mindedes endnu flere Enkeltheder fra Napoleon III's Regering, hans lykkelige Rejse til London i 1855, de venskabelige Følelser han nærede overfor Storbritannien, og som han havde lagt for Dagen i Anledning af Striden med de Forenede Stater, og endelig den virkningsfulde Støtte, han havde ydet Landet i Anledning af Sepoyernes Opstand, idet han havde tilbudt at lade de engelske Tropper lægge Vejen over Frankrig, hvorved de lettere og hurtigere kunde naa den indiske Hær. Napoleon fandt paa den store Nations Grund en hjertelig Modtagelse, der gjorde ham godt.

Allerede Dagen efter sin Ankomst til Camden-Place modtog han Besøg af Lord Malmesbury. De to Mænd havde

kendt hinanden længe. Hvor mange forskellige Minder havde de ikke at opfriske i Løbet af deres Samtale, der varede over en Time. Og i hvilken skærende Modsætning stod ikke Nutiden til tidligere Dage! De mindedes deres Ungdomsdage, som de havde tilbragt i Rom omkring 1829, de ærgerrige Drømme, som Louis-Napoleon dengang havde begyndt at ytre overfor sin vantro Ven, Boulogne-Affæren med dens ulykkelige Følger, Lord Malmesburys Besøg i Prinsens Fængsel i Ham, Prætendentens Ophold i London, Selskabslivet og dets Glæder og de stadige Forsøg paa Propaganda, den Forbavselse og Glæde, som Prinsen havde følt, da han erfarede, at der i Paris var udbrudt Revolution den 24. Februar 1848; hans Afrejse, hans Valg til Præsident, hans usædvanlige Ophøjelse til den kejserlige Diktatorværdighed, og den Andel, som hans gamle Ven, der i Mellemtiden var blevet Udenrigsminister i Lord Derby's Ministerium, havde haft i Europas Anerkendelse af denne Tingenes nye Tilstand, og endelig den Pragt og Glans, der havde ombølget hans første Regeringsaar. Og nu saa Lord Malmesbury denne Mand for sig, der havde haft en saa æventyrlig og vidunderlig Løbebane, der endnu for ganske kort Tid siden havde hersket over en af Verdens mægtigste Nationer. Denne Mand, der i 1856 var optraadt som Fastlandets anerkendte Voldgiftsmand, saa han nu atter uden Krone, uden Hær og næsten uden Formue, bortjaget fra sit Fædreland, fulgt af hele Folkets Had og trods alt dette havde han bevaret det rolige Ydre fra Velmagtsdagene, og han kunde endnu tale uden Bitterhed om Forholdene, thi han havde ikke ophørt at haabe og drømme. Selv efter det sidste frygtelige Slag troede han ikke, at Skæbnen, der skiftevis havde ophøjet og kastet ham i Støvet, havde talt sit sidste Ord. Han stolede endnu paa sin Stjerne.

*

*

*

For ham saavel som for de øvrige Beboere paa Camden-Place forløb Dagene ret eensformigt. Han opfattede sin nye Tilværelse som en forbigaaende Periode. Naar han ikke læste eller skrev, tilbragte han Størstedelen af Tiden med at undervise Prinsen og med at foretage Spadsereture i Omegnen, enten alene eller ledsaget af sin Hustru og Søn. Undertiden saas han standse udenfor en beskeden Butik eller fornøjet lytte til Fuglenes Sang.

Naar han vendte tilbage fra disse Spadsereture, satte han sig atter til at skrive videre paa det paabegyndte Arbejde. Med den Stivsindethed, ved Hjælp af hvilken det altid lykkedes ham at trøste sig over de virkelig foreliggende Forhold, tænkte han paa snart at udgive et vigtigt Værk om Frankrigs Hærstyrke i 1870 og sine egne erhvervede Kundskaber, nu da Tiden til at gøre dem frugtbringende var forbi. Eller han forberedte en anden Form for et Forsvarsskrift. Han vilde fortælle hele Sandheden om Statsmændene, der havde draget ham ned i Afgrunden, om den systematiske Konspiration, der blev drevet af Formynderregeringen for at spærre ham Tilbagevejen til Paris og fremskynde hans Fald. Han vilde skille sig af med alle disse Mænd, han vilde samle nye og uafhængige Statsmænd om sig, hvem det ikke fremfor alt var magtpaaliggende at tilbageerobre tabte Stillinger, men ved deres Hengivenhed for Frankrig og det genoprettede Kejserdømme at skabe sig en Adkomst til saadanne Stillinger. Paa Grundlag af disse Betragtninger udarbejdede han Instrukser for dem, der ikke tvivlede om det styrtede Herredømmes Genoprejsning.

Ikke sjældent fandt han, naar han vendte tilbage fra en længere Udflugt, Gæster, der ventede paa ham. Nogle af dem, som f. Eks. Hertug og Hertuginde de Mouchy eller Hertug de Bassano, havde med deres Besøg kun det ene Maal at trøste og styrke ham, medens Andre, som f. Eks. Rouher, til hvem han iøvrigt nærrede Mistillid, opsøgte ham for at opflamme

hans Energi, tænde hans Forhaabninger paany og ophidse ham til for fjerde Gang at forsøge det store Vovestykke. Han havde selv tænkt derpaa uden dem. Paa det historiske Slot Elysée-Palæet, hvorfra han for toogtyve Aar siden havde sendt Generaler og Befuldmægtigede ud for at indtage Nationalforsamlingen, holdt en af hin Decemberdags Besejrede, Thiers, der var blevet den eneraadende Personlighed og Befrieren, sine Modtagelsesfester. Mængden havde fundet Vej til disse Sale, hvor den ivrigt trængte sig frem for at hilse paa Statsoverhovedet. Og i Mellemtiden tænkte Gæsten paa Chislehurst paa, at han vilde genopføre Tuilerierne, af hvilke der ikke var blevet andet tilbage end Murbrokker, sværtede Loftet og sammenstyrtede Vægge; her vilde han atter tage Ophold, medmindre Hoffet tog Residens paa Slottet Louvre, hvad Kejserinden levende ønskede.

Ved Bordet drejede Samtalen sig ofte om Nutid og Fremtid. I Aarene 1871 til 1873 blev der udarbejdet forskellige Planer med Kejserdømmets Genoprettelse for Øje. Prinsen fulgte disse Samtaler med spændt Opmærksomhed. Hvorfor kunde han ikke straks gøre Skridt til at erobre sin Faders Trone? Eugénie sluttede sig til Sønnens Anskuelse med sin sædvanlige Lidenskabelighed. Napoleon III lod hende roligt tale og tog som oftest kun Del i Samtalen, naar den drejede sig om hans Yndlingsemne, nemlig hans Ansvarsløshed for Følgerne af en Krig, som hverken han eller hans Gemalinde havde fremkaldt af en dynastisk Interesse, saaledes som det blev gjort gældende. Naar man trængte videre ind paa ham, gav han paa en ubestemt og tilsløret Maade sin Billigelse tilkende med sine Tilhængeres Iver. En Aften i Januar 1872 sagde han: »Jeg ved, at jeg er den eneste Løsning,« og kort Tid senere erklærede han: »Om en Maaned er vi der igen.«

Han gjorde sig ikke klart, at der i Historien findes Begivenheder, som ikke lader sig gentage, men var fuldt og fast overbevist om, at han vilde vende tilbage. Medens

Størstedelen af Befolkningen, der iøvrigt var daarligt underrettet om de Begivenheder, der havde været Forløberne for Krigen og om Ansvarets Omfang under de Forhold, under hvilke den var blevet forberedt og ført, gjorde Kejserens Navn til Genstand for et navnløst Had, troede han ganske troskyldigt, at man ventede hans Tilbagekomst. Indtil det sidste svigtede Illusionen ikke et Øjeblik denne Drømmer. Planen angaaende hans Tilbagevenden var fuldstændig udarbejdet, selv om den kun var kendt af et meget begrænset Antal Indviede, selv om Partiets første Førere var blevet holdt borte derfra, og selv om Kejserinden ikke var blevet indviet i denne Helteplans Hovedpunkter. Med store Linjer var der opstillet Program for en Regering, der skulde være i Stand til samtidig at tilfredsstille den tiltagende Trang til en Myndighed og den nationale Følelse.

»I flere Maaneder«, skriver en Historiker fra den Tredje Republik, »har Jernene været i Ilden. Betydelige Politikere, Generaler, Præfekter og Prælater virkede med ved Sammensværgelsen. Rouher tog flere Gange over Kanalen for at se, om Kejseren var i Stand til at stige tilhest.«

Imidlertid havde Kejserens Sygdom, om hvilken Professor Germain Sée den 3. Juli 1870 havde afgivet en indgaaende Prognose, og som, dersom man havde kendt den før Krigserklæringen, sikkert havde bevirket, at der var blevet truffet ganske andre Forholdsregler, taget en foruroligende Vending.

Han maatte underkaste sig en Blærestensoperation, som han var bange for, og overgive sig i de engelske Kirurgers Hænder i Haab om at blive helbredet, d. v. s. i Stand til at gøre Forsøget med sin »Tilbagekomst fra Øen Elba«.

Den Forværring, der var indtraadt i hans Sygdom, lod ikke meget Haab om Frelse tilbage. Operationen, der blev foretaget den 2. Januar af Sir Henri Thompson, forløb dog tilsyneladende med godt Resultat, og man nærrede de bedste Forhaabninger om Bedring. Bulletin'erne, der blev udstedt af Lægen, lød tilfredsstillende; han havde ingen Feber, og man

ventede sig gode Resultater af den tredje definitive Operation, der skulde finde Sted den 18. Januar. For at mildne hans Smerter og skaffe ham Søvn, forordnede Doctor Gall ham om Aftenen en Dosis Chloral.

Opfyldt af en vis Forudfølelse erklærede Napoleon, at han ingen Smerter havde og derfor ikke behøvede Medicinen. Han frygtede dens svækkende Virkning. Men Kejserinden kom til, og da hun ansaa det for sin Pligt som Hustru at bevæge ham til at tage Lægemidlet, bad hun ham saa meget, at han efter megen Tøven endelig samtykkede i at tage den skæbnesvangre Dosis, der ikke blot skaffede ham Søvn for en Nat, men den evige Hvile. Han faldt i Søvn Klokken ni om Aftenen og vaagnede først næste Dag Klokken ti om Formiddagen for allerede efter faa Sekunders Forløb at drage det sidste Suk, endnu ikke femogtres Aar gammel.

Aaret 1873, der var hærget af Partikampe, skulde blive rigt paa vigtige Begivenheder. Først kom Thiers' Fald, forårsaget af Højres Sammenslutning, derefter fulgte Mac-Mahons Valg til Republikens Præsident, Prinsernes forskellige Forsøg paa at genvinde Tronen, og Greven af Paris' Besøg hos Greven af Chambord, et Besøg, som han foretog udelukkende i Haab om at kunne virkeliggøre den monarkiske Sammenslutning, paa hvilken der var ventet i et Kvartaarhundrede. Og i dette begivenhedsrige Aar afsluttedes med Napoleon III's Død en af de mest forbavsende Livsskæbner, som Historien overhovedet har at opvise.

TRETTENDE KAPITEL.

Napoleon III's Personlighed, Karakter og Livsskæbne.

Hans Personlighed var i lang Tid et Problem, og hans Liv syntes en Gaade. Begge uddrog sig Omverdenens Forskning og gav ved de herskende voldsomme og uventede Modsætnin-

ger Anledning til de mest modstridende Meninger. Det er imidlertid dog lykkedes at give en nogenlunde klar Skildring af Napoleon III's Person i intellektuel, moralsk og politisk Henseende, en Person, hvem der ved Omstændighedernes enestaaende Sammenkædning blev paatrykt et saa ualmindeligt Præg, og som var en yderst sammensat Natur som kun Faa.

Han var romantisk anlagt, en Egenskab, han havde faaet i Arv efter Moderen, han var impulsiv, naar han da ikke netop lod sin Fornuft og sin Handlekraft binde af endeløse Overvejelser; han var baade heftig, lidenskabelig, hemmelighedsfuld, indesluttet og tavs; han var ustadig ved Arbejdet og forbaavsedte sine Omgivelser ved snart at tage sine Beslutninger altfor hurtigt og snart at overveje alt meget grundigt; hans Ærgerighed var uhyre; kun paa et eneste Punkt var han gennem hele Livet uforanderlig, nemlig med Henblik paa sin Ret til at personliggøre Principet om Kejserværdighedens Arvelighed og Lovmæssighed, og naar det drejede sig om at betragte sig selv som den af Forsynet Udkaarne.

Ligesom Sejrherren fra Italien og Fangen paa Sankt Helena paastod at være overbevist om, at ethvert Væsen har »sin Mission« at opfylde her paa Jorden, saaledes betragtede den Udkaarne af 21. November 1852 og den Landflygtige i Chislehurst sig allerede fra sin Ungdom som en af Skæbnen Udvalgt, der var udpeget til at overtage den tunge, men straalende Arv. Født som Søn af en Konge og ombølget af den blinde Begejstring, for hvilken hans Familienavn var Genstand, havde han svoret med Liv og Sjæl at ofre sig for denne sin Mission. Han holdt meget af at sammenligne sig selv med en af den antike Tragedies Helte, der var mærkede med et skæbnesvangert Tegn, eller med en moderne Hernani, hvem en uimodstaaelig Skæbne drev fremad. Dette havde han gjort ti sin eneste Trossætning, men hans blinde Trosiver var ikke blottet for megen Snedighed og Beregning.

En Eftermiddag, medens han var Kejser, fandt hans Ung-

doms Fortrolige, der efter tolv Aars Fraværelse atter besøgte ham i Tuilerierne, ham med et af sin ubøjelige Modstander Victor Hugo's Skuespil i Haanden. Tankefuld var han standset ved fjerde Scene i tredje Akt af *Hernani*; han læste Gang efter Gang de berømte Repliker og hans Beundring derfor skyldtes for en stor Del den Omstændighed, at han fandt Indholdet svarende til sit eget Liv.

Hans daglige Korrespondance fra Ham med Hortense Lacroix og nogle enkelte Breve fra ham til andre Venner røber tydeligt denne Blanding af taagede Forestillinger og bestemte Tilbøjeligheder, begrundede Forhaabninger og stædige Illusioner, som gennem hele Livet kendetegnede hans Karakter og hans Færd.

*

*

*

Blodet rullede langsomt i denne Flegmatikers Aarer; med smaa Slag bankede det i hans Arterier. Det havde han tilfælles med Onkelen, som derimod havde usædvanligt stærke Nerver, vidste det og forstod at benytte sig deraf. Men i Modsætning til Napoleon I, hvis Specialitet det var at anvende kunstigt tilvejebragte Vredesanfald til sin egen Fordel, drog Napoleon III Fordel af en tillært vedholdende Ro.

Fru Du Montet har engang sagt, at der gives Folk, som besidder det Talent at kunne skjule sig bag en Sky. Napoleon III hørte til disse Taageskikkelser, der i Halvmørket antager større Dimensioner.

Skøndt han af Naturen havde en behagelig og omgængelig Karakter, bevarede han dog stadig det intetsigende Ansigtstudtryk, som ikke lod sig overraske af noget, og som var bleven en Vane hos ham. Denne tilsyneladende rolige Værdighed, som man med Rette eller Urette opfattede som Karakterfasthed, dannede bedre end noget andet et Værn imod alle Spøragsmaal, som han ikke satte Pris paa at besvare eller,

hvad der var en endnu større Fordel, røbede betydelige Egen-skaber, som han i Virkeligheden slet ikke besad. Han forstod ligesom Talleyrand at drage et Slør for sit Ansigt, og ingen formaaede da at læse deri, hvad han ikke vilde røbe, eller forstyrre hans urolige Tanker.

Kun sjældent formaaede en indre Glæde at farve hans blege Kinder. I saadanne Øjeblikke kunde hans slørede Øjne lyse af et hurtigt svindende Glimt, men det var næsten en Begivenhed for hans Omgivelser. Den Dag, da han modtog den saa længselsfuldt ventede Depeche, der meddelte ham, at Rusland havde antaget Fredsbetingelserne, spiste fem eller seks fremragende Personer, og deriblandt Morny, ved hans Taffel. Alle stirrede nysgerrigt paa ham for at opdage et eller andet Tegn, der røbede de store ventede Efterretninger. Et Glædens Blink, som han ikke formaaede at tilbageholde, skød frem af hans Øjne og undgik ikke hans Bordfællers Opmærksomhed. Da de beredte sig paa at forlade Spisesalen for at meddele deres Indtryk videre til Venner eller for at drage en personlig Fordel deraf i Finansverdenen, holdt Kejseren dem tilbage og bad dem om at blive, idet han saaledes undertrykte en Utaalmodighed, hvis Aarsager han let havde gættet. I Mellemtiden var der paa hans Befaling udenfor Børsen blevet opklæbet den berømte Depeche, der skulde have en saa vidtrækkende Virkning. Vidste han, at hans nærmeste Omgang deltog i Børsspekulationerne og haabede at drage deres Fordel deraf? Papirerne steg atter, og Grev de Morny, hans trofaste Ven de Montguyon og Finansmanden Mirès blev saa meget mere slaaede deraf, som de havde haft Grund til at tro, at de hørte til de bedst underrettede om den udenrigske Situation.

Morny maatte opbyde al sin Viljekraft for at bevare sin Koldblodighed og lade, som om der intet var sket, og de erfarne Spekulanter maatte om end modstræbende finde sig i deres Skuffelse. Kejseren lod som ingenting. Medens han i

Napoleon III.

det foreliggende Tilfælde paa bedste Maade havde tjent den almene Interesse, havde han samtidig givet et Bevis mere paa den Evne, som han besad til at hemmeligholde sine Beslutninger.

Af og til kunde der være Øjeblikke, hvor han mod Sædvane viste sig underholdende og aabenhjertig. Naar han kunde unddrage sig Etikettens Tvang, var han hjertelig og munter. Naar Herskeren sammen med sine Fortrolige havde Lejlighed til kun at optræde som Menneske, tog han livlig Del i Underholdningen, lo og spøjte fornøjet sammen med de Andre. Han talte ganske vist ikke meget, men paa en behagelig og belærende Maade. Undertiden naar han var livlig, morede det ham at drille Kejserinden paa en godmodig onskabsfuld Maade;*) men saasart han var borte fra Familjen, blev hans Ansigt atter alvorligt, og selv i sine lykkeligste Dage gjorde han ofte et meget tungsindigt Indtryk. Alvoren var Hovedtrækket i hans Karakter og skyldtes for en stor Del hans Hang til Fordybelse i sig selv.

Alle de, der beundrede ham i hans Magtperiode, var tilbøjelige til at udlægge den Hemmelighedsfuldhed, med hvilken han omgav hele sit Væsen, hvis sjælelige Egenskaber var i høj Grad afhængige af hans fysiske Tilstand, som et Bevis paa en stort anlagt Karakter. Det var ganske naturligt, at man opfattede den Strenghed og Ubøjelighed, han lagde for Dagen i sit Væsen og i hele sin Optræden, som en Rest af tidligere Beskedenhed og Forlegenhed. Med lidt god Vilje og

*) »Jeg sagde, at Kejseren er lidt onskabsfuld og drilagtig. Forleden Dag ved Taflet gav han os et lille Bevis derpaa. Kejserinden underholdt sig med en Spanier og talte om nogle Træer, der var blevet plantet, da hun blev født. »De maa jo nu være store,« sagde hun. »Ja, sikkert,« afbrød Kejseren; »de er jo seks og tredive Aar gamle.« »Det er dog uforskammet,« udbrød Kejserinden leende. Hun er langt fra saa gammel.« (Barthez, Breve 8. September 1856). I Virkeligheden var Forskellen slet ikke saa stor; Træerne var seks og tredive, men hun tredive Aar gammel.

Indbildningskraft var det for hans Beundrere ikke vanskeligt i smigrende Udtryk at fastslaa, at dette ubevægelige og stillestaaende Ansigt kun var en Maske, der dækkede over et lidenskabeligt og heftigt Indre, — hvad der iøvrigt i visse afgørende Afsnit af hans Liv var rigtigt; at disse tilsørede Øjne var tankefulde, dybe og uudgrundelige, at hans dorske og slæbende Maade at tale paa tydede paa en ualmindelig Sjelsoverlegenhed hos en Personlighed, der altid var sikker paa sig selv, og at endelig hans ligegyldige Mine i Virkeligheden kun dækkede over hans jernfaste Vilje. Saaledes tænkte man i Kejserdømmets bedste Dage, da man udelukkende dømte ham paa Basis af den Magt, han allerede havde forstaaet at erhverve.

Stædighed var et af Hovedtrækkene i hans Karakter. Han opgav aldrig, hvad han engang havde sat sig for, men undertiden lod han Udførelsen af sine Forehavender trække i Langdrag, thi hans svage Side var den at dvæle længe ved en Tanke. Tilbøjelig som han var til at nøle, udførte han langsomt det, som han havde været længe om at udklække. — En Undtagelse herfra dannede det Ene, som han gennem hele Livet ikke et Øjeblik slap af Syne. Hans Nølen skulde blive ham skæbnesvanger i Slutningen af hans Regering, da de hurtigt efter hinanden følgende Begivenheder fordrede Hurtighed og Beslutsomhed. *) Han var saa optaget af at afvente Lejligheden, at han tilsidst forsømte den. Hans Vane til at opsætte alt bevirkede, at han lod Øjeblikke gaa ubenyttede hen, der aldrig skulde vende tilbage.

En anden Modsigelse i hans Karakter var den, at han paa Punkter, hvor han burde have taget en hurtig Beslutning, efter megen Overvejelse pludselig dumdristigt styrtede sig ind i ny opdukkende Forehavender, der krævede grundig Undersøgelse. Var han oplagt til at handle, spurgte han ingen, hverken Venner eller Ministre; over Hals og Hoved styrtede han

*) »Der findes i Udenrigspolitikken Øjeblikke, der ikke vender tilbage« (Bismarck).

sig da over den foreliggende Sag og gav sig ikke Tid til at overveje Grundene for eller imod, men troede sig saaledes inspireret, at han kun kunde handle paa bedste Maade. Saa overvejede han ikke, men tog sin Beslutning og udførte den. Og han følte en ganske særlig Glæde ved at kunne forbavse Omverdenen, naar han saaledes i Blinde fulgte en pludselig og tilfældig opstaaet Tanke, hvad enten den var god eller slet. En af hans bedste Bekendte har sagt om ham, at hans største Fornøjelse var den ved uventede Handlinger at forbavse sine Ministre, Folket, Frankrig og hele Europa. Flere Gange viste det sig, at hans pludselige Indskydelser kunde være ret farlige. Han ansaa sig dog ikke for at være ufejlbarlig og indrømmede gerne sine Fejl. Men bedre havde det unægtelig været, om de engang begaaede Fejl havde bevaret ham mod at begaa nye.

*

*

*

Napoleon den Store har smigret sig med aldrig at have holdt Krigsraad og aldrig at have spurgt Nogen til Raads. Men i Aarene 1812, 1813 og 1814 stod han foran saa alvorlige og skæbnesvangre Begivenheder, at han gjorde Tilløb til at spørge sine Vaabenfæller om deres Mening. Han styrtede sig i Ulykke, fordi han ikke rettede sig derefter. Før han fra Smolensk trængte videre ind paa Ruslands mørke Ismarker, sagde hans Generaler, da han spurgte dem om deres Mening angaaende denne Krigserklæring mod Naturen: »Sire, opslaa Deres Kvarter her og bliv Vinteren over her, saa vil næste Foraar Sejren være Deres Vaaben sikker. Tag denne Bestemmelse, og Rusland er fortabt.« Han svarede: *Nej*, erklærede, at det var hans faste Mening at marschere mod Moskva, og at ingen skulde kunne forandre hans Hensigt. Generalerne bukkede dybt og svarede: »Som det behager Deres høje Majestæt.« Og i mange Dage marscherede nu Tropperne i Kulde

og Smuds gennem øde Egne, stadig angrebne af det fjendtlige Kavalleri. I Nærheden af Moskva følte han for anden Gang Trang til at spørge sin Generalstab om dens Mening. »Indbyggerne har forladt Byen eller staar i Begreb med at gøre det; man vil sikkert finde umaadelige Forraad; er der da andet at gøre end hurtigst at rykke ind i Byen?» — »Gør det ikke, Sire, gaa udenom Hovedstaden og fald i Flanken paa Koutousof's Tropper, som vi slaar ned.« — »Nej, jeg maa rykke ind i Moskva; jeg har lovet mine Soldater det.« Marskalken rømmede Byen med de forgyldte Taarne; Rostopchine stak Ild paa den. Napoleon forsinkede sig her seks Uger. »Hvilken Slagplan skal vi nu lægge, her hvor hele Nationen og Naturens Elementer har sammensvoret sig mod os, de Fremmede...?» — »Sire, lad os trække os tilbage saa hurtigt som muligt.« — »Nej, det tiltaler mig ikke at trække mig tilbage, efter at jeg har forkyndt, at jeg vilde forfølge Russerne helt ind i deres Ørken.« — »Som det behager Deres ufejlbarlige Majestæt.« Begivenhedernes uundgaelige Rækkefølge drog ham mod Afgrunden, medens han var overbevist om kun at adlyde sit Geni's bydende Røst.

Overfor sine Raadgivere optraadte Nevøen med større Sagtmodighed. Naar han talte med dem, lagde han kun ringe Modsigelseslyst for Dagen, men han var i Besiddelse af en bøjelig og skjult Modstandskraft, der stemmede overens med hans mistænksomme Karakter, og han holdt haardnakket fast ved sine Beslutninger, som han først røbede, naar han havde fattet og omtrent udført dem, idetmindste saalænge, indtil Sygdommen havde knækket hans Viljekraft.

*

*

*

Det smigrede ham, naar Folk kaldte ham den Gaadefulde, og i lang Tid opfattede man ham som en uudgrundelig Natur.

I vore Dage, hvor det ved Hjælp af de mange Oplysninger, der findes om ham, er muligt at gøre sig klart, hvad der har paavirket hans Karakter, kan man ogsaa lettere forklare de hemmelige Bevæggrunde til hans mindst forstaaelige Handlinger.

Der er blevet talt meget om Napoleon III's rolige Væsen og Flegma. Han var dog aldeles ikke uimodtagelig for Indtryk udefra og var heller ikke forskaanet for heftige indre Vredesanfald. Men ligesom Talleyrand, der i sin Ungdom var meget hidsig og lidt efter lidt havde vænnet sig til at beherske sig, lykkedes det ogsaa Kejseren efterhaanden at blive Herre over sine Nerver, sit Ansigt og sine Øjne. Fra Fødselen af var han overordentlig heftig, og han havde i sin Barndom Anfald af Raseri, under hvilke han selv hverken vidste, hvad han sagde eller gjorde, men i Aarenes Løb lykkedes det ham at beherske sin for Indtryk saa modtagelige Natur. Man maatte kende ham meget nøje for at kunne se paa ham, naar Hidsigheden overmandede ham; kun hans Næsebor sitrede, Munden fortrak sig og Blikket blev flakkende. Men hurtigt svandt disse Tegn. Munden skjulte Hemmeligheden under det tætte Skæg, Øjenlaagene sænkedes som sædvanlig, og Blikket antog atter det matte Udtryk, som han havde vænnet sig til. *)

Viste han sig tilbageholden, naar det gjaldt mundtlig at udtrykke sine Tanker, saa var dette til Gengæld ikke Tilfældet, naar han greb Pennen. Ved flere højtidelige Lejligheder forberedte han opsigtvækkende Gendrivelser, der skulde benyttes, i Tilfælde hvor Kendsgerningerne var traadte i Stedet for Løfterne. Man mindedes ofte den berømte Erklæring, der

*) »Da jeg saa ham igen i 1848,« har Fru Cornu fortalt, »spurgte jeg ham, hvad der var i Vejen med hans Øjne. Intet, svarede han. En eller to Dage senere saa jeg ham atter, og nu forekom hans Øjne mig endnu mere besynderlige. Tilsidst opdagede jeg, at han havde vænnet sig til at holde Øjenlaagene sænkede, saa Øjnene var halvt lukkede, og Blikket fik et tomt og drømmende Udtryk«.

kun halvvejs var blevet til Virkelighed: »Jeg skal befri Italien fra Alperne til det Adriatiske Hav.« Han udtalte ogsaa andre mindre betydningsfulde Ord, der i endnu ringere Grad gik i Opfyldelse. Dagen efter sit Valg til Præsident samlede han nogle Venner om sig for at læse sin Regeringskundgørelse for dem. Blandt andet fandtes deri følgende Sætning:

»Efter fire Aars Forløb vil jeg give Magten tilbage, saaledes som jeg har modtaget den.«

Løftet var tydeligt nok og rummede ingen Mulighed for den ringeste Tvivl om Meningen. Man fandt endog, at det i sin Tydelighed var altfor bindende.

»Stryg det,« raabte nogle Stemmer.

Louis-Napoleon vendte sig mod Girardin.

»Hvad er Deres Mening?« spurgte han ham.

»Det kommer an paa,« svarede Journalisten diplomatisk. »Har De til Hensigt at give Magten tilbage eller at beholde den?«

»At give den tilbage.«

»Godt, saa stryg det ikke.«

Napoleon svarede intet; han havde aldrig haft til Hensigt at tilbagegive en Magt, som han tværtimod tænkte paa at udvide. Mindet om den Ed, han havde svoret og brudt, blev staaende i Historien, uden at han derfor paa nogen Maade følte sin Samvittighed betynget.

Skøndt han forstod at indgyde Tillid, var han ikke ganske tilforladelig i sin Tale, og dette var et af de Træk, som han uden at vide det havde tilfælles med Napoleon I. Løgnen er et i Politiken meget brugt Vaaben. Naar Egennyttens tilraader at give et Løfte, byder endnu større Interesser at bryde det. Hovedsagen er ustraffet at kunne trække sig ud af Sagen. Louis-Napoleon var Mester i denne Kunst. I al Almindelighed er den medfødte Tilbøjelighed til Usandhed en psyko-fysiologisk Egenskab, der bunder i Indbildningskraften og Tempera-

mentet. »Kejserens Nevø« havde arvet et ganske ualmindeligt Anlæg hertil.

Det kan med fuldkommen Objektivitet siges, at det var et Familjeinstinkt, der, eftersom det udsprang fra Familjens Overhoved, næsten fik sin Berettigelse. Ingen af Bonaparterne undtagen maaske Kongen af Holland manglede det. Napoleon den Store løj paa en fuldkommen naturlig Maade,*) der iøvrigt beviste, at han ikke tillagde Sagen nogensomhelst Betydning, og at han ikke gjorde sig det ringeste Samvittighedsnag af at forfalske Sandheden. Hans Søn, Hertugen af Reichstadt, var ikke for intet hans Søn; han løj meget som Barn.

Den nye Kejsers Omgivelser tog det lige saa lidt som han selv altfor nøje med Sandheden. Kongen af Würtemberg sagde engang, da han talte om Jérômes Søn, den unge Hertug af Montfort og senere Prins Napoleon: »Han har lovet mig det, men jeg kan ikke stole paa hans Ord, thi han lyver altid.« Selv i Dronning Hortenses rolige og resignerede Væsen var der et Gran af Forstillelse. Med sin smægtende og blide Stemme skuffede hun Folk. Den Maade, paa hvilken hun var imødekommende overfor Enhver, beklagede sine Modstandere, rakte sine Fjender Haanden og ikke vrededes paa Nogen, og den haabløse Resignation, hun bar til Skue, men som dog ikke hindrede hende i at give sin Søns politiske Ærgerrighed Næring, alt dette var ikke fri for Forstillelse, selv om det ikke kan bestrides, at hun af Naturen var godhjertet og frimodig.

Man kan ikke lede Menneskene med Oprigtighed. Denne historiske Paastand havde Napoleon gjort til sin Regel og sin

*) Ganske ugenert fortalte han, at en af hans Slægtninge, medens han endnu kun var Barn, havde sagt om ham, at han vilde komme til at herske, fordi han saa udmærket forstod at lyve. »Hr. von Metternich,« sagde han om Østrigs Ambassadør, »er næsten en dygtig Statsmand, han lyver udmærket.« (F. Loliée, *Vie d'une Impératrice*, S. 410).

Lov, men han overdrev den i en ganske overordentlig Grad. Det vilde falde vanskeligt at finde blot et eneste af hans historiske Ord, som ikke paa en meget eftertrykkelig Maade er blevet gendrevet af hans Handlinger i Forbindelse med Begebenhedernes indbyrdes Modsigelse. Nogle af disse hans Ord lyder:

»Jeg sværger Englænderne et evigt Had«.

»Jeg er parat til at bringe ethvert Offer for Frankrigs Fred, og skulde mit Navn, der er Symbol paa Orden, Nationalitetsfølelse og Hæder, forstyrre den, vil jeg hellere forblive i Landflygtighed«.

»Jeg er ikke ærgerrig«.

»Jeg gør Indsigelse mod alle dem, der tillægger mig ærgerrige Tilbøjeligheder, som jeg ikke besidder«.

»Ve de Herskere, der bliver utro mod deres Løfter og deres Ed!«

»Den demokratiske Republik skal være min Guddom, og jeg vil være dens Forkynder«.
etc. etc.

*

*

*

De Illusioner, han gjorde sig om Menneskenes moralske Værdi, var ikke store. Ingen kunde være mindre forbavset end han over at erfare, at der blandt hans Omgivelser var blevet begaaet en lav Handling, der skyldtes Bestikkelighed eller Utaknemmelighed. Han beholdt Folk i sin Tjeneste mindre af Agtelse og Hengivenhed for dem end af Føjelighed og

Vane. Medens han ikke var andet end en landflygtig Prins, besluttede han sig kun meget modstræbende og efter lang Tøven til at skille sig af med en Tjener, over hvem han havde haft Grund til at beklage sig. Da han kom til Magten, beholdt han de Ministre, som han ikke syntes om, ene og alene for at forskaane sig for den ham endnu større Ubehagelighed at tage andre.

Menneskene betød for ham ikke andet end Redskaber, hvis Kræfter han udnyttede, medens han vel vogtede sig for at gøre dem til sine Fortrolige, og han nærrede overfor alle en Ringeagt, som han skjulte under en ligegyldig Mine.

Kort sagt, han havde hverken nogen god Mening om sine Raadgivere, sine Tjenere eller sine Hofmænd. Og derfor kunde han vise sig velvillig overfor alle uden dog egentlig i Virkeligheden at bryde sig om nogen af dem, skøndt han som Følge af endnu en Modsigelse i sin Karakter var en kærlig anlagt Natur.

Denne forstillede Ligegyldighed, der dog ingenlunde forhindrede ham i at bevare dem i trofast Hukommelse, der havde vist ham Tjenester, var først og fremmest en Følge af Moderens Opdragelse. »Altfor mange Mennesker,« havde Hortense sagt, da hun talte om Napoleon I, »havde Indflydelse paa denne Hersker. Ofte lod han sig lede af gamle Venner eller af nye Smigrere. Pas paa, at Du aldrig i den Grad kommer til at tilhøre Nogen, at Du ikke mere kan frigøre Dig for Vedkommende«. I et Brev af 16. December 1832 skrev hun til ham: »Du begaar den Fejl at være altfor tillidsfuld, og jeg maa derfor være den kolde Fornuft og stadig gentage for Dig: Tag Dig i Agt«.

Han lagde sig dette i den Grad paa Sinde, at han tilsidst ikke mere stolede paa andre end sig selv. Og dette var en ny Form for Fare, der var endnu større end den første. Han var skeptisk overfor Menneskene og var det ikke mindre overfor Principer, naar undtages det napoleonske Dogme, som han

havde gjort til sin Afgud og sit Livs Maal. Det faldt ham altid let at vise Overbærenhed, hvilket han i rigeligt Maal lagde for Dagen overfor sine Omgivelser, hvis Meninger han taalte, selv om han ikke delte dem. Denne naturlige Overbærenhed i Forbindelse med hans politiske Anskuelse, at et Regeringsoverhovede altid maa holde sig en Udvej aaben til at kunne slutte Forlig, bevirkede, at han besad den Gave at kunne vinde sine Modstandere for sig. Alle de, der kom i Berøring med ham, underkastede sig uvilkaarligt den Charme, der udgik fra ham. Og alle, der havde kendt ham, hvad enten de var Tilhængere eller Modstandere, var enige om at sige: *Det er umuligt ikke at holde af ham.* Fra sin Moder havde han arvet den Hjertelighed og indtagende Venlighed, der ogsaa havde været tiltrækkende hos Josephine. Alle var enige om at anerkende hans Fortjeneste; han modtog Enhver som en fuldkommen Gentleman og ikke som Herskeren.

Under Napoleon I herskede der sjældent virkelig Munterhed ved de Fester, der foranstaltedes og besøgtes paa Befaling. Det nyttede ikke, at Talleyrand gik omkring blandt de Tilstedeværende og ret ondsksfuldt gentog: »Mor Dem, mine Damer og Herrer, Kejseren ønsker det;« hans Formaninger bar ingen Frugt. Ifølge en Samtidigs Udsagn var Sejrherrens Fester i Virkeligheden ikke andet end Mønstringer, ved hvilke der ogsaa var Damer tilstede. Til Gengæld skildres de Festligheder, der gaves paa Tuilerierne under Napoleon III, med livligere og mere indtagende Farver.

*

*

*

Hvor genial Napoleon den Store end var, viste han dog aldrig nogen virkelig Sjælsstorhed eller nogen virkelig Høj-sindethed. Hans smukkeste Handlinger blev dikteret af vel overlagt Beregning og udførtes med hans egen Interesse for

Øje. Napoleon III, der langt fra nød sine Samtidiges Beundring i samme Grad som Onkelen, havde imidlertid større Krav paa deres Hengivenhed. Det syntes, som om han med den store Afdødes Skæbne for Øje vilde frigøre sig for ethvert Venskabsbaand, men ikke destomindre forstod han at vække Hengivenhed for sin Person. Barras' Protégé var den ægte Taknemmelighedsfølelse næsten ukendt. Han fandt det i højeste Grad ubekveint at skulle vise sig uegennyttig overfor dem, der ydede ham Tjenester. Louis-Napoleon derimod glemte dem ikke. Han huskede det ringeste Bevis paa Hengivenhed, der var blevet givet ham i Ulykkens Dage, og han gjorde alt for at gengælde det ved højsindet og fintfølende Opmærksomhed

Napoleon den Store manglede Opdragelse og Omgangsformer; paa de Fornemme og Adeligfødte gjorde han Indtryk af kun at være født for at leve *under et Telt, hvor alt er ligegyldigt, og paa en Trone, hvor alt er tilladt*. En af de Personer, der har formaaet at iagttage ham uden Beundring og Tilbedelse, har sagt om ham, at han hverken forstod at træde ind i eller gaa ud af et Værelse, ligesaa lidt som han forstod at rejse sig, sætte sig, hilse som en Fyrste eller blot som en Mand, der er vant til at færdes i det gode Selskab. Napoleon III derimod bevarede til Trods for sin uskønne Gang altid en fuldkommen korrekt Holdning og et ulasteligt, ridderligt Væsen. Han havde ikke de samme bratte og hurtige Bevægelser som den Mand, han paa saa mange Punkter tragtede efter at ligne. Han holdt strengt paa de ydre Former, men blev der ved en Fejltagelse eller af Forsømmelighed begaaet en Fejl mod Etiketten, optraadte han derfor dog ikke som den skaanselløse Dommer, som Napoleon den Store i saadanne Tilfælde ofte var. Fru de Rémusat har sagt, at den store Kejser altid beklagede sig, skøndt han blev betjent og adlydt som en Guddom. Han ønskede, at Folk til Stadighed skulde se op til ham med Bæven og Frygt. Det var uhyre vanskeligt at

underkaste sig hans Person og efterkomme hans Befalinger; var Belønningen stor, saa var Arbejdet til Gengæld glædeløst. Ganske anderledes virkede Napoleon III's Elskværdighed. Man saa ham aldrig antage den barske og myndige Mine, som mægtige Herrer saa ofte gør Brug af. Hans venlige Udtryk mildnede den Kølighed, der prægede hans matte Hudfarve, og hans Tale svarede til hans Ansigtstudtryk. Til enhver, der ventede et venligt Ord af ham, fandt han en passende Ytring, der viste dem, at han kendte dem og satte Pris paa dem. Da han saaledes en Dag skulde modtage et nyt Akademimedlem, af hvem han endnu otte Dage i Forvejen ikke havde læst et Ord, forstod han at bibringe ham det Indtryk, at han altid med Interesse havde fulgt ham gennem hans Skrifter. Især i Compiègne og i Biarritz var der Lejlighed til at beundre hans hjertelige Ukunstlethed. Overfor de Personer, som han vilde knytte til sig, lagde han en fintfølelse Hensynsfuldhed for Dagen. Der er blevet fortalt adskillige Træk herom, og saavel Folk fra Hoffet som fra Hæren var rede til at anerkende disse Egenskaber hos ham.*)

Lagde han i sine Handlinger og undertiden ogsaa i sine Ord Mangel paa Oprigtighed for Dagen, saa bødede han til Gengæld paa denne Mangel ved at vise sig i Besiddelse af en Egenskab, der kom fra Hjertet, nemlig Godhed. Og skjulte han end systematisk sine Hensigter og Tanker, viste han til Gengæld, hvilken Tilfredsstillelse det var for ham at gøre godt, naar og hvor han blot kunde.**)

*) Efter Hjemkomsten fra Krim sagde Kejseren til Canrobert: »De er nu Marskalk af Frankrig.« »Aa, Sire, tillad mig at skrive det til min Moder.« »Det er allerede gjort,« svarede Kejseren.

**) »Vi gør sjælden en Udflugt, hvor lille den end er, uden at Hans Majestæt forærer Guld eller Sølv bort i hele Haandfulde«, (Dr. Barthez, *la Famille impériale*, 1913, S. 113). Der findes interessante og fuldstændige Oplysninger om Kejserens pekuniære Forhold og om den Uegennytte, med hvilken han brugte sine Penge under hele sin Velmagtsperiode. Napoleon III havde 27 Millioner om Aaret til

gavmild. Men han havde jo ogsaa fra sin tidligste Barndom haft gode Eksempler herpaa for Øje. Hans Bedstemoder Josephine gav med fulde Hænder alt, hvad hun besad, og hans Moder kunde, til Trods for at hun ikke var slet saa gavmild, næsten aldrig afslaa en Bøn. Ved det hollandske Hof var der ingen, der ikke vidste, hvor rundhaandet Louis Bonaparte var. Medens Napoleon III endnu var Barn, gav han mange rørende Beviser paa, hvor let det faldt ham at give sine Penge, ja selv sine Klæder bort til fattige Familjer. Hvorledes hans Skæbne end i Øjeblikket formede sig, var han dog aldrig nogensinde paaholdende. Han formaaede ikke at modstaa en Bøn og endnu mindre Synet af Ulykken.

Fremskyndet af krigerske Strømninger havde han fra sit Arbejdsværelse flere Gange erklæret Krig. Men Synet af en Slagmark var ham en Kval.

En Kvinde, der kendte ham meget nøje, har engang sagt om ham, at han altid blev grebet ved Synet af Ulykken. En Dag, da hun besøgte ham i hans Fængsel i Ham, fandt hun ham meget nedslaaet. Aarsagen til hans heftige Sorg var en af hans Tjeneres Død, der stedte den efterladte Familje i stor Elendighed.

»De ulykkelige Mennesker!« udbrød han. »Jeg har givet dem trehundrede Francs, men hvad forslaar det i en saadan Fattigdom?«

sin Raadighed. Heraf gav han 22 Millioner til Administrationen for Civillisten. Han beholdt saaledes 5 Millioner til sit eget Brug, hvilket i Løbet af atten Aar udgør 90 Millioner. Ifølge sin Kassemester Thélins Oplysning bortskænkede han af disse 90 Millioner 72 i forskellige velgørende Øjemed, til Kirker, Skoler, Opdyrkning af Landstrækninger, Vejanlæg, Understøttelsesforeninger etc. Han beholdt saaledes kun 18 Millioner i omtrent atten Aar, altsaa aarlig en Million. Der findes adskillige andre private Regnskaber over hans Godgørenhed, hvor man kan finde Navnene paa utallige Personer, der efter hans Fald blev hans værste Modstandere« (Jfr. *Wilhelms-höhe* ved A. Melz, 1880).

Og da hun spurgte ham, hvormeget han havde beholdt til sit eget Brug, svarede han:

»Tresindstyve Francs. Det er nok. Om fjorten Dage faar jeg Penge igen. Og saalænge.... har jeg jo fri Kost og Logis.«

I samme Øjeblik traadte en ung Pige paa omtrent fjorten Aar ind; det var den Afdødes Datter. Med Øjnene fulde af Taarer og Graaden i Halsen takkede hun Prinsen for hans Venlighed. Barnets Bevægelse greb ham dybt; ogsaa han var Graaden nær. Pludselig aabnede han sin Sekretær, tog de sidste Penge ud og rakte dem til den Forældreløse.

»Det er en Lykke,« sagde hans Gæst, efter at den unge Pige var gaaet, »at jeg endnu har hundrede Francs hos mig, som jeg ikke behøver til min Rejse.«

Hun tilbød ham dem. Havde han ikke taget dem, havde han i fjorten Dage ikke haft en Øre hos sig.

*

*

*

De Anekdoter, der kunde fortælles om Louis-Napoleons Gavmildhed, der grænsede til Ødselhed,*) da han blev Kejser, vilde imidlertid fylde et altfor omfangsrigt Kapitel.

Man kan opkaste det Spørgsmaal, om Napoleon III's intellektuelle Evner svarede til hans Mod, hans rolige Energi, som han lagde for Dagen paa mange Stadier af sit Liv, og til hans vedvarende Godhed, og dertil maa svares, at en af hans mest iøjnefaldende Egenskaber var hans hurtige Opfattelsesevne. Han skrev livligt og let, men han havde ikke Ordet i sin Magt; dette var hans svage Punkt, som han skjulte under en urokkelig Ro og Værdighed.

*) Napoleon III var af Naturen ødsel anlagt. »Kære Veninde,« skrev Dronning Hortense engang til Hertuginde d'Abrantès, »dersom Louis nogensinde bliver Kejser, sluger han hele Frankrig.«

Det er blevet sagt, at han i sin Barndom overraskede sine Omgivelser med velvalgte Ord, som de ofte gentog og senere beklagede ikke at have nedskrevet. Men de, der hørte til Hortenses Omgangskreds og fortalte om deres Indtryk fra Arenenberg, har dog aldrig omtalt denne Omstændighed, ligesaa lidt som Frøken Cochelet eller nogen Anden, der kendte Prinsen, nogensinde i deres Erindringer har skrevet noget om den sprudlende Intelligens, der er særegen for tidligt modne Børn. Napoleon III benyttede ved Udarbejdelsen af sine Skrifter megen diskret Hjælp, men naar det gjaldt at holde en Tale forsmaaede han at tage sin Tilflugt til de aandrige Specialister, der optræder som Fyrstesoufflører. Han nøjedes med sin naturlige Evne, der var alt for flegmatisk til at kunne give sig tilkende paa nogen glimrende Maade. Denne kølige og reserverede Mands Begavelse var ikke af den Art, at den slog Gnister.

Paa dette Punkt, som paa mange andre, stod han tilbage for sit berømte Forbillede. Bonaparte forstod altid at berede Overraskelser ved sine Ord eller sine Handlinger. Hans livfulde Sprog gjorde ham det muligt pludselig at opgive den bydende Form og gaa over til den mere familiære Underholdningsform. Saasnart han følte, at han fandt virkelig Forstaaelse, at hans Tilhørere fulgte ham opmærksomt, tilskyndedes han til at udvikle sine Tanker videre om det Emne, paa hvilket han var slaaet ind. Hans Ord tog da pludselig Flugt, og længe kunde han i saadanne Tilfælde vedblive at udtale sig om den Idé, han vilde forsvare. Havde han derimod ikke Følelsen af, at hans Tilhørere dannede en beundrende og stum Kreds, forstod han ved sin Holdning straks at gøre Indtryk paa dem. Man lyttede næsten altid med Interesse og Fornøjelse til hans Ord.

Napoleon III derimod grublede.

Hans Moder havde i sine Samtaler, der var hende et Middel til at forme hans Karakter, advaret ham imod at bruge

altfor mange Ord, hvad der havde været en af Napoleon I's Fejl. Hun mindede Sønnen om, at den, der holder for meget af at tale, af Andre bringes til at fortælle sine Hemmeligheder. »En Prins maa forstaa at tie eller at tale uden at sige noget«. Han lagde sig dette vise Raad i den Grad paa Sinde, at han gik til den anden Yderlighed; han sparede paa de nødvendige Ord.

*

*

*

Den, der er i Stand til at forstaa store menneskelige Følelser, lader sig ikke i sine Handler og sin Bedømmelse lede af en engang fastslaaet, uafvigelig Fremgangsmaade. Han opfatter Modsætningerne, gennemtænker dem og naar paa den Maade ofte til Slutninger, der er logiske, men ukendte for stædige Hjerner.

Den foretagsomme Mand, der klamrer sig til en eneste Idé og vægrer sig ved nogensinde at opgive den, bekymrer sig ikke om højere Idealer. Han ser hele Livet med alle dets Foreteelser kun gennem en eneste Prisme, ser kun med sine egne Øjne, og beruses kun af sine egne Tanker. Og dog kan han af Livet øse en overordentlig Kraft, ved hvis Hjælp han naar til Maalet for sin Attraa. Den er hans Indsats i Skæbnens Lotteri. Alt afhænger af den Retning, de Begivenheder tager, der fører ham mod hans Ærgerrigheds Tilfredsstillelse eller Tilintetgørelse. Naar Tiden og Begivenhederne støtter hans Anstængelser paa en saa vidunderlig Maade,*) som det var Tilfældet med Napoleon III, beundrer Samtiden ham, fordi han saa udholdende har forfulgt sit Maal. Udvikler Begivenhederne sig derimod i modsat Retning, siger man, saaledes som man vilde have sagt om »Onkelens Nevø« uden den forbavsende Hjælp, som Revolutionerne ydede ham, at hans fantastiske Stivsin-

*) »Han troede at være Forsynets Redskab; men han var kun Tilfældets«. (George Sand).

dethed paa Forhaand fordømte ham til at se sine Planer strande.

Under andre Forhold var Louis-Napoleon maaske aldrig blevet andet end en Æventyrer. Men den lunefulde Fortuna arbejdede for ham. Man lagde Mærke til ham, saa snart han viste sig, uden at man havde haft Tid til at gøre sig klart, om der virkelig var noget hos ham at lægge Mærke til. Og Begivenhedernes gunstige Sammenkædning, der blev udnyttet paa en behændig Maade, blev i den Grad til Fordel for ham, at hans Skæbne som Følge deraf blev en af de vidunderligste, Historien har at opvise.

Skyldtes det nu oprigtig Beundring, klog Beregning, Vane eller en fiks Idé, at han ikke alene ønskede at fuldende Onkelens afbrudte Værk, men ogsaa efterligne ham i et og alt, hvad enten det drejede sig om hans virkelig store eller mere tvivlsomme Egenskaber? Ligne ham saa vidt muligt og i mindre Omfang fuldbyrde hans Gerning, det var det Maal, paa hvilke hans Tanker var rettede hele Livet igennem. I det Ydre fandtes der ingen anden Lighed mellem ham og Kejseren end hans lille Skikkelse, de tillærte Bevægelser og efterlignede Stillinger, der dog ikke udelukkede, at der var større Ro og Hjertelighed over hele hans Optræden. Men han tragtede efter at være en nøje Kopi af sit Forbillede i politisk og moralsk Henseende. I enhver af sine mere betydelige Handlinger gjorde han Indtryk af at have Blikket fast rettet paa sit store Forbillede.

Til Trods for at hans naturlige Humanitet følte sig frastødt af Krigen, og Synet af udgydt Blod altid gjorde et meget pinligt Indtryk paa ham, tragtede han dog efter Vaabenære. Flittig og udholdende havde han gennemgaaet sin krigsvidenskabelige Uddannelse, gjort indgaaende Studier over Skydevaabenenes Udvikling, over Artilleriet, som det tidligere havde været og som det maatte blive; han havde paa disse Omraader erhvervet ikke ubetydelige Kundskaber og havde beskæftiget

sig med Opfindelser til Forbedring af de Vaaben, der dannede det væsentligste Element i de moderne Kampe. Paa hans Skrivebord i Tuilerierne laa der altid fuldt op af Militærbøger af enhver Art. Hans Optegnelser er gennemvævede af talrige Betragtninger over Troppebevægelserne og de vigtigste Forholdsregler, der var at træffe ved Opstillingen af en Slagplan. Store Planer, der skulde kunne gennemføres ved Hjælp af Tropper, der i et og alt skulde være overlegne, beskæftigede hans Tanker, og flere Gange forsøgte han at gøre dem til Virkelighed. Skøndt han fra sin Fader Louis Bonaparte havde arvet en oprigtig Afsky mod unyttig Blodsudgydelse, mente han dog, at han som Frankrigs Kejser af og til at maatte føre Krig. Uden nogen egentlig Grund til Fjendskab og uden at have nogen virkelig Interesse at forsvare, angreb han efter hinanden Rusland og Østrig og paatvang dem paa Basis af sine Generalers Sejre sin Vilje, hvorved han opnaaede højest omtvistelige Resultater. Mest af alt ønskede han, at disse Sejre havde været Frugten af hans egen personlige Optræden, enten paa selve Slagmarken eller som Krigens sikre og kloge Leder paa Afstand. Under Krimkrigen maatte Pélissier, der var den eneste store General, Kejserdømmet har haft siden Bugeaud, Tomme for Tomme kæmpe imod Napoleon III's direkte Indblanding, idet han fra sit Arbejdsværelse i Tuilerierne udsendte Ordre og Kontraordre, svækkede Overbefalingen og vrede- des over, at en Hærfører, der var i sin gode Ret, naar han først og fremmest stoledes paa sit eget Blik, ikke foretrak at rette sig efter de Idéer og Planer, som naaede til ham gennem Telegraf- en, og som kun bidrog til at øge Uordenen og Vanskelig- hederne.

Sandt at sige indgød Napoleon III aldrig nogen virkelig Tillid som Hærfører. Medens de fransk-engelske Tropper i Aaret 1855 var optagne af Sebastopols endeløse Belejring og med saa utallige Ofre betalte hvert Skridt, de rykkede nær- mere mod Maalet, udtalte Napoleon Ønsket om at begive sig

Sidste Portræt af Kejser Napoleon III.

til Krim. Han indbildte sig, at det var tilstrækkeligt at lægge Overbefalingen over Hæren i hans Haand for med et Slag at føre Tropperne til Sejr. Alle stræbte under forskellige Paaskud at bringe ham bort fra denne Tanke. Den engelske Regering, hos hvem han følte sig for, var heller ikke synderlig tilbøjelig til at bestyrke ham i hans Forsæt. Persigny, der var Frankrigs Ambassadør i London, generede sig ikke for rent ud at sige til den engelske Minister Malmesbury, da det franske Kejserpar besøgte Dronning Victoria:

»Kejseren maa for enhver Pris forhindres i at drage til Krim; det er nødvendigt, om der saa af den Grund skulde sluttes Fred; thi dersom han drager dertil, er Hæren fortabt, og der opstaar da en Revolution.«

Under Felttoget i Italien saa hans Generalstab ham altid sidde bøjet over Kortet, som han kun forlod for at give en Befaling eller sende Adjudanter ud for at søge efter Generalerne, hvorpaa han atter med rynkede Bryn fordybede sig i den tidligere Beskæftigelse. Hvert Øjeblik maatte Officererne stige tilhest og galoppere afsted i alle Retninger. Men til Trods for at han saaledes tilsyneladende beskæftigede sig meget grundigt med Hærens Virksomhed, tvivlede hans Omgivelser dog om hans Dygtighed. Han forstod paa Afstand at udklække en Plan, men paa selve Krigsskuepladsen var han udygtig og ubeslutsom. Dette følte kun altfor tydeligt i den store Forvirring ved Magenta, da han viste sig saa forbavset over de østrigske Troppers Angreb og samtidig saa usikker angaaende den Retning, hans egne Tropper skulde tage, at han flere Gange i Løbet af Dagen, da man stod ti Mil fra Fjenden, spurgte: *Hvor er Canrobert? Hvad bestiller Mac-Mahon? Hvor slaas man?*)*

*) Canrobert erklærede i 1870 i Wilhelmshöhe overfor tyske Officerer, at Napoleon var et overordentlig godt Menneske og rolig overfor Faren, men fuldstændig blottet for Talent som Hærfører; og Mac-Mahon glemte aldrig det undvigende Svar, han havde faaet af Kejseren ved

Det er endvidere kendt, under hvilke for ham selv ydmygende Omstændigheder han trods sit ubestridelige Mod maatte frasige sig Overbefalingen over Hæren i den ulykkelige Krig i Aaret 1870.

Napoleon III's Kundskaber var ikke lige saa uddybede som omfattende. Han forstod ikke at lade sig lede af en rationel Methode, naar det gjaldt at drage Nytte af de samlede Erfaringer, og han agtede ikke paa, at der hist og her fandtes betænkelige Huller i hans Viden. Hans Udenrigspolitik bar i Særdeleshed Spor heraf.

Han talte og skrev flere Sprog. Grev von Monts har sagt om ham, at han var født til at være Sprogforsker. Men Hukommelsen svigtede ham ofte i Øjeblikke, hvor han skulde drage størst Nytte af sine Kundskaber, og det endog paa ganske almindelige Omraader som f. Eks., naar det drejede sig om hans geografiske Kundskaber.

Til Trods for at han til Stadighed beskæftigede sig med Tanken om Nationernes Sammensmeltning, undlod han dog at sætte sig grundigt ind i de beslægtede eller rivaliserende Nationers Karakter, Aandsretning og Stemning for eller imod hans Regering. Hans Ukendskab til Forholdene i Udlandet var utroligt, og det til Trods for at han havde tilbragt en stor Del af sit Liv udenfor Frankrigs Grænser. Denne Mangel gav sig Udslag i hans daarlige Valg af sine Ambassadører, da han sendte Persigny til London, Hertugen af Gramont til Wien og Benedetti til Berlin.

I Forholdet til Kirkestaterne hemmedes hans Optræden af tusinde Hindringer. Han inrømmede selv, at han ikke vidste,

— — — — —
Magenta, da han sendte sin Adjutant til ham for at hente nye Befalinger og spørge, om han skulde vedblive at rykke frem. Napoleon havde da som Hærens Overbefalingsmand ikke andet at svare end: »Lad ham gøre, hvad han vil, naar han blot redder os.«

hvorledes han skulde forholde sig for i denne endeløse Sag at forene Frankrigs og Italiens Interesser med, hvad Fornuft og Ret bød. Endnu i 1862 sagde han det til Kongen af Prøjsen, der var paa Besøg. »Det er et uløseligt Spørgsmaal; Gejstligheden er meget ømfindtlig, og jeg kan intet gøre.« Og hvad havde han til Gengæld ud af hele Sagen? Paven, som han forsvarede og beskyttede, klagede ustandseligt over den mangelfulde Hjælp. Han fremkaldte daglig nye Vanskeligheder i Tuilerierne, og dertil kom yderligere, at den blide Kirkefyrste bag det kejserlige Banner, der vajede fra Vatikanet, husede Kejserdømmets værste Fjender, der ganske sikkert var fortrinlige Katholikker, men standhaftige Royalister.

»Befriede Folkeslag,« har Bismarck sagt, »kender ikke til Taknemmelighed, men kun til Fordringer.« Det er bekendt, hvor uheldigt Napoleon forregnede sig ved sin Begejstring for den italienske Politik. Spørgsmaalet angaaende Hertugdømmerne, Krigen mellem Prøjsen og Østrig og Tordenslaget ved Sadowa kom ham fuldstændig overraskende. Han havde vundet den Overbevisning, at han alene i Kraft af sin nedarvede Værdighed maatte blive sejrrig og mægtig, og at hans Vaabenmagt stod højere end nogen anden. Men han manglede ikke alene de overlegne Evner, der er uundværlige for at kunne udfylde en saa vanskelig Rolle, men forsømte tillige de bedste Lejligheder til at skaffe sig den nødvendige Støtte, de Forbindelser, som han saa haardt trængte til i Europa for at udbedre sine utilstrækkelige Kræfter mod farlige Modstandere.

I Aaret 1867 kom Gortschakoff fra St. Petersborg udrustet med den nødvendige Bemyndigelse til at forhandle i Smug. Han kom til Paris med den faste Hensigt at bringe Forhandlingerne til en Afslutning.

Næppe var han naaet over Grænsen ved Erquelines, før han tog General Leboeuf, der var Napoleons Udsending hos Czaren, afsides og sagde til ham: »Hvorfor blandede Kejseren sig i den polske Sag? Havde han ikke gjort det, var vor

Alliance ikke blevet brudt, og Rhingrænsen havde tilhørt Dem.« Derpaa skyndte han sig at lade forstaa, at den forfejlede Underhandling kunde genoptages, at man gerne vilde fæstne de venskabelige Forbindelser mellem de to Magter, at den franske Regering blot behøvede at vise lidt god Vilje ved at lette den russiske Politik i Orienten, og at en Samtale med Napoleon i al Fortrolighed vilde være overordentlig formaalstjenlig. Kejseren, hvem denne Besked blev overbragt, stillede sig høflig, men ubeslutsom til Gortschakoffs Raadighed og besvarede den russiske Diplomats tilslørede Tilbud med høflige Ytringer, der ikke havde nogensomhelst Betydning. Og dog havde den russiske Minister indledt sin Tale paa en megetsigende Maade, da han bemærkede: »Denne Rejse vil blive en Begivenhed, Sire.« Og han talte videre. Napoleon glemte kun eet, nemlig at yde sit Bidrag til Samtalen ved at fremkomme med bestemte Forslag. Hans Optræden opmuntrede ikke den Anden til at fortsætte, og Samtalen forblev uden Resultat. Czaren forsøgte endnu engang at genoptage Forhandlingen, men overbeviste sig hurtigt om, at det vilde være til ingen Nytte. Det var, som om Frankrig med Vilje unddrog sig enhver Forhandling af alvorlige Spørgsmaal. Alt drejede sig om Udstillingen, Theaterforestillingerne, Pariserlivets Fornøjelser og Jagtpartierne til Fontainebleau og Compiègne. Ikke et Ord blev vekslet om en fremtidig Alliance. Czar Alexander havde ladet Napoleon vide, at han den Aften, da det første Middagsselskab fandt Sted i Tuilerierne, vilde komme lidt tidligere end de øvrige Gæster for, om end kun et Øjeblik, at være alene med Kejseren. Han blev ført ind i Napoleons Arbejdsværelse og skulde netop til at lede Samtalen hen paa det Emne, der laa ham paa Sinde, da pludselig Kejserinden silkeraslende traadte ind med Tanke for alt andet end Udenrigspolitik. Samtalen kom derved ud af det oprindelige Spor, og Czaren følte ikke den ringeste Lyst til atter at begynde forfra.

Allerede dengang kunde Folk se, at Czaren ikke følte sig

i sit rette Element i det festligstemte Paris. Lige til de sidste Dage af sit Ophold i Frankrigs Hovedstad bevarede han en mørk Mine og kold Høflighed i sit Væsen, der ikke varslede noget gunstigt med Hensyn til hans Fremtidsplaner.

Napoleon III havde den ene Gang efter den anden begaaet store Fejl; første Gang fordi han var bange for at krænke England, anden Gang fordi han ikke vilde genere Prøjsen, og tredje Gang fordi han vilde holde Politiken udenfor Fyrste-besøgene for bedre og mere uafhængigt at kunne opfylde sine Pligter som Vært. Resultatet heraf var meget beklageligt. Det kan uden Overdrivelse fastslaas, at Alexander II allerede ved sin Afrejse fra Paris havde taget den Beslutning at lade Tyskland frit Felt ved de fjendtlige Planer, som det nærrede mod Frankrig, skøndt det politisk var ham imod.

Ogsaa Bismarck havde haft til Hensigt at forhandle. Medens Wilhelm overlod til sin kloge Minister at passe de vigtige Forretninger og lod, som om han selv undgik enhver Sammenkomst, vilde Gortschakoffs Rival sondere Terrænet og se, om han havde mere Held her end i Biarritz. Han vilde paa sin Vis have udtalt sig om Luxembourg-Affæren; han vilde lade forstaa, at alle Belønninger endnu ikke var bortgivne. Men han maatte tilsidst sige sig selv, at Ingen ved dette uforstandige Hof havde et Øjeblik tilovers for en fornuftig og gennemført Samtale. Han saa kun et flygtigt Øjeblik Udenrigsministeren Moustier; til Rouher havde han kun faaet sagt nogle betydningsløse Ord, gjort nogle Hentydninger, som Ingen hørte paa eller bragte i Forbindelse med hans virkelige Hensigter. Han fik næppe nok Tid og Lejlighed til at betro Persigny sit Indtryk af den offentlige Mening og Sindsstemning paa begge Sider Rhinen, til at sige ham, hvilken ringe Mening han havde om Benedettis Evner, til med en Ironi, hvis Betydning man ikke forstod, at minde om, at Kejseren i Virkeligheden havde gjort urigtigt i at sno sig fra de Tilbud, der var blevet stillet ham i Biarritz, medens det endnu var Tid at antage dem. Han naaede knapt

nok at fremsætte nogle meget oprigtige Betragtninger om den franske Politiks Træghed i 1866 og til at lade forstaa, at han var bange for, at Diplomatiets vilde staa temmelig raadvildt overfor den Konflikt, der truede med at opstaa mellem Prøjsen og Frankrig.

Napoleon III, der ikke opfyldtes af nogen Uro, skildrede i faa Ord sit Indtryk af sine præjssiske Gæsters Følelser, Karakter og Sindelag: »Wilhelm er en overordentlig behagelig Mand; Hr. von Bismarck har intet imod os, og Hr. von Moltke er en meget fremragende Officer.« I længere Tid havde han i Paris og i Biarritz været Bismarcks Nabo; Uger igenem havde han daglig været sammen med denne Prøjsens Richelieu uden derfor dog at lære ham at kende, denne Statsmand, der med alle sine Planer og Handlinger kun forfulgte et eneste Maal, og som langt fra at undgaa eller give det Udseende af at undgaa en Lejlighed til at yppe Kiv tværtimod ivrigt søgte en saadan, denne heftige og rænkefulde Mand, der var parat til at strides med alle, den Ene efter den Anden, for ved en afgørende Sejr, hvis Følger og Maal han havde forudset, at sikre sit Fædrelands Storhed.*)

»Siden jeg er blevet Konge, har jeg lært meget,« sagde engang Louis-Philippe. Napoleon III havde som Indehaver af den højeste Magt haft rig Lejlighed til at lære meget, om hvilket han var uvidende, men lige fra Begyndelsen til Slutningen af hans Regering var der intet hos ham, der tydede paa, at han havde lært noget af Forholdene og Begivenhederne.

I sine Forsøg paa ved egen Fortjeneste at hæve Frankrig til den højeste Magt glemte han kun at tage den Reaktion i

*) Napoleon III saa aabenbart først klart i Bismarcks Rænker, da han var blevet hans Krigsfange; i Wilhelmshöhe indrømmede han, at den store Statsmand havde »narret ham grundigt«.

Betragtning, der kunde opstaa efter Udførelsen af disse Forsøg. Han lagde store Planer, men hans Evne til at gennemføre dem var yderst svag. Udenrigspolitikken blev hans store Anstødssten. Hans Theori om Nationernes indbyrdes Forhold, der i sig selv var saa rigtig, og hvis gradvise og ustandselige Fremadskriden Europa ifølge Racernes naturlige indbyrdes Tiltrækning og det vedholdende Tryk fra Folkeslagene nutil dags er nødt til at anerkende, denne hans skønne Theori gik stadig frem i Blinde og stødte an imod hans Trones og den franske Nations daværende Interesser. Han var ikke taalmodig nok til at lade Tiden ske Fyldest, og han viste sig fremfor alt ikke i Besiddelse af den elementære Forsigtighed, i sine Beregninger at tage Hensyn til de rivaliserende Magters Ærgerrighed.

Mere optaget som han var af sin personlige Hæder og af Udsigterne til at kunne gennemføre sine menneskevenlige Planer end af at opfylde de Krav, som det virkelige Liv stillede til ham, tænkte han kun paa at forfølge sine smukke, men fjerne Maal, medens Naboerne rustede sig til Kamp.

Hos Napoleon III ligesaa vel som hos den Halvgud, han forsøgte at efterligne, vandt Indbildningskraften altid Overhaand over Karakteren. Ogsaa han holdt af at forbavse Verden, ganske vist i mindre Omfang end hans berømte Onkel; og hans Livsledsagerinde, der iøvrigt selv besad en stærk udviklet Fantasi, gjorde intet for at aflede ham derfra, tværtimod. Han var til Stadighed besjælet af Ønsket om at fuldbyrde, hvad Ingen ventede af ham, og som Følge af at han haardnakket holdt fast derved, udviklede dette Ønske sig efterhaanden til at blive et System, efter hvilket han levede. Alle rede omkring Aaret 1855 foruroligedes de Statsmænd, der hyppigt omgikkes ham, af hans ejendommelige Anskuelser, og de kommende Aar skulde ikke bidrage til at forringe deres Frygt til Trods for den ubestridelige Fred og Velstand, der herskede i Frankrig i hans Regerings gode Aar.

Begreberne Klogskab og Forudseenhed forvekslede han altfor ofte med Begrebet Routine, som han foragtede og afskyede, og som Følge heraf foretrak han, som en Historiker saa træffende har sagt, at gaa langs Afgrunden fremfor at gaa i Hjulsporet eller blot at følge den slagne Landevej, og han vovede sig saa tæt hen til Afgrunden, at han endte med at styrte deri og trække hele sit Land med sig i Faldet. Han havde villet gennemføre store Planer, saavel udad som indadtil. Han havde Forstaaelsen deraf og opnaaede ogsaa paa flere Punkter noget. Han forsømte ingen Lejlighed til af yderste Evne at arbejde for den franske Indflydelses Udbredelse. Hver Gang han var i Stand dertil, opfyldte han denne Pligt. Han var altid parat til at støtte virkelig ædle Interesser, under Forudsætning af at de fremfor alt forekom ham at være opsigtsvækkende. Dette være sagt for at frikende ham for en Del af de Fejl og Fejltagelser, som Folkets Hævngherrighed har forstørret og fjendtlige Følelser har overdrevet, men hvis Følger unægtelig blev saa skæbnesvangre og langvarige, at Frankrig og hele Europa endnu ikke helt er kommet sig af deres Eftervirkninger. Han viste, at han var i Besiddelse af saavel Dømmekraft som Beslutsomhed, først og fremmest ved at opnaa, hvad han naaede; men han tabte Ligevægten, da han var naaet op til Højdepunktet, fordi han manglede Klarsynethed og Smidighed. I Virkeligheden underkastede Napoleon sig kun vedholdende den ene Opgave: at følge sine egne Indskydelser, hvilket var meget beklageligt, da de førte ham paa Vildspor. Kombinationsevnen og den Færdighed at kunne gennemføre sine Kombinationer — ikke som Konspirator eller som Tronprætendent, men som virkeligt Statsoverhoved — de Egenskaber og Dyder, der er nødvendige for den Mand, der regerer, var ham saa godt som fuldkommen fremmede. Af hans taagede Drømme, for hvilke han allerede kælede i sine Ungdomsaar, under Indespærringen i Ham og i de Aar, han til-

bragte paa fremmed Grund, udviklede der sig Forestillinger, der ikke bundede i Virkeligheden, og han begik den uhyre Feil ikke at kunne frigøre sig for disse Forestillinger, hvor det drejede sig om vigtige Regeringssager. Det skal til Slut kun endnu gentages: hele Napoleon III's Liv var en eneste Drøm.

